

90921

Slovenski etnograf

Kaj je ljudska umetnost

Poslikano pohištvo v Dolini

Zeleni kamen v gorenjski arhitekturi

Narodna noša

Obiranje hmelja na kmečkih

posestvih v Savinjski dolini

Kompozicija desetih črt v »križ«
s pomenom »deset« in »desetletje«

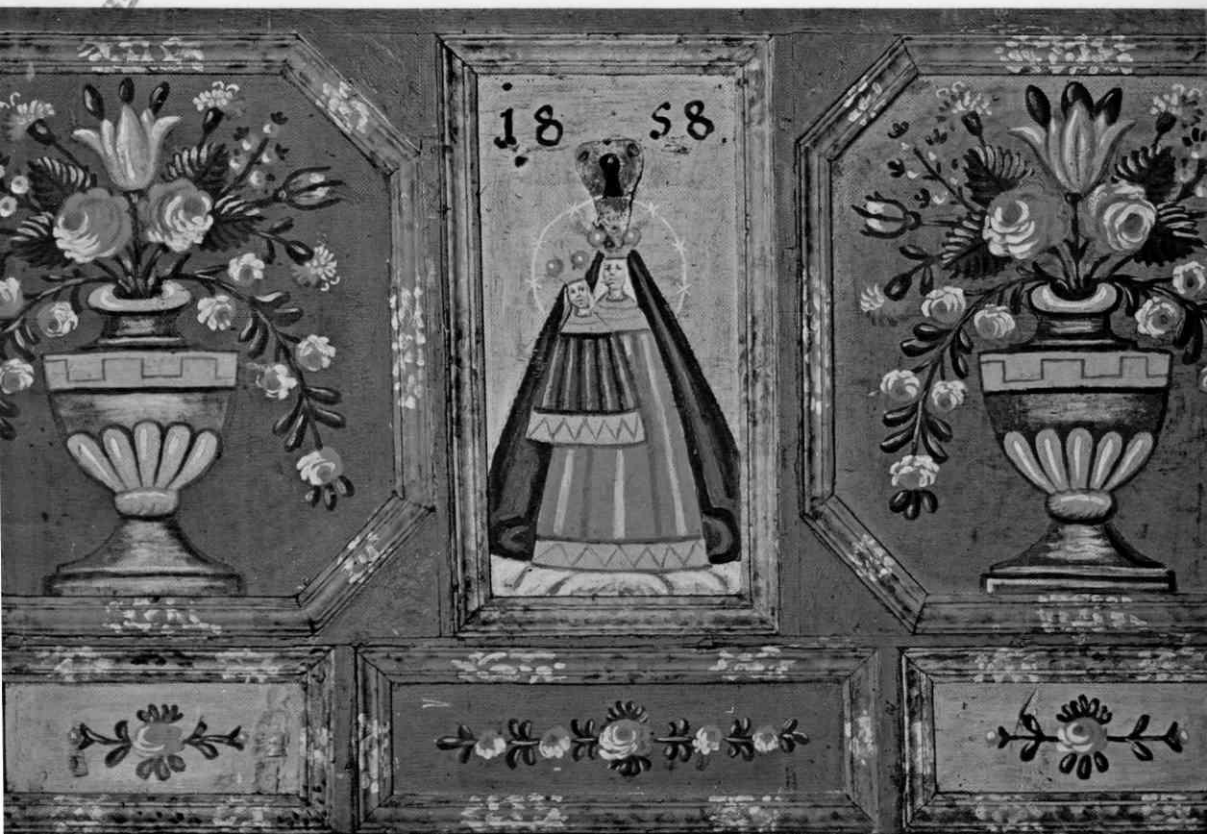

Letnik

XXIII - XXIV

1970 - 71

Slovenski etnografski muzej Ljubljana 1972

Slika na ovitku: Skrinja z letnico 1858, slikarska delavnica Janeza Kajžarja (Gorenjski muzej)

Slovenski etnograf

Letnik
XXIII - XXIV
1970 - 71

Slovenski etnografski muzej Ljubljana 1972

Uredniški odbor

Boris Kuchar
Gorazd Makarovič
Ivan Šeraj
Francis Zupan

Študijski urednik

Marjan Lepodina

Objavni urednik

Boris Kuchar

Izdal in založil Slovenski etnografski muzej

Vsebina — Table des matières

Gorazd Makarovič, Kaj je ljudska umetnost	9
What is The Folk Art	
Anka Novak, Poslikano pohištvo v Dolini	19
Bemalte Möbel in der Dolina	
Cene Avguštin, Zeleni kamen v gorenjski arhitekturi	39
Der grüne Stein in der Architektur von Gorenjsko	
Marija Makarovič, Narodna noša	53
The National Costume	
Angelos Baš, Obiranje hmelja na kmečkih posestvih v Savinjski dolini	71
The Gathering of Hops on Peasants' Farms in the Savinjska Valley	
Tine Kurent, Kompozicija desetih črt v »križ« s pomenom »deset« in »desetletje«	99
La composition des dix lignes en «croix» dans la signification de «dix» et de «décennie»	

V spomin — In memoriam

Petar Vlahović, Dr. Božo Škerlj in njegov pomen za etnično antropologijo	101
Božo Škerlj et son importance pour l'anthropologie ethnique	

Poročila — Comptes rendus

- Dušan Drljača, **Jugoslovanski dokumentarni film z etnološko tematiko** 105
Le film documentaire yougoslave á la thématique ethnographique

- Razstave Slovenskega etnografskega muzeja v letih 1970 in 1971 113
Die Ausstellungen des Slowenischen Volkskundemuseums in den Jahren 1970 und 1971

- Poročilo o razstavnih dejavnosti etnografskega oddelka pri Gorenjskem muzeju v Kranju med leti 1960/1970 119
Die volkskundlichen Ausstellungen des Museums in Kranj

Knjižna poročila in ocene — Compte rendus critiques

- Milenko S. Filipović, **Srpska naselja u Beloj krajini** 125
Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Radovi XXXV, Odjeljenje društvenih nauka, knjiga 12, Sarajevo 1969, str. 147—238. (Barbara Plestenjak-Jemec)

- Studije i građa o Sinskoj krajini, Narodna umjetnost 126
Institut za narodnu umjetnost u Zagrebu, 1967-68, str. 697. (Barbara Plestenjak-Jemec)

- Jens-Ulrich Davids, **Das Wildwest-Romanheft in der Bundesrepublik** 128
Volksleben, 24. Band, Tübingen 1969, 289 strani (Angelos Baš)

- Harald Dankert, **Sportsprache und Kommunikation**. Volksleben, 25 129
Band, Tübingen 1969, 175 strani. (Angelos Baš)

- Heinz Otto Lichtenberg/ **Unterhaltsame Bauernaufklärung** 129
Volksleben, 26. Band, Tübingen 1970, 253 strani. (Angelos Baš)

Bibliografija — Bibliographie

- Bibliografija Slovenskega etnografa I-XXII (B. Plestenjak-Jemec) 131

Bibliographie du «Slovenski etnograf» I-XXII

Kaj je ljudska umetnost

Sestavek je bil napisan kot referat za posvetovanje o ljudski umetnosti, ki je bilo junija 1969 v Slovenskem etnografskem muzeju ob razstavi o slovenskem ljudskem kiparstvu.

Spoznanje, da je niže kvalificirana umetnost in umetnost za spodnje družbene plasti povéden predmet zgodovine, je razmeroma mlado, saj je začelo nastajati šele v predromantičnem in romantičnem gibanju. Razumljivo je, da je to spoznanje izraz spreminjajočega se pogleda na svet, ki je vendarle odvisen od interesov in moči družbenih plasti, v katerih nastajajo novi pogledi. Zanimanje za likovno področje tovrstne umetnosti pa se je pokazalo še nekoliko pozneje. Za drugo polovico 19. in začetek 20. stoletja moremo reči, da je ta interes — ob splošni demokratizaciji in z njo povezanim spremenjenim zanimanjem za predmet zgodovinske pisje — tesno povezan z rastjo nacionalne misli, saj so poskušali prav s kmečko umetnostjo 19. stoletja dokazovati samobitnost in svojevrstnost kulture nekega naroda.

Pojmovanje in raziskovanje ljudske umetnosti seveda vedno temelji na teoretičnih postavkah, naj se posamezniki tega zavedajo ali ne. Opredelitve ljudske umetnosti so največkrat sociološke, formalno stilne ali psihologizirajoče.

Po **A. Rieglu** je bistvena značilnost izdelka ljudske umetnosti dejstvo, da je izdelan v lastni hiši za lastne potrebe — in vsesplošna razumljivost, ki izvira iz tradicionalno podedovanih oblik. Kmečka umetnost je primitivna umetnost, vezana na primitiven družbeno-gospodarski način življenja.

A. Spamer razume ljudsko umetnost kot socialen pojav. Ljudska umetnost je ustvarjalna vsota prevzemanja in predelave oblik, vedno pa je samo ena od kulturnih prvin, ki sestavljajo kulturne dobrine ljudstva.

A. Hauser šteje ljudsko umetnost za socialen pojav. Ljudska umetnost je razredna umetnost, prav tako kot umetnost za višje družbene plasti.

A. Haberlandt in **L. Rüttimeyer** sta mnenja, da izvira ljudska (v tem pomenu kmečka) umetnost iz prazgodovinskih in zgodnjezgodovinskih temeljev. S tem se približujeta tezam, po katerih bi bila ljudska umetnost izraz vseh plasti ljudstva, katerim je lastno predlogično, asociativno mišljenje.

Po **H. Neumanu** je ljudska umetnost del poniknjenih kulturnih dobrin.

J. Strzygowski je pri obravnavanju umetnosti prerastel evropocentristične okvirje in šteje tudi preprosto, obrtno azijsko umetnost in umetnost primitivcev za polnovreden predmet umetnostnih raziskovanj. S tem eo ipso briše ostre meje med to umetnostjo in umetnostjo za evropske višje družbene plasti, ki naj bi bili dve kvalitativno popolnoma različni kategoriji.

Za pravilnejše vrednotenje ljudske umetnosti ima pomembne zasluge **W. Fraenger**, ki je opozoril na lastno ustvarjalno moč ljudstva pri prevzemanju in preoblikovanju oblik.

Pri razpravah številnih drugih avtorjev, ki so raziskovali ljudsko umetnost, so najbolj razširjena, implicitno zajeta pojmovanja predmeta ljudske umetnosti: ljudska umetnost je predvsem kmečka umetnost 19. in druge polovice 18. stoletja. Opredeljuje jo tudi izdelava in poraba nekega kroga, ki je lahko tudi poklicno določen. Nadalje naj bi bila značilna povezanost s krajevnim izročilom in stanovitnost oblik, slonečih na stanovitnosti življenjskih oblik.

Navedene opredelitve in pojmovanja so zavedno ali nezavedno bolj ali manj upoštevane tudi v pisanju o ljudski umetnosti pri nas. To pisanje največkrat ostaja na ravni ljubiteljstva. Mimo uvoda v **F. Kosovi** razpravi o poslikanih stropih je edini resnejši teoretični pogled na ljudsko umetnost referat **E. Cevca** na kongresu folkloristov v Zaječaru. V tem tekstu so trezno zavržena skrajna romantična stališča in nadomeščena z delno doslednim biologizmom.

Stališče, ki ga zavzema referat, je pri nas najbolj razširjeno in uveljavljeno; razumljivo je tedaj, da zasluži našo posebno pozornost — tako vprašanje validacije kakor vprašanje vzrokov, zakaj je dokaj splošno sprejeto in popularno. V tekstu je izraženo mnenje, da je ljudska umetnost ločena od drugih umetnosti, da je produkt samih življenjskih nujnosti in da ima svoj razvoj. Pisec loči tri panoge umetnosti, njihovo razmerje ponazarja s tremi koncentričnimi krogi. Osrednji krog pomeni ljudsko umetnost kot likovno pražarišče z radialnim žarčenjem navzven v obliki nekaterih latentnih likovnih razpoloženj, drugi krog pomeni obrtno in tretji krog stilno umetnost. Avtor poudarja zraščенost človeka in njegovega bivališča z okolico, kajti edino tako nam lahko pridejo v zavest globlje harmonije, ki se skrivajo v geniju loci in geniju populi, iz katerih je izšla ljudska umetnost. Nadalje poudarja tisto razpoloženje v umetnini, ki bi bilo tipično za narod ne samo v določenem zgodovinskem obdobju, temveč tudi v zgodovinskem trajanju. Izraža mnenje, da je potrebno orisati meje večjih geografsko kulturno danih prostorov, to je tistih, pri katerih značaj tal narekuje enake življenjske razmere. Vendar je v okviru teorije faktorjev tal in naroda pri ljudski umetnosti genius loci bolj odličen kot genius populi. Pri tem pomeni piscu genius populi »tisti primarni občutek za oblikovanje, ki pri Slovanih še živo bije v spominu na pradomovino vzhodnoevropskih ravnin in se še ni pripojil h geniusu loci nove domovine«. V referatu je ljudska umetnost označena kot umetnost kolektiva, v katerem odločajo geografska povezanost, skupno mišljenje in čustvovanje, to da rodi enak umetniški izraz in razpoloženje. Njeno oblikovanje oz. poenotenje so pospešili še nekateri vplivi, enake socialne in ekonomske razmere, enakost družbene plasti itd.

To stališče očitno temelji na biologistični misli iz začetka našega stoletja ter je hote prezrlo druga filozofska spoznanja — in nekatere misli, ki so bile izrečene v okviru umetnostnozgodovinske vede. Tako je pri nas **M. Marolt** iz izkušenj konservatorske prakse že leta 1928 zavrnil ljudsko umetnost kot kategorijo, ki bi bila ločena od drugih umetnosti. Meni, da je pri obdelavah ljudske umetnosti in umetnosti višjih družbenih plasti dosti večja razlika v metodah in rezultatih kot pa v naravi študijskega materiala. Izrecno piše, da pri ljudski umetnosti ne gre za neko povsem svojevrstno umetnost, ki živi zunaj ostalega umetnostnega življa. Nadalje piše: »Podpisani (M. Marolt, op. M. G.) sem čutil pri svojem topografskem delu, da delam krivico številni ljudski arhitekturi, ki bi sijajno dopolnila sliko splošnega razvoja slovenske arhitekture, cerkvene in graščinske: le materialne ovire so vzrok, da sem se držal tradicije in sem ljudsko arhitekturo le na splošno orisal. Na teritoriju vrhniške dekanije ni nikake stilne razlike med to in cerkveno, tudi časovno razvojno skoraj ne, drugod je morda drugače . . . , pa tudi le relativno.« **N. Šumi** je v razpravi o ljubljanski baročni arhitekturi ugotovil, da se vrhnja plast arhitekture ujema z značajem ljudskega stavbarstva, resda ne toliko v motivih kakor v načelih. Obenem pa pisec ljudsko stavbarstvo tudi izrecno opredeljuje: to je tista široka plast, ki se ne hrani le od pobud vodilnih središč, marveč ohranja v globljih pogojih zakoreninjene tradicionalne poteze tudi preko posameznih stilnih

obdobj. V razpravi podpisanega o strukturnem razmerju slovenskega ljudskega slikarstva do realnega prostora je bilo ugotovljeno, da so oblikovalsko strukturna načela enaka v ljudskem slikarstvu in v slikarstvu za višje družbene plasti; kategoriji se razlikujeta predvsem v formi, to pa se kaže kot izraz zelo različnih kulturno-socialnih razmer.

Enaki rezultati so se pokazali v razpravi **I. Sedeja** o kmečkem stavbarstvu na alpskem ozemlju.

Pred leti so bile v reviji »Life« reproducirane hrastoveljske freske. V tekstu so bile označene za ljudsko umetnost. Samoumevnost, s katero je bila uporabljena ta označba, kaže na pogled iz središč na provinco, na konzum tega slikarstva in relativno veliko preprostost.

Danes vsi resnejši raziskovalci sprejemajo mnenje, da ljudske umetnosti ni mogoče zgolj formalno opredeliti. Prav tako ni nobenega dvoma, da daje v današnji zavesti v katerikoli družbeni vedi integralno povéden prijem sociološka imaginacija, kakor jo opredeljuje **W. Mills**. Ob tem je tudi jasno, da je splošni kulturni položaj sedanosti dovolj očitno že sam po sebi zanikal evropocentrizem. Razumljivo je tedaj, da mora današnji vidik, ki želi do navedenih stališč zavzeti plodno razmerje zavoljo resnice današnjega spoznavanja sveta, ob uporabi ožjih strokovnih prijemov, izključiti implicitni ali eksplicitni evropocentrizem in upoštevati tudi sociološka merila kot prispevek pomožne vede. Danes verjetno ni več potrebe, da bi opozarjali na neustreznost sociologizma pri obravnavanju takšne ali drugačne umetnosti; prav tako verjetno ni več potrebe, da bi odklanjali sociologijo umetnosti, saj so sicer dokaj omejene meje, možnosti in rezultati, ki jih je mogoče doseči s sociološkim raziskovanjem umetnosti, kar dovolj določene in integralno potrebne.

Tedaj je razumljivo, da je potrebno postaviti velik vprašaj za opredelitve, ki veljajo le v omejenem zemljepisnem ali tudi evropocentrističnem prostoru. Nekako sredi našega stoletja je svet že postal celota, v kateri je tudi umetnost kateregakoli zemljepisnega ali družbenega prostora postala last vsega človeštva, bodisi kot dokument časa, bodisi kot izraz umetnostne resnice sveta. Že iz tega dejstva je razvidno, da je danes vsako znanstveno iskanje, ki ne upošteva spoznanja te resničnosti, že vnaprej obsojeno na anahronistična in neavtentična merila.

Pritegnitev sociološkega pogleda na svet je prav tako izraz današnjega spoznavanja sveta, bodisi na Vzhodu, ali bolj avtentično na Zahodu. Pri tem seveda ni nobenega dvoma, da sociološko, kakor tudi vsako drugo genetično preučevanje umetnosti slej ko prej daje rezultate, ki so po svoji naravi poskus, da se umetnost — predmet, katerega bistvo je v kompleksnosti — reducira na enostavne elemente. Z drugimi besedami, o umetnostni kvaliteti takšno preučevanje ne more ničesar povedati. Ob tem pa je jasno, da je umetnost oblika človeške zavesti in družben pojav. Tedaj more vendarle sociologija — edina odkrivati medsebojna vplivanja med umetnostjo in družbo, kakor tudi nakazovati pogoje in vzroke za nastanek generalnih stilov (pri tem nam seveda pojav novega stila ne pomeni samo njegovo vezanje na neke družbene razmere, temveč tudi nasprotovanje drugim družbenim razmeram, okolnostim in sistemom). Prav kakor družbeni razvoj ne teče v kaki metafizično vnaprej določeni enotirni razvojni črti, tudi umetnostni razvoj ne sledi avtomatično in mehanično dokaj zapletenemu družbenemu razvoju — katerega del sicer tudi je — temveč je odvisen tudi od najrazličnejših drugih dejavnikov. Kali

razvoja ali sprememb nosi npr. v sebi vsaka stilna oblika, od drugih okolnosti je odvisno, katere se bodo razvile in kako.

Navedeno stališče s svojimi utemeljitvami že samo po sebi zavzema kritično razmerje do prej orisanih opredelitev ljudske umetnosti, kakor zastavlja tudi vprašanja o reviziji njihovih izhodišč.

Detaljno bi bilo koristno pripomniti k **Rieglovi** opredelitvi, da likovnih izdelkov »v lastni hiši za lastne potrebe« pravzaprav razen silno redkih izjem sploh ni, saj so priložnostni rezbarji, vezilje itd., ki so okrasili ali izdelali kak dekor za dom, vedno naredili še več podobnih izdelkov za sosede. Tako pa so po tem merilu — vzemimo drastično primerjavo — izenačeni kar s profesionalnim slikarjem, ki je v svoji hiši naslikal tudi podobo zase. Vsesplošna razumljivost, ki izvira iz tradicionalno podedovanih oblik, pa je v večji ali manjši meri lastna prav vsaki provincialni umetnosti.

Pri **Spamerjevi** opredelitvi bi lahko detaljneje pripomnili, da je ustvarjalni proces prevzemanja oblik in predelave značilen za večino umetnikov in tedaj ne more veljati zgolj za ljudsko umetnost.

Teze, po katerih izvira ljudska umetnost iz prazgodovinskih in zgodnjezgodovinskih temeljev, niso bile nikoli dokazane. Za podkrepitev teh stališč so raziskovalci uporabljali formalne podobnosti. Jasno pa je, da samo formalna podobnost ne more biti dokaz, lahko je le indikacija, zlasti, kadar gre za preprosto likovno oblikovanje, ki je v največji meri odvisno od odpora materiala. Linearen stil, ki naj bi rabil kot dokaz povezav med prazgodovinskimi formami in formami kmečke umetnosti, najdemo tudi na kulturno povsem ločenih področjih, v najrazličnejših časih in za najrazličnejše družbene plasti. Takšni načini dokazovanja so tudi vedno nedosledni, tako npr. naj bi bil romb v kmečkem dekorju 19. stoletja nadaljevanje prazgodovinskega spolnega simbola (da kmetje o tem nimajo pojma, se je raziskovalcem — pristašem teh tez vedno zdelo nekako čudno), romb v gotskem meščanskem ornamentu pa s tem simbolom že a priori ne bi mogel imeti nikakršne zveze, itd.

Psihologistične teze, po katerih je ljudska umetnost izraz vseh družbenih plasti, katerim je lastno predlogično, asociativno mišljenje, ali kar izraz podzavestnega v človeku, so na kaj šibkih nogah, saj lahko najdemo tako pojmovane elemente v vsaki umetnini, umetnine, ki bi bila samo to, pa menda sploh ni. Nasledek teh tez, po katerih naj bi pri visoki ali stilni umetnosti prevladoval ratio, pri ljudski pa čustvovanje, pade takoj, ko ga želimo preizkusiti v praksi, saj tudi pri najvišjih umetninah lahko najdemo primerke, kjer je poudarek na čustvu. Te teze torej ne moremo sprejeti, razen če morda želimo vso liriko kategorizirati za ljudsko umetnost. Te teze tedaj nimajo trdnih temeljev, ne glede na to, da ne upoštevajo dognanj psihološke vede — saj ne priznavajo družbene določenosti duševnosti, ki je že desetletja podlaga vsakršnemu resnejšemu psihološkemu raziskovanju.

Opredelitve, po katerih naj bi bila značilnost ljudske umetnosti povezanost s krajevnim izročilom in stanovitnost form, slonečih na stanovitnosti življenjskih oblik, imajo prav tako le relativno vrednost. Povezanost s krajevnim izročilom najdemo tudi v velikih kulturnih središčih, stanovitnost življenjskih oblik pa je vendarle hudo relativna — v nekem obdobju je življenjski način najvišjih družbenih plasti razmeroma stanovit, v kakem drugem obdobju pa se tudi življenjski stil, npr. slovenskega kmeta danes, nadvse hitro spreminja.

Navedene teze so se manj ali bolj sporadično sprejemale v slovenskem kulturnem prostoru. Z nekaterimi korekturami, kakor jih je opravil **E. Cevc**, pa so kar bolj ali manj splošno sprejete. Te korekture, kakor tudi samostojni teoretični prispevek avtorja, temeljijo večinoma na biologistični misli, ki je danes vendarle ni več mogoče sprejemati kot samoumevno, vendar so bila s tega vidika trezno zavržena skrajna stališča o ljudski umetnosti kot delu poniknjenih kulturnih dobrin, in zaničano mnenje, da je ljudska umetnost brez razvoja. Dvomljivo pa je razmerje in kategorizacija umetnosti v tri panoge, v ljudsko, obrtno in stilno umetnost. Te opredelitve so vendarle premalo določne, saj so bili npr. tudi kipci v tisti dvorani (posvetovanje je bilo v prostorih razstave o slovenskem ljudskem kiparstvu; v omenjeni dvorani je bila razstavljena plastika za kmečke domačije iz konca 18. in iz 19. stoletja) izdelek profesionalcev ali polprofesionalcev — likovno bolj izobraženi mojstri, ki pa so izdelovali t.i. obrtno umetnost, so delovali podobno kot vaški polprofesionalci — po merilu imena in značaju proizvodnje pa jih moremo enačiti tudi s srednjeveškimi vrhunskimi slikarskimi ali kiparskimi delavnicami. Tedaj to merilo ne more biti univerzalno, saj ne zdrži niti ob uporabi v časovni razsežnosti v evropskem prostoru.

Problematična je tudi uporaba teorije o geniju loci in geniju populi. Ker ta teorija očitno izhaja iz istih teoretičnih temeljev kot teorija Blut und Boden, je vendarle ni mogoče samoumevno sprejeti, vprašati se moramo o njeni povednosti v praksi, saj so njena izhodišča komajda še sprejemljiva. Tako sta oba faktorja v teoriji nespremenljivki, ki sta neodvisni od družbenih ali kulturnih sprememb. V okviru te teorije je pri ljudski umetnosti *genius loci* po avtorjevem mnenju bolj odločilen kot *genius populi*. Pojmovanje *geniusa loci* sprejema Haberlandtova izhodišča. Da ga je takšno pojmovanje nedokazljivo, oz. da ga je mogoče podpreti le z merilom formalnih podobnosti, je očitno; še več, konkretne primerjave pričajo tudi o nasprotjem. Kam lahko pripelje takšno pojmovanje v dosledni izpeljavi, nam kaže pisanje **E. A. Okalove**, ki je slovaško religiozno plastiko za kmečke domačije iz konca 18. in iz 19. stoletja razglasila kar za nadaljevanje upodobitev poganskih božanstev pri starih Slovanih, kljub neznanskemu časovnemu presledku, ko tovrstne plastike sploh ni bilo. Obenem pa isti avtorici cerkvena plastika, kjer bi bilo morda mogoče iskati formalno kontinuiteto te vrste, pomeni nekaj povsem drugega. Oba faktorja teorije nastopata kot konstanti ob implicitni zahtevi po orisu večjih kulturno-geografskih prostorov, »kjer značaj tal diktira življenjske pogoje«. Takšno pojmovanje ne upošteva faktorja kulture; tedaj more veljati le za floro in favno, ne pa za človeško družbo. V času se je spreminjal človek in njegova proizvodnja, za to pa ne moremo iskati vzroka v *geniusu loci*. Za poljedelca s traktorjem ima narava tal povsem drug pomen kot za poljedelca z ralom. Za graditelja z betonom so strmi strešni nakloni, ki so pri škodlasti strehi nujni, vendarle nepotrebni. Za gotskega človeka pokrajina kot estetski pojav komajda obstaja, za renesančnega in zlasti za današnjega človeka ima ista pokrajina povsem drugo naravo in podobo. Tedaj moremo reči, da obstaja pokrajina v vseh svojih številnih vidikih kot konstanta le zemljepisno, pa še to relativno, druge značilnosti pokrajine, prometnost, proizvodne in trgovske koristi, kulturna vplivanja itd., se močno spreminjajo. Tako pomeni zemljepisno le malenkostno spremenjena pokrajina prometno nekaj povsem drugega v času železniškega in letalskega prometa kot v času tovarništva. Promet je imel veliko vlogo pri prenašanju kulturnih vplivov, tako so bili npr. kulturni vplivi, ki so prihajali na naše ozemlje, vedno raznorodni in številni; od domačega kulturnega položaja je bilo odvisno, katere vplive so pri nas sprejeli

in preoblikovali in katere zavrnil. Ob poudarjanju »tistega razporeženja v umetnini, ki bi bilo tipično za narod ne samo v določenem zgodovinskem obdobju, ampak tudi v zgodovinski trajnosti« naletimo spet na metafizično konstanto. Genius populi naj bi bil kot vir tega razporeženja tedaj nespremenljiv, ali ob zgledu: ljubljanski gotski meščan bi moral imeti neko isto duhovno razporeženje kot direktor ali delavec Litostroja. Kakšno bi lahko bilo takšno razporeženje v zgodovinskem trajanju, do sedaj ni bilo mogoče ugotoviti, ker kaj takšnega pač ne obstaja. Tedaj faktorjema te teorije vendarle ne moremo priznati narave konstant, s tem pa je vrednost te teorije že dovolj opredeljena.

Pri tem nikakor ne mislimo zanikati dejstva, da obstajajo kulturna območja, kjer že obstoječa umetnost stalno sodeluje pri oblikovanju okusa, ustvarja krajevno izročilo okusa ter različico razvoja, saj vsebujejo obstoječa dela iz preteklih časov že klice nadaljnega razvoja. Vendar spet ne mislimo zanikati, da je bilo od družbenega razvoja odvisno, katere klice so se razvile in katere ne. Neutemeljeno se zdi to iskati v okviru enega ljudstva ali naroda — s tem bi bili spet na pozicijah teorije B. und B. in na takšno iskanje vendarle ni mogoče dati znanstvenega odgovora.

Relativno vrednost ima tudi misel, po kateri je »ljudska umetnost umetnost kolektiva, v katerem odloča geografska povezanost, skupno mišljenje in čustvovanje, kar rodi umetniški izraz in razporeženje«. Vsaka umetnost je namreč v večji ali manjši meri delo kolektiva, saj je vedno umetnik tisti, ki izdelava umetniško delo; umetnik pa prav tako vsrkava ideje in miselnost od kolektiva, za katerega dela in v katerem živi, kakor tudi sam vpliva nanj — pa naj bo to Michelangelo ali Smolarjev Janez, ki je rezal bogce za Suho krajino. Zemljepisna povezanost je seveda relativna. Tako se je npr. razsežnost časa in prostora v našem stoletju močno spremenila, tako da sta si danes prometno prostorsko bližja Kranjčan in Mariborčan kot nekdaj Kranjčan in Ljubljčan. Relativno skupno mišljenje in čustvovanje je značilno za vse kolektive z enakimi interesi, kulturo in s tem povezanimi pogledi na svet — pa naj bo to nekdanja vaška srenja ali današnja katerakoli neformalna ali formalna družbena skupina.

Ta daljši ekskurz se je zdel potreben, ker je takšno gledanje pri nas bolj ali manj splošno sprejeto. Očitno gre za razmerje do zgodovine, za katero je značilno, da ne upošteva spoznanj filozofije zgodovine in filozofije našega stoletja. Temeljna gibalna so metafizične konstante, ta vidik danes očitno v dobršni meri ustreza današnjemu kulturnemu ali institucionaliziranemu kulturnemu prostoru pri nas. Dokaj odločujoč motiv za tako zastavljen teoretičen prijem je potrditev naše samostojnosti in nacionalnosti. Ta potreba pri nas danes prav gotovo obstaja, seveda pa ji na ta način danes ni več mogoče avtentično zadostiti. Druga značilnost tako zastavljenega prijema se kaže v odtegnitvi umetnostnega raziskovanja družbenemu angažiranju, saj sta razvoj in bistvo umetnosti po tem vidiku razložljiva le z metafizičnimi faktorji, ki obstajajo zunaj ali vsaj neodvisno od vsakokratne družbe. Ta pogled je verjetno v najtesnejši zvezi s položajem ustanov, kjer gojijo humanistične vede — kot korelat tega položaja teče njihovo delo načelno bolj ali manj po inerciji. Pri tem ostajajo te vede samostojne in hkrati osamljene. Argumentacije iščejo tedaj le v okvirih vede same, ob tem se razvija na eni strani strokovnjaštvo, na drugi neka tiha zavest, da je to delo potrebno slovenskemu narodu. Tega naroda pa v dovolj nejasnih obrisih tedaj ne predstavljajo vsi današnji Slovenci kakršni so danes, s televizijo, z avtomobili, s TT-jem, narodno zabavno in

zabavno glasbo, s »snack bari«, temveč le redkejši posamezniki, ki se bolj ali manj ujemajo s predstavo o slovenskem narodu, kakršna je bila ustvarjena v drugi polovici 19. stoletja. Če je namen humanističnih ved, da s svojimi spoznanji naredijo premike v človeški zavesti, potem se te vede tega v končni posledici iz naštetih razlogov ogibajo; eden izmed načinov tega umikanja je tudi omenjeno teoretično izhodišče.

Pričujoči kritični oris razmerij in opredelitev ljudske umetnosti ne more in nima namen podati izčrpnega pregleda — napisan je bil z željo, da poda značilnosti raznih stališč. Sam oris seveda ne bi imel nobenega smisla (saj so ta stališča razmeroma znana in dostopna v literaturi), če ne bi bilo mogoče povzeti njihove skupne značilnosti: **ljudske umetnosti kot likovne, umetnostno samostojne, časovno in prostorsko univerzalne kategorije ni bilo mogoče utemeljeno opredeliti**. Iz podane kritike je razvidno, da je mogoče ljudsko umetnost kot časovno in prostorsko univerzalno kategorijo opredeliti edinole družbeno. Ime »ljudska« umetnost očitno ne izvira iz pojmov, kot so nemško ali slovensko ljudstvo ali nacija, ampak je utemeljeno družbeno »ljudstvo« v nasprotju z »gospodo«. Pri tem nam pomeni »gospoda« vso družbeno elito, ki se je v zgodovinskem razvoju seveda spreminjala, to je lahko gospodarska, oblastvena, stanovska, intelektualna, itd. elita vsakokratne družbe. Iz tega sledi, da ljudska umetnost ne more biti nekaj stalnega — kakor se je v zgodovinskem razvoju celotna družba z ljudstvom, svojo nižjo plastjo vred, spreminjala, tako se je spreminjala tudi ljudska umetnost. Teza tega referata, **da je ljudska umetnost tista umetnost, ki je povezana z ljudstvom — socialno spodnjo plastjo — s strukturalnimi vezmi**, je univerzalna v času, odkar se je družba diferencirala, in univerzalna v prostoru. Ta opredelitev tedaj zanika ljudsko umetnost kot likovno kategorijo, opredeljuje jo glede na njene povezave z življenjem ljudstva. Potemtakem je ljudska umetnost večkrat zelo raznorodna in nikakor ni vedno isto kot primitivna umetnost, čeprav je praviloma nižje kvalificirana, to pa velja prav tako relativno praviloma za vso kulturo ljudstva. Ljudska umetnost je tako enkrat v večji, drugič v manjši meri povezana z umetnostjo za višje družbene plasti. Kakor so sestavljali nižje družbene plasti prav takšni ljudje kot višje, tako prvi niso ostajali neke žive prazgodovinske fosilije. Eni in drugi so imeli živa človeška razmerja do sveta — glede na njihove možnosti pa se je razlikovala njihova kultura in tudi umetnost.

Po tej opredelitvi tedaj ljudski umetnosti umetnostna kvaliteta ni ne zanikana ne potrjena. Vprašanju umetnostne zgodovine o kvaliteti umetnosti odgovarjajo posebne strukturalne metode, ki raziskujejo strukturo posamezne umetnine v strukturi vsakokratnega duhovnega prostora; s tem se odkriva intenzivnost odkrivanja in spoznavanja umetnostne resnice sveta v posamezni umetnini. Pot do tega obsega tudi t.i. »vstopanje v svet umetnine«. Ta metoda pa je načeloma povsem enaka pri raziskovanju ljudske umetnosti in umetnosti za višje družbene plasti. Od konkretnih ugotovitev je tedaj odvisno, katera dela lahko sprejme umetnostna zgodovina v svoja raziskovanja, pa naj sodijo v ljudsko umetnost ali ne. Samo tako lahko pride ta veda do spoznanja in potrditve svojega predmeta, saj je razumljivo, da je kvalificiranje predmeta po tradiciji in inerciji vendarle znanstveno neutemeljeno. Z drugimi besedami — predmet umetnostne zgodovine je umetnost, pri tem je povsem nepomembno, kateri družbeni plasti ta pripada, sociološka merila pa o umetnostni kvaliteti nimajo kaj povedati.

Kakor o umetnostni kvaliteti molčijo sociološka merila, prav tako molčijo merila stilne zgodovine. Razumljivo je tedaj, da bodo raziskovalci — stilni zgodovinarji pri svojem delu pritegovali ljudsko umetnost le toliko, kolikor je udeležena v splošnem stilnem razvoju. Tudi stilnega zgodovinarja namreč ne more prvenstveno zanimati družbeno poreklo in pripadnost neke umetnosti, saj je v ospredju njegovega zanimanja vendarle slog in ne družbena pripadnost ali umetnostna kvaliteta.

Iz povedanega je razvidno, da ljudska umetnost kot umetnostna kategorija sploh ne obstaja. Zato je tudi njena sestava močno raznorodna, sem moremo šteti tako večino našega gotskega stenskega slikarstva, ki je bilo strukturno povezano prav s slovenskim kmečkim ljudstvom in nobenim drugim — tedaj je ljudska umetnost — kakor tudi plastika za kmečke domačije 19. stoletja, ki je prav tako povezana s kmečkim ljudstvom. Obe zvrsti se po izviru in po umetnostni dognanosti med seboj močno razlikujeta, bilo bi mogoče govoriti tudi o njunih različnih umetnostnih jezikih in o velikih stilnih razlikah med njima, kolikor je to mogoče v takšni časovni razdalji — vendar obe zvrsti po družbeni opredelitvi sodita v ljudsko umetnost.

Mimo tega je mogoče priznati ljudski umetnosti karakteristiko družbenega položaja ljudstva, ki pa je seveda relativna. Od tod izvirajo relativne stilne značilnosti: cenenost materiala in izvedbe, skromnost razsežnosti, skromno in večkrat nerazumljeno sprejemanje vzorov. Vse to je samo del družbeno neugodnega položaja ljudske plasti, saj veljajo te značilnosti za vso ljudsko, pa tudi za provincialno kulturo. Prav te karakteristike pa razložijo marsikaj, tako npr. »liričnost« našega alpskega področja v umetnosti, kjer sodi večina naše umetnostne dediščine prav v ljudsko umetnost. Uporaba cenene materiala pri roki in majhne razsežnosti, ki so izraz prej omenjenih okoliščin, porajajo in vodijo v »liričnost«, saj ni nobenega dvoma, da zahteva dramatičen, epski, monumentalni značaj tako v arhitekturi kot okostnici drugih umetnosti — in v drugih panogah, ki so od nje odvisne — tudi velike razsežnosti. Seveda ima takšen izraz določene duhovne posledice pri umetnostnih konzumentih, to pa že presega predmet tega referata.

Literatura

- A. Riegl, *Volkskunst, Hausfleiss und Hausindustrie*, Berlin 1894
- J. Strzygowski, *Ein Werk der Volkskunst im Lichte der Kunstforschung. Werke der Volkskunst I*, Wien 1913
- W. Fraenger, *Deutsche Vorlagen zu russischen Volksbilderbogen des 18. Jahrhunderts, Jahrbuch für historische Volkskunde I*, Berlin 1925
- A. Haberlandt, *Begriff und Wesen der Volkskunst, Jahrbuch für historische Volkskunde 2*, Berlin 1926
- A. Spamer, *Volkskunst und Volkskunde, Oberdeutsche Zeitschrift 2*, 1928
- M. Marolt, *Ocena Etnologa, Zbornik za um. zgodovino*, VIII, 3—4, 1928
- F. K. Kos, *Ornamentika lesenih poslikanih stropov v cerkvah na Slovenskem, Zbornik za um. zgodovino*, XVII, 1941
- E. Cevc, *Narodna likovna umjetnost, Rad kongresa folklorista Jugoslavije u Zaječaru i Negotinu 1958*, Beograd 1960
- A. Hauser, *The Philosophy of Art History*, London 1959
- D. W. Gotschalk, *Art and the Social Order*, New York 1962

W. Mills, Sociološka imaginacija, Beograd 1964

E. A. Okálová, L'udove drevené sošky, Martin, 1964

G. Makarovič, O strukturnem odnosu slovenskega ljudskega slikarstva do prostora, Etnološki pregled, Beograd 1965

P. Francastel, Problemi sociologije likovnih umjetnosti. Sociologija, urednik G. Gurvitch, Zagreb 1946/66

Summary

What Is The Folk Art

The article was presented among papers read at the conference on the folk art in the Slovene Ethnographic Museum in June 1969.

The author critically examines the major definitions of folk art and categorizes their starting points into the questions concerning the form — style, forms, psychology and sociology. The authors questions some social causes which led to the origin and acceptance of some definitions.

The critical attitude is based on the following principal thoughts. The production of objects in one's own house for one's own needs cannot be the criterion of the folk art, because the researches have shown that such exclusively made products are very rare. Such producers regularly produce several objects also for their neighbours, and they would thus be generally equated according to this criterion with the artist producing works of high quality, who also made some objects for his own needs.

The creative process of adaptation and transformation is not characteristic only of folk art, but also of provincial art and in a lesser degree of all art.

Theses, according to which the origin of the folk art is the ancient and early historical basis have never been proved and are founded only on formal indications. But it has never been taken into consideration that in a different psycho-social structure the same forms represent something completely different and that in the folk strata never lived alive fossils, and that the simple folk were just the same as the »rich« ones and that in different periods they had just the same need to express their relation to the world in art. With such formal indications there exists always a big time gap between the old forms and the forms which existed in the 18th and 19th centuries, when such forms were not present among the folk, because they accepted them from time to time from the culture of the higher social strata. Antihistorical psychologistic theses, according to which the folk art is the expression of all social strata which have a before-logistic, associative thinking, or even the expression of subconscious in man, are poorly supported, because one can find such elements in art of any genre and social rank. A simple conclusion of such theses, according to which ratio was to prevail in »high« art, and emotions in folk art, is completely useless in practice, except if one wishes to define all lyrical poetry as folk art. It is characteristic that such and similar views ignore the social determinism of man's mind.

The definition which implies as a characteristic of folk art its connection with local tradition and stability of forms, based on the stability of life forms can only have a relative

validity, because link with local tradition can also be found in great artistic centres, but the stability of life forms can only be relative. Only formal definitions (linear style, symmetry etc.) can represent the criterium of folk art even because all such characteristics may be found in different periods also in high art.

The factors of *genius loci* and *genius populi* cannot be recognized to have the characteristics of constants either, which were to have a fatal influence upon the art and especially folk art. This thesis does not take into consideration the element of culture and can be valid primarily for fauna and flora. The nature of surface essentially changes in time for the man with a changed culture, together with its geographically — traffic, physically geographic, productive and other characteristics. So, for example, a steep inclination of the roof is sensible for the culture of the wooden roof, but not for the culture of the concrete roof, or, the cultural and traffic characteristic of the same area in the times of the railway and car traffic is completely different than in the times of horse carts, and so on. The concept of *genius populi* implies, for example, some common mood, which should have been found with the servant in the Gothic period, as well as with the present day industrial worker, which is absurd. The definition, that folk art is collective art, for which geographical links, common thoughts and feelings, which produce common artistic expression and mood, are decisive, can only have a relative validity. The geographic link is a very relative item considering the fact that all art, in greater or lesser degree, is the collective product. For it is the artist, who always performs the work of art, and it is him too, who absorbs ideas and mentality of the collective, for which he produces, be it Michelangelo or a simple folk sculptor.

The author concludes his critical attitude to the above-mentioned definitions with a statement that **folk art could not authentically be defined as an artistically independent universal category in time and space**. The thesis of the paper is that (in so far as it is sensible to define the folk art as a special category) **the folk art can be defined as such art, which is structurally connected with life of people** (lower social classes). Therefore the folk art is very divergent and it is not always the same as primitive art, although it is most frequently classified as being lower. The author understands the concept of structure as that whole in which the significance of its parts is essentially changed and defined just by the whole. The nature of parts is not changed with a system. There exist structures of a number of degrees, from micro-structures of the work of art to broader and broader structures, among which the existing structure of the way of life of simple population, which gave to fine arts its typical significance, is especially important for research in folk art. Broader structures are changed in the historical development, and with this the characteristic of parts which are joined into it is also changed. Therefore for the study of past art the discussion about the work itself is not sufficient, if one wishes to understand the then existing meaning of the work of fine arts, but one must also take into consideration macrostructures of the past, a part of which are also objects of fine arts.

Poslikano pohištvo v Dolini

Uvod

Umetnost gotike je dobila globok odmev v ljudskem območju srednjeveškega, posebno še vzhodnoalpskega prostora. Tradicija gotske arhitekture se je pri nas ohranjala na kmečkih stavbah še pozno v 17. stoletje, z nekaterimi elementi (leseni stropi) celo v 19. stoletje.

Pod vplivom umetnostne ustvarjalnosti gotske dobe se je razvilo tudi ljudsko slikarstvo na kmečkem pohištvu. Žarišče tega slikarstva so vzhodnoalpske dežele.¹ Umetnost gotskih patroniranih cerkvenih stropov je tudi pri nas dramila ustvarjalnega duha domačega slikarja iz ljudstva. Ko se je v pozni gotiki do kraja izčrpal slikarski izraz poklicnih obrtniških — mestnih ali podeželskih slikarskih delavnic, se je ob koncu 16. in v 17. stoletju začelo uveljavljati na cerkvenih stropih slikarstvo, ki se je, naslonjeno na starejše izročilo, izoblikovalo v delavnicah ljudskih slikarjev.² Od starejših delavnic je ljudski slikar prevzel tehniko šabloniranja, v motiviki pa je vse, kar mu je bilo tuje, zamenjal z motivi, ki jih je jemal iz domače ljudske zakladnice. Geometrijski motivi: cik-cak linije, valovnice, krogi, križci, kvadrati, trikotniki, pikice, krogi so značilne prvine ljudskih slikarij na naših cerkvenih stropih v poznem 16. in v 17. stoletju. V sožitju s temi motivi, vzetimi iz domače ljudske zakladnice, oživilja ljudski slikar tudi motive, ki jih je gojila umetnost renesanse: monogrami, simetrični spleti vitic, linije srčastih oblik.³ Vse te prvine so značilne tudi za najstarejše kose poslikanega pohištva, ki so se nam ohranili iz 17. stoletja. Slike so izdelane s šablonami, na skrinjah pa največkrat s prosto roko na naravno barvo lesa. Prevladuje črna barva, ki jo posebno na stropih včasih spremlja še rdeča, temno modra, zelena in bela barva. Simetrični spleti vitic, linije srčastih oblik so okrasni elementi, ki so značilni tudi za rezljane in intarzirane meščanske skrinje iz 17. stoletja.⁴

Najstarejši ohranjeni poslikani gorenjski kmečki skrinji imata letnici 1614 in MLCXXIII (1624).⁵ Starejši dokazi ljudske slikarske dejavnosti so se ohranili na Gorenjskem na poslikanih fasadah kmečkih stavb.⁶ Gotsko kaščo z letnico 1573 s Potokov pri Žirovnici krasijo barvno poudarjeni gotski arhitekturni elementi — »šivani robovi« v vogalih te stavbe. Za nas zanimivejša je bordura iz rdeče in modro pobarvanih poševnih kvadratov, ki se vleče pod napuščem na vzhodni fasadi te stavbe. Drugi pomemben spomenik ljudskega slikarstva je poznogotski poslikan strop v Merkelnjovi hiši na Srednjem vrhu nad Kranjsko goro št. 4. Slikarski motiv dveh nasproti si postavljenih trikotnikov med prečnimi pasovi vodoravnih črt se v duhu gotskih cerkvenih poslikanih stropov harmonično ponavlja vzdolž vse deske stropa. Slikarija je strogo linearno upodobljena na naravno barvo lesa (zaradi potemnelosti barva ni opredeljena). Slikane so le zgornje, neprofilirane deske stropa. V Hlebanjevi hiši, prav tako na Srednjem vrhu, je ohranjen strop z letnico 1506.

¹ Josef M. Ritz, *Alte bemalte Bauernmöbel*, München, str. 5—9.

² Franc Kos, *Ornamentika lesenih poslikanih stropov v cerkvah na Slovenskem*, Zbornik za umetnostno zgodovino XVII, Ljubljana 1941, str. 39—56, 70 (posebni odtis).

³ Isti, n. d., str. 51—52.

⁴ Isti, *Slovenska kmetška skrinja*, Etnolog XIV, Ljubljana 1943, str. 65.

⁵ Anka Novak, *Gorenjska kmečka skrinja*, Snovanja 1, I, Kranj 1967, str. 6.

⁶ Olga Zupan, *Poslikane fasade kmečkih hiš na Gorenjskem*, Snovanja, Kranj 1971, str. 6.

Oba stropa kažeta neko sorodnost (paličasto profilirani robovi stropnih desk). Vendar govori za nekoliko mlajše poreklo poslikanega stropa manj tektonsko in bogatejše profilirani nosilni tram pa tudi rezbarski okras na deskah ob nosilnem tramu. Rezbarije z luskastimi motivi, ki krasijo ta strop, strečujemo v 17. in 18. stoletju tudi na skrinjah. Rezljani luskasti motivi lepšajo pilastre ob arkadnih poljih; v 19. stoletju živi ta rezbarska tradicija naprej na rezljanih preslicah rateško-rutarskega tipa. Na podlagi ohranjenih gotskih arhitekturnih elementov na tej hiši (gotska okna v pritličnem in nadstropnem delu stavbe, dva gotska portala) bi mogli strop časovno postaviti v konec 16. ali na začetek 17. stoletja.

Razvoj ljudskega slikarstva na kmečkem pohištvu je sledil razvoju slikarstva na poslikanih cerkvenih stropih z večjo ali manjšo zamudo. Na pohištvu je bilo vse do zadnje četrtine 18. stoletja slikarstvo močno naslonjeno na tradicijo iz 17. stoletja, posebno še v izbiri barv (do sredine 18. stoletja še vedno prevladuje črna barva slikarij, čeprav se v tem času tudi na skrinjah v večji meri uveljavlja pompejansko rdeča ali bela barva). Tudi risarski način upodabljanja slikarske motivike v 18. stoletju še vedno prevladuje. V slikarskem okrasu se sicer že v 1. polovici tega stoletja kažejo bolj realistični motivi (cvetovi, vaza, motivi src), vendar so še močno stilizirani in idealizirani.

V cerkvenem stropnem slikarstvu ljudskih obrtniških slikarskih delavnic pa se je že v 17. stoletju bolj in bolj uveljavljal nov duh renesančne in baročne umetnosti. Ljudski umetnik — obrtnik je bil pri poslikavanju cerkvenih stropov v izbiri motivike, v izbiri barv pa tudi v načinu upodabljanja slikarskih motivov radikalnejši kot pri poslikavanju pohištva. V 2. polovici 17. in 1. polovici 18. stoletja se na stropnih slikarijah povsem uveljavi motivno izredno bogato, barvno živo in slikovito slikarstvo baročne dobe.⁷ Na pohištvu, določeneje na skrinjah, sledimo odmeve baročne umetnosti v bolj realističnih motivih src, vaz, cvetov, ki jih slikar v 1. polovici 18. stoletja vpleta v simetrične splete vitic ali kako drugače vkomponira na okrasno ploskev. Šele v drugi polovici 18. stoletja zaživijo na pohištvu barvno pestro naslikani baročni motivi cvetličnih šopkov v vazah ali lončkih, ali cvetličnih šopkov, ki rastejo iz src. Naslikani so z rdečo, belo, zeleno, modro barvo ob skromni uporabi rjave ali črne barve. Slikanje okrasnih polj ali celotne površine okrasnega predmeta — skrinje gojijo v zadnji četrtini 18. stoletja le posamezne, naprednejše slikarske delavnice. Duh baročne umetnosti, ki se v območju ljudskega slikarstva kaže predvsem v bolj živi, manj stilizirani motiviki, vzeti iz narave ter v žareči pisanosti barv pa v bolj plastičnem načinu upodabljanja slikarskega okrasa, si torej na naše poslikano pohištvo polagoma utira pot šele v zadnji četrtini 18. stoletja in se potem v 19. stoletju — v cvetoči dobi ljudskih slikarij na kmečkem pohištvu — povzpne do najvišje stopnje svoje izraznosti. Najstarejša ohranjena večbarvno, baročno poslikana skrinja (v zbirki GM v Kranju) ima letnico 1783.⁸ Na podlagi ohranjenega gradiva sodimo, da je bila vse do 19. stoletja slikarsko okrašena le skrinja. Šele v 19. stoletju postanejo predmet slikarskega okraševanja tudi drugi kosi pohištva. V tem pogledu pripada Dolini — tako imenujejo domačini območje od Rateč do Most pri Žirovnici — posebno mesto. Tu je bila kultura slikarske krasitve pohištva dosti bolj živa kot drugod na Gorenjskem. Največ poslikanih omar v zbirkah SEM v Ljubljani in GM v Kranju izvira iz Doline, tako tudi

⁷ F. K. Kos, nav. delo, str. 72—76.

⁸ Anka Novak, n. d., Snovanja 2, I, str. 15, Kranj 1967.

poslikane postelje v omenjenih zbirkah.⁹ Poslikana vrata hiš in kamer ter zidnih omaric, dalje ohišja ur — vsi ti poslikani kosi notranje opreme izhajajo po veliki večini iz Doline. Po več kot desetletnem topografskem delu na širšem gorenjskem območju bi mogli trditi, da so bile drugod na Gorenjskem slikarsko okrašene predvsem skrinje in zibke, le bolj izjemoma jedilne omare in vrata zidnih omaric. Domnevo, da se drugod poslikano pohištvo pač ni ohranilo v takem obsegu, bi mogli sprejeti s pridržkom. Bolj zanesljivo bi mogli iskati razlago za to izredno bogato ohranjenost gradivo v bolj intenzivni kulturi slikarskega okraševanja elementov notranje opreme, kar je gotovo v zvezi s posebnim geografskim in zgodovinskim značajem Doline. Vse do zgraditve železnice l. 1870 je tu vodila izredno živa prometna žila — vozarska in tovarniška pot čez korenski prelaz. V gospodarskem in tudi v kulturnem pogledu je bila Dolina tako tesneje povezana s sosednjimi alpskimi deželami, kjer je bila kultura slikarskega okraševanja raznih elementov notranje opreme razvita že v 18. stoletju.¹⁰ Da je pripadalo Dolini v kulturi poslikanega pohištva izredno mesto, govori tudi dejstvo, da se je prav tu ljudska slikarska tradicija najbolj dolgo ohranila. Ko je drugod na Gorenjskem ob koncu 19. stoletja slikarstvo na kmečkem pohištvu že prenehalo, je v zgornjem delu Doline delovala izredno živa in produktivna slikarska delavnica. Iz nje je zrasel tudi poslednji slikar gorenjskih kmečkih skrinj — svojo zadnjo skrinjo je datiral z letnico 1931. V slikarskem pogledu so izdelki te delavnice, zlasti še izdelki mlajšega slikarja, dokaz dekadence stoletja stare tradicije; zanimivi pa so po drugi strani — so dokaz vztrajanja domačinov pri starem izročilu.

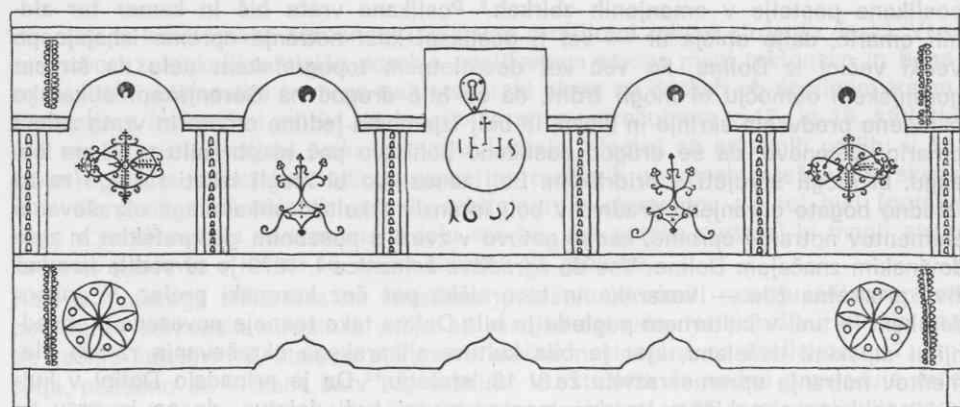
V prispevku je obravnavan razvoj poslikanega pohištva v območju od Rateč do Jesenic.

Poslikane skrinje iz 17. in 18. stoletja

Najstarejša poslikana skrinja se je ohranila na Dovjem in ima letnico 16(3)5 ali 16(8)5. Ker je barva poškodovana, se ni mogoče zanesljivo odločiti za prvo ali drugo letnico, čeprav se zdi prva verjetnejša. Za starejšo letnico govori tudi oblika gotskega profila na spodnjem robu prečne letve na fasadni strani skrinje (Sl. 1). V konstrukcijskem pogledu ima obliko renesančne skrinje s konstrukcijskim poudarkom na bočnih stranicah, ki se spodaj zožujejo in jih gotsko oblikovana lina deli spodaj v dvoje nog. Plastični arhitekturni renesančni okras deli prednjo ploskev v petero polj, od katerih je srednje pokončen pravokotnik, ostala štiri polja pa so arkadne oblike. Pilastri ob arkadnih poljih so okrašeni z nizom rezljanih luskastih motivov. Slikarski okras, ki ga sestavljajo geometrični motivi ter renesančni motivi spiralastih linij in monogram, je naslikan s črno barvo na les brez barvne podlage (Blankholzmalerei).

⁹ Fanči Šarf, *Kmečka postelja na Gorenjskem v 19. stoletju*, SE XII, Ljubljana 1959, str. 82—87.

¹⁰ Josef M. Ritz, n. d., primerjaj tudi slikovno gradivo.

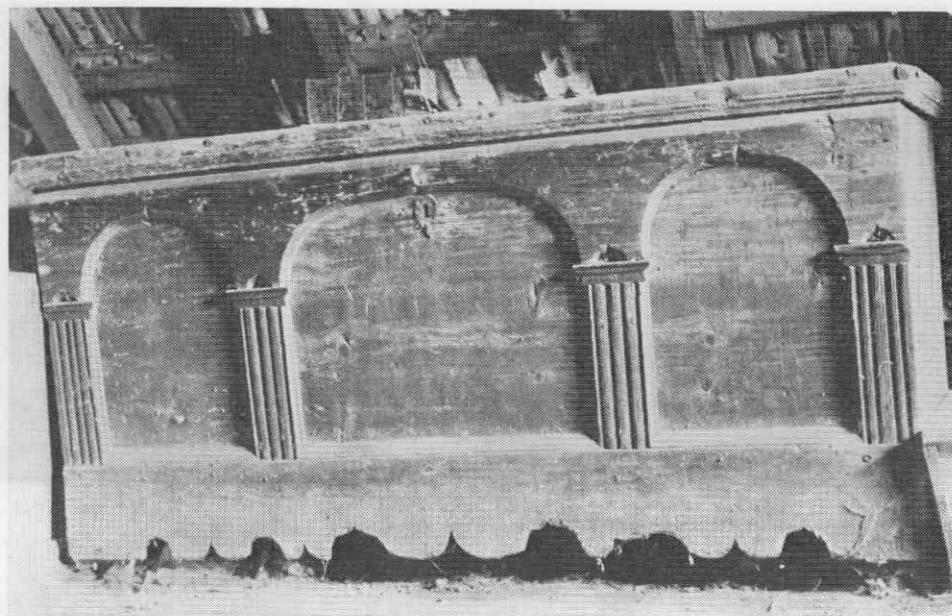
Slika 1. Renesանčna skrinja z letnico 16/3/5 ali 16/8/5, Dovje

Opisana skrinja je po konstrukciji in plastičnem arhitekturnem okrasu sorodna neposlikanim skrinjam iz 2. polovice 17. stoletja, ki so se v nekaj primerih ohranile na Dovjem in v Mojstrani. Plastični renesančni okras sestavljajo trije arkadni loki s pilastri. Arkadni loki posnemajo gotško obliko oslovskega hrbta. Manjša polja te oblike krasijo tudi ploskev med arkadnimi loki. Pilastri so rezbarsko okrašeni z dvema navpičnima nizoma luskastih motivov. Prečna letev pod arkadnimi polji je dekorativno izžagana in posnema profil renesančno baročnega balustra (sl. 2).

Po konstrukciji in po načinu členitve fasadne ploskve se od teh skrinj razlikuje skrinja iz Rateč z letnico 1696 (sl. 3). (V zbirki Gorenjskega muzej, odslej GM); konstrukcijski poudarek ni več na bočnih straneh, vse štiri stranice so enakovredne in zvezane v vogalih z značilno vogelno vezavo, ki jo v ljudskem jeziku splošno imenujejo »cinkanje«. Ta oblika konstrukcije se uveljavi pri nas na pohištvo višjih družbenih plasti že dosti prej, v območju ljudske kulture pa se z njo prvič srečamo šele ob koncu 17. stoletja, v 18. stoletju pa v Dolini močno prevladuje. Novost, ki jo prinaša obravnavana skrinja, je kasetasta členitev prednje ploskve. Vsa ploskev je razdeljena v pet polj, od katerih so stranski dve in srednje polje pokončni pravokotniki, ostali dve pa kvadrata; spodaj je bilo v vrsti še pet manjših kaset v obliki ležečih pravokotnikov (letve teh kaset manjkajo). V raznih različicah se je ta kasetirana členitev ohranila na poslikanih in neposlikanih skrinjah rateško-kranjskogorskega tipa vse do sredine 19. stoletja.

Kvadrata med pokončnimi pravokotniki zamenjajo proti koncu 18. stoletja polja s posnetimi ogli, v 1. polovici stoletja pa polja arkadne oblike. Do sredine 18. stoletja se na skrinjah še ohranja starejša tradicija krasitve s plastičnimi arkadami, v 2. polovici stoletja pa se povsem uveljavi kasetasta členitev prednje ploskve, tako na poslikanih kot na neposlikanih skrinjah.

V razvojnem pogledu je zanimiva skrinja iz l. 1748 (GM E-1126) z Dovjega. Po svoji konstrukciji in členitvi fasadne ploskve spominja na skrinjo iz l. 1696, le da so na mlajši skrinji kvadratna polja med pokončnimi pravokotniki zamenjala polja arkadne oblike (sl. 4). V motiviki se slikar naslanja na starejšo tradicijo. Prevladujejo

Slika 2. Neposlikana arkadna skrinja, Mojstrana, 2. polovica 17. stoletja

še vedno geometrijski motivi (cikcakaste črte, pičice, spirale in vitice), vendar vpleta slikar že bolj realistične motive (cvetovi, vaza, srce). Vitice s cvetovi na-

Slika 3. Skrinja z letnico 1696, Rateče (GM)

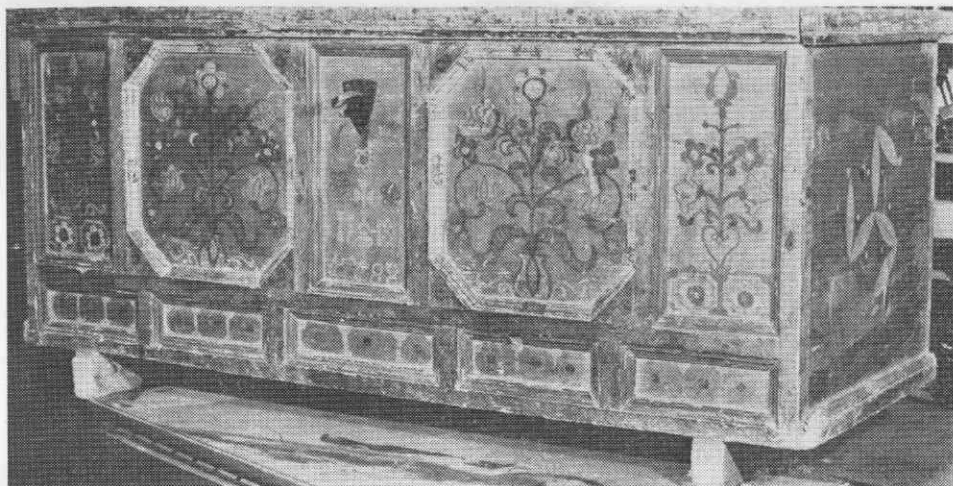

Slika 4. Skrinja z letnico 1748, Dovje (GM E-1126)

geljnaste ali zvončaste oblike rastejo iz vaz ali iz srca, vitice s cveti zapolnjujejo tudi ploskev na zunanji strani arkadnih polj. Pilastri ob arkadnih poljih so slikarsko okrašeni z motivi manjših polj baročne oblike. Na obeh bočnih stranicah je naslikana velika šesterolista rozeta v krogu, ki ga na zunanji strani spremlja še cikcakasta črta. Ta oblika rozete je pogost okrasni element tudi na skrinjah iz 2. polovice 18. stoletja. Okrasje je upodobljeno s prevladujočo črno barvo na naravnem lesu — poleg črne uporablja slikar še pompejansko rdečo barvo. Posamezni motivi so naslikani s šablonami ali pa s prosto roko. Profilirani robovi letev so barvno poudarjeni, izmenično so s črno in rdečo barvo poslikana tudi polja manjših kaset, nanizanih v pas na spodnjem delu prednje ploskve.

Izdelek istega slikarja je tudi skrinja brez letnice, ki se je ohranila v Podkorenu. Enaka je členitev prednje ploskve, enaki okrasni motivi, prav tako upodobljeni s črno in rdečo barvo na lesu. Skrinja iz Podkorena se razlikuje le po papirnatih nalepkah, ki so v obeh stranskih poljih zamenjale originalni slikarski okras; to so grafike z baročnimi vzorci. Okraševanje pohištva s papirnatimi grafikami je v 18. stoletju znano v sosednjih alpskih deželah. Na Gorenjskem so tako okrašene skrinje prav izjemne (dve skrinji iz okolice Kranja).

Pravo baročno večbarvno poslikavanje pohištva s slikanjem ozadja polj in celotne površine poslikanega predmeta se v Dolini začne šele v 19. stoletju. Vendar je delavnica, ki je v zadnji četrtini 18. stoletja delovala v rateško-kranjskogorskem kotu, že napovedovala novo obdobje v slikarskem izrazu na poslikanem pohištvu. Od Rateč do Srednjega vrha nad Kranjsko goro se je ohranilo nekaj skrinj, ki so izdelki slikarske delavnice izrazito individualnih slikarskih lastnosti. Najstarejša skrinja ima letnico 1783, najmlajša pa 1793 (sl. 5). V arhitekturni členitvi prednje stranice se vse te skrinje naslanjajo na členitev, ki smo jo opisali pri skrinji iz l. 1696, le da sta kvadratni kaseti med pokončnimi pravokotniki s posnetimi ogli. Slikarski okras je upodobljen na naravno barvo lesa. V srednjem polju je na-

Slika 5. Skrinja z letnico 1788, Rateče (GM E-1128)

slikan monogram IHS v krogu iz pičic ali pa ga spremljajo motivi marjetičnih cvetov, ki zapolnjujejo tudi polja manjših spodnjih kaset. V vseh štirih stranskih kasetah so upodobljeni še vedno močno stilizirani motivi cvetličnih šopkov, ki rastejo iz lončkov ali iz srca. Motivi cvetličnih šopkov so močno poenostavljeni in spominjajo bolj na vitice z spiralasto zavitimi listi, med katere so vkomponirani cvetlični motivi. Rdeči kepasti cvetovi spominjajo na nagelj, neopredeljiv je motiv zvončastega cveta. Profilirani robovi ob okrasnih poljih so poudarjeni z belo ali rdečo barvo in marmorirani s pasovi valovitih črt rdeče ali modre barve. Slikarski okras je kljub rahlim poskusom senčenja še vedno močno ploskovit, slikarija je prav risarsko ujeta v skromno barvno lestvico: ob prevladujoči rdeči in beli barvi uporablja slikar še zeleno, modro, v manjši meri rjavo in črno barvo.

Iz 2. polovice 18. stoletja sta se ohranila v Podkorenu dva lesena poslikana stropa. V obeh primerih gre za strop v zgornji »ta leseni kamri«. Prvi, pri Prezeljnu v Podkorenu št. 32, ima letnico 1764, drugi, pri Plešu, v Podkorenu št. 28, pa letnico 1779. Slikarski okras na obeh stropih je izdelek iste roke in ne kaže sorodnosti s slikarjami na opisanih skrinjah iz prve polovice in iz zadnje četrtine 18. stoletja. Okrasni motivi na stropih kažejo sicer pripadnost določeni časovni skupnosti, cvetlični motivi so močno idealizirani. Slikarski okras je izrazito grafično upodobljen s pompejansko rdečo barvo na naravnem lesu. S starejšo slikarsko delavnico povezujemo slikarijo na stropovih po motivu šesterolistne rozete v krogu, ki jo obdaja še krog v cikcakasti črti; isti motiv je naslikan tudi na bočnih stranicah skrinje z letnico 1748 z Dovjega. Z mlajšo slikarsko delavnico povezuje to slikarijo na stropih zlasti oblika stebelnih listov.

Večbarvno poslikano pohištvo — 19. stoletje

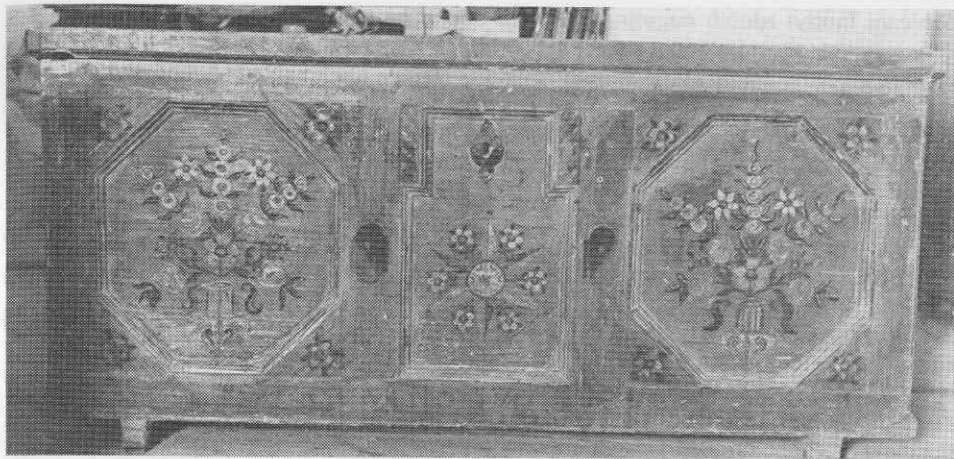
V 19. stoletju je bila Dolina izredno živo slikarsko središče. Tu je delovalo več slikarjev z različno mero slikarskega znanja. Poleg obrtniških slikarskih delavnic se je s poslikavanjem pohištva ukvarjalo tudi nekaj samouških slikarjev. Posamezne delavnice so večidel poslikavale pohištvo za določen krog vasi, tako se je izoblikovalo nekaj tipov pohištvenih slikarij, ki jih moremo tudi krajevno opredeliti. Poleg slikarskega okrasja, motiveke, njene razvrstitve po okrasni ploskvi pa kolorita, ki so ga gojile posamezne delavnice, obstajajo neke krajevne značilnosti tudi v načinu in obliki členitve fasadne stranice skrinje. V zgornjem delu Doline (v rateško-borovskem kotu) je v 19. stoletju še živa kasetasta členitev iz konca 17. in 18. stoletja, vendar prevladuje členitev v troje velikih kasetastih polj, ki so ločena med seboj s širšimi letvami z globoko profiliranimi robovi. V spodnjem delu Doline pa že od konca 18. in do 70 let 19. stoletja prevladuje členitev v troje manjših polj, ki imajo okvire baročnih oblik, plitvo izrezane v sami stranici skrinje, izrezani profili so barvno poudarjeni.

Slikarske delavnice v zgornjem delu Doline

Od Rateč do Srednjega vrha nad Kranjsko goro se je ohranilo nekaj skrinj, ki so izdelki slikarja individualnih slikarskih lastnosti. Najstarejša skrinja ima letnico 1810, najmlajša pa 1821 (sl. 6). V srednjem polju je upodobljena figura božjepotne Marije ali pa zvezdasta rozeta, v obeh stranskih kasetah pa veliki cvetlični šopki v majhnih trebušastih vazah. V sestavi šopka nastopajo rdeči kepasti, modri in beli marjetični in tulipanasti cvetovi. Večbarvne ornamentalne motive slika slikar še vedno na les. Značilna je oblika stebelnih listov, ki jih slika tudi nad cvetovi.

V tridesetih letih 19. stoletja se razvije v zgornjem delu Doline izredno produktivna slikarska delavnica, ki je izoblikovala samosvoj slikarski izraz **na pohištvu rateško-borovskega kota** (sl. 7). Poleg skrinj, zibk in postelj izvirajo iz te delavnice tudi jedilne omare, ohišja ur, poslikane škarje za posteljo, pa poslikana lesena ograjica za bohkov kot. Zanesljivo spada med njene izdelke tudi freska z upodobitvijo Marijinega kronanja, ki se je ohranila na Kruščevi hiši v Ratečah št. 152. Najstarejši ohranjeni kos poslikanega pohištva je zibka z letnico 1834 (GM, E-1152), najmlajša pa je skrinja z letnico 1883. V zbirki GM spada med izdelke te delavnice 6 skrinj, 7 zibelk, ohišje ure, dve poslikani postelji, poslikane škarje za posteljo, jedilna omara in manjša skrinjica — otroška igrača.

Slikarski okras na posameznih predmetih se podreja obliki okrasne ploskve. Vso prednjo ploskev skrinje delijo široke letve z globoko profiliranimi robovi v troje velikih kaset; stranski sta kvadrata s posnetimi ogli ali z baročno lomljenimi stranicami, srednje je pokončni pravokotnik. Na nekaterih skrinjah se je še obdržala starejša členitev (primerjal skrinjo na sl. 4). Profilirani robovi so rdeče pobarvani in marmorirani s pasovi temnejše rdečih in belih valovitih črt. V srednjem polju je vedno upodobljen svetnik ali nabožen prizor, v obeh stranskih poljih pa značilni cvetlični šopek v veliki trebušasti vazi. Osrednjo kompozicijo šopka sestavlja troje trikotno ali četvero v vrsto postavljenih rdečih ali belih cvetov vrtničnih oblik, ki jih obdajajo široki nazobčani stebelni listi. V osrednji kompoziciji šopka je včasih upodobljen tudi motiv sončničnega cveta. Krog tega so pahljačasto

Slika 6. Poslikana skrinja iz Podkorena z letnico 1821

Slika 7. Poslikana končnica postelje z letnico 1847, Podkoren (GM E-822)

nanizani motivi rdečih nageljnov, v vrhu šopka pa je pogosto tulipanov cvet. V stavu šopka skoraj vedno nastopajo drobni, v grozd nanizani cvetovi. Priljubljen je motiv polovičnega marjetičnega cveta s povešenimi listi. Podobno kot na skrinjah je razvrščen po okrasni ploskvi tudi slikarski okras na poslikanih zgornjih končnicah postelje.¹¹ Motiv cvetličnega šopka je somerno komponiran na obeh straneh nabožne podobe, v ločno oblikovanem vrhu končnice je vedno naslikan cvetlični šopek s pentljo. Na zibkah je motiv božjepotne Marije pravilo, na obeh straneh ga spremlja cvetlični šopek. Cvetlični motivi krasijo tudi ploskev zunaj okvirjenega polja, pogosto so slikani v košaricah. Na nasprotni končnici je naslikan pentagram z apotropijskim pomenom.¹² Na skrinjah so barvno poudarjena manjša okrasna polja, npr. trikotna polnila ob posnetih vogalih kaset, manjša polja v obliki krožnega izseka na vogalih pokrova, s pisanimi valovnicami okrašeni pravokotni sklepi ob lomljenih stranicah srednje kasete. Bočni stranici skrinje, podolžne stranice zibk in postelj krasijo manjša, slikarsko zaznamovana polja v obliki ležečih pravokotnikov z lunetnima izpahoma v navpičnih stranicah. V vseh teh slikarsko zaznamovanih poljih so upodobljeni manjši cvetlični motivi značilnih oblik.

Slikarska delavnica upodablja naslednje nabožne motive: prevladuje figura božjepotne Marije (na zibkah je pravilo), pogostne so upodobitve sv. Neže, sv. Katarine, sv. Helene, sv. Uršule, dalje sv. Jedert, Brezmadežna, sv. Ana z Marijo, Marija zaščitnica s plaščem, Marija z detetom in svečo, Marija z detetom in mečem, sv. Magdalena, sv. Andrej, sv. Frančišek, sv. Janez Nepomuk, sv. Boštjan, sv. Simon, sv. Pavel, sv. Družina, Pietà in Krst v Jordanu.

Ozadja okrasnih polj na skrinjah so rumene, modre, zelene, redkeje bele ali rahlo rožnate barve. Zeleno-modra, sivo-zelena, modra barva so barvne podlage pohištva iz te delavnice. Skrinje in jedilne omare so pogosto lešnikovo rjavo ali temno rjavo poslikane. Vsa skrinja je pogosto »flodrana« ali pa okrašena z ravnimi ali valovitimi črtami; na rjavih skrinjah so te črte temnejše rjave barve, na zeleno-modrih pa črne in bele barve.

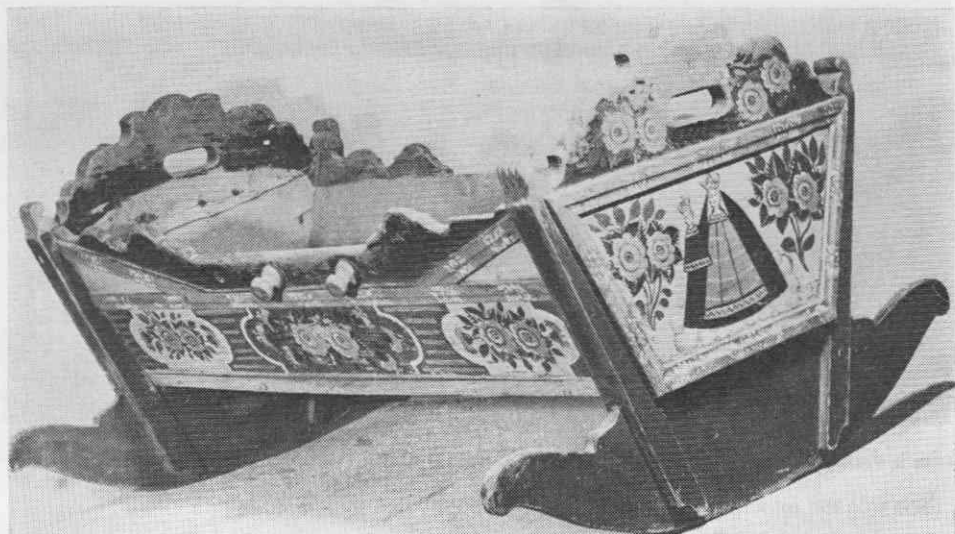
Cvetlični okras je naslikan plastično, slikovito. Senčenja so bela, temnejše rdeča, rumena; stebelni listi so sečnjeni s temnejšo zeleno ali črno barvo. V primerjavi z baročno slikovitimi upodobitvami cvetličnih motivov so figuralni nabožni motivi naslikani dosti bolj naivno, primitivno, bolj ploskovito. Značilna je groba rdeče-rjava obrisna risba obrazov, rok, sivkasto tonirana barva polti. Figure so nesorazmerne. Nekateri kosi poslikanega pohištva iz sredine 19. stoletja se ločijo od drugih prav po kvalitetnejšem slikanju figuralnih motivov (npr. poslikana postelja z letnico 1856, GM, E-820). Očitno je, da je tu delovalo vsaj dvojje slikarjev z različno mero slikarskega znanja.

Izredno živo ljudsko izročilo v Podkorenu povezuje delavnico z imenom Janeza Kajžnika. Ta da je imel v Makovčevi hiši v Podkorenu svojo trgovnico in da se je preživljal tudi s tem, da je poslikaval skrinje, zibke in postelje. Steska omenja slikarja in podobarja Janeza Kajžarja. Rojen je bil 3. 10. 1823 pri Plešu v Podkorenu št. 13, umrl je 1. 3. 1884. »... ker mu je umetnost premalo nosila, je bil obenem branjevec. V Planici pri Ratečah hrani cerkovnik posnetke Layerjeve slike v glavnem oltarju ...«¹³ V Ratečah omenjene kopije Layerjeve slike ni več. Tudi druge

¹¹ Fanči Šarf, n. d., sl. 3.

¹² Marija Jagodic-Makarovič, Zibelka na Slovenskem, SE XII, Ljubljana 1959, str. 26 in sl. 1/2.

¹³ Viktor Steska, Slovenska umetnost, I., Slikarstvo, Prevalje 1927, str. 282 in Anka Novak, TZ, 1962.

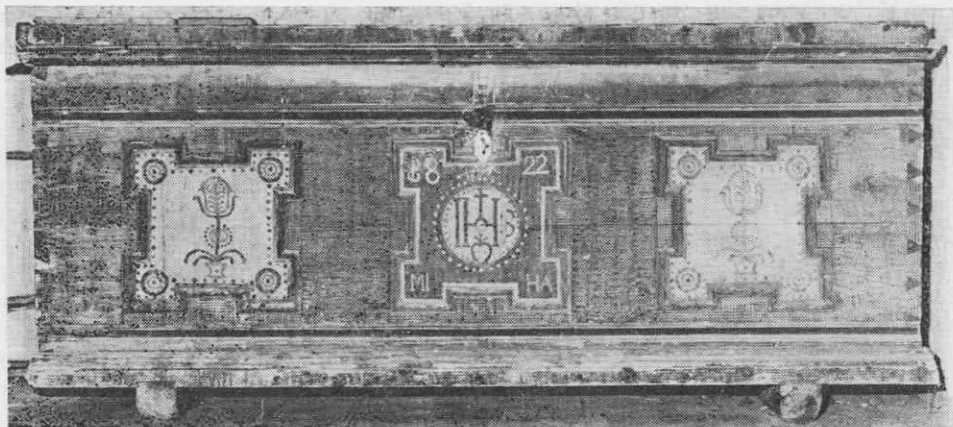
Slika 8. Zibelka iz delavnice Janeza Hrovata

Kajžarjeve slike, ki jih omenja Steska, niso dosegljive. Primerjava, ki bi jasno pokazala, kolikšen je bil Kajžarjev delež pri oblikovanju slikarskega izraza na poslikanem pohištvu rateško-borovskega kota za zdaj ni mogoča. Najstarejši kos pohištva z letnico 1834 dokazuje, da je slikarska delavnica delovala, ko je bilo Kajžarju komaj 11 let.

Tradicija te slikarske delavnice z zgornjega kota Doline je živela naprej v slikarstvu Janeza Hrovata in njegovega sina Martina. Živo ljudsko izročilo pripoveduje, da se je Janez Hrovat, po domače Sednjek iz Podkorena, naučil slikanja pri Janezu »Kajžniku«. Najstarejša Hrovatova skrinja je datirana z letnico 1868, torej je nastala v času, ko je bila starejša delavnica še živa. Vztrajanje pri starejšem izročilu se kaže v kasetasti členitvi fasadne plsokve na skrinji v troje večjih polj, v kompoziciji slikarskega okrasja tudi v izbiri okrasnih motivov, ki pa jih oba slikarja — oče in sin — oblikujeta močno po svoje. Kljub skupnim značilnostim se slikarstvo, ki je živelo v delavnici obeh Hrovatov, močno loči od starejše tradicije. Harmonija barv jima je tuja, bolj komplicirane oblike cvetov poenostavljata, slike učinkujejo bolj kot risbe, plastičnost, h kateri je težila starejša delavnica, se tu izgublja. Ozadja okrasnih polj na skrinjah so belo, živo zeleno ali rožnato poslikana. Vsa skrinja je rjave, največkrat pa svetlo modre ali močne pariško modre barve. Priljubljena je vijoličasta barva (sl. 8).

Janez Hrovat je bil rojen 19. januarja 1835 na Zgornji Dobravi pri Otočah. Bil je mizar, rezbar in pozlatar. V Podkoren je prišel zaradi dela v cerkvi. Tu se je oženil, si kupil hišico in nekaj zemlje. Umrl je 6. avgusta 1915. leta.¹⁴ Za cerkev v Podkorenu je naslikal križev pot. Slika križevega pota (Gorenjski muzej) je signiral

¹⁴ Fanči Šarf, n. d., str. 88—89 in Anka Novak, TZ, 1962.

Slika 9. Poslikana skrinja z letnico 1822, Mojstrana

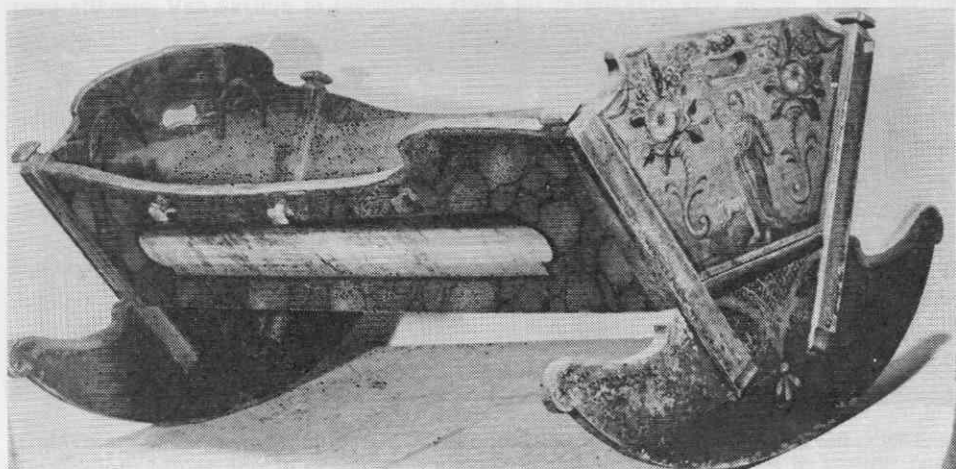
s svojim imenom: Joh. Chrowath (pinz. iz Sp. Korena). Kot njegove slikarije na pohištvu so tudi slike križevega pota barvno kričeče in razodevajo slikarja skromne slikarske spretnosti.

Mizarske, slikarske in pozlatarske obrti se je pri očetu izučil njegov sin Martin Hrovat. Do l. 1893 je delal pri očetu v Podkorenu, tega leta pa se je preselil v Kranjsko goro. Martin Hrovat je poslikaval pohištvo do tridesetih let 20. stoletja. V času med svetovnima vojnoma je poslikaval le še skrinje za neveste iz Rateč. Na skrinji z letnico 1930 je v srednjem polju naslikal svoj monogram M. H. Najmlajša skrinja ima letnico 1931. Pomanjkanje občutka za skladnost barv, ki smo ga ugotavljali že pri njegovem očetu, je pri Martinu Hrovatu še bolj očitno. Njegovi izdelki dokazujejo, da je opešalo stoletja staro izročilo, kar so pravzaprav nakazovali že izdelki njegovega očeta. Hrovata sta bila zadnja slikarja gorenjskega kmečkega pohištva.

Slikarske delavnice v spodnjem delu Doline

Skrinjam iz delavnic je skupen način okvirjanja okrasnih polj. Okviri baročnih oblik so plastično vrezani v prednjo stranico skrinje in barvno poudarjeni. Na Dovjem in v Mojstrani se je ohranilo nekaj skrinj iz 1. polovice 19. stoletja, ki so izdelki dveh samouških slikarjev. Za prvega je značilna izrazito stilizirana in grafično upodobljena rastlinska motivika, spremljajo jo motivi pičic, krogi. Njegova barvna lestvica je skromna: črna, rdeča, bela, modra. Skrinjo pušča ta slikar navadno v naravni barvi lesa. Značilna zanj je oblika enice z repkom v S liniji. Na dveh skrinjah je naslikal ime oz. monogram lastnika: Miha, A. P. Deloval je od leta 1810 do 1830 (sl. 9).

V zgodnje 19. stoletje sega tudi delovanje drugega samouškega slikarja. Najstarejša skrinja je datirana z letnico 1812, najmlajša s 1838. Izdelki tega slikarja so kvalitetnejši in kažejo več slikarskega daru. Značilni so zanj motivi cvetličnih šopkov,

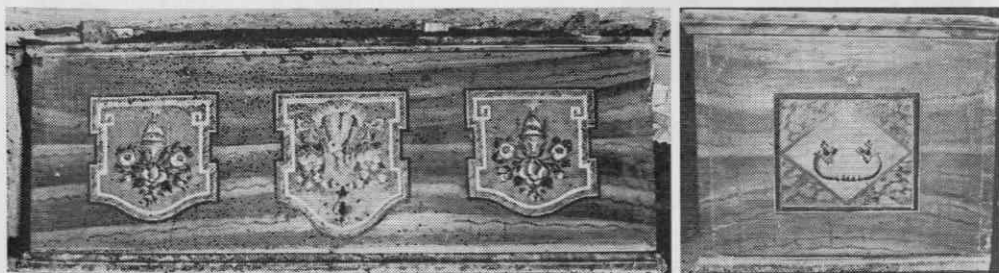
Slika 10. Poslikana zibelka z letnico 1856 (GM E-302)

ki rastejo iz velikih src, prav tako tudi razgibane linije stebelnih vitic z listi. Poleg skrinj sodi med njegove izdelke tudi ohišje ure (GM, E-1143).

Slikar klasicističnega stila. Na Dovjem in v Mojstrani prevladuje tip poslikanega pohištva, ki se je v štiridesetih letih 19. stoletja izoblikoval v delavnici slikarja izrazito obrtniških in individualnih slikarskih lastnosti. V obeh vaseh je bilo eviden- tiranih nad 20 skrinj iz te delavnice. Poleg skrinj je poslikaval tudi zibke in postelje. V zbirkah Gorenjskega muzeja v Kranju pripadajo delavnici 4 skrinje, zibka z let- nico 1856 (inv. št. E-302) ter poslikana končnica postelje z isto letnico. Najstarejša skrinja iz te delavnice je datirana z letnico 1841, najmlajša pa z letnico 1871.

Izdelki slikarja — obrtnika kažejo tako v nadrobnostih kot po celotnem slikar- skem izrazu na poslikanem pohištvu, močan vpliv klasicistične umetnosti (sl. 10 in 11). Cvetlični šopki v vazah klasicistične oblike (pogosto jo slika s cofki), rogovi obilja, motivi meandra so poleg bogate figuralne motivike značilne okrasne prvine

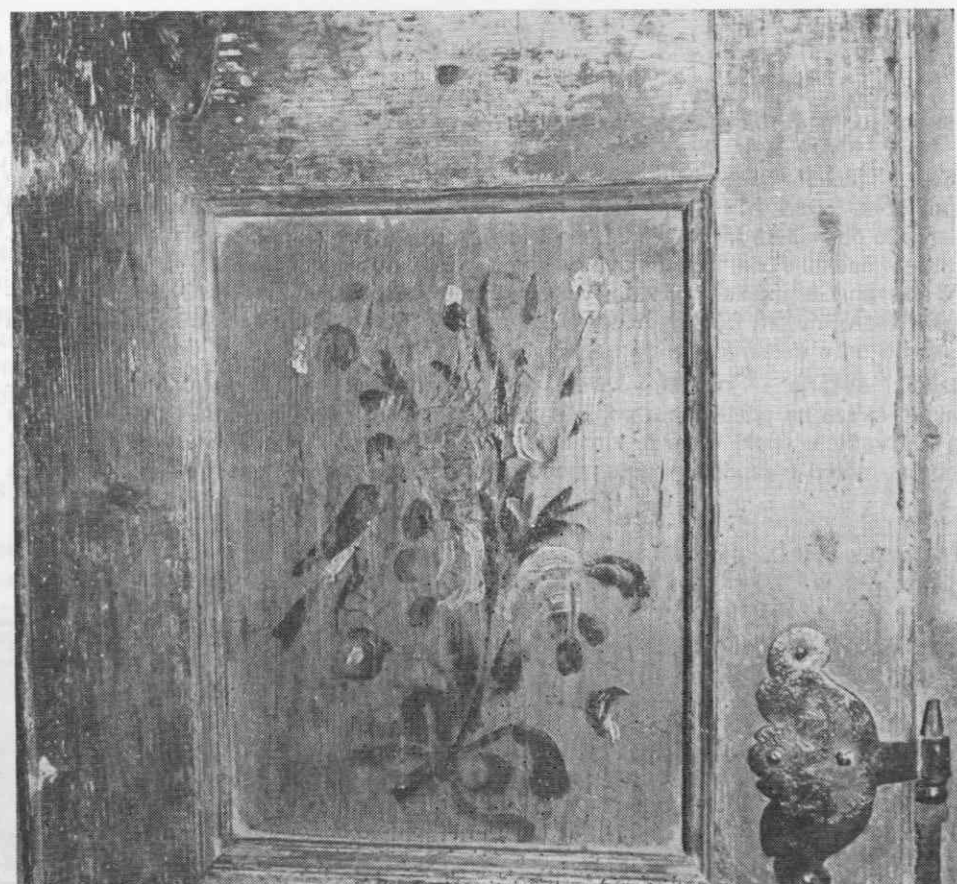
Slika 11. Poslikana skrinja, sredina 19. stoletja, Mojstrana

Slika 12. Skrinja z letnico 1843, Rateče (GM E-1117)

Slika 13. Poslikana omara z letnico 1844, detajl, Gozd-Martuljek

ttega slikarja. Vsa skrinja je lešnikovo rjave ali zelenkasto sive barve. Rjave skrinje so pogosto »flodrane« (temnejše rjave črte oz. pasovi), sivo zelene skrinje pa so skoraj vedno marmorirane v obliki mreže jajčastih oblik. Z marmoriranjem so poslikana tudi slikarsko zaznamovana polja na bočnih stranicah skrinje. Slikarja odlikuje slikovit način upodabljanja s finejšimi senčenji. Tudi njegove svetniške figure so bolj plastično naslikane, vendar mu je tuja anatomija telesa, tudi njegove figure so še vedno disproporcionirane.

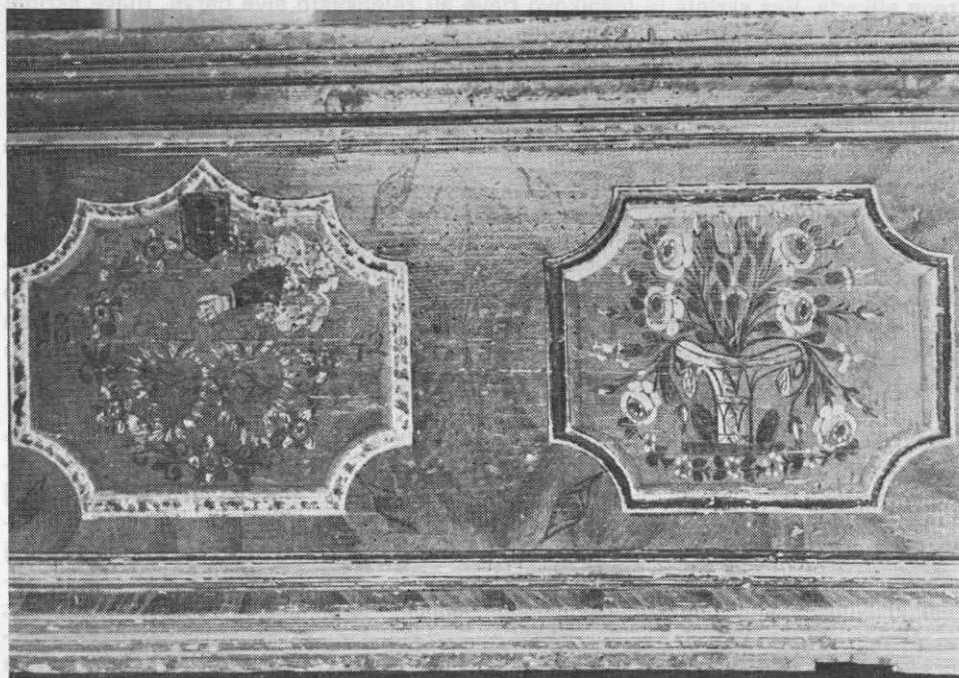
Okrasna polja so najbolj pogosto rožnato ali pa belo ter svetlo modro tonirana. V srednjem polju je upodobljena svetniška figura, le v malo primerih jo zamenja monogram IHS v venčku. Večkrat komponira svetniško figuro v okvir, ki ga sestavlja balustra s preklado. Poleg prevladujočega motiva božjepotne Marije pogosto upodablja še naslednje svetniške figure: sv. Uršula, sv. Barbara, sv. Jedert, Marija z detetom, sv. Ana, sv. Andrej, sv. Jožef, sv. Simon, sv. Mihael, sv. Janez z ovčko in križem.

Delavnica slikarja cvetličnih šopkov in ptičjih figuric. (Sl. 12, 13). Od Rateč do Dovjega in Mojstrane je ohranjenih več skrinj, poslikanih vrat, hiš in kamer, poslikana jedilna omara, vrata zidnih omarič, na katerih je ta delavnica izoblikovala svoj slikarski izraz. Med njene izdelke sodijo tudi slikarje v kapelici pri Vavčarju na Srednjem vrhu nad Kranjsko goro. Po kvaliteti se izdelki med seboj razlikujejo, tu je delovalo vsaj dvoje slikarjev, ki jima je skupna motivika in slikarski kolorit. Med kvalitetnejše izdelke sodi skrinja z letnico 1843 (GM, E-1117), ki je očitno delo slikarja z bolj obrtniškim obvladanjem slikarskega znanja. Najstarejša skrinja, ki je njegov izdelek, ima letnico 1842, najmlajša je jedilna omara iz Martuljka z letnico 1844. Cvetlični šopki, ki jih slika v vazah ali pletenih lončkih in jih pogosto spodaj povezuje s pentljo, so upodobljeni slikovito in igrivo. Igrivost večajo še motivi ptičk, ki jih slika na cvetove in cvetlične vejice ali v spodnje vogale okrasnih polj.

S to slikarsko delavnico se povezujejo manj kvalitetni izdelki drugega slikarja, ki je poleg skrinj in vrat poslikaval tudi postelje (sl. 14). Značilna zanj je oblika rdečih kepastih cvetov z odpirajočimi se spodnjimi listi bele barve. Motive cvetličnih šopkov slika v lončkih z vehasto razširjenim zgornjim robom. Poleg figuralnega motiva ptička upodablja na skrinjah in posteljah tudi motiv božjepotne Marije. Obema slikarjema je priljubljena modra barva, s katero slikata ozadja okrasnih polj. Najmlajši izdelek te slikarske delavnice so poslikana vrata na Dovjem z letnico 1858.

Na Dovjem in v Mojstrani se je v ljudskem izročilu ohranilo nekaj imen domačih slikarjev in rezbarjev. Pri Španu v Mojstrani je stanoval slikar, ki se je priselil iz spodnjih krajev (iz okolice Kroke), pri Lenčku v Mojstrani je bil doma slikar, ki se je slikarske obrti izučil v Beljaku. Za poslikana vrata na Dovjem in v Mojstrani pravi izročilo, da jih je izdelal Šrajev Janez iz Mojstrane. V prid ljudskemu izročilu govori tudi podatek v matični knjigi; Johan Lengar, po domače Šrajev, se je rodil 20. marca 1815 in umrl 21. februarja 1859.¹⁵ Ker so vsi izdelki kvalitetnejšega slikarja datirani z letnicama 1842 in 1843, se zdi, da se v tem primeru srečujemo z izdelki potujočega slikarja. Torej bi mogli Šrajevega Janeza prisoditi manj kvalitetne slikarije.

¹⁵ Matična knjiga na Dovjem.

Slika 14. Poslikana skrinja iz Mojstrane z letnico 1942, detajl

Pomen poslikanega pohištva v ljudski kulturi Doline

Bogato gradivo dokazuje, da je bila kultura poslikanega pohištva na tem območju izredno intenzivna. V 19. stoletju, ko se je razcvetelo ljudsko slikanje na pohištvo, je tu delovalo sedem slikarskih delavnic. Pri terenskem delu je bilo ugotovljenih blizu 150 kosov poslikanega pohištva za različne namene in drugih elementov notranje opreme (poslikana vrata hiš in kamer ter zidnih omaric). Na podlagi anketnih popisov po posameznih domovih je npr. za to obdobje mogoče ugotoviti razmerje med številom poslikanih in neposlikanih skrinj — giblje se v razmerju 1:3 do 1:6 (zadnji podatek velja v bolj izjemnih primerih).

Poslikano pohištvo je sestavni del bivalnega okolja tako v domovih bogatejših kot v domovih revnejših domačinov. Posamezne slikarske delavnice so slikale pohištvo za domačine določenih vasi ne glede na njihovo družbeno pripadnost. V nekaj primerih (tri) je na skrinjah premožnejših lastnikov signirano le ime oz. monogram. Tudi po velikosti se skrinje revnejših in premožnejših lastnikov niso razlikovale. Razlike obstajajo v večji meri v številu poslikanih in neposlikanih skrinj, ki so se

Domaće Mišle in der Dolini

ohranile na gruntarskih in na kajžarskih domovih. Vse do zadnjih desetletij 19. stoletja je bila skrinja poglavitni shrambeni kos pohištva. Rabila je kot shranilo za obleko, za platno, v skrinjah so hranili otrto in spredeno prejo in bila je tudi shranilo za živila in za žito. V vlogi shranila za živila se ji v 2. polovici 18. stoletja pridruži še jedilna omara. Pri premožnejših hišah, kjer so bile potrebe večje, so skrinje seveda številnejše. Pri Orehenk v Mojstrani se je npr. ohranilo do danes vsega 18 skrinj.

Slikarsko okrašene so bile povečini le ženitvovanjske skrinje, v katerih so hranili obleke in platno. V nevestini bali so imele poslikane skrinje izrazito reprezentančni značaj. Vsaka količakaj premožna nevesta je pripeljala s seboj vsaj po dveje skrinj; najbogatejše (Rateče) so pripeljale s seboj tudi po tri do štiri. Povsod v Dolini so bile nepogrešljiv element v nevestini bali še v času med svetovnimi vojnami, deloma tudi še v letih po drugi vojni. Kjer doma niso premogli poslikane skrinje, so si jo za dan, ko so vozili balo, izposodili pri sosedih ali sorodnikih. Rateškim nevestam je do l. 1931 delal in poslikaval skrinje mizar in slikar Mauerč iz Kranjske gore — Martin Hrovat. Vožnja bale v Ratečah je bila obred, pri katerem so sodelovali vsi vaščani. Na prvem vozu je bila skrinja za obleko, na drugem skrinja s platnom in prejo, v skrinji na tretjem vozu pa je bilo običajno žito. Dve skrinji sta bili vedno poslikani, skrinje za žito pa je krasil le plastičen kasetasti okras. Poslikanih postelj niso vozili z balo (Podkoren), za posteljo je moral poskrbeti ženin. Tudi zibko je prinesla mati svoji hčeri šele, ko je rodila prvega otroka (Rateče — Podkoren).

Mesto posameznih kosov poslikanega pohištva v prostoru v Dolini ni bilo vedno trdno določeno. Odvisno je bilo od števila in namembnosti prostorov, od njihove velikosti. V tem pogledu so obstajale razlike med hišami premožnejših in revnejših domačinov. »Hiša« — glavni bivalni prostor, je v prvem primeru imela naravo dnevnega prostora, poslikana postelja torej ni sestavni element njene notranje opreme. Spalni prostori so spodnja in zgornja kamra (v nasprotju s spodnjo kamro, ki je zidana, imenujejo zgornjo (Podkoren), »lesena kamra«, »kaščar« — v Ratečah, ali »štibl, štabc« — na Dovjem in v Mojstrani. Tu je pravo mesto za skrinje in postelje, kjer je stalo po dveje, tudi po troje skrinj in po dveje postelj. Na bolj utesnjenih domovih so poslikane skrinje za shranjevanje oblačil stale tudi na podstrešju med žitnimi skrinjami, ponekod celo na skednju. Na odprtem podstrešju — »na hiši« — so pogosto stale tudi postelje, kjer so spali mlajši člani družine. Pri premožnejših hišah so bile skrinje postavljene v zgornjih prostorih, tudi na zgornji veži, »na zolu« (Kranjska gora — Rateče).

Poslikana skrinja je posebno v zgornjih vaseh Doline kontinuirano obdržala svojo krasilno in uporabnostno vlogo v notranji opreči stanovanjskih prostorov vse do danes. V manjši meri velja to za vasi v spodnjem delu Doline. V zadnjih desetletjih se je pod vplivom mode in novega vrednotenja ljudskega izročila poslikana skrinja marsikje preselila s podstrešja v spodnje bivalne prostore. Ohranjanje pohištva v sodobnejšem bivalnem okolju je bilo povezano z uporabnostno vlogo posameznih pohištvenih delov (skrinje, jedilne omare), nedvomno pa je slonelo tudi na izrednem razmerju, ki so ga imeli domačini do umetnosti poslikanega pohištva, zlasti do živih barv, ki se razlivajo s teh slikarij in zbujajo v prostoru občutje domačnosti. Vztrajanje pri stari tradiciji je živelo ob običajih; v paradnem in slovesnem prevažanju nevestine bale je poslikana skrinja pomemben in nepogrešljiv element reprezentančne narave.

Jedilna omara z letnico 1844, Gozd-Martuljek

Zusammenfassung

Bemalte Möbel in der Dolina

Die Volksmalerei auf Bauernmöbeln erwuchs aus der Tradition der gotischen bemalten Kirchendecken. In der Spätgotik begann sich als Maler der Kirchendecken aus Holz der Maler aus dem Volke geltend zu machen. Von den ältern handwerklichen Malerwerkstätten übernahm er die Technik des Schablonierens, in der Motivik aber ersetzte er alles, was ihm fremd war, mit Motiven, die er der Volksschatzkammer entnahm. Geometrische Motive, symmetrische Ranken, Herzformlilien, Monogramme, mit vorherrschender Farbe auf Naturholz gemalt, sind charakteristische Elemente der volkstümlichen Deckenmalerei aus dem Ende des 16. und aus dem 17. Jahrhundert. Schon im frühen 17. Jhd. macht sich diese Malerei auch auf unseren Bauernmöbeln geltend.

In diesem Beitrag wird die Entwicklung der Volksmalerei in der Dolina — so nennen die Einheimischen das Gebiet von Rateče bis Moste bei Žirovnica — behandelt. Die ältesten Bauerntruhen aus der Dolina stammen aus dem 17. Jhd. Die erste ist mit der Jahreszahl 16(3)5 oder 16(8)5 datiert, eine jüngere mit der Jahreszahl 1696. Der Malerschmuck ist aus den charakteristischen geometrischen Motiven und den Renaissance-motiven symmetrischer Veilchen und dem Monogramm IHS zusammengestellt. Gemalt ist es mit schwarzer Farbe auf Naturholz (Blankholzmalerei). Im ersten Fall geht es um einen antiken Typ einer Truhe mit der charakteristischen Renaissance-Konstruktion und mit charakteristischem Renaissance-Architekturschmuck. Die Truhe mit der Jahreszahl 1996 stellt die jüngeren Konstruktionsformen dar, da drei Seiten gleichwertig und in den Ecken mit der charakteristischen Eckverbindung verbunden, die in der Volkssprache »cinkanje« (das Zinkei, mit Zinken versehen) genannt wird. Neu ist auch die Architekturgliederung der vorderen Fläche; profilierte Leisten teilen sich in fünf größere Kassetten, unten begleitet sie eine Reihe kleinerer Kassetten in Form leigender Vierecke. Diese Art der Kassetten-gliederung der vorderen Fläche erhält sich in verschiedenen Varianten auf der Truhe in dem oberen Teil der Dolina bis zur Mitte des 19. Jhds.

In der ersten Hälfte des 18. Jhds. (Truhe mit der Jahreszahl 1748) machen sich unter dem Einfluß der Barokkunst neben der ältern Motivik auch schon realistische Motive geltend: Vasen, Herzen, Tulpen- und Nelkenblüten. Gemalt sind sie mit schwarzer und pompejanisch roter Farbe. In der zweiten Hälfte des 18. Jhds. macht sich eine mehr barock empfundene Motivik geltend — Motive der Blumensträuße in Vasen, doch sind diese Motive stark vereinfacht, ausgesprochen zeichnerisch gestaltet, und erinnern mehr an symmetrische Ranken mit Blüten als an richtige Blumensträuße (Truhe mit der Jahreszahl 1788). Die schwarze Farbe der Malereien ersetzen die rote, weiße, grüne, blaue und dunkelblaue Farbe. Eine Malerei mit lebhaften Farben, mit einer mehr malerischen und plastischen Art der Gestaltung der Schmuckmotive, weniger stilisierte Motivik der Blumensträuße, figurale Motivik treten auf den Bauernmöbeln in diesem Gebiet erst in der 1. Hälfte des 19. Jhds. auf.

Im 19. Jhd. entwickelt sich in der Dolina eine außerordentlich lebhaft volkstümliche malerische Tätigkeit. Hier waren mehrere Malerwerkstätten tätig, die ihren eigenen malerischen Ausdruck gestalteten. Da einzelne Werkstätten die Möbel hauptsächlich nur für einen bestimmten Kreis des Dorfes bemalten, kann man sie auch örtlich bestimmen.

Außerordentlich produktiv war die Werkstatt, welche die Möbel für die Dörfer von Rateče bis Kranjska gora bemalte. Tätig war sie von 1834 bis 1883. Sie zeichnet sich durch eine barocke malerische Gestaltungsart aus — besonders durch die Gestaltung der Blumenmotivik, durch ein lebhaftes Kolorit, durch den Reichtum religiöser Motive. Mit Hinsicht auf die Qualität der Malerei kann man behaupten, daß hier wenigstens zwei Maler tätig waren. Die Volksüberlieferung verbindet diese Werkstätten mit dem Namen Janez Kežar aus Podkoren (1823 bis 1884). Außer zahlreichen bemalten Möbelstücken gehört zu den

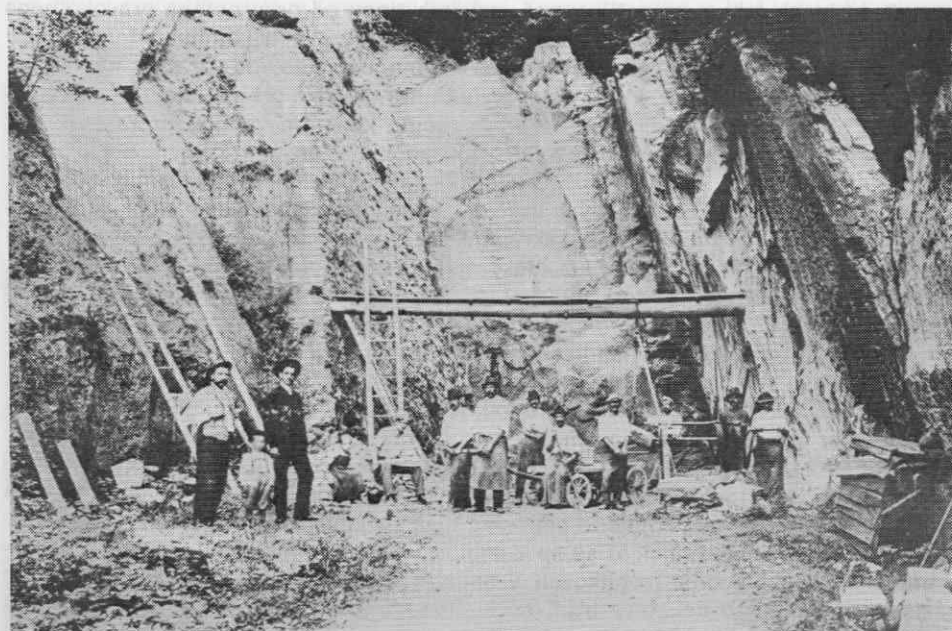
Ferzeugnissen dieser Werkstatt auch die Freske auf dem Haus in Rateče. Aus der Tradition dieser Werkstatt erwuchs die Malerei des Janez Horvat und seines Sohnes Martin. Janez Horvat (1835 bis 1915) bemalte über dreißig Jahre die Möbel für die Einheimischen im oberen Teil der Dolina, Martin aber bemalte noch in der Zeit zwischen den beiden Kriegen die Truhen für Bräute aus Rateče. Beide Horvats sind die letzten Maler unserer Bauernmöbel. Die zweite bedeutende Malerwerkstatt war in dem unteren Teil der Dolina tätig. Das ist die Werkstatt eines Malers mit ausdrücklich individuellen malerischen Eigenschaften und mit gewerblichem Beherrschen malerischer Kenntnisse. In Einzelheiten (Motive der Blumensträuße in charakteristischen Vase klassizistischer Form, das Füllhorn, Meandermotive), aber auch mit seinem gesamten malerischen Ausdruck steht seine Malerei stark unter dem Einfluß der klassizistischen Kunst — wir nennen ihn den Maler des klassizistischen Stils. Er war von 1841 bis 1871 tätig. Außer Truhen bemalte er auch Wiegen und Betten. Die dritte Malerwerkstatt, die in der Dolina tätig war, ist die Werkstatt des Meisters der Blumensträuße und Vogelfigürchen. Die Motive der Blumensträuße sind geradezu spielerisch gemalt. Das Spielerische steigern noch die Vogelfigürchen, die der Maler auf Straußzweige malt oder sie irgendwie anders in die Schmuckfläche komponiert. Nach der Auswahl der Farben, nach der Motivik schließen sich an diese Werkstatt noch Erzeugnisse von Malern mit bescheideneren Malerfähigkeiten. Außer Möbeln wurden in dieser Malerwerkstatt auch Haus- und Kammertüren bemalt. Im Gedächtnis des Volkes hat sich gerade in Verbindung mit diesen Türen der Name des Malers, die sie bemalt hatte, erhalten. Für den einheimischen Namen Šrajev Janez finden wir im Taufbuch folgende Angabe: Johann Lengar (1815 bis 1859), Mojstrana 65. Die jüngste Tür ist mit der Jahreszahl 1858 datiert, die älteste Truhe mit der Jahreszahl 1842, die Zeit der Tätigkeit dieser Werkstatt entspricht also der Angabe im Taufbuch.

In dem unteren Teil der Dolina — wie auch anderwärts in Gorenjsko — hat das Möbelbemalen schon in den siebziger Jahren des 19. Jhds. aufgehört.

Zeleni kamen v gorenjski arhitekturi

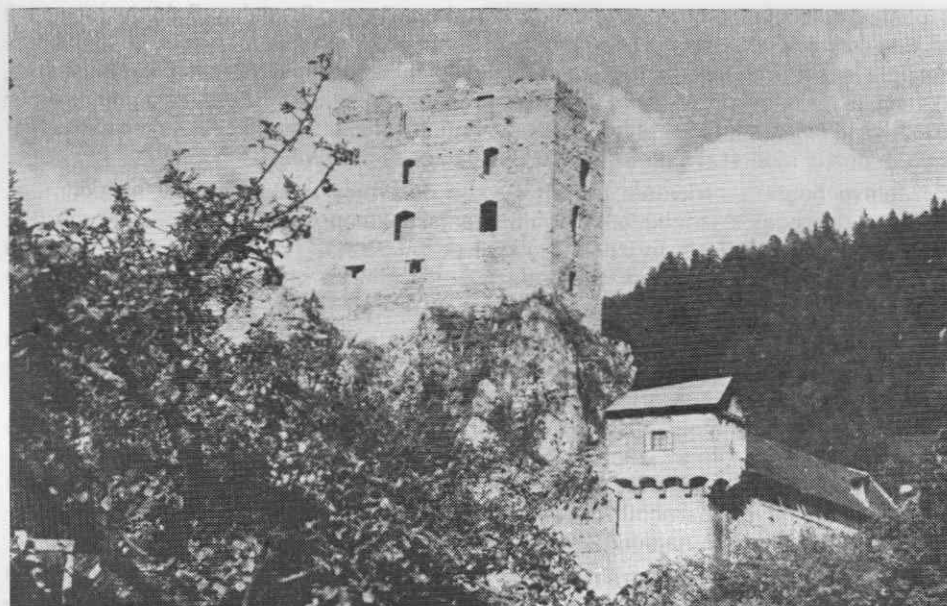
Slika 1. Kamnolom v dolini Peračice okrog leta 1900. V lopi na desni so na grobo obdelovali kamen in ga nato prepeljali v kamnoseško delavnico na Černivcu. Mož v temni obleki na sredi slike je mojster Kocijančič

Kocijančičeva kamnoseška delavnica na Černivcu pri Radovljici

Že stoletja dolgo se na kamnolom zeleno obarvanega vulkanskega groha, ali kot mu na Gorenjskem pravijo, zelenega kamna v dolini Peračice nedaleč od vasi Černivec pri Brezjah veže bogata kamnoseška tradicija. Uporabnost gradiva so zaradi njegove nizke trdote poznali že Rimljani, ki so nam npr. v Lescah zapustili zanimivo oblikovan nagrobnik, danes shranjen v Gorenjskem muzeju v Kranju. V srednjem veku je zaradi uporabe drugih gradiv zanimanje za peraški kamen upadlo. Znova se kaže v času pozne gotike, ko npr. iz njega izklešejo vrsto bogatih profiliranih oken na gradu Kamnu pri Begunjah. V 16. stoletju so peraški kamnoseki vneto sodelovali pri razširitvenih in utrdbenih delih na istem gradu in pri zidavi posameznih graščin v njegovi bližini. Vse to kaže, da so pri ponovni obudvi kamnoloma imeli odločilno besedo grofje Lambergi, tedanji lastniki Kamna in dela okolice. Ti so kamnolom uporabljali predvsem za svoje potrebe, zunaj begunskega okoliša so se nam iz tega časa ohranili le posamezni spomeniki, kot so npr. nekateri še na poznogotski način oblikovani okenski okviri meščanskih hiš v Radovljici.

Po letu 1600 začne število kamnoseških izdelkov iz zelenega groha prav hitro naraščati. Ne le kmet in meščan, tudi cerkev, gradovi in graščine postanejo stalni naročniki izdelkov iz peraškega kamna. Ta porast kamnoseške dejavnosti spravljamo v zvezo z novim lastnikom ali vsaj uporabnikom kamnoloma — družino Kocijančičev, prednikov še danes živečih in do nedavnega delujočih kamnosekov na Černivcu. Po izročilu se je Kocijančičev rod v začetku 17. stoletja priselil na Gorenjsko s Primorskega, za to govori tudi ime. Delovna spretnost, občutek za obliko in posluš za stilne značilnosti dobe, ki jih kažejo že prvi izdelki, dokazujejo, da je mojster zrasel v okolju z močno in kvalitetno kamnoseško tradicijo, po kateri je od nekdaj slovela prav Primorska. Najpomembnejši izdelki so v tej dobi cerkveni portali, ki bi jih lahko razvrstili v več različnih tipov od preprostega pravokotnega vhodnega okvira s profiliranim napuščem ali portalov s trikotnim čelom, voluto ali frizom nad polkrožno ali pravokotno vhodno odprtino, do izrazito monumentalno zasnovanih primerov, ki jih predstavljata npr. portala pri sv. Luciji pod Dobrčo (l. 1658) ali v Bitnjah v Bohinju (l. 1673). Večino kamnitih vhodov prerašča bogat ornamentalni okras, vzet iz zakladnice renesančnih vzorov: triglifi, luske, rozete, školjke, biserni niz, palmete itd. Tudi profili posameznih arhitekturnih detajlov, kot so napušči, grede, baze in kapiteli ali oblike pilastrov s kanelirami, se naslanjajo na oblikovne predloge, s kakršnimi se srečujemo v evropski renesančni arhitekturi. Želja po zapolnitvi oz. dekoraciji praznih ploskev približuje nekatere teh portalov zlasti arhitekturi oltarjev 17. stoletja, od koder so mogli prevzeti poleg nekaterih ornamentalnih oblik (dragulj z okovjem, vitica itd.) tudi motiv kril ob straneh navpičnih vhodnih nosilcev. Kakovost izdelkov, kot jo kažejo npr. cerkveni vhodi na Savi na Jesenicah iz leta 1606, na Bregu pri Žirovnici iz leta 1629, pri Sv. Luciji pod Dobrčo in drugod, je Kocijančičem kmalu zagotovila naročnike tudi iz vrst meščanov in kmetov na področju radovljiške ravnine in njenega obrobja. Leta 1618 je izdelala delavnica celotni kamnoseški okras zunanjsčine in notranjsčine izrazito renesančno obarvanega Mallyjevega dvorca v Trziču, leta 1634 pa po podobnem načelu zgrajene plemiške hiše na Linhartovem trgu št. 3 v Radovljici. Med kmečkimi domovi, ki so se v dobi renesanse osvobodili vezi gole funkcionalnosti in se polagoma izoblikovali v bogatejše in formalno bolj raznolike orga nizme, naj omenimo nekatere hiše, opremljene z izdelki peraške delavnice, predvsem v okolici Bleda in Žirovnice.

Slika 2. Prve priče oživitve perškega kamnoloma v srednjem veku — poznogotski okenski okvirji v vrhnjem nadstropju gradu Kamna

Slika 3. Kocijančičeva hiša na Černivcu pri Radovljici. V neposredni bližini je stala kamnoseška delavnica

S postavitvijo glavnega in stranskega portala cerkve v Bitnjah v Bohinju leta 1673 in leto kasneje glavnega vhoda pri Sv. Duhu ob Bohinjskem jezeru je delavnica obsegla s svojimi izdelki tudi bohinjski kot in izpodrinila domače kamnoseštvo, ki nam je prav tako zapustilo nekaj zanimivih spomenikov. Prvi ohranjeni primer novih oblikovno naprednejših Kocijančičevih izdelkov v mejah kmečkega stavbarstva je portal hiše št. 79 na Bohinjski Beli iz konca 17. stoletja.

Z izdelavo bogatih cerkvenih portalov se je delavnica uveljavila tudi na področju, ki ga je do tedaj z izdelki oskrbovala kranjska kamnoseška delavnica (Puharji?). V 2. polovici 17. stoletja je izdelala glavni portal za Rupo in Huje na samem pragu Kranja, medtem ko je že nekaj desetletij prej izklesala vhod v cerkev v Srednjem Bitnju.

Medtem ko so morali Lambergi še sredi 16. stoletja zaupati izdelavo kamnoseškega okrasa notranjščine graščine v Dvorski vasi tujemu kamnoseku, so se peraški kamen in izdelki iz njega pridobili v 17. stoletju tolikšno veljavo, da je bila Kocijančičeva delavnica soudeležena pri veliki prezidavi graščine Katzenstein v Begunjah v 2. polovici 17. stoletja; zanjo je izdelala vse kamnoseške dele arkadnega dvorišča in glavnega stopnišča. Leta 1680 je sodelovala pri prezidavi gradu Turn pri Preddvoru in pri baročnih prezidavah gradu Kamna, o tem govorijo ob zavarovanju grajskih razvalin najdeni kamnoseško izdelani deli.

Po svojih temeljnih arhitekturnih in ornamentalnih sestavinah se kamnoseški izdelki peraške delavnice v 17. stoletju z neko zakasnitvijo sicer navezujejo na renesančne, posebno v 16. stoletju po vsej srednji Evropi razširjene vzore, po kompoziciji posameznih arhitekturnih detajlov in po načinu krašenja ploskev pa pomenijo pokrajinsko posebnost in zanimiv prispevek Gorenjske arhitekturi oziroma kamnoseštvu naše renesančne dobe.

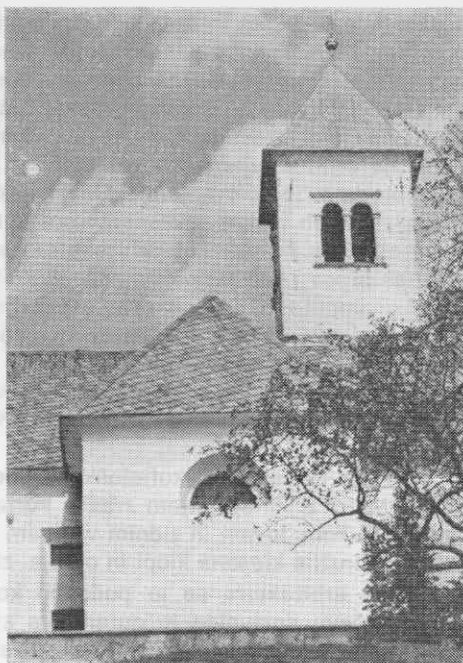
V 18. stoletju se je dejavnost Kocijančičeve delavnice razširila tudi v zgornjesavsko dolino in izpodrinila dotedanji vpliv koroške kamnoseške dejavnosti, na jugu pa je segla do Šmarne gore. Medtem ko je za peraško delavnico v prvi polovici 18. stoletja značilno vztrajanje pri oblikah 17. stoletja ter ohranjevanje obsega izdelkov, se je v 2. polovici stoletja vrsta izdelkov zmanjšala, in sicer v skladu z nekim poenotenjem baročnega oblikovnega programa. V cerkvenem kamnoseškem dekorju je prevladoval v tem času portal z ušesi ter s profilirano preklado in podboji.

Zdi se, da je v tej dobi peraška kamnoseška dejavnost zašla v oblikoven zastoj, saj zahtevnejša dela zopet opravljajo tuje delavnice in le obrobna dela so zaupana domačemu kamnoseku. Izjemi v tem pomenita cerkvene portala v Zasipu in Križah, ki z delom svojega ornamentalnega dekorja vplivata tudi na nekatere portale zgodnjega 19. stoletja. Tudi iz vrst plemiških naročnikov so v 2. polovici 18. stoletja usahnili malone vsa naročila, čeprav se je delavnica še v začetku stoletja uspešno uveljavila pri kamnoseških opreми radovljiske graščine in baročnega parka. Morda ima nazadovanje svoje vzroke tudi v slabem gospodarskem položaju Gorenjske, predvsem njenih mest v 2. polovici 18. stoletja, saj iz vrst meščanov v tej dobi skoraj ni naročil. Ena redkih izjem je portal hiše št. 24 na Linhartovem trgu v Radovljici in še ta je izdelan v slogu sodobnih kmečkih portalov.

Nasprotno pa je kmečka arhitektura na Gorenjskem v kasnem 17. in v 18. stoletju doživela svojevrsten razcvet. Kmečka, posebno gospodarsko bolj situirana grun-tarska hiša, ki je že od kasnega srednjega veka ob razvijajočih se gospodarskih pogojih počasi bogatila svoje tlorisne, prostorske in plastične sestavine, je v tej

Slika 4. Cerkev na Bregu pri Zirovnici. Renesանն portal iz leta 1629. Za 17. stoletje značiln izdelok peraške delavnice

Slika 5. Renesաննne line za zvonove v stolpu cerkve na Sp. Otoku pri Radovljici — izdelok Kocijančičeve delavnice

dobi pod vplivom grajske in meščanske arhitekture izoblikovala tip t.i. kmečkega dvorca, ki v primerjavi s starejšo arhitekturo daje večji poudarek komunikacijskemu središču — veži, izoblikovanju nadstropnosti in plastični obogatitvi fasade, pogosto s poudarkom na centralni osi. Pri tem je dobil kamnoseški okras, kot so portali in okna, poseben pomen. Značilni primeri kmečke arhitekture te dobe, pri kateri se je s svojimi izdelki uveljavila Kocijančičeva delavnice, so npr. Legatova hiša v Lescah, kmečki dvorec v Hlebcah ali v Sp. Dupljah. Med skromnejše, toda oblikovno dognane in zaradi uporabe različnih gradiv slikovite stavbe spadajo npr. nekatere kmečke hiše v Ljubnem, Sp. Gorjah in drugod. Kamnoseški okras se pri teh in tudi drugih kmečkih stavbah omejuje na bolj ali manj za vso Gorenjsko značilno obliko polkrožnega portala s temenskim kamnom in preprostim kapitelom ter na pravokotna okna s profilnim napuščem in podstavkom. Med izjeme štejemo bogate portale, kot jih lahko najdemo npr. na kmečki hiši v Hlebcah pri Lescah (danes v Gorenjskem muzeju v Kranju).

Z izboljšanjem gospodarskega položaja naročnika v zvezi z razvojem trgovine, prometa, obrti in fužinarstva konec 18. in v začetku 19. stoletja se je razširil tudi obseg stavbnih nalog, ki so poživile kamnoseško dejavnost na Gorenjskem. Z obsegom naročil je raslo tudi število novih delavnic ali so se širile stare: v Kranju, kjer so delovali Puharji, v Moravški dolini, v Škofji Loki in na meji Gorenjske v Savinjski dolini, kjer je zrasla v Žalcu v prvi polovici 19. stoletja pomembna kamno-

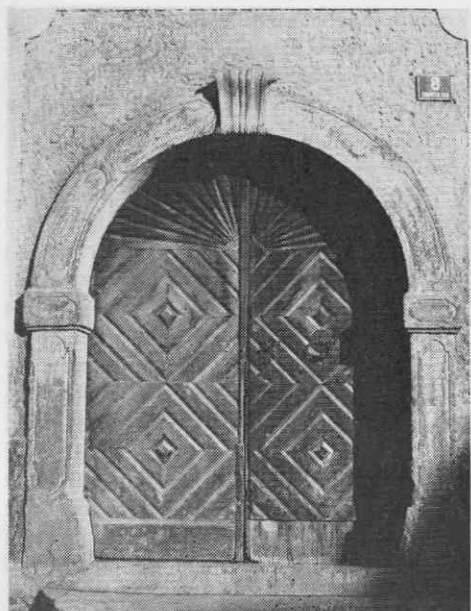
seška delavnica, ki je zalagala s svojimi izdelki široko območje Štajerske prav do praga Maribora. Značilno za te delavnice je bilo, da so se v oblikovnem pogledu bolj ali manj opirale na sodobne srednjeevropske, predvsem koroške in severnoštajerske vzore in so se tako počasi (pač zaradi vedno bolj pogostih neposrednih stikov in žive izmenjave oblikovnih dosežkov) včlenile v proces določenega poenotenja arhitekturnega snovanja; ta je dobil svojo končno podobo v 2. polovici 19. stoletja z izoblikovanjem t. i. avstrijskega uradnega sloga, ki je zrastel iz okvira historizirajočih teženj sočasne evropske arhitekture.

Nasprotno pa je bolj kot arhitekturno sosodstvo vplivala na izoblikovanje delavniškega sloga peraškega kamnoseštva 19. stoletja lastna tradicija in prav v duhu ljudske umetnosti preoblikovanje ustaljenih stilnih značilnosti. Močna konservativnost je to kamnoseško dejavnost še bolj približevala zakonitostim ljudskega snovanja. V 19. stoletju je Kocijančič s svojimi deli zalagal velik del Gorenjske, s posameznimi izdelki pa je segel prav do Kamnika, Moravč, Ljubljane in celo onstran Karavank v obmejna področja Koroške. V Kranju in okolici je s svojimi cenejšimi izdelki tekmoval s Puharjevo kamnoseško delavnico, uveljavljal pa se je celo na takratnem škofjeloškem področju. Tudi izbira kamnoseških izdelkov je v primeri z 18. stoletjem zrasla. Portalom, arkadnim stebričem, okenskim okvirom, dušnikom, levam in zidnim vitrinam v kmečkih hišah, kapelicam in znamenjem so se pridružile klesane klopi in ograje, zidne kapelice in odprte lope.

Cerkvena arhitektura se je podobno kot v 18. stoletju nekako ogibala izdelkov Kocijančičeve delavnice in opremljala stavbe z bolj obstojnimi kamnoseškimi izdelki. Le skromnejše podružnice so se zadovoljevale z izdelki iz zelenega groha.

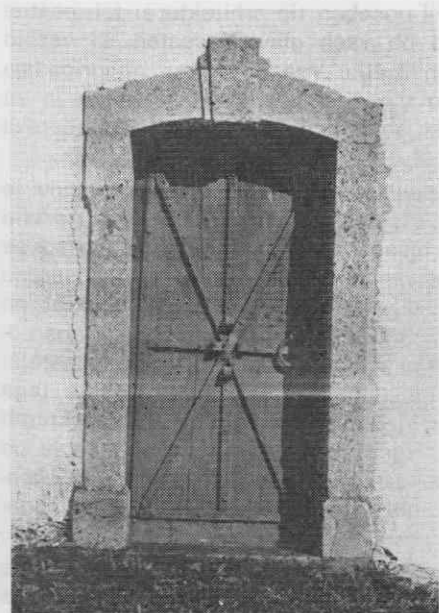
Mesto plemiškega naročnika je prevzel v 19. stoletju lastnik fužin in tako se je v tem času na Gorenjskem izoblikoval poseben tip fužinarskih dvorcev, kakršne poznamo npr. iz Stare Fužine, Bohinjske Bistrice, Jesenic, Kamne gorice; le-ti pomenijo v oblikovnem pogledu nadaljevanje oz. obujanje tradicije renesančnih fužinarskih dvorcev, ki jih nahajamo v Železnikih in v Kropi in so zrasli iz vzorov podeželske graščinske arhitekture 16. stoletja. Bogat kamnoseški okras fasadne ploskve, posebno njene središčne osi, je v večini primerov izdelek Kocijančičeve delavnice, ki je podobno kot nekdanj na gradu Kamnu, Katzensteinu ali v cerkvenih portalih 17. stoletja tudi tu pokazala vso svojo zmogljivost in zmožnost. Medtem ko so na starejših primerih, kot je npr. Zoisova graščina v Stari Fužini, ki je nastala krog leta 1800, prevladovali še stari baročni elementi, je Kapusova graščina v Kamni gorici iz zgodnjega 19. stoletja že oblikovana po novem klasicističnem načinu, ki se mu je moral podrediti tudi kamnosek. Podobno je s Tomanovo hišo v istem kraju. Pri njej se je uveljavil za zgodnje 19. stoletje značilni tip portala z levjo glavo. Vzporedno z arhitekturo fužinarskih dvorcev se je v Kropi in Kamni gorici razvil tip fužinarske stanovanjske hiše, ki se je po svojem tlorisnem sestavu in bogastvu arhitekturnih členov približal meščanski arhitekturi te dobe, deloma pa se je ravnal po značilnostih okoliške kmečke hiše.

Veliki požari, ki so leta 1811 prizadeli Kranj in Tržič, leta 1835 pa Radovljico, so močno spremenili podobo teh mest ter vplivali tudi na organizacijo tlorisa prostorov in zunanjščine meščanskih hiš. Arhitekturni program baročne dobe in program klasicizma sta si pri gorenjski meščanski hiši zelo sorodna. Tako je marsikatero stilno pobudo, ki jo barok ni mogel realizirati, kasneje uresničil klasicizem. Podobno se je doba 1. polovice 19. stoletja lotila preoblikovanja in krasitve nekdanjih skoraj praznih fasadnih ploskev s tem, da jih je prepredla s pilastri, zidci in drugim plastičnim ornamentnim dekorjem, kar je drugod, npr. v Ljubljani, storil že barok.

Slika 6. Baročni portal iz prve polovice 18. stoletja v predmestju Kranja (Savski breg)

Slika 8. Vhod v zakristijo iz 18. stoletja pri cerkvi sv. Petra nad Begunjami

Slika 7. Kamna gorica. Za kasno 18. stoletje značilen izdelek Kocijančičeve delavnice — portal z glavo na temenu loka

Slika 9. Kocijančičev portal iz klasicistične dobe (po letu 1800) z ohranjenimi baročnimi elementi (Kranj)

Spremenila se je le oblika arhitekturnih členov, načelo oblikovanja pa je ostalo isto. Druga polovica 19. stoletja je hotenje po krasitvi pročelij mestnih hiš spremenila v pravo modo. Hiše so dobile plastično preoblikovan in bahav izraz, ki je postal značilen za takratno malomeščansko podobo gorenjskih in seveda tudi drugih slovenskih mest.

Podoben pojav kot pri meščanski opazamo tudi pri kmečki arhitekturi. Tudi pri njej se v bistvu še nadaljuje arhitekturni program baročne dobe. Podobno kot v mestih je vplivalo novo obdobje postopoma le na spremembo arhitekturnih členov in na izmenjavo gradiva; v skladu z uveljavljanjem novih požarnih redov so les počasi nadomeščali s kamnom. Oblikovanje nadstropnosti je postalo pri bogatejših kmečkih stavbah skoraj pravilo in s tem v zvezi so rasle tudi zahteve pri krasitvi povečanih fasadnih ploskev z istimi elementi, kot jih je poznala meščanska hiša. V tem pogledu lahko na podeželju že od srede 19. stoletja spremljamo živo dejavnost, ki se je končala šele na pragu našega časa. Hotenje po požitvi fasadnih ploskev so kazala v tem času z arkadnimi hodniki poživljena pročelja hiš, kakršno poznamo npr. s Kokrice pri Kranju ali iz okolice Domžal in ki imajo svoj daljnji vzor še v renesansi. Bolj iz funkcionalnih razlogov kot zaradi požitve fasade so nastala odprta pritličja pri kovačijah, vodnih obratih in drugod. Kot v 18. stoletju tudi v tem času dvoriščne arkade še niso izgubile pomena. Iz mest so se razširile na podeželje, kjer so jih opremljali s svojevrstnimi klasicističnimi oblikovnimi dodatki.

Na obogatitev arhitekturne podobe gorenjskih mest in vasi je v tem času še vedno vplival program zidave dvorcev po starem renesančnem vzoru (prim. Drnča, Tržič, Radovljica itd.), le da je nekdanjega plemiškega lastnika v 19. stoletju zamenjal meščan in na vasi gruntar ali manufakturst, podobno kot smo v drugačnem zaporedju to ugotovili pri fužinarski arhitekturi.

Z razvojem blagovnega in poštnega prometa se je poleg omenjenih arhitekturno bogateje zasnovanih stavb v 19. stoletju razvil poseben tip arhitekture: t. i. poštna postaja in vozarske gostilne; te srečujemo ob vseh glavnih cestah, ki vežejo Gorenjsko z Ljubljano, Štajersko, Koroško in Italijo. Vse oblikovno ne pripadajo enotnemu tipu, večkrat se vežejo na obliko v višino in širino razširjene in za določene kraje značilne kmečke domačije, ki so ji dodana obsežna gospodarska poslopja.

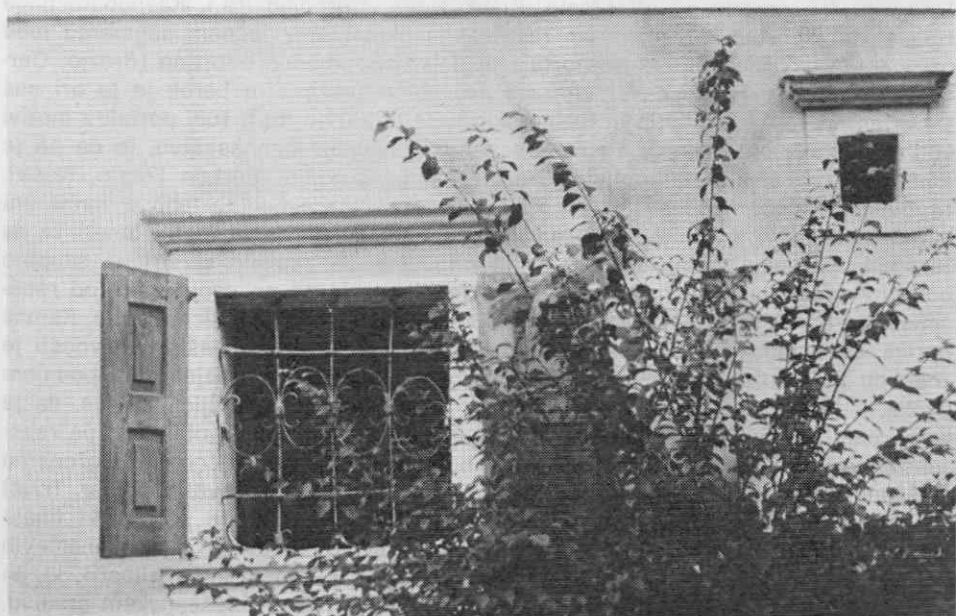
Dober izhod pri povečevanju stanovanjskih površin družbeno šibkejših stanov je pomenilo od srede 19. stoletja nastajanje t. i. hiš s frčado, ki so se najprej razvile pri družbeno ne povsem jasno opredeljenih hišah na mestnem obrobju, in so se v drugi polovici stoletja prenesle tudi na vas. Začetek tega razvoja je mansardno čelo, ki se polagoma razvija v samostojno, iz fasadne osi štrleče in večkrat na stebrne ali slopne nosilce oprto telo. Pobude za njegov razvoj lahko iščemo v osrednjem, s trikotnim čelom sklenjenem rizalitu v fužinarski, plemiški ali bogatejši meščanski arhitekturi prve polovice 19. stoletja, medtem ko same začetke tega načina oblikovanja fasad lahko zasledimo že v kasni renesančni dobi v arhitekturah s poudarjeno fasadno osjo. Klasicizem je v svojem podedovanem prizadevanju po oživitvi fasadnih ploskev temeljito zamenjal nekdanje preprostejša portalne in okenke odprtine in pri tem segel tudi v notranjščine stavb, ki so začele dobivati bogatejši videz.

Bogati in obširni stavbni program 19. stoletja, ki so ga narekovale nove potrebe in oblike življenja, je postavil tudi kamnoseški dejavnosti na Gorenjskem velike

Slika 10. Kmečka hiša v Srednji vasi pri Kranju iz prve polovice 19. stoletja s portalom baročne oblike

Slika 11. Kamnit okenski okvir in dušnik iz srede 19. stoletja na kmečki hiši v Srednji vasi pri Kranju

in številne naloge. Vzporedno z gospodarsko blaginjo je rastlo tudi prizadevanje meščanov po zunanji uveljavitvi njihovega ekonomskega in socialnega položaja. Tako je našla peraška delavnica v meščanu močnega odjemalca posebno ob obnovi pogorelega Tržiča in Radovljice in deloma tudi Kranja; njemu se je kmalu pridružil tudi kmet. Vzporedno z njima je manifestirala, kot smo videli, svoje ne samo utilitaristične, temveč tudi stilne zahteve fužinarska arhitektura in seveda tudi druga stavbarska dejavnost.

V 19. stoletju so uredili Kocijančiči na Černivcu v samem kamnolomu velik obrat, ki je zaposloval okrog dvajset kamnoseških pomočnikov. Kamnoseški delavci, ki so delali in se vzgajali v delavnici, so prihajali z malih kmečkih domačij v okoliških vaseh: Černivca, Noš, Leš, Brezij, Zgornjega in Spodnjega Otoka, Peračice, Mošenj itd. Kot še danes pomnijo, je imelo v teh vaseh veliko hiš svojega kamnoseka. V primerjavi s sicer skromno arhitekturo stanovanjske stavbe odlikuje te domove izredno bogat kamnoseški okras, delo domačega kamnoseka.

Med stilno najbolj značilnimi izdelki delavnice stojijo v 1. polovici 19. stoletja na prvem mestu portali, ki jih po naročniku lahko delimo na kmečke, meščanske, fužinarske in cerkvene. Kmet je postavljaval navadno drugačne, v primeri z drugimi naročniki skromnejše zahteve in je večkrat vztrajal pri že ustaljenih konservativnih oblikah. Tako je za kmečko podeželje tudi v 19. stoletju še vedno značilen nekdanji baročni portal enostavne polkrožne oblike s poudarjenim temenskim kamnom in kapiteli. Počasi se je spreminjalo le njegovo razmerje, postal je vitkejši ali pa se mu je sploščil lok (Podljubelj, Bohinjska Bistrica). Dediščino baroka je prenesel v 19. stoletju tudi t. i. portal z ušesi (npr. Voglje) in s profiliranimi podboji, ki jih pozna tudi meščanska arhitektura (Begunje, Tržič itd.). Med zapuščino baročnega ornamentalnega dekorja je bil najpogostnejši baročni okvirni motiv, ki je preprezal nošene in noseče dele portala in se kazal tako na vasi kot v mestu (Šenčur, Radovljica itd.). Kasnobaročna sakralna in fužinarska arhitektura sta vplivali na izoblikovanje t. i. portala s cofi (Zasip, Križe, Kranj, Černivec itd.). Kasnobaročnega tipa so tudi portali s stiliziranim rastlinskim okrasjem v ločnem segmentu med pravokotno okvirno arhitekturo portala in polkrožno vhodno odprtino (Brezje, Černivec, Bodešče). Ta tip dekoracije sta poznala renesansa in barok in je pri nas razširjen na vasi, po mestih in fužinarskih naseljih (Tržič itd.). Tudi portali z motivi volute imajo svoje vzore v kasnobaročnem cerkvenem kamnoseštvu, le da jih je kamnosek v 19. stoletju poljubno razmeščal po površini portala (Zasip, Noše). Motivika kasnobaročnega t. i. »Zopfstila« se je ohranila v portalih z listnatimi vencami na Dobravi, v Kamni gorici in drugod. Ponekod se je ta motiv omejil le na temenski kamen (Bohinjska Bela, Tržič itd.). Posebno močno razširjeno skupino portalov sestavljajo vhodi s figuralnim sklepnikom, ki se po vsej Evropi od renesanse čez barok vzdržujejo daleč v klasicistično obdobje (Radovljica, Brezje, Kamna gorica, Černivec itd.). Za klasicistično obdobje peraške kamnoseške dejavnosti je značilen tudi tip portala z levjo glavo, ki ga srečujemo na Brezjah, na Spodnjem Otoku, v Pangerščici pri Kranju, v Tržiču, Kamniku in v Radovljici. Zdi se, da je kmečkemu naročniku kamnoseških izdelkov bližji svet baročnih oblik kot pa renesančne forme, ki so blizu bolj hladno, če hočemo bolj klasicistično razporeženemu meščanu. Tako so za renesanso nekdanji tipični portali z vrhno svetlobo (npr. Tržič) ali portali z napuščem, oprtim na konzole (Tržič, Kranj), dalje portali, ki imajo paličasto obliko friza, ki ga v drugačni kombinaciji srečujemo že v Kocijančičevih portalih 17. stoletja (Radovljica), ter končno portali s kaneliranimi pilastri, ki jih nahajamo npr. v Radovljici in Tržiču, zelo pogostni v našem meščanskem gradivu.

Slika 12. Klasicistični portal iz zelenega kamna na fasadi nekdanjega župnišča v Lomu nad Trzičem

Med arhitekturno najbolj monumentalno izdelane portale peraške delavnice šteje-
mo v tem času polkrožno ali pravokotno oblikovan vhod, vkomponiran v pravokoten
arhitekturni okvir z dvema predstoječima stebroma (Tržič, Jesenice), ki se je iz
bogatejšega baročnega in kasnejšega klasicističnega srednjeevropskega meščan-
skega okolja prenesel tudi na Gorenjsko. Nedvoumno razpoznavno znamenje ce-
lotne klasicistične portalne arhitekture je postal že okrog l. 1800 stari antični in
renesančni motiv rozete, ki jo je peraška delavnica v vseh mogočih kombinacijah
na široko uporabljala kot okras temenskih kamnov (npr. Zgoša), segmentnih polj

Slika 13. Portal hiše št. 33 pri Sv. Neži nad Tržičem iz leta 1901. Primer degeneracije nekdanjega ornamentalnega okrasa kamnitih podbojev

v zunanjem pravokotnem okviru portala (Mošnje), na navpičnih delih podbojev (Noše) itd. Na podoben način so se uveljavljali tudi drugi ornamentalni motivi, znani iz renesanse: rombi, diski, luskavec itd. (Radovljica, Rečica pri Bledu itd.). V neštetih variacijah klasicističnih, baročnih in renesančnih motivov, ki so povezane s sadovi lastne ustvarjalne sile, so dela peraške delavnice v 1. polovici in sredi 19. stoletja preplavila večji del Gorenjske in izoblikovala pravi pokrajinski stil, posebno gorenjsko različico klasicizma.

Za formalni izraz Kocijančičeve kamnoseške dejavnosti je v tej dobi kot tudi sicer značilna konservativnost oblik, mešanje form in pomanjkanje spontanega oblikovnega razvoja, saj se arhitekturni in ornamentalni svet teh izdelkov spreminja le počasi. Nagnjenost k čim intenzivnejši krasitvi praznih ploskev arhitekturne podlage in način preoblikovanja veljavnih stilnih značilnosti približuje to dejavnost — vsaj v podeželskem okolju — ljudskemu umetnostnemu snovanju. Medtem ko je navezanost na stilne oblike v naprednejšem in zahtevnejšem meščanskem, plemiškem oz. fužinarskem ali cerkvenem okolju bolj vidna, se v kmečkem okolju — pač v neki odvisnosti od zahtev naročnika in temeljne nagnjenosti izdelovalca — kažejo oblike in motivi, ki večkrat segajo močno čez okvir veljavnih stilnih zakonitosti in se morebiti prav zaradi tega povezujejo z obstoječo kmečko arhitekturo v oblikovno zgledno celoto.

V drugi polovici 19. stoletja, v času umetnostnega zastoja, ko kamnoseka nadomestita štukater in fasadar, je upadala tudi kvaliteta izdelkov Kocijančičevega kamnoseštva, ki je z ustanovitvijo Vurnikove in Pavlinove kamnoseške delavnice v Radovljici dokončno izgubilo svoj stoletni monopolni položaj, dokler ni v novejši dobi skoraj zamrlo.

Zusammenfassung

Der grüne Stein in der Architektur von Gorenjsko

Die Steinmetzwerkstatt von Kocijančič in Černivec bei Radovljica.

Im 16. Jahrhundert erscheint in der Steinmetzerei von Gorenjsko (Oberkrain) ein neues Material — der grünfarbige vulkanische Tuffstein, der im Peračica-Tal bei Radovljica gebrochen wird. Die älteste Denkmalgruppe (wenn wir den Ausnahmefund — die römische Grabplatte von Lesce ausnehmen) aus diesem Stein gemeißelt, stellen die spätgotisch geformten Fensterrahmen dar, die im 16. Jahrhundert auf dem Schloß Kamen bei Begunje und noch in einigen Bürgerhäusern in Radovljica erscheinen. Am Anfang des 17. Jahrhunderts treffen wir in der Kirche an der Save in Jesenice das älteste Kirchenportal and, gemeißelt aus »grünen Stein«, wie der vulkanische Tuffstein in Gorenjsko genant wird. In den Taufbüchern und Sterberegistern des 17. Jahrhunderts finden wir zum erstenmal auch die Namen der Steinmetzmeister aus der Familie Kocijančič aus Černivec — einem Dorf in unmittelbarer Nähe des Steinbruchs. Dem Namen Kocijančič folgen wir nach Primorsko (in das Küstenland) und auf den Kras (den Karst), ein Land mit alter und entwickelter Steinmetztradition. Von hier soll der Stamm Kocijančič nach Gorenjsko gekommen sein, wo er in dem neuen, zur Bearbeitung sehr geeigneten Material, seine Steinmetzfähigkeiten bis zu einem so hohen Grad entwickelt hat, wie kaum irgendeine Werkstatt dieser Art in Slowenien.

Die Renaissanceformen, vor allem Portale und Fensterrahmen, mit reichem Ornamentalschmuck bedeckt, fanden im 17. Jahrhundert durch Vermittlung der Kocijančič-Steinmetzwerkstatt obwohl mit Verspätung den Weg nach Gorenjsko. Wie auf den »Goldaltären« aus Holz des 17. Jahrhunderts, so erblühte auch auf den steinernen Eingängen manchmal der abgelegenen Tochterkirchen ein Reichtum verschiedenster Renaissanceformen. Darunter vermissen wir fast kein Ornamentelement, das auch in angeseheneren Ambienten erscheint, nur daß die Plastik der Dekorbearbeitung häufig durch eine einfachere, leichter ausführbare und flachere Form vertauscht ist, als hätte man die Zeichnung in Stein geschnitten. Das Architekturbild der größeren Kirchenportale (Sv. Lucija unter dem Dobrča oder Bitnje in Bohinj aus der Mitte des 17. Jahrhunderts) erinnert mit seinen Grundbestandteilen an den Kompositionsentwurf der sogenannten »Goldaltäre«, die zu der Zeit in Gorenjsko entstehen, indem die kleineren Eingänge den Formen der Renaissancemuster folgen.

Die Neigung der Peračica-Steinmetzwerkstatt zur mannigfaltigsten ornamentalen Wiederbelebung der Portalflächen läßt in der Barockzeit infolge einer anderen Auffassung des ornamentalen Dekors nach. Dieser lebt kein eigenes Leben mehr, sondern paßt sich in

Form verschiedenster linearer Profile der Grundform der Architekturunterlage an. Wegen Anwendung beständigerer und mehr repräsentativer Baumaterialie in barocken Architekturkonzepten verliert die Kocijančič Werkstatt ihren bisherigen kirchlichen Auftraggeber, ihre Steinmetzen — in der Werkstatt des Meisters angelehrte Einheimische — aber fertigen für die wirtschaftlich gestärkte Bauernprovinz eine fast unübersichtliche Zahl einander sehr ähnlicher, für die Barockzeit charakteristischer, halbkreisartiger Portale mit dem Schlußstein in Form der Volute und mit leicht betonten Kapitellen bzw. Basen der Bogenträger. Zusammen mit der Gruppe der Fenster, die ein reich profiliertes Gesims haben (und in der Öffnung ein sehr mannigfaltig gestaltetes Schmiede-Gitter), bildet das Portal ein charakteristisches Bild der Fassade des Bauernhauses von Gorenjsko im 18. und einem beträchtlichen Teil des 19. Jahrhunderts.

Die Mannigfaltigkeit der Formen, die ähnlich wie von der Renaissance auch vom Klassizismus in der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts verkündet wird, hallt auch aus den Bestrebungen der Kocijančič-Werkstatt wieder. Dem Bauern als Auftraggeber gesellt sich der Bürger, besonders nach den großen Bränden, die im J. 1811 Tržič, Kranj und im J. 1835 Radovljica in Asche verwandelten. Durch das nicht geringe Verdienst der Peračica-Werkstatt erwuchs ein neues Bild der erwähnten Städte mit Portalen, Fenstern verschiedenster Formen, die einen bedeutenden Beitrag zur Entwicklung der slowenischen klassizistischen Architektur darstellen.

Die Originalität, die die Peračica-Steinmetztätigkeit bis zur Mitte des 19. Jahrhunderts aufweist, entartet später in phantasielose Nachahmung der Formen, die vom Historismus der 2. Hälfte des Jahrhunderts propagiert wird.

Obwohl sich die Peračica-Steinmetztätigkeit auf verschiedenen Gebieten des Architekturschaffens geltend gemacht hat, in der Schloß-, Kirchen, Bauern, und der bürgerlichen Architektur, gehört sie doch in die Kategorie der ländlichen Bildhauerkunst, für welche eine Verspätung bei der Aufnahme der Stillanregungen, eine Vereinfachung oder eigenwillige Anwendung der empfangen Formen und ein eifriges Bemühen um die Erhaltung der Tradition usw. charakteristisch sind. Inwiefern diese Eigenschaften schon an sich nicht für unser ländliches Kunstschaffen charakteristisch sind, hat die Anpassungsfähigkeit der Werkstatt dem bäuerlichen Auftraggeber, seinen Bedürfnissen und seinen Bestrebungen viel zur Gestaltung der volkstümlichen Architektur von Gorenjsko beigetragen und ist so ihr Bestandteil geworden.

Narodna noša

Slika 2. Po »rateško« opravljeno dekle nese velikonočna jedila k žegnu, Rateče 1971

V sestavku opredeljujem kategorijo »narodne noše« in podajam glavne značilnosti njenega formalnega razvoja. S prispevkom nameravam pojasniti, da »narodna noša« ne po obliki ne po funkciji ni istovetna s kmečko (tudi ljudsko) nošo, kakršna je bila v navadi na Slovenskem v 19. stoletju.¹

Opredelitev pojava in pojma »narodna noša«, ki je zavzel v zadnjih desetletjih 19. stoletja pa do danes določeno mesto v našem življenju in je nedvomno odsev določenih potreb in ciljev, pojasnjujem v naslednjih poglavjih.

1

Tako kot noša drugih slojev se je tudi noša slovenskega kmeta v raznih časih razvijala v okviru oblačilnih stilnih obdobj, pod vplivom najrazličnejših družbeno-gospodarskih gibal in okoliščin, ki so uravnale oblačenje slovenskega kmeta. V okviru družbenih razločkov posameznih družbenih slojev se je razvijala tudi noša slovenskega kmeta, navzven celo uradno omejevana v svojem razvoju s policijskimi redi, katerih posledica je bilo razločevanje prebivalstva po obleki glede na družbeni položaj. V zunanjem svetu se v tem času vedno bolj širijo svobodomiselnosti ideje, ki poudarjajo enakost ljudi, kar se izraža tudi na zunaj v obleki; njen nekdanji značaj, ki je ločeval ljudi med seboj glede na družbeni položaj, se povsem spremeni. To je bil tudi čas, ko se je kmečka noša lahko začela občutneje preoblikovati, ker so bombažni in volneni industrijski izdelki preplavili tržišče in začeli izpodrivati domače platno in sukno. Nova tehnična odkritja 19. stoletja so namreč povzročila velik prevrat v domači in tuji tekstilni industriji. V sredini prejšnjega stoletja začenjajo na naše podeželje v vedno večji meri vdirati domači in tuji tekstilni izdelki, ki povzročijo spremembe v noši.

Nekako od sredine 19. stoletja dalje lahko opazujemo vedno močnejše poenotenje oblačenja na slovenskem ozemlju in zbliževanja z istočasno meščansko nošo. Proti koncu 19. stoletja je postajala kmečka noša vedno bolj enotna in izpričuje vedno več značilnih potez meščanske noše, s katero skuša še danes ujeti korak. Kljub temu pa lahko tudi danes še vedno ugotavljamo v načinu oblačenja slovenskega kmeta posebnosti, kakršne ustrezajo njegovemu načinu življenja in s tem povezanemu sprejemanju in soustvarjanju sodobnejših oblačilnih potez. To velja tudi za Ziljsko dolino (sl. 1) in Rateče na Gorenjskem, kjer se je sicer do danes ohranila in določneje izoblikovala za posamezne slovesne priložnosti v okviru kmečke skupnosti noša, ki je povsem očitno nadaljevanje oblačilne tradicije 19. stol. (sl. 2). V obdobju kmalu po sredini 19. stoletja se naš kmet tudi že v bidermajersko vplivani noši še vedno razločuje od mestnih in trških prebivalcev, v zadnji četrtini preteklega stoletja pa se njihovi noši vedno bolj približuje; tam ima svoje začetke tako imenovana »narodna noša«.

2

Začetke oblikovanja slovenske narodne noše lahko sledimo nekako v šestdeseta leta 19. stoletja. To je čas, ko se je začela noša slovenskega kmeta vedno močnejše spreminjati in se približevati mestni noši.

V duhu romantike, pod vplivom zanimanja za kmečki stan (narod), ki so ga pojmovali kot jedro slovenskega naroda, so v tedanjih časnikih o teh spremembah ve-

¹ Sestavek je razširjena tema referata »Narodna noša« s posvetovanja v Piranu, 11. julija 1970.

Slika 1. »Štehvovci« z »dečvami« na štehvanju, Zahomec v Ziljski dolini, 1951

liko pisali in jih nostalgичno obžalovali. Številni članki, v katerih avtorji nenehno ugotavljajo, da stara narodova kultura izginja, da se noša opušča in da običaji ginevajo,² nam to najbolj nazorno potrjujejo.

V šestdesetih letih 19. stoletja so zaživele na Slovenskem številne čitalnice. Napredno misleči meščani in tržani so v njih dajali pobude za uveljavitev slovenskega narodnega gibanja, za rast slovenske narodne zavesti. Doba taborov je v sedemdesetih letih zajela tudi kmečko prebivalstvo. Iz tega časa so slovesna taborska zborovanja v Ljutomeru, Vižmarjah, Kubežu, v Dolini pri Trstu in drugod.³ Ob teh zborovanjih so poročevalci pogosto poudarjali, da so se jih udeležili tudi kmetje v narodnih nošah. Tako pravi člankar v enem izmed poročil o vižmarskem taboru leta 1869: »Tu si videl vzburjenih primorskih Slovencev, katerih je prišlo nekoliko stotin deloma v narodni obleki ...«⁴

Nadrobnejša raziskovanja kmečke noše tega časa kažejo, da se je večina slovenskih kmetov (razen konservativnejših, starejših posameznikov, revnejših in onih iz oddaljenih krajev) že oblačila po sodobnejših merah, v nošo, ki je posnemala mestno. Starejša noša, ki je postajala podlaga narodni noši, so tako rekoč že opustili ali pa so si jo tu in tam oblekli za posamezne slovesne priložnosti v okviru domače, vaške skupnosti. Prenekateri so bodisi celo nošo ali posamezne vrednejše

² Primerjaj: Novice 1852, str. 335. Josip Godina Verdeljski, Opis in Zgodovina Tersta in njegove okolice, Trst 1827, str. 265, 477.

³ Za tabore glej: Janez Kramar, Prvi tabor v Istri, Koper 1970, str. 25 do 34.

⁴ Slovenski tabor na ljubljanskem polju pri Vižmarjih, Slovenski narod, 20 in 22. v. 1869.

kose, največkrat avbe, sklepance, peče in rute, shranili v skrinje, ki se ponekod še danes kot »družinske svetinje« prenašajo iz roda v rod.

Taborske manifestacije so utrjevale slovensko narodno zavest, bile so kar najvidnejši izraz odpora proti nemškemu, italijanskemu in deloma madžarskemu nacionalističnemu pritisku. In če so se kmetje, ki so se udeležili taborskih zborovanj, oblekli na svojo, največkrat pa na pobudo organizatorjev, v že opuščeno starejšo nošo, so na eni strani z njo navzven izpričevali svojo narodno zavest in pripadnost, po drugi pa so z oblačenjem še ohranjene lastne ali podedovane noše dajali zborovanju praznji, slovesnejši poudarek. Istočasno, kot priča gradivo (ohranjene noše), pa so tudi kmetje nošo — včasih precej brez okusa — prilagajali novi nalogi, jo spreminjali.

V zadnjih desetletjih 19. stoletja je začela tudi mestna in trška gospoda navzven izpričevati svojo pripadnost slovenskemu narodu s tem, da se je oblačila za razne slovesne politične pa tudi verske priložnosti v narodno nošo. Pomembno mesto v tem oblačenju so imele tudi »narodne dame«, saj so z narodno nošo kar najvidneje izpričevale pripadnost in naklonjenost narodu.

Takšna noša nedvomno ni več noša, ki bi se nepretrgoma razvijala v okviru iste družbene skupnosti, marveč je to noša, ki jo zavoljo navedenih potreb začenjajo oblačiti ljudje najrazličnejših slojev in življenjskih ravni. Ob tem je seveda potrebno pojasniti, da oblačenje v narodno nošo nikakor ne sodi med množične pojave. Prav tako so izvzeti revnejši kmetje, predvsem kajzarji in dninarji, kjer je razumljiva nižja oblačilna omika zavoljo nižje življenjske ravni, ki ni dovoljevala, da bi si privoščili razmeroma drago narodno nošo.

Povzemamo: narodne noše torej ni nosil samo kmet, temveč so jo oblačili ljudje najrazličnejših slojev, ki so tako kot kmetje uravnavali svoj način oblačenja po sodobnejših zahtevah in okusu in so si nadevali narodno nošo kot uniformo, kot preobleko za določene priložnosti.⁵

Tako je, kot spoznavamo, narodna noša konec 19. stoletja postala neke vrste simbol za zunanje označevanje narodne pripadnosti in zavesti (sl. 3). Podobni članki gornjo trditev zgovorno ilustrirajo. V Slovanskem svetu je zapisal člankar 1893. leta: »Ni treba praviti, kako zaničujejo naši nasprotniki obstoj slovenskih pravic v Trstu in njegovi okolici. A najjasnejši dokaz za njih krivične in neutemeljene laži je uprav okoličanska narodna noša. Da, tržaška okoličanska narodna noša smelo svedoči, da je okolica slovenska in dokler ne izgine ta neprecenljiva priča, dotlej bomo lahko očiteli našim nasprotnikom obrekovanje.«⁶

Narodna noša, ki se je porodila v času taborskega gibanja kot najbolj primerna uniforma za zunanje manifestiranje slovenske narodnosti, je podobno kot slovenska zastava, ki je označevala slovenstvo v času taborskih gibanj in čitalništva,⁷ eden izmed vidnih, aktivnih pojavov v času rasti slovenske narodne zavesti. Pojav, ki še nadalje vse do danes živi svoje samostojno, čeprav občasno življenje.

Nadaljnji razvoj narodne noše spet očitno dokazuje, da se je zavoljo spremenjene funkcije spreminjala tudi narodna noša. Že na prehodu v 20. stoletje se objavljajo

⁵ Izvajanja o narodni noši, kot jo je opredelil Vilko Novak, glej v delu: Slovenska ljudska kultura, Ljubljana 1960, str. 136.

⁶ B. Narodna noša tržaških Slovencev, Slovanski svet, VI, 1893, str. 173. Za opozorilo se zahvaljujem Živi Grudnovi iz Trsta.

⁷ Kramar, o. c., str. 13.

Slika 3. Pevsko društvo »Zastava« ob 25-letnici, Lonjer 1908

v časnikih članki, v katerih avtorji nadvse prizadevno spodbujajo k obnovi narodne noše in svetujejo, kakšna naj bi ta obnovljena noša bila, s podobnimi nasveti: »Narod je treba vobče pripravljati, posebno pa širše množice, za narodni kraj, za narodno nošnjo.«⁸ V marsikaterih prizadevanjih so izražene tudi panslavistične težnje, vendar vse v duhu tedanjih političnih razmer. Pri večini teh prizadevanj podobno kot tudi še danes največkrat zasledimo prepričanje, da bodo obnovili »pristine narodne noše, predstavnice slovenstva«. »Obleki damo lahko značaj slovenske, če hočete slovanske narodne noše. V kraju je treba seveda veliko spremeniti...«⁹

Z razpadom avstroogrske monarhije je bila ustanovljena Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev. Slovenski narod je bil uradno priznan. Narodno nošo pa so še nadalje gojili in prav tako oblačili ljudje različnih slojev in ravni, oblačila jo je tudi najvišja družbena elita (sl. 4).

V tem času, ko slovenska narodnost ni bila več zatirana, je narodna noša vedno bolj postajala uniforma za razne, največkrat cerkvene slovesnosti (sl. 5) in turistične prireditve.

⁸ Slovenka, 1899, str. 449.

⁹ Ibidem, str. 207.

Po prvi svetovni vojni so se namreč prizadevanja po oblačenju in obnavljanju narodne noše razširila skoraj po vsej Sloveniji. Narodna noša, ki je zajemala pred tem le posamezna območja na alpskem ozemlju in v delu Primorskega, posebej v vaseh okoli Trsta, se sedaj razširi tudi na druga območja Slovenije. V Beli krajini skrbijo za njen razvoj prizadevni učitelji, podobno v Prekmurju. To je čas, ko kmečka dekleta po vaseh in žene po mestih priskrbujejo svojo narodno nošo, za katero se v tem času uporablja tudi določnejši izraz »paradna noša« — še danes ga uporabljajo starejši ljudje na deželi — ki jo potem nosijo na vseh »paradah«, kot imenujejo razne verske in politične slovesnosti, kjer so nastopale tudi narodne noše.

Tako so na razne shode (sl. 6) politične in cerkvene, na vsesokolske izlete, na evharistične kongrese, na prireditve z nošami v domačih ali tujih mestih, na odkrivanje spomenikov (sl. 7) itd.,¹⁰ hodili v narodnih nošah na eni strani kmetje, katerim so se pridružili tudi v mesta priseljeni nekdanji vaščani, na drugi strani pa v enakem ali celo v večjem številu tudi meščani in tržani (sl. 10). Med mesti se vrstijo Ljubljana, Kamnik, Kranj, Novo mesto, Metlika, med vasmí in trgi pa Lukovica, Komenda, Breg, Cerklje, Radomlje, Šentrupert, Vinica itd.

V dvajsetih in tridesetih letih 20. stoletja ima velik pomen delovanje »Naše skrinje« (narodno-obrambno in narodno-propagandno društvo), ki je skrbela za obnavljanje narodne noše.¹¹ Nedvomno pa so ta prizadevanja nastajala tudi pod vplivom sosednjega avstrijskega ozemlja, kjer so se v tem času prav tako živahno zavzemali za obnavljanje kmečke noše. Prizadevanja »Naše skrinje« pa označuje pri večini sodelujočih precejšnje nepoznanje naših kmečkih noš in diletantizem, ki je dosegel in celo presegel vse dopustne meje, kot nam nazorno izpričujejo skice in spremno besedilo, namenjeno obnovljenim nošam (sl. 8).¹²

Po drugi svetovni vojni, ko nastajajo v mestih in na podeželju raznovrstni plesni in instrumentalni ter vokalni »ansambli«, v času povečanih kulturnih stikov in medsebojnih izmenjav ter prikazov »narodne« dediščine doma in na tujem, zlasti pa v zadnjem času močnejšega pospeševanja turizma, ko želimo poleg naravnih lepot in drugih dobrin vedno bolj zahtevnemu turistu dajati tudi najrazličnejše zabavno-spektakularne prireditve, nastajajo narodne noše ponovno v najrazličnejših krajih Slovenije, po mestih, trgih in v vaseh.

Tako je narodna noša še posebej v zadnjih letih postala *conditio sine qua*, brez nje ne igra in ne pleše na tujem ali doma nobena folklorna, narodna skupina. Pevski zbori naših izseljencev prav tako nastopajo v svojih narodnih nošah. Pionirji prijateljskih mest se obiskujejo med seboj oblečeni v narodne noše svojih krajev. Predstavnikom oblasti, domačim in tujim (tako kot nekdanj) in njihovim odposlancem poklanjajo cvetje otroci ali odrasli, oblečeni v narodne noše. Ženini in neveste, ki sodelujejo že kar na tradicionalni kmečki ohceti v Ljubljani, so prav tako oblečeni v noše svojih krajev. Kot tudi že pred vojno, so v zadnjih letih spet v navadi »dnevi narodnih noš«, pa predstave običajev z nošami (sl. 9) ipd.

Nadalje nam gradivo o narodni noši, predvsem pa prijave skupin ali posameznikov za sodelovanje pri ljubljanski kmečki ohceti, pričajo, da število ljudi najrazličnejših

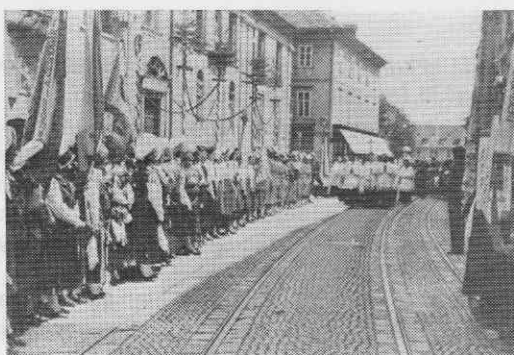
¹⁰ Marija Makarovič, Terenski zapiski iz raznih krajev na Gorenjskem, Dolenjskem in v ljubljanski okolici (1958—1971).

¹¹ Z veliko spretnostjo so si navdušenci pridobili tudi sodelovanje in podporo pri raznih cerkvenih forumih in drugih organizacijah.

¹² Noše in dečve in naši športniki. Pripravila in uredila Marija Šarcova, Naša skrinja, 1927. Za opozorilo se zahvaljujem J. Bogataju.

Slika 4. Kraljica Marija Karađorđević v narodni noši

Slika 5. Narodne noše za procesijo, Ljubljana, okoli 1930
Slika 6. Orjuna iz Slovenije na poti na kongres v Beograd, 1925
Slika 7. Pred spomenikom Ivana Cankarja, Vrhnika ok. 1910

poklicev in starosti, ki oblačijo narodno nošo in z njo sodelujejo na raznih prireditvah, iz leta v leto narašča.¹³ Tako je bilo leta 1965 na kmečki ohceti prijavljenih 80, in leta 1971 že okoli 1900 udeležencev.

¹³ Marija Makarovič, Terenski zapiski, o. c., in podatki v Arhivu kmečke ohceti.

3

Krajši pregled razvoja slovenske narodne noše kaže naslednjo zemljepisno razširjenost in formalne značilnosti.

Od taborskega gibanja naprej po nekako do prve svetovne vojne spoznavamo na slovenskem ozemlju kot najvidnejše predstavnice troje narodnih noš: na eni strani je to narodna noša alpskega ozemlja, ki jo oblačijo predvsem na Gorenjskem, v ljubljanski okolici, v delu Štajerskega, Dolenjskega in Primorskega. Na drugi strani sta narodni noši tržaške okolice, tako imenovana mandrijerska, ki ima precej skupnih krojnih potez z nošo alpskega območja, in brška noša, pogostejše imenovana škedenjska, po kraju Škedenj, kjer so jo v največjem številu nosili (sl. 11).¹⁴ Omenjenim nošam je podlaga kmečka praznja noša iz sredine 19. stoletja. Predvsem za alpsko ozemlje pa velja, da je narodni noši vzor praznja oprava premoženjskega kmeta.¹⁵ Mimo tega je to noša, ki je tudi še po današnjih predstavah ljudi naša najbolj »narodna noša«, saj jo zlasti pri obisku v tujini oblačijo »ansambli«, ki igrajo in pojejo gorenjske pa primorske in belokranjske viže.

Poleg teh noš, ki so se oblačile kot narodne, se je na alpskem ozemlju do danes ohranila tako v Ratečah kot v Ziljski dolini na Koroškem, noša, ki se je razvila na podlagi starejše oblačilne tradicije. Podobno kot na primer po drugih krajih »posvojeno« narodno nošo oblačijo domačini v Ratečah in na Zilji svojo nošo za v parado in za udeleževanje pri verskih obredih, kot so telovske procesije, vstajenje in blagoslov jedil. Tedaj se namreč, kot pravijo v Ratečah, v nasprotju z vsakdanjim »gospoškim« načinom oblačenja oblečejo »po ratešk«. Ziljska dekleta in fantje pa gledajo in izvajajo vsakoletni obred štehanja v nošah, ki so se razvile po vzoru noš preteklega stoletja. Kot poudarjajo domačini v Ratečah, pa v zadnjih letih tudi njihovo »paradno, rateško nošo« vzdržujejo pri življenju zunanji vzgibi, predvsem razne spektakularno-zabavne prireditve. Zato se je tudi tukaj v zadnjih letih namesto domačega imena »rateška noša« že precej udomačilo ime narodna noša.

Oblacilni razvoj Bele krajine in Prekmurja kaže glede narodne noše nekoliko drugačen videz. V obeh pokrajinah, kjer je bila v času taborskih gibanj in še na prehodu v 20. stoletje v nekaterih vaseh Predgrad, Stari trg, Vinica, Adlešiči, Kobilje in še nekaj vasi ob madžarski meji), zlasti pri starejših ljudeh še živa oblačilna tradicija po vzorih 19. stoletja, se je začela oblikovati narodna noša šele po prvi in v večjem številu po drugi svetovni vojni. V primerjavi z gospodarsko naprednejšim in zavoljo narodne ogroženosti zavednejšim in politično dejavnejšim alpskim ter primorskim ozemljem sta bili Bela krajina in Prekmurje, politično in gospodarsko nezavedni ozemlji, kar se je navsezadnje kazalo tudi pri udeležbah ljudi na raznih manifestacijah.

Splošne poteze narodnih noš, krojenih za politične, verske in turistične slovesnosti in prireditve, so: moška kot ženska oblačila so krojena iz industrijskega blaga, na alpskem ozemlju pri ženskah večinoma iz svile, v zadnjem času tudi iz umetnih tkanin. Namesto domačega platna so moška in ženska oblačila panonskega območja skrojena iz bombažnega ali polbombažnega blaga. Za narodno nošo

¹⁴ Nadrobnejšo obdelavo tržaške narodne noše glej v diplomski nalogi Žive Grudnove (seminar za etnologijo na Fil. fak. v Ljubljani).

¹⁵ O tej obliki noše je podal zanimivo kritično oceno France Stele, Kmečka kultura, Ljubljana 1944, str. 31–32.

Slika 8. Naša skrinja, skice za obnavljanje noš. Marija Šarc, Ljubljana 1927

Slika 10. Kamniške gospe v narodni noši, Kamnik okoli 1925

Slika 9. Dan narodnih noš v Kamniku, 1967 (Noše iz Podgorja)

alpskega območja je pri ženskah značilna rjavkasto rdeča barva kril, potem še zelenkasta in modrikasta.

Nadalje se pri narodnih nošah alpskega ozemlja kot značilno dopolnilo kaže rdeč dežnik in »kranjski« cekar ter nakit, zaponka in uhani, ki ga redno dodajajo noši poleg sklepancev, ki navadno izvirajo še iz 19. stoletja.

Modro-beli-rdeči slovenski trak je kmalu po letu 1918 med bistvenimi dodatki nošam iz različnih krajev. Tako si ga privezujejo na Gorenjskem na sklepance (sl. 12), v Beli krajini ga obešajo čez ramena (sl. 13), Ziljanke pa si ga prav tako privezujejo za pasove. Po drugi vojni so začeli slovenski trakovi izginjati.

Vidnejše spremembe so nastale tudi pri pokrivalih. Tako je »zlato vezena avba«, za katero je omenil že Trdina, da je »kič, ki se je k nam pritepel iz Švabarije«¹⁶ in ki je veljala v prvi polovici 19. stoletja za pokrivalo premožnejših kmetov ob slovesnejših prilikah, skoraj popolnoma izpodrinila belo vezeno pečo. Po zgledu starih avb, po Sičevih predlogah¹⁷ in po svojih zamislih šivajo tudi še danes domače vaške vezilje avbe, ki posnemajo stare predloge v posameznostih (sl. 14) ali pa se od njih povsem oddaljujejo (sl. 15).

Danes se z avbo pokrivajo povsod, kjer je v navadi narodna noša alpskega ozemlja. Belo vezena peča, večinoma že industrijske izdelave iz tula, se je na prehodu v naše stoletje ohranila le še v ljubljanski okolici k značilnemu črnemu oblačilu. To skromnejšo nošo so potem na paradah (sl. 16), kot poudarjajo ljudje, nosile tudi manj premožne kmetice v vaseh blizu Ljubljane (Lukovica, Radomlje itd.) in na Dolenjskem predvsem v Šentrupertu. Danes je noša z »aptahom«, kot navadno to pokrivalo označujejo, le redke gost na naših sprevodih in prireditvah.

Na Primorskem, predvsem v tržaški okolici, kjer avb kmetice niso nosile, pa so v belo vezene peče, namenjene za prireditve, zašle nove ornamentalne sestavine. Javljajo se peče, vezene z liro in drugimi glasbili (sl. 17), nadalje s košaricami itd., kakršne so vezle vezilje za narodne obleke pevskih zborov.¹⁸

Mimo tega vidimo predvsem v zadnjih letih kot najbolj priljubljeno pokrivalo folklornih skupin zavijačko, upoštevano predvsem iz praktičnih razlogov, ker se tesno prilježe glavi in je za poskakovanje primernejša kot avba ali peča. Zavijačka Zgornjesavske doline pa se je na svojem matičnem ozemlju prav tako že prilagodila spreminjeni slovesni funkciji. Pred petdesetimi leti¹⁹ so namreč začele Ratečanke krasiti do tedaj neokrašene žametaste čelnike s svetlikajočimi se ploščicami, »grolcami«. Čeprav so starejše domačinke sprejele novost z odporom, so se bleščeče okrašeni »tihelni« vseeno obdržali.

Narodna noša je po svoje oblikovala tudi predpasnike. V kmečki noši iz srede 19. stoletja najdemo še raznobarvne. Značilnost narodne noše alpskega območja, razen rateške, so črni predpasniki, navadno krojeni iz spreminjaste svile s strukturno tkanim vzorcem in obdani s črnimi čipkami.

Na prehodu v 20. stoletje so začeli nositi modri dolge bele spodnjice, v narodni noši jih opazimo najprej v okolici Bleda. Tudi pri današnji narodni noši so s svojo

¹⁶ Janez Trdina, Spomini starega Mengšana, Vodnikova pratika 1931, str. 87.

¹⁷ Takšne avbe izdeluje Oblak Pavla iz Podgorja pri Kamniku, ki mi je ljubeznivo posodila fotografiji št. 9 in 19. Hvala!

¹⁸ N. Niklsbacher — M. Makarovič, Slovenske ljudske vezenine, Ljubljana 1970, str. 110

¹⁹ Podatke o rateški noši povzemam po članku A. Novakove, Kmečka noša v Ratečah v 19. in v začetku 20. stoletja, Snovanja, Leto 4, št. 3, Kranj 1970, str. 18.

Slika 12. Ljubljanska gospa v narodni noši, okoli 1920

Slika 13. Dekle v noši iz Adlešičev, kot je bila navada za slovesne priložnosti, zadnja leta pred vojno

Slika 11. Zlata maša v Škednju, okoli 1930

poškrobljeno belino eden najvidnejših elementov noš, ki posnemajo nošo alpskega ozemlja (sl. 19). V povezavi s tem so se poenostavila tudi moška obuvala, vedno manj je tudi čevljarjev, ki bi hoteli ali znali izdelovati škornje z lecam. Namesto škornjev z zavihami nosijo moški k narodni opravi največkrat dokolenske škornje ali pa nizke čevlje z belimi ali zelenimi nogavicami. Hlače, ki so se v kmečki moški noši na celotnem alpskem ozemlju tesno oprijemale nog, postanejo pri narodni noši velikokrat ohlapne in krajše krojene. Na drugi strani pa so hlače narodne noše iz Prekmurja v primerjavi s starejšimi nekoliko daljše in precej ožje krojene. Kot smo omenili, pri ženski narodni noši, zaide tudi v moško nošo slovenski trak. Pri tržaških okoličanih ga vidimo na čevljih.

Nadalje nastopajo v narodno nošo oblečeni moški vedno v telovnikih, suknjičev narodna noša skorajda ne pozna, zelo pa so priljubljene rute z resicami ali brez njih.

V skupini opisanih noš pa le pri redkih posameznikih naletimo na nošo, ki izvira iz prejšnjega stoletja. Na splošno velja, da je le še malo noš, ki bi se bile ohranile iz tistega časa in bi bile primerne za nošnjo. V najboljšem primeru opazujemo na prireditvah, da dodajajo posamezniki bolj ali manj zvesto rekonstruiranim oblačilom posamezne kose starejših noš, tako avbe, peče, rute in sklepance, podedovane ali kupljene.²⁰

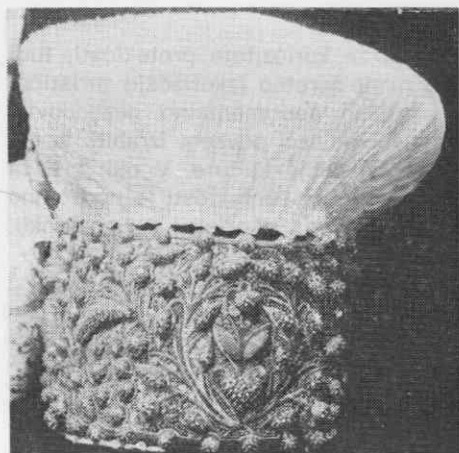
V skupino narodnih noš sodijo tudi noše naših folklornih in zabavno-glasbenih »ansamblov«. Tako na primer tudi priznane folklorne skupine plešejo različne plesje v isti noši. Preoblačenje bi bilo zavoljo časovne stiske neizvedljivo, po drugi strani pa bi to povečalo stroške za novo garderobo oblačil.

Nekateri izvajalci so spet mnenja — to velja za posamezne skupine na panonskem območju, ki meji na Hrvaško — da so domače noše preveč podobne oblačilom sosednjih Hrvatov, drugje spet Madžarov, in da je že zato treba nošo nekoliko spremeniti. — Za folklorne skupine iz Prekmurja in vzhodne Štajerske je povsem očitno, da nosijo nastopajoči bistveno predrugečene noše v primerjavi z nekdanjo kmečko nošo 19. stoletja (sl. 20). Na eni strani je kmečka noša s tega območja slabo raziskana in izvajalci nimajo ustreznih predlog, po drugi strani pa so po mnenju organizatorjev stare kmečke noše tega območja premalo privlačne za ljudi in za prireditve na ravni špektaev preskromnega videza.

Takšne, lahko rečemo skoraj povsem na novo oblikovane narodne noše, v katerih plešejo vaše folklorne skupine, pa dobivajo na kraju samem ali tudi zunaj njega svojo »domovinsko pravico«. Čeprav starejši, ki še pomnijo, kako so se nekdanj oblačili, sprva zmajujejo z glavami, se takšna uniforma pri domačih in tujih gledalcih počasi staplja s predstavami o nekdanji kmečki noši. Ljudje jo skratka sprejmejo za svojo narodno nošo. Uspešna prireditve je samo dokaz, da je ta noša obenem z izvajanimi plesi osvojila občinstvo, domače in tuje.

V času dajanja informacij posameznikom in vodjem skupin, kako naj si naredijo to ali ono narodno nošo, sem na večkratni nasvet, naj rajši oblečejo oblačila, krojena po današnji modi, vedno dobila enake odgovore: Ljudje hočejo atrakcijo, mi pa plešemo in pojemo in igramo za ljudi (ne za nekaj strokovnjakov). Ljudje pa radi gledajo staro narodno nošo, stare narodne običaje in poslušajo narodne pesmi ...

²⁰ Prav »ganljivo« je opazovati trud nekaterih ljudi, ki si po kosih zbirajo svojo narodno nošo in v ta namen vztrajno pozvedujejo po številnih vaseh.

Slika 14. Avba, izdelala jo je 1970 po Sičevi predlogi Oblakova Pavla iz Podgorja

Slika 15. Avba, izdelal jo je po svoji zamisli Andrejčkov Tine iz Lukovice, 1960

Slika 16. Procesija v Ljubljani, okoli 1925

Slika 17. Vezenina na rokavcih (Skedenj)

Slika 18. Današnja rateška zavijačka

In prav to zanimanje za privlačne posebnosti in za kuriozitete preteklosti, tudi drugod po svetu in ne samo pri nas, bolj ali manj spretno izkoriščajo turistični in nekateri kulturno-prosvetni delavci. To romantično, sentimentalno, nezgodovinsko razmerje ljudi do preteklosti skušajo turistični delavci povsem izrabiti. Iz narodne dediščine odbirajo le nekatere elemente nekdanje kulture. V njih gre za prikaz »najlepšega« iz preteklosti lastnega naroda. Del te preteklosti je nedvomno noša, pa nekatere šege, pesmi, glasba in plesi, ki se dajo izkoristiti kot spektakli, prireditve za domače in tuje obiskovalce.

Pregled obširnejše ankete²¹ nam kaže, da je stopnja izobrazbe praviloma v obrtnem sorazmerju z zanimanjem za tovrstne prireditve. Na splošno v največjem številu sodelujejo ljudje s podeželja, kmetje in tisti, ki so delno že zaposleni zunaj doma. Prireditve jim pomenijo, kot pripovedujejo, precejšnjo spremembo v vsakdanjem življenju. Tako obiskujejo razne prireditve z narodnimi nošami in druge turistično privlačne spektakle iz leta v leto isti ljudje, z dežele kot tudi iz mesta. Na takšne prireditve zelo pogosto zahajajo, to je bil značilen pojav že za leta pred drugo svetovno vojno, kar vsi člani iste družine, pa bratje in sestre, ki so že poročeni od doma, sosedje in prijatelji. Podeželani, ki hodijo v domačem kraju oblečeni v narodno nošo na velikonočno vstajenje ali telovsko procesijo, se udeležujejo tudi kmečke ohceti in podobnih turističnih prireditev, sprejemajo domače in tuje predstavnike, skratka izkoristijo vsako priložnost, kjer se lahko pokažejo s svojo narodno uniformo.

Na vprašanje, iz kakšnih nagibov sodelujejo na tovrstnih prireditvah, sodelujoči soglasno zagotavljajo, da zato, ker radi in s ponosom oblačijo staro narodno nošo in sodelujejo pri izvajanju in obujanju starih narodnih šeg, ki so jim pri srcu že od mladega, ko so na podobne prireditve zahajali s starši.²² Nekaj primorskih rojakov je še pripomnilo, da s sodelovanjem na kmečki ohceti v Ljubljani in na drugih podobnih prireditvah na stara leta zadoščajo mladostni želji po izvajanju starih slovenskih šeg, ki jih pod Italijo niso smeli predstavljati in se jih udeleževati.²³

Zanimivo je, kot nadalje vidimo iz anketnih listov, da so vsi prepričani, da nosijo pristno nošo, ki naj bi jo bila nosila njihova mati ali oče pa babica ali praded. Pripominjam pa, da so tako zapisali in zagotavljali ljudje, ki oblačijo precej slabodobno rekonstruirane lastne ali tudi podedovane narodne noše, ki so jih že poprejšnji nosilci prilagodili novi nalogi.

Narodopisci so pri opredeljevanju pojavov, ki jih uvrščamo pod »narodne«, povečini dveh nasprotujočih si mnenj. Na eni strani menijo, da vse te prireditve izkrivljajo oziroma izkrivljeno podajajo dediščino naše kmečke (tudi ljudske) kulture, drugi pa so spet mnenja, da so vsi ti pojavi, prav tako kot drugi izraz določenih potreb in ciljev današnje družbe.

Turistične organizacije imajo nedvomno svoje potrebe in del teh potreb dopolnjujejo s folklornimi, folklorističnimi prireditvami. Nemogoče, tudi povsem ne-

²¹ Anketo mi je omogočila organizacija Kmečke ohceti v Ljubljani. Posebna zahvala gre predsedniku Rudiju Zupančiču.

²² Anketni list, št. 1 do 150 in terenski zapiski za navedene kraje.

²³ Isti, št. 33.

The National Costume

Slika 19. Narodne noše iz Podgorja opravljene za Kmečko ohcet, 1968

smiselno in nenaravno bi bilo zatirati takšna prizadevanja, čeprav to željo od časa do časa slišimo od nekaterih strokovnjakov. Te pojave je treba kot vse druge opazovati in pravilno vrednotiti. Dolžnost organizatorjev takšnih prireditev naj bi bila, da pravilno obveščajo javnost. Če bodo obvestila v dnevnem tisku, na vabilih in letakih, ki obilno skrbijo za populariziranje takšnih prireditev, sproti pravilno dala razumeti javnosti, da gre za neko nošo, neko šego, ki je v celoti ali delno posnetek starejše kmečke kulture, izvajan z željo, da zadostijo določenim potrebam, je s tem zahtevkom že ustrezno.

Če se ob tem razvijajo nove šege in če zahajajo v nošo novi elementi, je to samo del kulturnega razvoja, v katerega je vključeno preinterpretiranje starejših elementov kmečke kulture. Že skromno poznanje zgodovine razvoja naše kmečke noše nam lahko pove, da so kar celi oblačilni kosi zašli v kmečko nošo iz drugih družbenih plasti in da so danes naše domače šege, navedem naj le cerkniške lafarje, pa kostanjeviško šelmo, dobili po kmečkih predelavah in preinterpretacijah, domovinsko pravico.

Ker sta forma in struktura vsakega družbenega pojava povezana z neko družbeno duhovno strukturo, podajajo izvajalci elemente starejše kulture le v formalnih potezah deloma pristno, nujno pa vnašajo vanjo vedno nove poteze. Za zgled naj navedem nenehne stilizacije noš, pa plesov, pesmi in šeg, ki jih spoznavamo tudi pri priznanih skupinah, ki slovijo po »avtentičnih« prikazih noš, pesmi, plesov itd.

Konkretnije: neka folklorna plesna skupina, ki se formalno povsem drži izročila, že s tem, ko pleše pleše zunaj določene družbene strukture in vsebine, kateri sta ta noša ali ples pripadala (na primer prikazovanje svatbenega plesa brez svatovanja) in s tem, ko nastopa na odru kot izvajalec programa, predstave, gledališča, špekakla (kar v resnici edinole je), spremeni smisel in bistvo tega plesa. Že površen pogled v garderobo domačih skupin nadalje pove, da so zvečine le kroji oblačil takšni, kot so bili v 19. stoletju, blago, vezene, perilo in, kot omenjeno, tudi pokrivala, pa prilagojeni možnostim in ciljem izvajalcev. In še nekaj, kmetice so nosile obleko drugače, kot jo nosijo današnje interpretatorke.

Končujem: Prav narodna noša (glasba, šega, ples) — funkcijsko in največkrat tudi formalno spremenjena praznja noša slovenskega kmeta, na eni strani pri nepravilnem obveščanju javnosti in nepoučenosti nam nedvomno lahko da napačne predstave o oblačenju in načinu življenja slovenskega kmeta v preteklem stoletju. Po drugi strani pa so to v času in prostoru, pri obravnavanju določene družbene skupnosti, ki za izražanje svojih hotenj in za doseg določenih ciljev posvaja nekatere elemente kmečke kulture 19. stoletja, povsem opredeljivi pojavi. Pojavi, ki zajemajo iz kmečke preteklosti tiste elemente, ki se dajo najprivlačneje prikazati z nošo, šegami in plesi. Pojavi, ki po nenehnih preinterpretacijah elementov starejše kmečke kulture sestavljajo del kulture današnjega Slovenca.

Slika 20. Prekmurska dekleta v narodni noši (predvojna fototeka SEM)

The National Costume

The authoress defines in her article the category of «national costume» and she presents main characteristics of its formal development. She explains that the «national costume» is neither according to its function, and nor with regard to its style, the same as peasant (folk) costume, which was customary in Slovenia in the 19th century.

The definition of this phenomenon and concept, which has acquired since the last decades of the 19th century a certain position in our life and which is undoubtedly an expression of certain needs and aims, are explained with the following reasons: just as the costume of other classes so the costume of the Slovene peasant developed in different periods in the framework of clothing and style, under the influence of diverse socio-economic forces and circumstances, which regulated the clothing of the Slovene peasant. More apparent, external, traits in folk costume, according to which inhabitants of different regions were distinguished still in the middle of the 19th century, began to disappear after that period. The research of the peasant costume proves that there are specific characteristics in clothing of the Slovene peasant even today, and that they are dictated by his way of life.

In the period following the middle of the 19th century, when our peasant's clothes are being influenced by the Baroque and Biedermeier styles and is still distinguished from the town and market-town inhabitants, although the costume becomes more and more similar to their style in the last two decades of the 19th century, the so-called national costume has its origin. In the 1860'ies a number of »čitalnice« (reading rooms) were established in Slovenia. Progressive people from cities and market-towns gave suggestions in these reading rooms for the affirmation of the Slovene national movement. In the 1870'ies during the period of the »tabori« (campings) the peasant population was also involved in this movement. There were many festive meetings which took place at that time. There are not rare appeals in which the organizers asked the peasants to participate at the meetings in old national costumes so that they would also manifest their national consciousness and adherence in an external way.

A more detailed research of the peasant's costume from that time tells us that the majority of Slovene peasants were dressed according to fairly contemporary measures, in costumes which copied the city costumes. When peasants went to festive meetings they were clad in older costumes, which were not generally used, and they sometimes changed them without much taste. In the same period, that is in the final decades of the 19th century, the wealthy inhabitants of cities and market-towns began to declare their adherence to the Slovene nation by putting on the national costume for different occasions. Such costume is not, without doubt, the costume which would develop continuously in the framework of one and the same social community, but it is a costume which people of most diverse classes and social strata begin to put on from time to time as a uniform, as a national costume. After 1918, when the Slovene nation was officially recognized, people of various classes who took part at various political, religious and other performances, were clad in the national costume. In the past years the national costume has especially become a *conditio sine qua* a folklore group would not dance either at home or abroad. The representatives of government are presented bouquets of flowers by children dressed in national costumes, and so on.

Today, in the time of intensive fostering of the tourist trade, in the time when we wish to offer to a more and more demanding tourist also different spectacular performances, the national costume is becoming more and more attractive. Tourist organizations undoubtedly have their needs and some of them are covered by folklore performances. It were impossible, absurd, and unnatural, to suppress such endeavours, although some experts

express this wish from time to time. Such phenomena should be — as all others — observed and rightly evaluated. The duty of the organizers of such performances should be to notify the public correctly. If the notices in the daily press, invitations and posters, which popularize such performances in a large extent, would make it properly understood that some costume, a certain custom is in question, which is, as a whole or partly, a copy of the older peasant culture, shown or performed with an intention to satisfy certain needs, the above-mentioned demand is fulfilled.

The author concludes her articles with the following remarks: It is just the national costume (music, custom, dance) — functionally and in most cases also formally changed festive clothes of the Slovene peasant — which may, on the one hand, convey false ideas about the clothing and way of life of the Slovene peasant in the previous century. On the other hand, these are fully definable phenomena in the times when some elements of the peasant culture of the 19th century are adopted for the expression of the present desires and in order to achieve certain aims. These are the phenomena, which accept those elements from the peasant past, that can be more attractively represented by costumes, customs and dances. These are the phenomena, which after continuous reinterpretations of the elements of older peasant culture, form a part of the culture of the contemporary Slovene.

Obiranje hmelja na kmečkih posestvih v Savinjski dolini

Slika 1. Obiranje hmelja (v dvajsetih letih)

Pridelovanje hmelja v Savinjski dolini izvira iz druge polovice 19. stoletja. Prvi neuspešni poskusi segajo v petdeseta leta 19. stoletja, in sicer s hmeljem iz češkega Žatca, medtem ko so 1870 na posestvu graščine Novo Celje začeli saditi württemberški (tettнанški) hmelj, ki se je dobro obnesel.¹ Ta letnica šteje za začetek trajne gojitve hmelja v Savinjski dolini. Graščinski oskrbnik Josef Bilger je nato kljub prepovedi kneza Salma dal hmeljske sadike žalskemu posestniku Janezu Hausenbichlerju, in ta si je 1876 uredil svoje hmeljišče.² To sta bila zgleda, ki sta vlekla, vendar spočetka še ne v večjem obsegu. Predvsem so sledila veleposestva, zakaj za kmeta so bile investicije za hmeljske nasade visoke, vrh tega pa »ni imel pravega zaupanja v novo kulturo. Šele visoke hmeljske cene l. 1882 so pospešile razvoj hmeljarstva tudi med kmeti«, zlasti pa še to, da sta 1886 Janez Hausenbichler in Karl von Haupt, lastnik graščine Štrovsnek pri Gomilskem, vpeljala v Savinjsko dolino angleški hmelj golding, ki se je za to ozemlje izkazal kot najustreznejša vrsta hmelja in bil odlične kakovosti.³ Odtlej so pridelovali württemberški (tettнанški) hmelj na redkejših nasadih.⁴

Če vemo, da je v t. im. jedru hmeljarstva, se pravi na ozemlju med Vranskim, Levcem in Letušem hmelj dajal kmetu najmanj 70 do 80 % vseh dohodkov⁵ ali, če povemo to še drugače, da je postal hmelj na navedenem ozemlju »podlaga gospodarskega obstoja tamkajšnjih kmetovalcev,⁶ je pač nedvomno, da se etnološka obravnava hmeljarstva v dobršni meri enači z vso etnološko obravnavo tega območja. Pričujoče vrstice, ki skušajo obdelati obiranje na kmečkih posestvih, so prispevek k tej obravnavi.

Temeljni razvoj hmeljarstva v Savinjski dolini in njegova tehnična stran se ponašata z zadostnimi osvetlitvami.⁷ Zastran teh vprašanj preostaja etnologu (ne glede na to, kako opredeljuje predmet svoje vede) samo še, da sestavi o njih dovolj jasen povzetek. Pač pa so za etnologa odprta vsa druga vprašanja, ki zadevajo tukajšnje hmeljarstvo. — Hmeljarstvo (ki pomeni na Slovenskem prvi primer, da je neki kmetijski pridelek namenjen edinole prodaji, ne lastni porabi) je »naša najintenzivnejša poljedelska panoga«, pomembna po veliki intenzivnosti in »visoki vrednosti pridelka, ki jo dosega na razmeroma majhni površini obdelane zemlje«.⁸

¹ F. Baš, Hmeljarstvo v Savinjski dolini, Geografski vestnik I, Ljubljana 1925, str. 42; V. Sadar, Hmeljarstvo, Maribor 1928, str. 3; R. Vrečer, Savinjska dolina, Žalec 1930, str. 223; L. Kač, Savinjski golding, Savinjski zbornik, Celje 1959, str. 248; L. Cukala, Problematika hmeljskega trga, Celjski zbornik 1965, Celje 1965, str. 94; J. Orožen, Preteklost Savinjske doline od davnih do današnjih dni, Savinjski zbornik, Celje 1965, str. 394.

² R. Vrečer, na nav. mestu; L. Kač, na nav. mestu; L. Cukala, na nav. mestu; J. Orožen, na nav. mestu; J. Slokan, Berilo o hmelju, Celjski zbornik 1965, Celje 1965, str. 57.

³ F. Baš, nav. delo, str. 42 d; V. Sadar, nav. delo, str. 4; L. Kač, na nav. mestu; L. Cukala, na nav. mestu; V. Valenčič, Hmeljarstvo, Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev, Zgodovina agrarnih panog I (Agrarno gospodarstvo), Ljubljana 1970, str. 314.

⁴ F. Baš, nav. delo, str. 42; V. Valenčič, na nav. mestu.

⁵ F. Baš, nav. delo, str. 44.

⁶ V. Valenčič, na nav. mestu; gl. o tem tudi J. Dolinar, Hmeljarstvo, Za izboljšanje življenjskih pogojev našega kmetijstva, Poročilo o kmetijski anketi, ki se je vršila pri kralj. banski upravi dravske banovine v Ljubljani v dneh 30. maja do 30. junija 1938 II, Ljubljana 1939, str. 202.

⁷ Gl. o tem J. Slokan, Kratek oris hmeljarstva na slovenskem ozemlju, XIX. kongres E. H. B. Ljubljana 7.—10. VIII. 69, Ljubljana 1969, str. 3—38; isti, Bibliografija, prav tam, str. 91—93.

⁸ V. Valenčič, nav. delo, str. 311, 315.

Ta kultura terja danes 3700 do 5000 delovnih ur na leto na ha⁹ (precej več ko vinska trta¹⁰), tega pa kmet s svojo družino in posli ne zmore sam. Ker gre od vseh zadevnih del največ ur, t. j. 50 do 70 %¹¹, za obiranje, prihajajo sezonski delavci¹² predvsem na to delo¹³ (v petdesetih letih jih je bilo na kmečkih posestvih tudi okoli 20.000 na leto).

Temu delu so namenjena spodnja izvajanja; toda ne toliko samemu obiranju kolikor zlasti celotnemu življenju, ki je povezano s tem delom. O sami izvedbi obiranja se nam zdi potrebno povedati zgolj naslednje. Sporočena sta dva načina obiranja. Pri prvem, ki je bil dosti pogostejši in ki je v zadnjih desetletjih praviloma tudi edini način obiranja hmelja, se hmeljevka izruje z mačkom, položi na križ, nato pa se potrgajo s trte hmeljevi storžki; pri drugem načinu se sname trta s hmeljeveke, potegne na tla in se tako storžki oberejo z nje.¹⁴ Obrane storžke meče vsak v svojo košaro, to pa stresa v svojo vrečo. Na žičnicah obirajo hmelj tako, da snamejo žico s trto, ki jo potem ovijejo okoli hmeljeveke, to pa položijo na križ; nato ravnajo tako, kakor je bilo opisano. Hmeljar prihaja po večkrat na dan na njivo po hmelj; vsakemu zmeri, koliko je nabral, in odvažja hmelj v koših domov, v sušilnico.¹⁵ Smukajo, se pravi hmeljeveke ločujejo od hmeljevine, navadno po končanem obiranju ali pa potem, ko so obrali hmelj na eni od parcel.

(Pričujoči spis¹⁶ ne načenna obiranja hmelja na nekdanjih veleposestvih, ker o tem nimamo zadostnih podatkov, kakor tudi ne obiranja na zemlji, ki je danes v druž-

⁹ L. Četina, Obiranje hmelja s strojem, Celjski zbornik 1962, Celje 1962, str. 117.

¹⁰ V. Valenčič, nav. delo, str. 311.

¹¹ L. Četina, nav. mestu.

¹² Gl. o tem F. Uratnik, Poljedeljsko delavstvo v Sloveniji, v: H. Maister — F. Uratnik, Socialni problemi slovenske vasi II, Ljubljana 1938, str. 8.

¹³ Prihajajo, vendar v vse manjšem številu, tudi k okopavanju hmelja in postavljanju hmeljevk; o tem tudi M. Žagar, Savinjska dolina in hmelj, Celjski zbornik 1957, Celje 1957, str. 13.

¹⁴ Nadrobneje o tem J. O. (Josip Orel), Poduk v hmeljoreji, Novice kmetijskih, obrtnišk in narodnih reči XI, Ljubljana 1853 (navedeno po: J. Slokan, Berilo o hmelju, str. 47 d); E. K. (Ernest Kramer), Kako se prideluje pravi hmelj, Novice gospodarske, obrtniške in narodne XL, Ljubljana 1882 (navedeno po: J. Slokan, Berilo o hmelju, str. 66); J. Hausenbichler, Navod o hmeljariji, Ljubljana 1882, str. 13 d; Hmeljarstvo (izdala in založila delegacija proizvajalcev čilskega solitra), Beograd 1925, str. 35 d; J. Teržan, Poučnik o gajenju hmelja, Beograd 1927, str. 34 d; V. Sadar, nav. delo, str. 121 d; L. Kač, Hmeljarstvo v Savinjski dolini, Celjski zbornik 1951, Celje 1951, str. 82; J. Kač, Hmelj, Ljubljana 1951, str. 32 d.

¹⁵ G. za vrsto nadrobnih prvin pri obiranju hmelja po drugi svetovni vojni zlasti naslednje članke: (nepodpisano), Pred obiranjem hmelja, Hmeljar VIII, Celje 1953, št. 7, str. 2 d; L. Kač, Nasveti za avgust, Hmeljar IX, Celje 1954, št. 8, str. 1; isti, Nasveti za avgust, Hmeljar XI, Celje 1956, št. 8, str. 2; isti, Pred obiranjem hmelja, Hmeljar XIV, Zalec 1959, št. 9, str. 131; K. Kač, Nekaj senčnih strani iz časa obiranja hmelja, Hmeljar X, Celje 1955, št. 10, str. 5; (nepodpisano), Spet je obiranje tu, Hmeljar XIII, Zalec 1958, št. 8, str. 1, 3; T. Wagner, Nasveti za avgust, Hmeljar XV, Zalec 1960, št. 8, str. 50; M. Dolinar, Kako obiramo hmelj, Hmeljar XXII, Zalec 1968, št. 8, str. 6.

¹⁶ Te vrstice so bile napisane junija in julija 1971, predvsem na podlagi ohranjenega ustnega izročila, ki pomeni skorajda edini in daleč najpomembnejši vir o obravnavanem vprašanju. Poleg podpisanega sta zbrali zadevna pričevanja Fanči Šarf in Barbara Plestenjak-Jemec, kustodini Slovenskega etnografskega muzeja v Ljubljani, ki se jima za to tudi tukaj zahvaljujem. Bera izvira iz avgusta 1969 in 1970; Fanči Šarf je zbirala to gradivo obe leti, Barbara Plestenjak-Jemec 1969, pisec teh vrst pa 1970. Spodnja izvajanja segajo torej do 1970.

beni lasti, ker je tu posebej delovno razmerje bistveno drugačno kakor na kmečkih posestvih.¹⁷⁾

* * *

1. a) Najprej so obirali hmelj samo člani hmeljarskih družin in njihovi posli. Po večini pa so se hmeljski nasadi razmeroma kmalu tolikanj razvili, da je bilo treba dobiti za obiranje dodatno delovno silo. Za čas po 1900 spričuje ohranjeno ustno izročilo, da so bili pri tem drug drugemu v pomoč sosede, večkrat pa je bilo tudi že drugače: k večjim kmetom so hodili obirat hmelj bližnji bajtarji in tudi manjši kmetje, hkrati pa so prihajali obiralci tudi iz drugih krajev. V letih pred prvo svetovno vojno je na posestvih večjih kmetov obiralo hmelj poleg domačih še po kakih 6 do 8 obiralcev. Na manjših posestvih je bilo obiralcev ustrezno manj; ponekod jih v tej dobi še niso imeli.

b) Med svetovnima vojnoma je bilo obiralcev več.¹⁸ Na posestvih večjih kmetov so obirali hmelj večidel samo obiralci,¹⁹ podobno pa je bilo tudi na posestvih

¹⁷ Ko navajam poročevalce, ki so prispevali podatke iz ohranjenega ustnega izročila o obiranju hmelja, naj na prvem mestu omenim svojega bratranca Nandeta Baša, kmetijskega tehnika, roj. 1925, Kamenče, št. 22, ki mi je sporočil največ pričevanj in mi bil v vsestransko pomoč pri terenskem delu. Nadalje izvirajo ustrezni podatki ohranjenega ustnega izročila od naslednjih poročevalcev. — Tabor: Ivan Terglav, hmeljar, roj. 1909, št. 44; Janko Kobale, hmeljar, roj. 1924, št. 15; Gomilsko: Jože Vasle, hmeljar, roj. 1905, št. 75; Dominik Kugler, hmeljar, roj. 1931; št. 80; Trnava: Marija Korun, hmeljarka, roj. 1880, št. 1; Franc Turk, hmeljar, roj. 1900, št. 16; Glinje: Ivan Korošec, hmeljar, roj. 1900, št. 3; Kamenče: Anton Fonda, hmeljar, roj. 1917, št. 15; Anton Novak, hmeljar, roj. 1928, št. 19; Poljče: pok. Jože Omladič, hmeljar, roj. 1892, št. 9; Franc Bošnjak, hmeljar, roj. 1911, št. 10; Jože Rojnik, hmeljar, roj. 1939, št. 8; Topovlje: Ivan Marovt, hmeljar, roj. 1905, št. 20; Breg pri Polzeli: Pongrac Turnšek, hmeljar, roj. 1905, št. 14; Sp. Gorče: Tilka Rojnik, hmeljarka, roj. 1918, št. 5; Jelka Baš, hmeljarka, roj. 1923, št. 4; Braslovče: Neža Počaj, upokojenka, roj. 1900, št. 9; Karel Rojšek, hmeljar, roj. 1908, št. 5; Preserje: Vinko Pergar, hmeljar, roj. 1900, št. 14; Franc Kralj, hmeljar, roj. 1910, št. 6; Zg. Gorče: Ivan Vodlak, hmeljar, roj. 1885, št. 9; Franc Sternad, hmeljar, roj. 1898, št. 3; Franc Marolt, hmeljar, roj. 1908, št. 7; Male Braslovče: Franc Kodre, hmeljar, roj. 1907, št. 20; Rozalija Čilenšek, hmeljarka, roj. 1909, št. 22; Letuš: Štefan Leskovešek, hmeljar, roj. 1885, št. 26.

O obravnavanem vprašanju so mimo hmeljarjev poročale tudi obiralke, natančneje, skupine obiralk na Gomilskem: pri št. 49 (Ivan Rančigaj), 57 (Alojz Lukman), 58 (Jože Čulk), 60 (Anton Laznik), 67 (Ferdo Orožim), 70 (Franc Praprotnik), 73 (Alojz Jelen).

Naposled so mi prispevali marsikatero tehtno podatke o obiranju hmelja savinjski rojaki: moja mama Angela Baš, roj. Krašovec, roj. 1898, Ljubljana, Tabor 10; Jaka Slokan, časnikar RTV, roj. 1907, Ljubljana, Tavčarjeva 17; Milan Krašovec, tehnični vodja hmeljarne, roj. 1913, Žalec; Milan Natek, asistent Geografskega inštituta pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti, roj. 1933, Ljubljana, Novi trg 4; Lojze Lilija, dipl. ing., roj. 1936, Kombinat Hmezad, Žalec, Cesta žalskega tabora 1; Ludvik Semprimožnik, dipl. ing., roj. 1943, Kombinat Hmezad, Žalec, Cesta žalskega tabora 1.

Vsem imenovanim se tudi tukaj zahvaljujem za sodelovanje.

¹⁸ Hmeljske površine v Sloveniji so spričo njihovega skrčenja med prvo svetovno vojno obsegale 1923 le 620 ha, nato pa so se razširjale takole: 1924 na 700 ha, 1925 na 1000 ha, 1926 na 1500 ha in 1928 na 2800 ha; 1929 so se zmanjšale na 2500 ha, 1930 na 1400 ha, 1931 na 1200 ha; od 1932 naprej so se zopet močno povečale: L. Čukala, nav. delo, str. 100 d.

V Savinjski dolini je bilo med svetovnima vojnoma čez 90 % hmeljskih površin v Sloveniji: L. Kač, Savinjski golding, str. 251; gl. o tem tudi V. Sadar, nav. delo, str. 4 d; J. Teržan, Monografija kulture hmelja u kraljevini S. H. S., Beograd 1928, str. 7.

¹⁹ Ime obíralec, obíralka označuje v Savinjski dolini od drugod najetega delavca za obiranje hmelja, v nasprotju s člani hmeljarske družine in posli, ki opravljajo to delo. V tem pomenu uporabljamo ime obíralec, obíralka tudi tukaj.

srednjih kmetov. Pogosto so od domačih obirali hmelj zlasti otroci. Ali drugače: v času med svetovnima vojnama je postalo pravilo, da so obirali hmelj večidel obiralci, medtem ko je bilo to le v majhni ali manjši meri delo članov hmeljarskih družin in njihovih poslov.

c) Po drugi svetovni vojni se opisano razmerje med obiralci in člani družin splošno ni spremenilo. Približno v zadnjem desetletju, se pravi zlasti od 1960 naprej, pa je podoba takale.²⁰ Skorajda iz leta v leto čedalje bolj primanjkuje obiralcev (po ohranjenem ustnem izročilu predvsem zavoljo odhajanja na delo v tujino), tako da morajo deloma obirati hmelj tudi domači, kolikor jim to dovoljuje drugo delo, in da sodelujejo pri obiranju tudi starejši ljudje (tudi sosedje včasih pomagajo drug drugemu). Na posestvih pa, kjer lahko najamejo toliko obiralcev, kolikor jih potrebujejo, domači praviloma ne obirajo. Obiralcev je torej v zadnjih letih precej manj kot med svetovnima vojnama in tudi težje jih je dobiti, pogosto pa je manj tudi domačih (ti se odseljujejo v mesta ali odhajajo na delo v tujino). Zato ponekod razpoložljiva delovna sila za obiranje hmelja ne zadošča.

2. a) Od prvih začetkov savinjskega hmeljarstva naprej pa do danes je ostalo število ljudi, ki so obirali hmelj na površini 1 hektarja, bistveno enako. Za čas pred prvo svetovno vojno je iz ohranjenega ustnega izročila sporočeno, da je moralo pri tem delu priti na hektar hmelja okoli 15 odraslih ljudi, če pa so bili vmes tudi otroci, je moralo biti to število primerno višje.

b) Za leta med svetovnima vojnama navaja ohranjeno ustno izročilo, da je obiralo na hektarju hmelja povečini okoli 15 ljudi ali tudi nekaj več. Natančnejše število je odvisno od tega, ali so obirali tudi otroci in ali je bil hmelj drobnejši; v tem, slednjem primeru je delo bolj zamudno, tako da je potrebnih nekaj več delavcev.

c) Omenjeno število je po drugi svetovni vojni ostalo v poglavitnem enako. Hektar hmelja obira danes največkrat okoli 15 ljudi ali več (če so vmes otroci), kadar je hmelj na hmeljevkah in če naj bo obran v 10 do 12, največ v 14 dneh, kar velja za najustreznejši rok (če se obira hmelj počasneje, tj. dlje, trpi njegova kakovost²¹). Hmelja na žičnicah je nekaj več ko na hmeljevkah, zato terja nekoliko več delovne sile, in sicer okoli 20 ljudi na hektar.

3. a) Odkar so se hmeljski nasadi tolikanj razvili, da so kmetje najemali obiralce, so domači komaj še kdaj obirali od jutra do večera; opravljali so drugo delo, in šele ko so to končali, so se lotili obiranja hmelja. Samoumevno: domače delo in obenem obsežnejše hmeljske površine so povzročile, da je bilo neogibno potrebno najemati za obiranje hmelja drugo delovno silo.

b) Tako je bilo tudi med svetovnima vojnama. Domači so pomagali obirati hmelj, toda le zelo redki (razen otrok) so opravljali to delo ves dan. Pravilo je bilo, da so domači obirali, kolikor je to dovoljevalo drugo delo (z živino, okopavanje, kuha itn.), to pa je bilo največkrat popoldne.

c) In tudi po drugi svetovni vojni je v načelu tako, kadar ne primanjkuje obiralcev. V nasprotnem primeru pa obirajo po sili razmer tudi domači, vendar samo toliko, kolikor je to mogoče ob drugem delu. Sicer je obiranje hmelja slej ko prej delo

²⁰ L. 1945 se obsegala slovenska hmeljišča 673 ha, potem so se razširjala: 1949 jih je bilo 1068 ha, 1950 1545 ha, 1957 2020 ha, 1959 2830 ha, 1963 2270 ha: L. Cukala, nav. delo, str. 115 d; gl. o tem tudi J. Kač, nav. delo, str. 3.

²¹ O tem tudi L. Četina, na nav. mestu; J. Petriček, Izboljšani tehnološki postopek v našem hmeljarstvu, Celjski zbornik 1962, Celje 1962, str. 103.

obiralcev, ki jim domači pomagajo ob drugem svojem delu, prav tako pa tudi zato, ker sodijo, da je boljše, če je na njivi med obiralci tudi kdo od domačih, ki pazi, da se dela, kakor je treba.

4. a) V bistvu so bili prvi obiralci sosede, saj so bili spočetka hmeljski nasadi majhni, tako da so lahko družine svoj hmelj razmeroma zelo hitro obrale in šle nato pomagat tistim, ki so imeli več hmelja. Ko pa je pomoč sosedov zavoljo vse obsežnejših hmeljskih nasadov postala nezadostna, so najemali hmeljarji obiralce, kakor smo že razložili njihov pomen ali ime. Kot območje, od koder so prihajali prvi obiralci pred prvo svetovno vojno, navaja ohranjeno ustno izročilo zgornjo Savinjsko dolino, kamor so hodili hmeljarji po hmeljevke in kjer so se pogodili za sodelovanje pri obiranju. Podoba je, da so se hmeljarji domenili v ta namen predvsem z eno osebo, ki je nato (proti nagradi) dobila v svoji vasi ali v sosednih vaseh potrebno delovno silo; povečini so bila to dekleta.

Enako so ravnali hmeljarji, ko so začeli iskati obiralke še drugod in so odhajali v ta namen v okolico Velenja, na trboveljsko stran, v vzhodno in južno okolico Celja in na Kozjansko. Razen v navedena štajerska območja so hodili hmeljarji po obiralke tudi na Kranjsko, in sicer zlasti v Tuhinjsko dolino.

Hmeljarji so se pogodili z obiralkami edinole glede plačila za mernik obranega hmelja; samo po sebi se je razumelo, da bodo obiralke dobile toliko jesti, da bodo site, in da bo poskrbljeno za skromna ležišča.

b) Med svetovnima vojnama so hmeljarji, pri katerih se je dodobra uveljavilo obiranje hmelja z obiralkami, le-te najemali, podobno kakor že prej, takole. Največkrat se je gospodar po končanem obiranju zmenil z eno od obiralk (ali obiralcev), naj za naslednje leto (proti nagradi) zbere in pripelje obiralke; nekaj tednov pred obiranjem je gospodar tej obiralki (ali obiralcu) glede domenjenega še pisal. Redkeje ko po pošti pa so se hmeljarji dokončno zmenili s takšno obiralco ali poznejšo vodnico skupine tako, da so se pred obiranjem peljali k njej na dom. Marsikdaj, zlasti na začetku, so priskrbeli obiralke tudi gospodarjevi posli iz svojih krajev. V zvezi z opisanim in v zvezi s hmeljskimi površinami, ki so se med svetovnima vojnama, kot je bilo ugotovljeno, močno povečale, so v tej dobi prihajale obiralke razen z omenjenih tudi še z bolj oddaljenih območij.

c) Po drugi svetovni vojni najemajo hmeljarji obiralke v poglavitem enako, kakor je bilo povedano za prejšnja desetletja. Vendar je v zadnjih letih nastalo tudi nekaj sprememb. Ker v tem času vse bolj primanjkuje obiralk, se morajo hmeljarji tu in tam tudi po večkrat peljati k vodjem skupin ali celo na domove obiralk, da si zagotovijo potrebno delovno silo za obiranje hmelja. In tudi marsikatera vodnica skupine ne more več zmerom dobiti potrebnega števila obiralk, tako da pripelje v takšnih primerih na obiranje premalo ljudi. Zato si glede tega hmeljarji neredko pomagajo prek sosedov in njihovih obiralk. In zato so v zadnjem času nagrade vodnicam skupin za vsako obiralco, ki jo pripeljejo, razmeroma visoke.

5. a) Naj po ohranjenem ustnem izročilu nadrobneje navedemo kraje, iz katerih so izvirale obiralke. Kot rečeno, je bilo to najprej zgornja Savinjska dolina, pozneje pa so prihajale obiralke tudi iz okolice Velenja (Andraž), Trbovelj, Celja (Dramlje, Šentjurij, Štore, območje Laškega) in Konjic, s Kozjanskega, medtem ko so prihajale z Gorenjskega predvsem iz Tuhinjske doline.

b) Med svetovnima vojnama so prihajale obiralke še nadalje iz zgornje Savinjske doline, vendar manj ko prej, še nadalje iz okolice Velenja, Trbovelj, Celja (zlasti

Slika 2. Obiranje hmelja (Parizlje pri Braslovčah 1969)

iz Dramelj, Šentjurija in Šentruperta pri Laškem), s Kozjanskega (zlasti iz Planine in Pilštanja), pa tudi iz okolice Šmarja pri Jelšah in Rogaške Slatine, iz Haloz, poleg tega pa iz okolice Ptuja, s Pohorja in pa iz Hrvaškega Zagorja, Medmurja in Prekmurja; in še naprej so prihajale z Gorenjskega, zlasti iz Tuhinjske doline, pa tudi iz Krašnje, in nekaj jih je bilo z Dolenjskega in iz okolice Sevnice.

Na vprašanje, zakaj so prihajale obiralke prav iz naštetih krajev, odgovarja ohranjeno ustno izročilo vselej enako: to so bili slabše razviti in revnejši kraji, kjer je ljudem manjkalo zaslužka.

c) Po drugi svetovni vojni je razmeroma zelo malo obiralk iz zgornje Savinjske doline; tudi iz okolice Trbovelj, Konjic in Sevnice in pa z Dolenjskega jih ni veliko, razmeroma več jih je iz okolice Celja; največ pa prihajajo s Kozjanskega (zlasti iz Planine, Pilštajna in Podčetrka), iz okolice Šmarja pri Jelšah in Rogaške Slatine, s Pohorja in okolice Ptuja, iz Tuhinjske doline in pa s Hrvaškega, predvsem iz Zagorja (te so razmeroma zelo številne).

6. a) Obiralci ali, pravilneje, obiralke, saj so bile to od vsega začetka povečini ženske, so bile pred prvo svetovno vojno največkrat iz bajtarskih družin (»treba je bilo odhajati z doma za zaslužkom«), ni pa manjkalo tudi deklet, ki so izvirala iz kmečkih družin, in sicer zvečine iz družin manjših kmetov (»bilo je hudo za denar«), pa tudi iz družin srednjih in večjih kmetov, kjer je bilo pri hiši veliko

otrok, vrh tega pa je v času obiranja hmelja na kmetijah razmeroma malo poljskih del.

b) V letih med svetovnima vojnama se podoba o družbenem izviru obiralk ni spremenila, mimo tega, da so izvirale v tem času obiralke tudi še iz viničarskih družin, saj so prihajale tedaj tudi iz Haloz in okolice Ptuja. In nadrobno iz ohranjenega ustnega izročila: obiralke iz družin večjih in srednjih kmetov so bile ob nedeljah lepo oblečene in se v tem niso razločevale od domačink.

c) V poglavitnem je ostal družbeni izvir obiralk enak tudi po drugi svetovni vojni. Vendar je njihova poklicna sestava v zadnjem desetletju postala različnejša: to so šoloobvezni otroci bajtarjev, manjših kmetov in delavcev, žene in hčere bajtarjev in manjših kmetov, vajenci (v času dopustov), delavke in delavci (prav tako v času dopustov), tu in tam tudi študentke. In dandanes je oblačilna raven in osebna snaga pri obiralkah včasih na razmeroma visoki stopnji.

Kot precej značilen primer družbenega izvira obiralk v najnovejši dobi naj bo navedeno neko posestvo na Gomilskem, ki so bile 1970 njegove obiralke (in obiralci) naslednje: vsi so bili iz Haloz, in sicer mati dveh nezakonskih otrok (9 in 12 let), ki je pripeljala otroka s seboj in obirata hmelj (sicer se preživljajo s priložnostnimi deli pri kmetih); 16-leten bajtarski sin, ki je njegov oče v zadnjem času delavec v »državnem« vinogradu; žena bajtarja; žena, ki ima doma le vrt okoli bajte, je prišla z nečakom, ki je sin manjšega kmeta; žena, ki doma nima zemlje (mož je upokojen delavec v »državnem« vinogradu) in je pripeljala s seboj 11-letno hčer; hči manjšega kmeta; zidarski vajenec, ki je sin manjšega kmeta in ima dopust; hči manjšega kmeta, ki je odšel na delo v Zahodno Nemčijo; žena manjšega kmeta, ki je pripeljala s seboj 13-letnega sina.

7. a) Dogovor med hmeljarji in obiralkami je od vsega začetka veljal predvsem plačilu za obrani mernik. To plačilo, ki ga ohranjeno ustno izročilo ne sporoča zadosti natančno, so pred prvo svetovno vojno določevali kmetje sami, ko so se glede tega med seboj domenili.²² (Merili so bolj ali manj zvrhano.) O hrani in stanovanju se hmeljarji in obiralke skorajda niso domenkovali. Samo po sebi se je razumelo, da bodo dobili preprosta ležišča v gospodarskem poslopju, v neopremljeni, a v ta namen prirejeni sobi na podstrešju ali ob hmeljski sušilnici. Tudi za hrano je bilo samoumevno, da je bodo dobili toliko, da ne bodo lačni.

b) Za obdobje med svetovnima vojnama so zadevna pričevanja ohranjenega ustnega izročila natančnejša. Poleg plačila, ki je bilo določeno na sestanku hmeljarjev v Žalcu in ki so ga po navadi pismeno sporočili vodjam skupin (največkrat 1,50 do 2 dinarja za mernik ali škaf), so hmeljarji poravnali obiralkam (in obiralcem) povečini polovico potnih stroškov (ti so znašali zavoljo železniškega popusta polovico redne vozovnice), včasih pa tudi celotne vozne stroške, zato pa so jim obiralke pred odhodom še postavile hmeljevke v kopice, okopale repo ipd.; le redki hmeljarji niso obiralkam ničesar prispevali za vozovnico. Verjetno je bilo podobno tudi pred prvo svetovno vojno, toda tedaj so bili primeri te vrste redkejši, saj obiralke niso kaj več prihajale od daleč, tako da v ohranjenem ustnem izročilu pač zato ni najti sporočila o tem. Hrana je ostajala brezplačna, stanovale pa so podobno kakor že prej. Za dneve, ko zavoljo dežja niso obirale, niso bile plačane; takrat so dobile samo hrano.

²² Za osemdeseta leta 19. stoletja je izpričano, da so plačevali ženam in otrokom za mernik (škaf) po 6 kr.: J. Hausenbichler, nav. delo, str. 20.

c) Po drugi svetovni vojni plačujejo hmeljarji obiralkam polovico ali tudi vse prevozne stroške (da si jih tako laže zagotovijo); četrtinski popust za skupinsko vožnjo daje samo železnica (ne tudi avtobusi), vendar so težave za večje število potnikov z ene postaje, deloma pa se ti obrazci, če gre za razmeroma kratke razdalje, tudi ne splačajo (zavoljo svoje cene), tako da obiralke le v omejenem obsegu izrabljajo to olajšavo. Za hrano so začeli v zadnjih letih po sklepu kmetijske organizacije odtegovati plačilo za določeno količino obranega hmelja, in sicer za 3 škafe na dan. Zavoljo pomanjkanja obiralk pa dajejo hmeljarji čedalje večkrat ali skorajda povsod hrano zastonj, da jih laže ali sploh dobijo. Iz istega razloga so se do neke mere zboljšale tudi stanovanjske razmere obiralk: deloma stanujejo še naprej tako, kakor je bilo povedano, deloma pa spijo v sobah in podobnih prirejenih prostorih in pa v posteljah. Iz istega razloga hmeljarji ne merijo več zvrhano, temveč malone »štrihano«. Glede plačila hmeljarji (po prejšnjem sklepu kmetijske organizacije) praviloma pismeno obvestijo vodnice skupin pred obiranjem (ne glede na krajevni tisk in radio); ponekod pa prebijajo brez takšnega sporočila, in obiralke, če dlje časa poznajo hišo, kamor hodijo obirat, zaupajo plačilo gospodarju, ker menijo, da jih bo plačal pač tako kakor drugi hmeljarji in da to ne bo slabše kakor lani. Dnevi, ko zavoljo dežja ne obirajo, ostajajo slej ko prej neplačani, ni pa tedaj odtegnjena hrana.

8. a) b) c) Mimo omenjenega dopisovanja med hmeljarji in vodnicami skupin za stran najemanja obiralk so se o vsem zmenili zmerom samo ustno. Pisanih pogodb ni bilo.

9. a) Kar zadeva starost (in spol) delovne sile, spričuje ohranjeno ustno izročilo, da so bila to pred prvo svetovno vojno dekleta, stara povečini 18 do 25 let.

b) Zelo podobno je bilo tudi med svetovnimi vojnami. Prevladovala so dekleta nad 15 ali 16 let, obirale pa so tudi ženske do 40 let in tu pa tam še starejše, medtem ko so otroci pri obiranju hmelja le malo sodelovali. Redkokje so obirali moški, in sicer zato, ker imajo ženske za obiranje hmelja po splošni sodbi »bolj urne prste«.

c) Po drugi svetovni vojni se je podoba toliko spremenila, da spričo nakazanega pomanjkanja obiralk v zadnjih letih obirajo zdaj večidel deklice, pa tudi dečki in starejše ženske.

10. a) Že pred prvo svetovno vojno so po ohranjenem ustnem izročilu obiralke prihajale na delo praviloma v skupinah z vodnico.

b) Tudi med svetovnimi vojnami so prihajale obirat zvečine v skupinah, z vodnico na čelu; dosti redkeje so prihajale posamič (in se nato ponujale hmeljarjem). Vodnice (partifirarce, kapelniki) so dobile od hmeljarjev, prav kakor že prej, za obiralke, ki so jih pripeljale, pavšalno nagrado, hkrati pa so dobile zdaj ponekod tudi nekaj denarja od obiralk kot plačilo za to, da so jih pripeljale na delo ali do za-sluzka. Vodnica je bila povečini nekaj starejša obiralka, ki je tudi pazila na dekleta in se imela za odgovorno za skupino. Marsikdaj so bile v skupinah sestre in prijateljice kakor tudi matere in hčere.

c) Skorajda enaka je ostala podoba tudi po drugi svetovni vojni. Še naprej prihajajo obirat večidel v skupinah s svojo vodnico. Redke prihajajo posamič; te so namenjene zlasti v najvzhodnejši del hmeljarskega ozemlja v Savinjski dolini. Ker je v zadnjih letih zmerom teže dobiti obiralke, so se povišale nagrade, ki jih dobijo vodnice, da pripeljejo obiralke. L. 1968 je znašala nagrada za pripeljano

obiralko 500 S-din, 1970 pa okoli 1000 S-din. Med obiralkami je tudi danes razmeroma pogosto najti matere z otroki, pa tudi sestre.

11. a) Prve obiralke, pred prvo svetovno vojno, so prihajale obirat na vozovih, in sicer so se peljali ponje hmeljarji. Tu je šlo za najbližje ozemlje, za zgornjo Savinjsko dolino in druga bližnja območja. Prve obiralke iz Tuhinjske doline pa so hodile do Motnika peš, tja so prišli ponje hmeljarji s konji in jih odpeljali na svoja posestva. Podobno je bilo pred prvo svetovno vojno tudi na Trojanah, do tja so prihajale obiralke peš, tam so jih prav tako čakali hmeljarji s konji. Prve obiralke, ki so se pripeljale obirat z vlakom, pa so šli iskat hmeljarji z vozom na železniško postajo.

b) Med svetovnjima vojnama so prihajale obiralke praviloma z vlakom. Prihajale so okoli 15. avgusta, po navadi v popoldanskem času. Hmeljarji so šli ponje z lojtrskimi vozovi. Gospodar (navadno ne v delovni obleki) je ob tem vsaki obiralki segel v roko. Pogosto so obiralke ob prihodu na postajo prepevale, pa tudi potem, med vožnjo na kmetije (nekateri obiralci so prišli s harmoniko). Marsikatero obiralke so bile bolj oblečene, da bi več veljale. Košaro in vrečo za obiranje je prinesla vsaka s seboj, pa tudi delovno obleko in obutev. Ko so prišle na posestvo, so dobile kruh in včasih tudi jabolčnik, in pokazali so jim prostore, v katerih bodo prenočevale. Nato so si šle ogledat hmeljišča (da so lahko videle, kje bo mogoče bolje obirati; pri tem je imela prednost vodnica). Za večerjo so dobile belo kavo in kruh ali tudi kaj boljšega. Naslednje jutro so začele obirati.

c) Po drugi svetovni vojni prihajajo hmeljarji (navadno ne v delovni obleki) po obiralke na postajo z lojtrskimi vozovi (deloma s traktorsko vleko), tu in tam tudi z avtomobili. Ker v zadnjih letih vse bolj primanjkuje obiralk, si jih hmeljarji kdaj pa kdaj na postaji (včasih celo še prej, t. j. na poti, ko se jim peljejo naproti) drug drugemu prevzemajo (ponujajo več zaslužka in obljublajo manjši ali sploh nobenega odtegljaja za hrano). In zdaj obiralke ne prihajajo skorajda izključno le popoldne kakor poprej, temveč ponekod prav tako dopoldne, tako da začnejo obirati tudi že dopoldne. Ob prihodu na postajo in na poti na kmetijo dandanes manj prepevajo. V zadnjem obdobju je dekleta čedalje bolj sram iti na pot s košaro in z vrečo, rajši imajo kovčke in želijo dobiti vreče in košare pri gospodarju. (Hrvice iz nekaterih vasi ob Sotli ne povejo v domačih vaseh, da grejo obirat hmelj, da jih sovaščani zavoljo tega ne bi podcenjevali, marveč pravijo, da grejo na dopust, in jemljejo zato na pot kovčke.) Poleg kovčkov so se v zadnjem desetletju uveljavile tudi potovalke. Sem in tja naredijo zdaj po prihodu obiralk na kmetijo likof in tedaj na dvorišču ali podu zaplešejo.

12. a) Za čas pred prvo svetovno vojno ohranjeno ustno izročilo ne spričuje dovolj natančno, koliko dni so obirali hmelj na enem posestvu.

b) Med svetovnjima vojnama so obirali na poprečno velikih hmeljiščih okoli 14 dni ali nekaj manj. Na posestvih pa, kjer so imeli do 1928 mimo goldinga tudi še württemberški (tettanški) hmelj,²³ ki je dozorel 10 do 14 dni pozneje,²⁴ se je obiranje ustrezno podaljšalo.

c) Po drugi svetovni vojni traja obiranje okoli 14 dni; v zadnjem času zavoljo pomanjkanja obiralk marsikje obirajo nekaj dni več.

²³ F. Baš, *Gospodarsko poslopje v Savinjski dolini*, *Časopis za zgodovino in narodopisje* XXIV, Maribor 1929, str. 87; V. Valenčič, nav. delo, str. 314.

²⁴ O tem tudi J. Teržan, *Poučnik o gajenju hmelja*, str. 34.

Slika 3. Obiralka stresa hmelj iz košare v vrečo (Parižlje pri Braslovčah 1969)

13. a) O tem, kako je potekal delovni dan pri obiranju, ve ohranjeno ustno izročilo za čas pred prvo svetovno vojno razmeroma malo povedati. Izpričano je, da so obirali ves dan in da so si vzeli čas samo, da so jedli. Kot merilo je rabil žitni lesen merik ali škaf, ki je meril 18 col (merjeno diagonalno v posodi, se pravi od enega konca dna do roba na nasprotni strani), t. j. okoli 35 litrov.

b) Tudi med svetovnima vojnama je ostalo merilo isto, pač pa so začeli tedaj namesto težkih lesenih izdelovati lažje, pletene mernike (ki so bili zato, da bi se dosegla boljša mera, včasih tudi preveliki). Delovni dan je sporočen takole. Delali so od svita do mraka. Obiralke je zbudila vodnica. Če je bila njiva blizu, so zajtrkovali, kosile in večerjale doma, sicer so doma samo večerjale, to je bilo po koncu dela. Malica je bila zmerom na njivi, okoli pol devetih in štirih popoldne, med delom, tako da ob tem niso sedle. Razen po kosilu, ko so si nekoliko počile, niso ves dan poznale počitka. Delale so prav tako ob nedeljah, a takrat so šle najprej k maši. Gospodarji so merili obrani hmelj povečini petkrat ali štirikrat na dan, in sicer bolj ali manj zvrhan škaf. Obiralke so na dan nabrale v poprečju okoli 15 škafov; višje število, okoli 20 škafov, so dosegale le najboljše obiralke. Med delom so (razen v vročini; največkrat proti večeru, pa tudi zjutraj) rade prepevale.

c) Po drugi svetovni vojni kaže delovni dan v primerjavi s poprejšnjo dobo naslednje razločke. Postal je nekaj krajši; zdaj budijo obiralke marsikdaj gospodarji. Med malico počivajo, in hmeljarji jim ob slabem vremenu včasih posojajo gumijaste škornje, vreče ali tudi obleko. Ob nedeljah so v prvih letih po drugi svetovni vojni še vsi hodili k maši, medtem ko se je v zadnjem desetletju to v precejšnjem obsegu nehalo. V nedeljo, redko ob delavnikih, končajo obiranje kdaj pa kdaj prej, da grejo v kino. Dandanes merijo hmeljarji marsikdaj samo trikrat na dan; v navadi je »blagi vrh«. Na dan oberejo odrasle obiralke poprečno okoli 15 škafov ali nekaj manj, toda to ne pomeni splošnega poprečja, ker so številne obiralke še otroci, ki oberejo precej manj. Od 1958 naprej so v rabi enotni, kovinski škafi, ki merijo po 30 litrov. Zato in zavoljo drugačnega merjenja obsega zdaj poln škaf precej manj kakor pred drugo svetovno vojno; to tudi kaže, koliko se je zmanjšala delovna storilnost pri obiranju. Petja po drugi svetovni vojni med obiranjem skorajda ni več, potem ko ga je okupator prepovedal zato, ker je bilo slovensko.

14. a) O hrani obiralk pred prvo svetovno vojno vemo iz ohranjenega ustnega izročila, da je bila preprosta, da je bila najpogostejše za zajtrk prežganka in kruh, za kosilo enolončnica, včasih tudi še solata, za večerjo pa mlečna kaša ali močnik in krompir v oblicah, medtem ko so dobivali za malico kruh.

b) O hrani med svetovnima vojnama so pričevanja ohranjenega ustnega izročila natančnejša. Kakovostni razloček nasproti prejšnjim letom je bil tedaj predvsem pri kruhu, ki je bil pred prvo svetovno vojno precej slabši (črn, iz mešanega žita), po njej pa je bilo v kruhu več pšenične moke. V tej dobi so zajtrkovali belo kavo in kruh, belo kavo in žgance ali pa prežganko in kruh. Za malico je bil kruh, redkokdaj jabolčnik ali sadje; obiralke so si dajale kruh v nedrja in ga jedle, kot povedano, med delom. Za kosilo je bila marsikje enolončnica, pogosto pa je bilo kosilo tudi iz dveh jedi (»riht«); meso so jedle zvečine samo ob nedeljah, podobno kakor potice. Nadrobneje. Najpogostejše so kosile krompir, prav tako kisel krompir in tudi s kumarami (murkami) in zeljem, fižol, tudi s kumarami in krompirjem, in pa ričet, redkokdaj tudi z mesom. Manj pogosto so kosile zabeljeno juho, kašo, štruklje, riž, kislo mleko in zavitek, tega slednjega zlasti ob nedeljah. Za večerjo so imele prav tako največkrat krompir, tudi s kislim mlekom, dostikrat pa so večerjale

prerezan krompir, t. j. krompir v oblicah, prerezan čez pol in kuhan v slani vodi; sicer so imele za večerjo pogosto mlečno kašo, medtem ko je bil fižol tudi kot solata zvečer nekaj redkeje na mizi, podobno kakor prežganka, mlečni riž, močnik in kislo mleko s kruhom. Posamezni kmetje so belili hrano za obiralke z lojem, ker je bil cenejši, medtem ko za domače niso belili tako. Sploh so nekateri kmetje jedli v času obiranja drugačno, boljšo hrano kakor obiralke, vendar takšnega stanja ni mogoče splošiti, čeprav nikakor ni bilo redko; vsekakor so bili manjši razločki med hrano obiralk in gospodarjeve družine pogostni.

c) Po drugi svetovni vojni je hrana obiralk v marsičem drugačna. Do pred nekaj leti so jedle iz skupne skledе, zdaj jejo skorajda vsaka iz svojega krožnika, menažke, kozice ali skledice. V zadnjih letih jim pripeljejo hrano na polje povečini v vedrih iz umetne snovi, medtem ko so jim jo prej prinašali v loncih ali v velikih košarah. In v zadnjih letih kmetje čedalje pogosteje ne pečejo več kruha doma, temveč je zmerom več hiš, pri katerih kruh rajši kupujejo, zakaj peka doma jim jemlje preveč časa, gospodinje pa so dovolj zaposlene že s pripravami obrokov. (V Trnavi so še 1969 pekli na nekem posestvu kruh doma, a so morali v ta namen najeti pomočnico, ki so ji morali plačati na dan 2000 S-din. Odtlej porabljajo ta denar za nakup kruha.) Poprečno pojejo obiralke okoli tri četrte kilograma kruha na dan. Nekdanje mnenje, po katerem je bilo za kmetijo sramotno, če ne bi kruha za obiralke pekli doma, je zdaj opuščeno.

Za zajtrk dobivajo po drugi svetovni vojni praviloma belo kavo in kruh ali prežganko in kruh. Za malico je kruh in jabolčnik ali tudi še sadje, ponekod pa so začeli hmeljarji v zadnjem času dajati za malico poleg kruha marmelado, slanino ali celo salamo. Nekateri predvidevajo, da se utegnejo te nove sestavine malice hitro na splošno uveljaviti, podobno kakor v prvem desetletju po drugi svetovni vojni jabolčnik, ki je tedaj pri malicah povsem nadomestil vodo. — Kar zadeva kosilo in večerjo, je v zadnjem desetletju poleg domače ali nekdanje kmečke hrane prišla v navado tudi drugačna: npr. rižota, makaronovo meso, mlečni riž ali bel zdrob, ponekod tudi vzhajanci (»buhteljni«), praženec in kompot. Natančneje povedano.

Za kosilo ne dajejo danes nikjer več enolončnic, temveč vselej po dve ali tri jedi. Meso je zdaj včasih tudi med tednom, ne več samo ob nedeljah, ko ponekod pripravijo tu in tam celo piščance. Čez teden sestoji kosilo, kot je podoba, največkrat iz krompirja, tudi kot golaža in v solati, fižola, tudi s kumarami, in iz različnih testenin, tudi z mesom, nekaj manj pa kosijo ričet in rižoto. Ob nedeljah je za kosilo juha, meso ali obara, krompir in solata, po navadi tudi posladek: potica, praženec, vzhajanci ali kompot. Za večerjo imajo podobne jedi ko opoldne: eno od gostih toplih jedi in solato ali namesto solate čaj s prekuhanim jabolčnikom; če je opoldne krompir, so zvečer na mizi testenine, in narobe. Tako jejo zvečer krompir, tudi v juhi, v katero je včasih zakuhan malo belega zdroba, nadalje mlečni riž in fižol, nekaj manj pa prežganko, močnik, kavo in mlečno juho (belo župo), ki sestoji iz mleka in vode in na tem zakuhanih močnatih svaljkov; od solat jejo največ paradižnikovo, pogosto pa tudi fižolovo in zeljnato. — Če jejo doma, je to po drugi vojni kakor tudi prej na dvorišču, v uti ali v veži.

Dandanes jejo obiralke enako hrano ko domači, ponekod morda celo boljše. Vzrok je jassen: spričo zmerom večjega pomanjkanja obiralk mora biti hrana dobra, če hočejo gospodarji dobiti in obdržati to delovno silo, ki glede hrane take razmere deloma izrečno izrablja. Seveda pa omogoča opisano raven hrane tudi ustrezno zboljšanje gmotnih razmer v Savinjski dolini po drugi svetovni vojni.

15. a) Pred prvo svetovno vojno so prenočevale obiralke zvečine na skednjih, na slami ali senu, ponavadi brez rjuh; za odejo je dobila vsaka od gospodarja po en koc.

b) Med svetovnima vojnoma so stanovale obiralke podobno kakor v prejšnjih letih večidel na gospodarskih poslopih ali v utah, na senu, slami ali slamnjačah, ki so bile pokrite s hodnimi rjuhami, hmeljskimi vrečami ipd., tu in tam pa so bile opremljene tudi z blazinami; odevale so se s koci, ponekod s prešitimi odejami. Poleg tega so spale tudi v sobah, ki so bile dozidane novim sušilnicam hmelja in so ostale po navadi neopremljene. Za to dobo je sporočeno, da so obiralke v navedenih prostorih razmeroma precej pazile na red in snago in si postiljale »postelje« (na tleh), tako da so jim kmetje tu in tam dajali tudi prešite odeje.

c) Po drugi svetovni vojni spijo obiralke deloma še naprej na senu ali slami na gospodarskih poslopih; v takšnih primerih ima vsaka svojo ali pa po dve in dve skupno rjuho in po eno odejo ali koc, po potrebi še drugo. Deloma pa prenočujejo v sobah. To so mimo sob ob hmeljskih sušilnicah ali zasilno prirejenih sob na podstrešju hiše prazne sobe na marofu, ki so (elektrificirane in) prirejene za obiralke: s slamnatimi ležišči na tleh, z mizo in stoli in z obešalniki; v takšnih sobah, ki jih lahko zaklepajo, spravljajo tudi vse svoje reči, ki so jih prej shranjevale pri gospodinji v hiši; tako se držijo bolj zase in ne hodijo v gospodarjevo hišo razen tistih, ki pomagajo nositi hrano. In marsikateri premožnejši hmeljarji so si v zadnjem desetletju postavili nove hiše, medtem ko so namenili stare za čas obiranja obiralkam, sicer pa rabijo za polgospodarske namene. Dandanes imajo hmeljarji kdaj pa kdaj po dve ali celo po tri skupine obiralk, ki se med seboj ne družijo in jim tudi ne morejo dati skupnega prostora za spanje, saj je v takšnih primerih prišlo do tatvin in drugih neprilik. Tako spi na nekaterih posestvih npr. ena skupina obiralk v sobi na marofu, druga v sobi na podstrešju hiše. Tudi v sobah dobi vsaka obiralka po en koc in po eno rjuho ali pa po dve skupaj po eno rjuho in praviloma tudi blazino, napolnjeno z otavo. Ležišča so na tleh, na vrečah, ki so navadno napolnjene s slamo ali s koruznim ličkanjem, včasih pa tudi z otavo in plevami; te vreče napolni gospodar nekaj dni pred prihodom obiralk. Ker v zadnjih letih zelo pogosto obirajo otroci, je v omenjenih prostorih zdaj manj reda, vrh tega pa tudi manj pazijo na rjuhe in koce.

Do današnjega dne si obiralke umivajo povečini le roke, nekatere pa se zjutraj sploh ne umivajo, zlasti starejše obiralke in otroci. Dolgoletne obiralke pravijo, da si tudi zvečer ni dobro umivati rok, tako da smola, ki ostane na rokah, varuje kožo, da je hmelj ne prežre. Zakaj nevarno je, da dobi obiralka povsem prežrto kožo na rokah, in sicer predvsem v deževnih dneh in rosnih jutrih. (Zgodi se, da obiralka ne prenese na koži hmeljeve smole ali prahu; zavaljo otekle kože mora potlej nehati obirati). Mlajše obiralke si zjutraj marsikdaj umivajo roke in obraz; zvečer si umivajo roke, ne da bi si jih namilile, pač pa si jih umivajo ob sobotah zvečer, z milom in peskom, da bi ob nedeljah ne imele grdih rok.

Brisače, milo in perilo imajo v prostorih, v katerih spijo; če teh ni mogoče zakleniti, prinesejo vse svoje reči h gospodarju. V zadnjih letih prinašajo nekatere mlade obiralke s seboj spalne srajce, kremo za obraz, lošč za lase in mleko za umivanje obraza.

Do prvih let po drugi svetovni vojni so bile obiralke dosti slabše oblečene kakor pozneje. Pogosto so prihajale obute v slabe čevlje, med obiranjem pa so bile od prvega do zadnjega dne bose. Dandanes prinašajo s seboj sandale in včasih tudi

Slika 4. Obiralke z vrečami hmelja pri merjenju ob vozu (Parižlje pri Braslovčah 1969)

gumijaste škornje za deževne dni in rosna jutra. Dostikrat prinašajo tudi delovne hlače, da jih na njivah ne opikajo komarji. Perila si prej skoraj v vsem času obiranja niso preoblačile, medtem ko ga zdaj preoblačijo in perejo. In imajo, kakor deloma tudi prej, po dve delovni obleki, eno za preobleči, če jih premoči dež na njivi. Za nedeljo imajo boljšo obleko, v tej tudi pridejo in odidejo, medtem ko so do let po drugi svetovni vojni marsikatera obiralke prihajale samo v eni obleki. Obleke in druge svoje reči nosijo zdaj v kovčkih in potovalkah, ne več v košarah kakor prej.

16. a) Glede prostega časa ob delu oziroma ob obiranju spričuje ohranjeno ustno izročilo za dobo pred prvo svetovno vojno, da ga ni bilo in da si ga tudi nihče ni želel, ker so hotele obiralke kar največ obrati in tako kar največ zaslužiti. Samo po obiranju, zvečer, so imele nekaj prostega časa, medtem ko ga med obiranjem, na hmeljišču, ni bilo nič, tudi med malico ne, saj so jo použile kar med delom; edinole ko so zajtrkovale in kosile, so prenehale obirati. Ob nedeljah zjutraj so šle k maši.

b) Prav tako je bilo tudi v letih med svetovnima vojnama.

c) Podobno je ostalo tudi po drugi svetovni vojni do danes. Razložki so v tem, da zdaj, medtem ko malicajo, ne obirajo, temveč sedejo, da si privoščijo nekaj počitka po kosilu, da med tednom, vendar le redkokdaj, nehajo prej obirati, zato da grejo zvečer v kino, in da se grejo, prav tako le redkokdaj, na hitro okopat v Savinjo. Sicer pa je tudi dandanes prosti čas za obiralke edinole zvečer po obiranju.

17. a) O tem, kako so obiralke izrabljale zvečer svoj prosti čas, ne zvemo za dobo pred prvo svetovno vojno iz ohranjenega ustnega izročila nič natančnejšega. Izpri-

čano je le, da so tedaj ob večerih malo posedele in zapele, poredkoma pa celo zaplesale; zelo pogosto, skorajda obvezno so molile rožni venec. In zgodaj so hodile spat.

b) Za obdobje med svetovnima vojnama je ohranjeno ustno izročilo glede prostega časa natančnejše. Tudi v teh letih so obiralke zvečer še malo posedele, preden so šle spat, in molitev je bila zvečer malone obvezna. Še bolj ko prej pa je bilo med svetovnima vojnama med obiralkami v navadi petje, ki je bilo zanje do malega značilno. Pele so že, ko so šle na njivo in domov, pele so, kot že povedano, med obiranjem (tam so včasih tudi ukale, da se je slišalo na sosednje njive, od tam so jim druge z ukanjem odgovarjale, tako da je šlo tedaj ukanje od njive do njive po vsej dolini) in pele so prav tako zvečer. Razpoloženje je bilo takrat baje drugačno, bolj veselo kakor dandanes. Po ubranem petju so bile zlasti znane skupine z vzhodnega slovenskega Štajerskega. In če je bilo mogoče, so mlajše obiralke vzele iz domače vasi s seboj na obiranje fanta, ki je igral na harmoniko, tako da so potem pri gospodarju včasih tudi plesale. Različne skupine se na splošno niso družile med seboj. Obiralkam so se pridruževali ali hodili k njim v vas tudi vaški fantje. Ob tem je prihajalo do razmerij, ki pa so bila omejena samo na čas obiranja. Nezakonski otroci so bili izjema. Sploh so ta, večidel skrivna razmerja ovirale vodnice skupin, ki so največkrat skušale paziti na obiralke, prav tako pa so tudi hmeljarski očetje nasprotovali takšnim zvezam, ki jih, kot je podoba, ni bilo kaj več.

c) Po drugi svetovni vojni so se ob večerih molitve v precejšnjem obsegu nehale; molijo le še starejše obiralke, ki hodijo tudi najbolj zgodaj spat. Po drugi svetovni vojni se petje, potem ko ga je, kot rečeno, prepovedal okupator zato, ker je bilo slovensko, tudi zvečer doma ni obnovilo, kot se ni na njivah. Harmonikarjev je zmerom manj; njihovo vlogo je prevzel radio, prenosni radijski sprejemnik, ki ga imajo v hmeljarskih hišah ali ga prinašajo nekatere obiralke s seboj, kakor tudi gramofon, ki ga prav tako imajo posamezni hmeljarji ali ga tu in tam prinašajo s seboj obiralke. Ob takšni glasbi marsikdaj tudi zaplešejo, saj se obiralkam radi pridružijo fantje iz vasi. Ker se delovni dan zdaj začinja nekaj pozneje, ostajajo obiralke razen starejših in otrok nekaj dlje pokonci in obiskujejo sem in tja tudi bližnje kinematografe. Vendar je to veliko redkejša izraba prostega časa kakor poslušanje glasbe in ples, ko prihajajo skupaj domači iz več hiš in prav tako sosedne skupine obiralk (sicer takšnih vezi povečini ni), tako da morajo vodnice skupin pogosto naganjati obiralke spat, zlasti še otroke med njimi. Zveze med vaškimi fanti in obiralkami so dandanes, kot je sporočeno, razmeroma številnejše, vsekakor pa svobodnejše kakor pred drugo svetovno vojno. Še zmerom so bolj skrivne, vendar manj kakor prej, tako da tu in tam posegajo vodnice skupin vmes, ko skušajo fantje ponoči priti k obiralkam. In v tem obdobju dobijo obiralke za konec tedna včasih obisk od doma, ki jim tedaj tudi pomaga pri delu, na hrani pa je zastoj pri gospodarju.

18. a) O tem, ali so hmeljarji kdaj odpuščali obiralke ali jih kaznovali zavljo slabega dela, ne vemo za čas pred prvo svetovno vojno iz ohranjenega ustnega izročila nič natančnega.

b) Med svetovnima vojnama pa je bila podoba takale. Ker je bilo tedaj dovolj delovne sile ali dovolj povpraševanja po delu, so bili hmeljarji strožji kakor dandanes, ko primanjkuje obiralk, pa tudi obiralke so bile bolj prizadevne, saj je bilo v oni dobi vse težje priti do zaslužka kakor v zadnjih letih. Tako so bili med svetovnima vojnama odpusti obiralk le redki. Če je katera slabše obirala, so jo

Slika 5. Merjenje hmelja (v škafu) na gospodarjevem vozu (Parizlje pri Braslovčah 1969)

hmeljarji opomnili ali posvarili, marsikdaj pa so v takšnih primerih tudi zvrhan omerili obrani hmelj. Najstrožja kazen poleg odpusta z dela je bila ta, da je gospodar stresel slabo obran hmelj na plahto in ga je morala obiralka prebrati, kar je vzelo veliko časa. Na splošno pa, kot povedano, opomini ali svarila in kazni obiralk v času med svetovnima vojnama kljub zahtevnosti gospodarjev niso bile kaj bolj potrebne, ker so bile obiralk po veliki večini dovolj prizadevne, tudi po hmeljarskih merilih. Zato so bili odpusti z dela skorajda izjemni.

c) Po drugi svetovni vojni so bile zadevne razmere spočetka enake ko prej. Bolj ko pa primanjkuje obiralk, manj zahtevni postajajo hmeljarji, samo da dobijo in obdržijo zadosti delovne sile za obiranje. Tako v zadnjih letih skorajda ni več odpustov z dela, podobno ne zvrhanega merjenja in stresanja obranega hmelja na plahto ali prebiranja kot kazni za slabo obiranje. Največ, kar dandanes podzemajo hmeljarji zoper slabo delo obiralk, so opomini ali svarila. Kaj drugače ne ukrepajo, ker so »veseli, da imajo obiralk« in si želijo, da bi ostale na posestvu do konca obiranja; kazni pri delu bi utegnile povzročiti odpoved ene ali več obiralk, ki bi jim lahko sledile še druge. Ali še drugače: hmeljarji ne storijo danes pri delu proti obiralkam ničesar, kar bi moglo povzročiti njihovo odpoved, saj bi bilo v takšnem primeru ogroženo uspešno obiranje, t. j. uspešen letni pridelek hmelja.

19. a) b) Po tem, kar je bilo zapisano, je na dlani, da med svetovnima vojnama (za čas pred prvo svetovno vojno ni na voljo ustreznih pričevanj) obiralk praviloma niso odpovedovale hmeljarjem. Z dela so odhajale samo z avlo bolezni ali če so dobile sporočilo, da jim je doma kdo umrl. Odpovedi so bile torej povsem izjemne. Bile pa so za hmeljarja sramotne, saj so si jih ljudje razlagali kot znamenje, da so na takšnem posestvu delovne razmere nevzdržne. Odpovedi so izvirale predvsem iz načina merjenja (»prehuda mera«), manj z avlo preslabe hrane

ali stanovanja. Tedaj ni bilo predpisanih mernikov, in če je bil mernik kar se da širok in nizek, je šlo precej več hmelja v vrh kakor v ožjem in višjem merniku.

c) Po drugi svetovni vojni je odpovedi obiralk nekaj več ko prej, nikakor pa niso pogostne. Ker v zadnjem času dostikrat obirajo šolski otroci, ti pri tem delu včasih ne zdržijo zavoljo prešibkih telesnih moči, tu in tam tudi ne zavoljo domotožja. Vendar se to dogaja le poredkoma, podobno kakor so redke odpovedi obiralk zavoljo njihove bolezni ali če jim doma kdo umre. Razmeroma največ odpovedujejo obiralke zavoljo preslabe hrane, zlasti pa zavoljo slabega merjenja: čeprav se uporabljajo po letu 1958 predpisani, enotni škafi iz pločevine, je merjenje še zmerom odvisno od tega, ali vsuje hmeljar hmelj v mernik hitro in ga s tem potlači, ali ga vsipa narahlo, se pravi počasi, tako da gre v mernik manj hmelja. Odpovedi obiralk veljajo slej ko prej kot sramota za hmeljarja, so pa tudi še dandanes razmeroma redke, čeprav ne enako redke kakor med svetovnima vojnama. Hmeljarji resda niso več tolikanj zahtevni kakor v prejšnjih časih, vendar obiralkam to delo ne pomeni več enako pomembnega zaslужka kot nekoč, in tudi na drugih posestvih, če jim je tam bolj pogodu, jih marsikdaj radi sprejmejo.

20. a) Ker za čas pred prvo svetovno vojno nimamo zadostnih pričevanj o odpustih in odpovedih obiralk, ne moremo izreči sodbe o tem, ali so šle v takšnih primerih obirati na druga posestva.

b) Med svetovnima vojnoma so odpuščene obiralke ali obiralke, ki so odpovedale gospodarjem, šle bodisi domov ali obirati na druga posestva, če je tam primanjkovalo obiralk; tega pa v oni dobi praviloma ni bilo.

c) Po drugi svetovni vojni je bilo najprej podobno kakor prej. V zadnjih letih pa, ko čedalje bolj manjka te delovne sile, dobijo obiralke, ki so na kakem posestvu odpovedale, zlasti če so odpovedale zavoljo slabega merjenja (odpuščenih obiralk praviloma ni več), delo malone povsod, kjer takrat še potrebujejo delovno silo za obiranje, in takšna posestva so razmeroma številna. Edinole obiralke, ki so odpuščene ali so odpovedale pri sosedu, ne vzamejo na delo pri sosedovi hiši.

21. a) Ali so obiralke potem, ko so končale obiranje pri svojem gospodarju, šle nato obirati še na drugo posestvo, ne vemo za čas pred prvo svetovno vojno ničesar.

b) Med svetovnima vojnoma pa je bilo takole. Ker vse do zadnjega časa ni bilo stiske za obiralke, so jih lahko hmeljarji najemali toliko, kolikor so jih potrebovali. Tako je bilo le redko mogoče, da bi bile šle obiralke potem, ko so končale obiranje na enem posestvu, obirati še na drugo. Če pa je kdaj tako nanese, so se glede tega zmenili sosedje ali sorodniki (navadno samo ti), in hmeljar je prosil svoje obiralke, da so šle po končanem delu za kakšen dan še drugam (kjer je gospodar prej sporočil to svojim obiralkam), da se ne bi tam obiranje zavleklo v hmeljarjevo škodo. Obiralke so v to privolile, vendar večidel nerade, ker je obiranje zelo utrudljivo in so bile potem, ko so končale na enem posestvu, t. j. največkrat po kakih 14 dneh ali nekaj manj, že močno utrujene. Da bi bil v teh primerih nagovoril obiralke drug hmeljar, ne da bi se bil prej glede tega domenil z njihovim gospodarjem, je bilo izjemno.

c) Po drugi svetovni vojni je ostalo sprva tako, kakor je bilo med vojnoma, pozneje pa je marsikje postala zavoljo vse večjega pomanjkanja obiralk potrebna dopolnitev te delovne sile. Zato dandanes številni hmeljarji želijo, da bi vrste njihovih obiralk pomnožile takšne, ki so že končale obiranje, tako da bi bilo to delo pravočasno končano. Deloma se to še dogaja kakor v prejšnjih letih, deloma pa ne več,

ker zdaj obiralkam to delo ne pomeni več enako pomembne postavke kakor nekoč in jim ni več toliko do zaslužka par dni ko prej, pa tudi njihova odvisnost in privrženost gospodarju je iz istih vzrokov manjša, kakor je bila v prejšnjih desetletjih.

22. a) Kot rečeno, iz ohranjenega ustnega izročila ni mogoče posneti, koliko so zaslužile obiralke pred prvo svetovno vojno. Pač pa vemo za to dobo, kakšen je bil način obračunavanja za izplačilo. Medtem ko imajo dandanes hmeljarji zvezke, v katere sproti zapisujejo, koliko škafov so obrale posamezne obiralke, je bilo pred prvo svetovno vojno drugače: s posestva graščine Štrovsnek so hmeljarji prevzeli (baje skupaj s hmeljem) navado, da so ugotavljali število obranih škafov s kartončki, ki so bili opremljeni s številkami in deloma z njihovo štampljko. S temi kartončki, ki so jih imenovali balete, so ravnali hmeljarji podobno kakor z denarjem: za toliko in toliko obranih škafov so dobile obiralke kartončke z ustreznimi številkami. V ta namen so prinašale s seboj majhne vrečke, ki so si jih obesile okrog vratu in v njih hranile kartončke, na podlagi katerih so bile izplačane ob koncu obiranja. Tak način obračunavanja je bil hmeljarjem pred prvo svetovno vojno najprikladnejši, saj tedaj niso bili tolikanj vajeni pisave kakor dandanes in na splošno niso radi pisali. Ob tem pa je obstajala nevarnost, da so lahko obiralke kartončke izgubljale ali si jih tudi kradle.

b) Med svetovnima vojnama je bilo obračunavanje na podlagi kartončkov v določenem obsegu še naprej v navadi, poleg tega pa so se uveljavili tudi zvezki, v katere so si hmeljarji ob vsakem merjenju zapisovali, koliko škafov so obrale obiralke. Izplačilo je bilo v hiši največkrat zvečer, po končanem obiranju. Kot plačilo za škaf obranega hmelja navaja ohranjeno ustno izročilo za ta leta zvečine 1,50 do 2 dinarja. Če upoštevamo, da je takrat trajalo obiranje, kot ugotovljeno, največkrat okoli 14 dni ali nekaj manj in da so obrale obiralke na dan poprečno okoli 15 škafov, je znašal njihov dnevni zaslužek 22,50 do 30 dinarjev, celotni zaslužek pa 315 do 420 dinarjev (14 dni po 22,50 do 30 dinarjev). Ta, slednja vsota pa je v resnici komajda prišla v poštev, saj za deževne dni niso dobile plačila, med obiranjem pa je skorajda vedno kak dan deževalo, in vrh tega obiranje tudi ni vselej trajalo 14 dni. Dejansko je znašal v oni dobi ob naštetih okoliščinah poprečni celotni zaslužek ustrezno manj, približno 270 do 360 dinarjev.

Na nekaterih posestvih so priredili zadnji večer, ob izplačilu, tudi likof in tedaj so prišli muzikanti, tako da so se za konec obiranja poveselili in včasih tudi zaplesali. Ni pa bilo povsod tako, temveč so marsikje priredili ta dan obiralkam samo boljšo večerjo.

c) Po drugi svetovni vojni je prišlo obračunavanje na podlagi kartončkov iz rabe, tako da v zadnjih letih hmeljarji praviloma zapisujejo količino obranega hmelja v zvezke in zvečer povejo obiralkam, koliko škafov so nabrale.

Kakor prej je tudi po osvoboditvi izplačilo največkrat zvečer, v hiši. V letih 1967 do 1969 so dobivale obiralke za škaf obranega hmelja 180 S-din, 1970 pa 210 S-din. Če računamo, da traja dandanes obiranje okoli 14 dni in da naberejo odrasle obiralke poprečno okoli 15 ali nekaj manj škafov na dan, bi znašal 1970 celotni zaslužek poprečno odrasle obiralke 44.100 S-din, brez odtegljaja za hrano (3 škafe na dan), ki pa je bil v tem letu le redko v veljavi. Kot podlago smo vzeli plačilo za 15 obranih škafov na dan, to vsoto pa smo pomnožili s 14 (dnevi). Približno enako vsoto navaja tudi ohranjeno ustno izročilo kot takratni poprečni zaslužek obiralk. V letih 1967 do 1969, ko je bila cena za škaf obranega hmelja nižja, 180 S-din, je

znašal celotni zaslužek obiralke, ki je nabrala skozi 14 dni po 15 škafov na dan, 37.800 S-din. Pri tem ni vštet odtegljaj za hrano, ki je znašal 14 dni po 3 škafe na dan, se pravi 42 škafov ali 7560 S-din; obiralci bi ostalo s takšnim odtegljajem 30.240 S-din. Toda, kot poudarjeno, v zadnjem času hmeljarji čedalje večkrat ali skorajda povsod za hrano ničesar ne odtegujejo, tako da slednja številka ne odseva ustreznega splošnega stanja. Navedena računa za 1970 in 1967/69 veljata za boljše, odrasle obiralke; poprečje je nekoliko drugačno, saj pogosto sodelujejo pri obiranju šolski otroci, pa tudi odrasle obiralke marsikdaj oberejo na dan manj ko 15 škafov, ki smo jih vzeli kot podlago za naša računa, tako da se obiranje marsikdaj zavleče ne samo zavoljo dežja.

Kar zadeva likof oziroma boljši obrok ob koncu obiranja, je tudi danes podobno, kakor je bilo med svetovnima vojnama. Ponekod priredijo takrat likof z glasbo in plesom, ponekod tudi ne. Vsekakor postrežejo tedaj obiralkam nekaj bolje kot sicer.

23. a) Kako so pred prvo svetovno vojno obiralke po končanem delu in izplačilu odhajale domov, nam ohranjeno ustno izročilo ne pove. Vendar lahko domnevamo, da so gospodarji tiste obiralke, ki so se pripeljale z železnico in ki so jih ob prihodu šli iskat z vozovi, tudi ob odhodu vozili z vozovi na železniško postajo, od koder so se nato odpeljale domov. O tem, ali so hmeljarji vozili takrat obiralke iz Tuhinjske doline do Motnika (kakor so jih namreč ob prihodu od tam vozili na svoja posestva), medtem ko naj bi ostanek poti do doma napravile peš, se vzdržujemo domneve.

b) Med svetovnima vojnama so vozili hmeljarji obiralke z vozovi na železniško postajo. Praviloma so odhajale zjutraj. Na postajo je vozil obiralke gospodar, in za na pot so dobile malico.

c) Po drugi svetovni vojni je podoba enaka, le da ne vozijo hmeljarji obiralk na postajo samo z lojtrskimi vozovi (zdaj deloma s traktorsko vleko), temveč sem in tja tudi z avtomobili.

24. a) O šegah ob koncu (in začetku) obiranja in o slovesu pred odhodom ne vemo iz ohranjenega ustnega izročila za čas pred prvo svetovno vojno ničesar natančnega.

b) Za čas med svetovnima vojnama pa je izpričano naslednje. Začetek obiranja je bil brez šeg, pač pa je ponekod sporočeno, da so dejali tedaj gospodarji, kakor pred vsakim delom, »Sveti križ božji« in pristavili »Da bi veliko obrali«, nato pa so skupaj z obiralkami zmolili očenaš. Ko je bilo obiranje končano in ko so šli z njive, so obiralke okrasile zadnjo ali najvišjo hmeljevko z rožami, marsikje z veliko sončnico, ali z rutami in jo nesle k hiši ali pa postavile na koncu njive. Tedanjo šego, da so konje ali tudi voz, s katerim so se obiralke peljale ob odhodu na postajo, okrasile z zelenjem in trakovi, naj bi bile vpeljale hrvaške obiralke, ki so v oni dobi začele obirati hmelj v Savinjski dolini, vendar ta šega ni bila povsem splošno razširjena. Ob tem je bilo slišati, da se bo dekle, ki bo okrasilo konje in voz, tisto leto omožilo. Ob slovesu so na nekaterih posestvih obdarovali posebno uspešne obiralke s predpasniki ali z rutami; včasih so se takrat ženske tudi jokale. Samo slovo je bilo preprosto in stvarno: segli so si v roke, gospodar pa se je ob tem zmenil za obiranje v naslednjem letu.

c) Po drugi svetovni vojni se je nehal opisani začetek dela z gospodarjevimi na-božnim rekom in skupno molitvijo kakor tudi odhod z njive ob koncu obiranja z okrašeno hmeljevko in pa zaljšanje konj in voz za odhod s posestva na postajo.

Še danes pa ob slovesu ponekod obdarujejo posebej prizadevne obiralke s predpasniki ali rutami, in tudi slovo ostaja kljub nekaterim ženskim solzam preprosto in stvarno: sežejo si v roke, gospodar pa se skuša domeniti za delovno silo pri obiranju v naslednjem letu. Ob kratkem: delovne šege ob obiranju hmelja se v teku 90 ali 80 let v poglavitnem niso izoblikovale.

25. a) O tem, kako so obiralke porabljale svoj zaslužek pred prvo svetovno vojno, ne zvemo iz ohranjenega ustnega izročila neposredno ničesar, pač pa lahko sodimo, da je bilo tedaj podobno kakor med svetovnjima vojnoma.

b) Med svetovnjima vojnoma so zaslužek porabljale največ za nakup obleke in obutve (ob tem so si dekleta skorajda zmerom kupovala rute, medtem ko je nevestam ta zaslužek marsikdaj pomenil prispevek za balo); starejše obiralke pa so kupovale gospodinske in šolske potrebščine (za otroke). Nakupi so bili večidel v Celju, ob vrnitvi.

c) Po drugi svetovni vojni je takole. Če so obiralke še otroci, porabijo zaslužek povečini za šolske potrebščine, za zvezke in knjige, ki jih revne družine spričo njihovih visokih cen v zadnjih letih sicer komajda lahko kupujejo; mimo tega je namenjen zaslužek zvečine za iste nakupe kakor prej (prav tako večidel v Celju): za obleko in obutev; številne obiralke, ki se vračajo prek Polzele, nakupujejo zadnja leta v trgovini tamkajšnje tovarne po znižani ceni nogavice z napako, in to marsikdaj za vse leto. Redkeje gre zaslužek od obiranja za davke.

26. a) Koliko so znašali celotni stroški, ki so jih imeli hmeljarji z obiralkami glede na letni izkupiček od hmelja, se za čas pred prvo svetovno vojno ne da ugotoviti.

b) Za leta med svetovnjima vojnoma najdemo o tem vprašanju nekaj podatkov v kmetijskem slovstvu. Tako je ugotovljeno, da je bil sredi dvajsetih let srednji donos hmelja na ha 10 centov, srednja cena za kg hmelja pa 100 dinarjev, tako da je znašal bruto izkupiček od ha hmelja 100.000 dinarjev.²⁵ Toda ta cena je bila v veljavi le v času konjunktore sredi dvajsetih let; pozneje, v letih krize, so cene hmelja izredno padle (1929 na 6 dinarjev za kg); sredi tridesetih let se je sukala odkupna cena za kg hmelja nekaj čez 20 dinarjev, medtem ko je znašala 1938 30 dinarjev, 1939 46 in 1940 25 dinarjev.²⁶

Po ohranjenem ustnem izročilu so obsegala med svetovnjima vojnoma hmeljišča v poprečju nekaj več ko pol ha, poprečni donos na ha pa (enako, kakor beremo v zadevnem slovstvu) okoli 10 centov.²⁷ Po tem računu bi znašal letni donos poprečno velikega hmeljišča okoli 6 do 7 centov. V letih konjunktore bi to pomenilo bruto izkupiček okoli 60.000 do okoli 70.000 dinarjev (kg hmelja po 100 dinarjev), sredi tridesetih let čez 12.000 do čez 14.000 dinarjev (kg hmelja po nekaj čez 20 dinarjev), 1938 pa okoli 18.000 do okoli 21.000 dinarjev (kg hmelja po 30 dinarjev). V tej dobi je bil poprečni letni zaslužek obiralke, kot smo izračunali, približno 270 do 360 dinarjev; na poprečno velikih hmeljiščih je bilo po kakih 12 obiralk. Njihovo letno izplačilo bi veljalo hmeljarja 3240 do 4320 dinarjev. V letih konjunktore so bili potemtakem stroški hmeljarjev z obiralkami v razmerju 3240 do 4320 dinarjev : okoli 60.000 do okoli 70.000 dinarjev, medtem ko je bilo sredi tridesetih let to razmerje za hmeljarje precej manj ugodno — 3240 do 4320 dinarjev : čez

²⁵ J. Teržan, Poučnik o gajenju hmelja, str. 42.

²⁶ L. Cukala, nav. delo, str. 96; gl. o tem tudi (nepodpisano), Pa še račun, Slovenski hmeljar X, Celje 1939, str. 21.

²⁷ O tem tudi V. Sadar, nav. delo, str. 5; M. Žagar, nav. delo, str. 27.

12.000 do čez 14.000 dinarjev; 1938 je bilo to razmerje za hmeljarje boljše — 3240 do 4320 dinarjev : okoli 18.000 do okoli 21.000 dinarjev. Ker so med svetovnima vojnama hmeljarji kupovali za obiralk le zelo malo hrane, kakor tudi niso imeli nobenih večjih izdatkov s povračilom njihovih potnih stroškov, vrh tega pa ni bilo treba obiralk zavarovati, so zatorej navedene številke prav blizu dejanskim vsotam, ki so jih hmeljarji v tistih letih porabljali za obiranje.²⁸

c) Po drugi svetovni vojni je podoba tale. Na splošno lahko po ohranjenem ustnem izročilu sklepamo, da porabijo v zadnjem času hmeljarji za kritje celotnih stroškov z obiralkami blizu tretjine letnega izkupička od hmelja. Neposredneje. V Spodnjih Gorčah je 1969 izkupiček od hmelja na nekem posestvu obsegal blizu 2.000.000 starih dinarjev, medtem ko so znašali stroški z obiralkami okoli 600.000 S-din. 1970 so dobili hmeljarji za kg hmelja (druge vrste) nekaj več ko 1700 S-din, medtem ko so plačali obiralkam za kg obranega hmelja ali za 2 škafo 420 S-din; za hrano niso povečini ničesar odtegovali. Če meri v tem času poprečno veliko hmeljišče okoli 70 arov in če znese dandanes poprečni donos hmelja na ha okoli 14 centov ali tudi več,²⁹ so obrali v nakazanih primerih po okoli 980 kg hmelja ali tudi več. in če pomnožimo to število z izkupičkom od kg hmelja (za naš račun smo vzeli vsoto 1730 S-din), ugotovimo, da je znašal na takšnem posestvu bruto dobiček od hmelja skorajda 1.700.000 (1.695.400) S-din. Za 980 kg hmelja je bilo nabranih 1960 škafov, za kar je bilo treba plačati obiralkam 411.600 S-din. Temu znesku gre dodati še znesek za nakup njihove hrane, t. j. poprečno okoli 350 S-din na dan za eno obiralko, vseh pa je bilo najmanj 12 do 14, kar nanese 4200 do 4900 S-din na dan ali 58.800 do 68.600 S-din v 14 dneh. Stroški, ki so jih imeli hmeljarji v obravnavanem letu z obiralkami za delo in hrano, so torej v najboljšem primeru znašali na poprečno velikem nasadu 470.400 do 480.200 S-din ali ne dosti manj ko pol milijona S-din. Pri tem niso všteti izdatki hmeljarjev za plačilo potnih stroškov in tudi ne njihovi izdatki za nezgodno zavarovanje obiralk (po 3 S-din za kg obranega hmelja). Stroški, ki jih imajo danes hmeljarji z obiralkami, so potemtakem absolutno in relativno večji kakor med svetovnima vojnama.

27. a) b) c) Da so v zvezi s tem skorajda vsi hmeljarji bolj ali manj skoparili, se razume samo po sebi. Vendar se to ni dogajalo pri samem plačilu, ker kaj takega malone ni bilo mogoče, saj so že, kot povedano, pred prvo svetovno vojno določali plačilo obiralk z ustreznimi medsebojnimi domenki, podobno kakor med svetovnima vojnama na posebnih sestankih, medtem ko ureja po osvoboditvi to plačilo kmetijska organizacija. Pač pa so skušali prihraniti z merjenjem, kakor je že bila o tem beseda, in pri hrani. Oboje se je praviloma končalo v zadnjih letih, ko je pomanjkanje obiralk napravilo v načelu konec takšnemu ravnanju.

28. a) Kakšno je bilo razmerje kmetov do obiralk, je iz ohranjenega ustnega izročila znano v določenem obsegu še iz dobe pred prvo svetovno vojno. Tedaj je bilo

²⁸ Tako so znašali med svetovnima vojnama produkcijski stroški za kg suhega hmelja (poleg amortizacije zemljišča in davkov) 28 dinarjev: J. Teržan, Monografija kulture hmelja u kraljevini S H. S., str. 41. Toda omenjena »kalkulacija sloni na upoštevanju vseh del in vsega reproduksijskega materiala«, medtem ko hmeljarjeva kalkulacija »lastnega dela in dela svoje družine ter uporabe lastne živine ter reproduksijskega materiala s svojega posestva ne vračunava« ... »Po takšni 'individualni' hmeljarjevi kalkulaciji so znašali proizvodni stroški le od 17 do 18 din za kg suhega hmelja«: L. Cukala, nav. delo, str. 102 d.

²⁹ O tem tudi M. Žagar, nav. delo, str. 17, 28; L. Četina, na nav. mestu.

v Savinjski dolini življenje še na splošno precej borno in je bilo tudi za kmete pogosto »vse dobro«. Obiralke so imele takrat skromno hrano, tako da po nekaterih pričevanjih ponekod niso bile lačne predvsem zavoljo črnega kruha.

b) Za leta med svetovnima vojnama je to razmerje iz ohranjenega ustnega izročila jasneje razvidno. Obiralke, ki so izvirale takrat kakor tudi pred prvo svetovno vojno največkrat iz bajtarskih družin, se pravi iz takih, ki niso imele svoje zemlje, so bile za hmeljarje kot zemljiške lastnike nekaj manj kakor oni sami; isto je veljalo tudi za obiralke iz viničarskih družin. Obiralke pa, ki so prihajale iz kmečkih družin, so štele prav tako manj, saj so šle s tem, ko so obirale, služiti, to pa je bilo manj ugledno kakor delo kmečkega, natančnejše, hmeljarskega dekleta ali žene na svojem domu. Tako posnemamo iz ohranjenega ustnega izročila, da so obiralke pri hmeljarjih na splošno štele za »nekaj manj«. Če so bile dovolj prizadevne in če so se skozi več let držale ene hiše, so se do neke meje izenačevale z deklami, sicer pa še s temi ne, ker so bili hmeljarjem njihovi posli, ki so bili stalno pri njih, pač bolj pomembni sodelavci na kmetiji in zato bližji kakor obiralke. Spričo vsega navedenega niso med svetovnima vojnama (nedvomno pa tudi že prej) zgolj zavoljo varčevanja ponekod sodili, da je »za obiralke vse dobro« ali da zanje zadostja samo najnujnejša oskrba glede stanovanja in hrane. Iz let med svetovnima vojnama je sem in tja sporočeno vodilo, da naj obiralke »jejo toliko, da delajo«; to vodilo so uresničevali tudi tako, da so »kuhali na dva kraja«.

c) Po drugi svetovni vojni je bilo zadevno razmerje v prvih letih skorajda v celoti enako kakor prej. Bolj ko pa je začelo primanjkovati obiralk, bolj so zavzemali hmeljarji do njih drugačno razmerje. O prebivalstvu, ki izvira s podeželja in nima svoje zemlje, in s tem o veliki večini obiralk, sodijo sicer hmeljarji starejšega in srednjega rodu tudi še dandanes podobno kakor pred osvoboditvijo. Ali drugače: hmeljarji tudi še zdaj »nimajo obiralk za sebi enake«, kot je na nekaterih posestvih izrečno izpričano. Toda takšno razmerje se ne kaže več v konkretnem ravnanju hmeljarjev do obiralk. Račun je prekril misli in čustva. Izoblikovalo se je drugačno razmerje, ki pa mu je slej ko prej končni namen doseči, da bo obiranje kar najuspešnejše. To je mogoče samo s potrebnim številom obiralk, ki jih je danes zopet mogoče dobiti in obdržati edinole ob določenih razmerah. Natančnejše. Ker je obiralk tako malo, da jih na marsikatera posestva čedalje večkrat ne prihaja dovolj, ker si nadalje nekatere od njih mimo obiranja hmelja lahko poiščejo drugačnega zaslužka in ker so v našem sodobnem družbenem podnebj u zelo pogosto vajene drugačnega razmerja, kakor so ga nekoč zavzemali do njih hmeljarji, morajo ti zdaj obravnavati obiralke kot bolj ali manj sebi enake ali kot sodelavke, ki jim tehtno pomagajo izvajati poglobitve načrte na posestvih. Odtod zdaj ustrežljivejše ali enakovrednejše razmerje hmeljarjev do obiralk in odtod boljše hrana, boljše stanovanje, nekaj krajši delovni čas in boljši zaslužek, kakor je bilo o tem spregovorjeno. Notranje razmerje hmeljarjev do obiralk pa ostaja kljub vsemu v poglobitnem enako kakor pred osvoboditvijo.

29. a) O tem, kakšno je bilo razmerje obiralk do hmeljarjev pred prvo svetovno vojno, ne spričuje ohranjeno ustno izročilo neposredno ničesar, vendar domnevamo, da je bilo bistveno enako kakor med svetovnima vojnama.

b) Za leta med svetovnima vojnama pa je razmerje dokaj jasno. Obiralk je bilo takrat zmerom dovolj, poleg tega je bilo obiranje zanje praviloma zelo pomemben zaslužek, mimo katerega so bili drugi njihovi viri za zaslužek le redki. Tako so se zavedale sorazmerne ugodnosti, ki jim jo je dajalo obiranje hmelja in so bile zato

voljne tudi v marsičem potrpeti, samo da so imele zagotovljen ta zaslužek, ne glede na to, da tudi njihove siceršnje življenje ni potekalo v bistveno boljših razmerah. Pri obiranju jim je šlo predvsem za to, da bi kar največ obrale in s tem kar največ zaslužile, medtem ko jim je bilo vse drugo postranskega pomena. Ob tem so se dodobra zavedale svojega praviloma nizkega družbenega izvira in s tem povezanih premoženjskih razmer, hkrati pa višjega gospodarskega in družbenega položaja hmeljarjev, ki so jim dajali delo ali zaslužek in ki so jih zato šteje za »gospode«. Nadrobnejše razmerje obiralk do hmeljarjev je bilo odvisno samo od tega, ali so jih imele za »dobre« ali »slabe«, ne da bi bile računale, koliko so hmeljarji zaslužili za (obrani in) prodani hmelj, po drugi strani pa so vedele, da imajo hmeljarji s pridelovanjem hmelja veliko stroškov in dela.

c) Po drugi svetovni vojni se je opisano razmerje sčasoma spremenilo zato, ker je v teh letih obiralk čedalje manj. Tiste, ki do danes opravljajo to delo, zavzemajo do hmeljarjev nekaj drugačno razmerje. Vejo, da se je zdaj povpraševanje obrnilo, da zdaj bolj hmeljarji povprašujejo po obiralkah kakor narobe, nadalje vejo, da si lahko obiralke najdejo tudi vrsto drugačnih zaslužkov, in največkrat so se po osvoboditvi navadile od svojih siceršnjih delodajalcev enakopravnejšega razmerja, kakor je bilo nekoč v veljavi med hmeljarji in obiralkami. Glede na to, da sodijo med podeželsko prebivalstvo, pa se še zmerom zavedajo, da so po navadi iz družin, ki nimajo svoje zemlje, to pa imajo hmeljarji, ki štejejo zato tudi še dandanes za nekaj več, kakor so one same. Tako so postale v zadnjem času obiralke po eni strani precej bolj zahtevne, kakor so bile prej, po drugi strani pa se imajo še naprej, čeprav v dosti manjši meri, za podrejene hmeljarjem. To slednje velja zlasti za starejše obiralke, ki dlje časa obirajo na istem posestvu in so se do neke meje izenačile z deklami, tako da prihajajo v današnjih okoliščinah obirat ne zgolj zavoljo potrebe po zaslužku, temveč deloma tudi zato, da napravijo hmeljarjem uslugo.

30. a) O osebnih zvezah med hmeljarji in obiralkami v času obiranja ne zvemo za dobo pred prvo svetovno vojno iz ohranjenega ustnega izročila ničesar.

b) Precej natančna pa je podoba za leta med svetovnima vojnama. Razen osebnih pogovorov so bile druge ali bližje zveze hmeljarjev z obiralkami nezaželeni. Po ohranjenem ustnem izročilu je viden, da teh zvez ni bilo kaj več, da pa tudi niso bile čisto redke. Razmerja med hmeljarji in hmeljarskimi sinovi in pa med obiralkami so bila omejena na čas obiranja, saj so sodili ne le hmeljarji in njihovi sinovi, temveč tudi obiralke in vodnice njihovih skupin, da »to ne gre skup«, tako da so se oboji zavedali, da lahko takšna razmerja trajajo samo nekaj dni. Na obeh straneh je bilo torej zakoreninjeno mnenje, da so trajne zveze med ljudmi z bistveno različnim premoženjskim in s tem povezanim družbenim položajem, kakor je o njem bila beseda, nepravilne ali nenaravne, to pa ni bila ovira za posamezna kratkotrajna razmerja. Ta razmerja so skušali preprečiti hmeljarski očetje in vodnice skupin iz navedenih razlogov, prav tako pa tudi zato, ker so jih obsojali iz moralnih nagibov in jih mimo drugega zavračali kot golo »zdvižanje« in tako gledali nanje vsestransko »po strani«. Poroke med hmeljarskimi sinovi in obiralkami so lahko bile tedaj potemtakem edinole izjemne in so veljale pri hmeljarjih tako rekoč za sramotne. Kolikor je mogoče presoditi, je prišlo do takšnih porok v primerih, kjer je postala obiralka dekla in se je čez čas poročila z gospodarjem, vendar hmeljarji s takšnimi izjemnimi zakonskimi zvezami, kot razloženo, niso soglašali. Glede nezakonskih otrok, ki so jih imeli hmeljarji ali hmeljarski sinovi z obiralkami,

ni mogoče ugotoviti ničesar natančnejšega; vsekakor je podoba, da so bili zelo redki.

c) Po drugi svetovni vojni se te razmere vse do danes niso bistveno spremenile. Temeljno razmerje hmeljarjev, zlasti tistih, ki sodijo v starejši in srednji rod, do obiralk je ostalo tudi zdaj enako, s tem pa tudi do bližjih in najbližjih osebnih zvez, ne glede na to, da so v zadnjem času posamezna razmerja med hmeljarskimi sinovi in obiralkami razmeroma številnejša in svobodnejša.

31. a) O osebnih zvezah med hmeljarji in obiralkami v času, ko so se obiralke po končanem obiranju vrnile na svoje domove, ne zvemo za dobo pred prvo svetovno vojno iz ohranjenega ustnega izročila ničesar.

b) Med svetovnjima vojnama pa so bile (mimo dopisovanja hmeljarjev vodnicam skupin zavoljo najemanja obiralk) te zveze takele. Hmeljarji in obiralke so si marsikdaj pisali za večje praznike; od obiralk so prihajale za to v poštev zlasti vodnice in pa tiste obiralke, ki so dlje časa prihajale na posestvo in ki so se izkazale pri delu. Včasih so obiralke vabile hmeljarje tudi na trgatve in poroke, ponekod pa prav tako na navaden obisk. Tu in tam so šle te zveze tako daleč, da je katera od obiralk prosila hmeljarja za pričo pri svoji poroki, vendar je treba pripomniti, da so bili ti primeri le redki, medtem ko je bilo povsem izjemno, da bi bile obiralke prosile hmeljarja ali njegovo ženo za botrstvo.

c) Podobne so omenjene zveze tudi po drugi svetovni vojni. Videz je, da je med obiralkami dopisovanje omejeno pogosto le na vodnice skupin. Kar pa zadeva hmeljarje, je v zadnjih letih težko dognati, koliko so vse te zveze nasledek nekdanje navade, koliko pa pripomoček, s katerim pridobivajo ali navezujejo nase obiralke oziroma vodnice skupin. Izrazit primer slednje vrste zvez hmeljarjev z obiralkami je nedvomno ta, ko je pred leti neki hmeljar pošiljal župni cerkvi svojih obiralk po 1000 S-din, zato da je tamkajšnji župnik o božiču oznanil, da želijo hmeljarji obiralkam vesele božične praznike in srečno novo leto.

32. a) Po koliko let so obirale obiralke pri enem hmeljarju, se za čas pred prvo svetovno vojno ne da ugotoviti, pa tudi ne zanesljivo domnevati, zlasti zato ne, ker so tedaj deloma komajda šele začeli obirati hmelj s tujo delovno silo, deloma pa so ga obirali sploh še samo domači (člani družine in posli).

b) Za leta med svetovnjima vojnama je sporočeno, da so obiralke navadno vrsto let prihajale obirati hmelj k istemu kmetu. To kaže, da so štejele svoje delovne razmere povečini za dovolj sprejemljive ali za takšne, da so si malokdaj prebirale delodajalce.

c) Podobno je ostalo tudi po drugi svetovni vojni, vse do danes. Sicer se v zadnjem času obiralke deloma nekaj več menjavajo kakor prej, toda predvsem le zato, ker se nekatere selijo v mesta, kjer postajajo delavke v industriji, in tako največkrat ne hodijo več obirati, ali pa zato, ker odhajajo na delo v tujino. Mimo teh primerov je podoba v poglavitnem enaka kakor med svetovnjima vojnama, kar zopet spričuje, kakšne se zdijo obiralkam delovne razmere pri hmeljarjih. 1970 je bilo na nekaterih posestvih sporočeno, da so prihajale tja obiralke tudi po skoraj 30 let iz iste hiše. Najdlje se držijo enega hmeljarja vodnice skupin, ki so bile zmerom najbolj privržene gospodarjem in ki je za številne od njih izpričano, da so hodile tudi po več desetletij obirati na eno posestvo.

The Gathering of Hops on Peasants' Farms in the Savinjska Valley

The cultivation of hops in the Savinjska Valley has its origin in the 1870's. It is represented in Slovenia mainly in the Savinjska Valley and it is our most intense agricultural branch. It demands today from 3700 to 5000 working hours per year for one hectare (= 2471 acres), i. e. much more than vineyards, and this cannot be done only by the farmer, his family and his help. Because the majority of work, this is from 50 % to 70 % is needed for hop picking, seasonal workers primarily come to do this work (in the 1950's there were about 20.000 seasonal workers helping on farms in the Savinjska Valley every season).

Since the beginning of hops growing in the Savinjska Valley, which provided for the peasants at least 70 % to 80 % of their total annual income, the number of people gathering hops on one hectare has remained essentially the same, about 15 grown ups. Since the beginning this work was mainly done by women, mainly coming from farm labourers' cottages, many of whom otherwise worked in the vineyards. They came from near and far, the majority of them from eastern Slovenia, from parts which were not well developed and which were poor. Hop-pickers received in addition to money free lodging and food at the farmer's house, and in addition their travelling expenses were partly covered.

On average hop-fields hop gathering lasts for about 14 days; in the last few years hop gathering lasts a few days longer in some places because of shortage of hop-pickers. Before the Second World War hop-pickers gathered about 15 bushels per day on average, and more or less the same or slightly less also after the War (until 1958 one bushel was about 35 litres, since then 30 litres). With regard to food one should mention that until the Second World War some peasants ate better food when gathering hops than hop-pickers, the situation though, cannot be generalized, although this was not rare; anyway there were frequent at least small differences between the food which was served for the farmer's family and for hop-pickers. In the last decade hop-pickers eat the same food as the family members, in some places even better. Because the shortage of hop-pickers is increasing the food must be good if peasants wish to get and preserve these labourers, who sometimes directly exploits these conditions especially with regard to food. — Hop-pickers dwelt mainly in barns, sheds, lying on straw-beds, first without sheet, later on these were covered with sheet, on bags used for storing hops, and so on, rarely covered with blankets. After the Second World War hop-pickers still sleep in barns, but many of them also in rooms, mainly on the floor, on bags, filled with straw, but covered with sheets, blankets and with pillows.

Until the Second World War hop-pickers had no free time when gathering hops and nobody wished to have it, because they all wished to gather as much hops as they could and thus to earn as much too. The situation after the War is similar, and hop-pickers are free mainly after dinner and in the evening after gathering hops.

In the last few years there are almost no hop-pickers fired, bushels are not filled higher than to the edge, badly picked hops is not spread on a canvas and later separated as a punishment for badly done work. The most that farmers do nowadays against bad gathering of hops is that they warn hop-pickers. They do not take any measures because they wish hop-pickers to stay until the work is finished. If they punished a hop-picker, she might leave, and other hop-pickers might join her, and this could have a chain-effect. This could endanger a successful gathering of hops, a successful production. — After the War there is a slightly higher number of hop-pickers who voluntarily leave the job than before (then it was almost a rule that they did not do this), but this is not frequent. Most of them would leave because of bad food, and especially because of bad measuring.

In spite of the fact that since 1958 bushels for measurement are regulated for 30 litres, the measurement still depends on the way the farmer pours hops into the bushel: if he does it fast, hops is pressed and more of it goes into the bushel, if he does it slowly and lightly, less of it goes into the bushel. If hop-pickers give up their work this is shameful for the farmer, but as mentioned, they do not give up the work very seldom, although more often than before the War. It is true that farmers are not as demanding as they used to be, but on the other hand hop-pickers do not receive as a significant sum of money as they used to, and they are also well accepted on other farms.

Before the First World War farmers gave to hop-pickers special cards — sometimes just with numbers or with the farmer's seal. The cards were valued as money: for a number of bushels hop-pickers received such cards with the corresponding number of it. At the end of hop-picking they received the corresponding amount of money. Between the two wars such reckoning was still practiced, and also note books began to be used by farmers, who put down at each measurement (usually five or four times a day) the number of bushels each hop-picker gathered. After the Second World War the usage of cards slowly disappeared, and so in the last years all farmers put down in their note-books the number of gathered bushels and in the evening they let hop-pickers know how many bushels they had gathered.

Between the Wars the average total income of a hop-picker was about 360.— Dinars (as then valued), whereas in 1970 the average total income of a grown-up hop-picker was 440.— Dinars (new). The general average is now somewhat different, because hop-picking is done many times by school children who gather far less.

As regards working customs at gathering hops one can establish that they have not changed to any large extent in the last ninety years.

The income received by hop-pickers is used mainly for buying clothes and shoes, whereas children usually buy things which they need for school.

As far as total expenses for hop-pickers are concerned we have established that farmers spent for them in the last few years about one third of their total income from hops. This is, taken absolutely and relatively, a higher amount than it used to be in the period between the wars.

The relationship between farmers and hop-pickers in the period between the two wars was such that these workers meant to the farmers less than their regular labourers, because hop-pickers usually came from families which had no land of their own. If they were hard working and if they kept to one house for a number of years, they became to be taken more or less as the permanent labourers, otherwise the latter were more significant to producers of hops than these occasional labourers. After the Second World War this relationship remained in the first few years almost the same as before. But the more scarce the hop-pickers became, the more this relationship between farmers and hop-pickers is changed. The number of hop-pickers has decreased, so that some farms do not have enough seasonal workers (this is the result of industrialization and employment abroad), many of them can find another kind of work and earnings, and they are used to (in our contemporary social climate) another relationship than farmers used to have it towards them; the farmers must consider them as more or less equal or as collaborators, whose help is often decisive on the farm. This is the cause for a more equal relationship to hop-pickers, with all the consequences, as they have been spoken about. But the inner relations of farmers to hop-pickers has remained, in spite of everything, mainly the same.

The relationship of hop-pickers to farmers was decided before the Second World War by the following factors. At that time there were plenty of hop-pickers and this was

The Gathering of Hops on Farmers' Farms in the Savinja Valley

a kind of job which brought them an important part of their earning; other sources of income were rare. Therefore they were aware of relative advantages which hop-picking brought to them and they were prepared to suffer in many respects, just to keep this source of income. Their regular life did not pass in much better conditions either. They were aware of their low social status and with it connected material means, as well as of the higher economic and social position of farmers, who offered them work. After the War, more specifically, in the last few years, the described relation has eventually been changed. The hop-pickers know that the demand is greater, they know that they can find other kinds of employment, and in most cases they have learnt to be treated in a different way by other employers than they were treated by farmers. But they come from the countryside, mainly from families with no land, just the opposite as farmers, who therefore are considered to be ranked slightly higher. Thus hop-pickers have become, on the one side, much more demanding than they used to be, but on the other hand, they are still, in a lesser degree though, subordinated to farmers.

As far as personal contacts between farmers and hop-pickers are concerned other connections but conversation were not desired. It seems that there were not many more connections, but that they were not so rare either. Love relations between farmers and their sons and hop-pickers were limited to the period of hop-picking: both sides considered that lasting relations between people of different economic positions and with it connected social positions were not right or unnatural, although this was not a hindrance for short-lasting relations. Such marriages were exceptional and they were considered as shameful by the farmers. After the War these conditions have not changed much. The basic relationship of farmers, especially of those who belong to older and middle generation, has remained the same, in spite of the fact that recently such relations between the farmers' sons and hop-pickers have become more numerous and free.

Until the Second World War hop-pickers used to come to gather hops to the same farmer for a number of years. This shows that hop-pickers mainly considered working conditions fairly satisfactory or such that they did not wish to change the employer. This has remained similar in the later years too, which proves again how hop-pickers consider working conditions at a farmer in this period.

Kompozicija desetih črt v »križ« s pomenom »deset« in »desetletje«

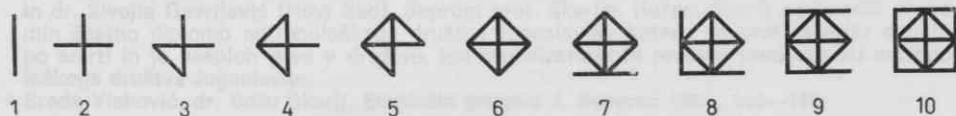
Z desetimi črtami je mogoče zarisati značilno obliko (glej sliko), ki spominja na železne križe na oknih (glej Slovenski pravopis, Križ 4.). Ker je oblika sklenjena, je pojem **križ** postal sinonim za **deset**. V zvezi s štetjem let je beseda **križ** pridobila tudi pomen **desetletje**.

Križ iz desetih črt je pripraven za preštevaje; ni ga zamenjati s križem — rimsko številko X, ki samo označuje pojem deset: »Čeravno se ni bil naučil ni brati ni pisati... je imel (Obrščak)... v treh znamenjih vso matematiko in abecedo. Kljuka pet, križ deset, kol eno, pa je XVI krajcarjev za en bokal'.« (Jurčič, Deseti brat). Misel, da je življenje križ, je splošno znana; prav tako misel, da prenašamo življenja težo »na križu« — v anatomskega pomena, kot bi lahko rekli »na hrbtu« ali »na ramah«. Da ne gre enačiti desetih let s pojmom križ v enem ali drugem pomenu, je očitno iz Finžgarjevega stavka: »... Polona ni bila več mlada, toda on jih ima še deset več na križu in ne umem, zakaj bi se moral smejeti ob pogrebu?« (Beli ženin).

Asociacija med križem v pomenu desetletje in križem, ki ga poznamo s postaj križevega pota, se čuti iz glagola v stavku: »Krepko nosi svoj sedmi križ« (Slovenski pravopis, Križ 7.).

V resnici gre pri kompoziciji desetih črt v križ za tehniko preštevaja. Ta pripravi način decimalnega štetja iz časov, ko je bilo pisanje med ljudstvom še tuje, je soroden zarezovanju na rovaš. Ker komponiranje črt v križ avtomatično odštevata desetice, danes odkrivanje spet oživlja, na primer pri štetju dni, odkar smo z doma, pri štetju samokolnic na delovnih akcijah, ali pa pri volitvah, kjer je treba na več kandidatov porazdeliti nekaj desetih glasov.

Kompozicija desetih črt v »križ« olajšuje preštevaje

La composition des dix lignes en «croix» dans la signification de «dix» et de «décennie»

Avec dix lignes, il est possible de dessiner la forme caractéristique (voir la fig.) semblable autreillis de fil de fer aux fenêtres (voir le Dictionnaire d'orthographe slovène — Slovenski pravopis sous «križ»). Cette forme étant close en elle-même, le mot «križ» — croix devint le synonyme de «dix». Lié au comptage des années, il acquit la signification de «décennie». L'auteur est d'opinion que, dans la composition de dix lignes en croix, il s'agisse de la technique du comptage.

Dr. Božo Škerlj in njegov pomen za etnično antropologijo

Vrednost in veličino neke univerzitetne osebnosti merimo predvsem s pedagoškim in znanstvenim delom. Žal pa je največkrat tako, da se dajo te ocene v celoti realno šele tedaj, ko se je sklenila življenjska pot te osebnosti in ko nas od nje oddaljuje čas, kajti ta oster in nedotakljiv sodnik zavija v meglo ali pa poudarja pravo vrednost znanstvenega dela neke osebe.

Menim, da je danes mogoče mirno, vsestransko in interdisciplinarno pretehtati bogat znanstveni opus profesorja dr. Boža Škerlja, saj nas od tistega žalostnega dne, 10. novembra 1961. leta, odkar je prenehalo biti srce tega odličnega slovenskega, jugoslovanskega, slovanskega in svetovnega znanstvenika, loči eno desetletje.¹ Razumljivo, da se ob tej priložnosti ne bom oziral na vse aktivnosti in na celotno znanstveno delo dr. Boža Škerlja, saj je treba za kaj takega mnogo več tako časa kot prostora. Sicer je to že storjeno v »Biološkem vestniku« št. 10 za 1962. leto, nato v »Glasniku antropološkega društva Jugoslavije«, knjiga I, (1964) in v nekaterih etnoloških publikacijah.² Vendar je vse to, kakor tudi ta novi prispevek, le blede slika Škerljevih znanstvenih dosežkov in prizadevanj.

Z njegovo prezgodnjo smrtjo je mlada jugoslovanska antropološka znanost izgubila tiste vrste odločnega in prizadevnega človeka, ki določa smer razvoja svoje znanosti ne le za dneve, tedne in leta, temveč daleč naprej, v bodočnost. Krmarja in utemeljitelja je izgubila v hipu, ko je bil naši antropologiji najbolj potreben. Toda pot, ki jo je zarisal dr. Božo Škerlj, je še danes kot vzor in misel vodnica v vseh antropoloških in antropologiji sorodnim znanstvenim disciplinam, četudi med nami občutimo odsotnost njegove osebnosti, erudicije in znanstvene pedantnosti.

Škerljeva smrt je hudo prizadela njegove učence, sodelavce in stanovske tovariše, predvsem, ker je tako zgodaj ni nihče pričakoval, še bolj pa, ker je bil profesor Škerlj kompletna osebnost široke kulture, temeljito in vsestransko izobražen, dober človek in izredno dober pedagog, ki je izvedensko in nesebično pomagal pri strokovnem delu vsem, ki so želeli pomoč. Velike znanstvene izkušnje in široko znanje je spretno in prisrčno prenašal na mlajše, pri tem pa jih je spodbujal in bodril, da bi se tudi sami osamosvojili v znanstvenem in strokovnem delu. Glede tega ni imel tekmeča, saj je bil njegov pedagoški način skupaj z njegovim strokovnim delom impuls, ki ogreva, spodbuja, sili, navdušuje in odkriva brez števila idej in vprašanj, pomembnih za znanstveno obdelavo. Mi, njegovi neposredni slušatelji, študenti in kolegi, ne glede, o kateri kategoriji je govor (o rednem študiju ali izpopolnjevanju) smo v njegovih razlagah vsakič našli nekaj novega, svežega in izvirnega, kar je bilo do takrat v znanosti še neznano. Škoda, da zidovi predavalnice ali improviziranega kabineta Inštituta za antropologijo v Vegovi ulici št. 4

¹ Inštitut za biologijo univerze v Ljubljani in antropološko društvo Jugoslavije sta organizirala 16. oktobra 1971. leta komorativni simpozij ob desetletnici smrti prof. dr. Boža Škerlja, ki je bil prav tako eden od ustanoviteljev Etnološkega društva Jugoslavije. Tole je poročilo dr. Petra Vlahovića (Beograd), ki je bilo prebrano ob tej priložnosti. O Škerljem delu pa so tudi govorili: dr. Jozef Brožek (ZDA), dr. Zlata Dolinar-Osole (Ljubljana) in dr. Živojin Gavrilović (Novi Sad). Soprog prof. Škerlja, Ruženi Škerlj so izročili v spomin častno diplomu antropološkega društva Jugoslavije, katero so prof. Škerlju dodelili po smrti in je nasploh prva v društvu, kot organizatorju in prvemu predsedniku antropološkega društva Jugoslavije.

² Breda Vlahović, dr. Božo Škerlj, Etnološki pregled 3, Beograd 1961, 142—145.

ne morejo reproducirati vsaj del tistih visokih znanstvenih misli in nasvetov, ki so tako prisrčno, po domače prihajali iz njegovih ust, izza pulta univerzitetne katedre ali prek skromne delovne mize, na kateri so nastala njegova številna znanstvena dela kot najbolj trajen in najbolj blesteč spomenik veličine njegovega uma in duha. Njegova briljantna, vsebinska predavanja in pedagoško odmerjene ure po vseh kriterijih, so poslušali celo tisti, katerim to ni bila dolžnost ali so kot občani želeli razširiti obzorje svojega znanja. Svoje pedagoške kvalitete in ljubezen do visokošolske ustanove je profesor Božo Škerlj pokazal tudi v svojem dobro znanem in pri kritikih zelo cenjenem učbeniku »Splošna antropologija«, ki je od 1960. leta postal tudi na beograjski univerzi stalen učbenik v srbskohrvatskem prevodu »Opšta antropologija«.³

Četudi prirodoslovec po svoji osnovni izobrazbi, je Škerlj še v začetku svoje znanstvene kariere spoznal, da je treba človeka proučevati ne le z biološkega, temveč prav tako tudi z družbenega in sociološkega vidika. Ta črta, zahvaljujoč njemu, je značilna za našo etnično antropologijo, prisotna je v vseh Škerljevih obsežnejših delih. S svojo študijo »Človek«, ki je bila napisana 1934. leta, se je predstavil kot pristaš, zagovornik, nosilec in pri nas v tem času eden od redkih zastavonoš osnovnih idej darvinistične evolucijske teorije, ki jo je s sodobnimi znanstvenimi metodami, pogosto izvirnimi, izpopolnjeval, korigiral, dopolnjeval in pospeševal v vsem svojem življenjskem opusu. Ko je zaobjel zapleteno problematiko razvoja človeškega rodu, spremlja ta fenomen v luči bioloških, družbenih in zgodovinskih činiteljev ter s tem samim konkretno daje antropologiji kot znanosti najustreznejši smisel, vsebino in določilo, vsebovano v tisti, njemu lastni, lakonski, pa vseobsegajoči formulaciji, da bi to pozneje prepričljivo obrazložil: Antropologija je znanost o človeku v času in prostoru! Za vsakogar, ki količkaj znanstveno razmišlja, je s tem povedano več kot s tonami dotlej napisanih knjig in razprav. To Škerljevo delo, kakor tudi vsa druga, odlikuje tudi to, da ne upošteva nobenih kalupov niti metod, temveč je samostojna študija o prirodnih, družbenih in kulturnih evoluciji človeka kot člana širše družbene, socialne in zgodovinske kategorije. Tako izviran in vseobsegajoč, konkreten in jase, je profesor Škerlj v več kot 200 objavljenih znanstvenih prispevkih, razpravah in študijah, od katerih so vse skupaj in vsaka zase pionirska in primerna za etnično antropologijo ter sorodne družbene discipline.

Iz širokega in vseobsegajočega znanstvenega delokroga profesorja Boža Škerlja imajo za etnično antropologijo posebno vrednost njegova dela, ki se nanašajo na razpravljanje o evoluciji človeškega rodu, izoblikovanju družbe, nastanku ras, rasizmu, filogenetskem, ontogenetskem in kulturnem razvoju biološke enote kot dela, ki v skrajnem seštevku tvori takšno človeško skupnost, kakršna je z vsemi svojimi napakami, pretresi, vrtilinami in z drugimi zakonitostmi, ki jo pogojujejo.

V svojih številnih delih, kot so npr. »Razvoj človeka«, »Nevšečno sorodstvo«, nato razprave o razvoju človekove vrste, posebej neandertalca, raziskovanja biotipologije, antropogeneze, etnogeneze, rasne problematike, je prof. dr. Božo Škerlj odprl nova, dotlej pri nas manj znana področja raziskovanja in čigar rezultati so posebnega pomena za etnično antropologijo in etnologijo, zlasti glede znanstvene konsolidacije. Ni pretirano, temveč zgodovinsko in znanstveno upravičeno poudariti,

³ O pedagoškem delu profesorja Škerlja je na tem srečanju obširneje govorila dr. Zlata Dolinar-Osole.

da je dr. Božo Škerlj pionir in ustvarjalec jugoslovanske antropologije kot znanosti. On ji je s potrpežljivim ustvarjalnim delom priboril njeno mesto, vlogo in pomen, ki ga ima danes v sodobni družbi. Ob tem je bil, kot se bo še videlo, in ostal v zgodovini naše znanosti pionir znanstvene, ustvarjalne antropologije in tolmač njene moderne metodologije, v pravem pomenu te besede.

Škerlj je človeka (in človeško družbo v celoti) opazoval ne samo kot fizični antropolog, edini in prvi po izobrazbi pri nas, temveč veliko širše, v luči celotne človekove materialne in duhovne kulture, ker so to elementi, ki bistveno vplivajo tudi na razvoj, na izpopolnjevanje, na evolucijo človeškega bitja tudi v fizično biološkem smislu. Na ta način je izvedensko poudaril, bolj kot kdorkoli, figurativno rečeno »biološko enotnost celote in njen filozofski pomen«.

V razpravi »Antropologija in etnologija« (Beograd 1959), ki jo je zaradi njenega metodološkega pomena kot prvo tiskalo v svojih posebnih izdajah etnološko društvo Jugoslavije, profesor Škerlj med drugim poudarja za človeka pomen socio kulturnih činiteljev, družbenega življenja, dela, prehrane in sredstev za njeno pridobivanje, bivališč, obleke, higiene, orodja, posodja kakor tudi celotnega načina življenja, ki se manifestira v materialni in duhovni kulturi kot višji obliki in sestavnem delu fizične nadgradnje, z vsemi svojimi vzroki in posledicami. To so misli, ki se pogosto spregledajo v razpravah fizičnih antropologov in biologov, četudi so odločilne v človekovem življenju in razvoju. Sicer pa je profesor Božo Škerlj konkretno pokazal s svojimi, v naši, a zdi se mi, da tudi v svetovni znanosti, izvirnimi študijami »Ljudstva brez kovin« (Ljubljana 1962) in »Misleči dvonožec« (Ljubljana 1963). Kdor količaj resno pretehta ti, ob tej priložnosti samo mimogrede imenovani Škerljevi deli, se ne bo, po mojem globokem prepričanju, lahko otrešel vtisa, da je to edina in to Škerljeva izvirna pot, s katero je prodiral v temo stoletij in znanstveno pojasnjeval zakonitosti vsega razvoja človeštva. Ko je izhajal od znanega k neznanemu, profesor Božo Škerlj izvedensko razkriva, s pomočjo navidez nepomembnih detajlov, ki bi se v znanosti manj izkušenim zdeli brez pomena, zapleteno strukturo človeške družbe in že s samim tem daje znanstveno podlago etnični antropologiji.

Mogoče smo včasih tudi brez moči, da bi spoznali in ocenili pomen in vrednost določene osebnosti. Daleč sem od tega, da bi bila v prej omenjenih mislih prava in edina vrednost znanstvenega dela profesorja dr. Boža Škerlja. Ta je veliko širša in večja, zlasti v povezovanju naravoslovnih in družbenih ved, kajti človeka, oziroma človeško družbo je mogoče proučevati le kompleksno, kot je delal Škerlj. Vrednost njegovega dela oziroma izvirnost metode, zlasti za etnično antropologijo, potrjuje dejstvo, da je v tradicionalnem nacionalnem smislu konservativno Kraljevsko antropološko društvo Velike Britanije in Irske, društvo z velikimi znanstvenimi tradicijami in zaslugami, od številnih antropologov izbralo ravno profesorja Boža Škerlja, naj napiše razpravo »Zgodovina evropskih ras« (katere pa, žal, zaradi pre zgodnje smrti ni končal). Če izključujem insinuacije o moji morebitni pristranskosti do profesorja Škerlja in njegovega, zame vzornega znanstvenega dela, me to še bolj utrjuje v prepričanju o njegovi veliki znanstveni vrednosti in da je na tem področju prvi med enakimi.

Poseben in za etnične antropologe oziroma etnologue je zelo primeren Škerljev interes v zvezi s problemi akulturacije, endogamije, egzogamije in podobnih pojavih, pri tem pa ne poudarjam posebej pomena »stereotipov« ali »stresov« v človeških skupnostih, pri čemer se ne sme v nobenem primeru zamenjati etno-

loška arhaičnost s kronološko stratigrafijo. Njegova dela o akulturaciji slovenskih izseljencev v ZDA ali pa o nekaterih rezervatih za Indijance v Severni Ameriki (glej knjigo »Neznana Amerika«, Ljubljana, 1955), pa opazke »Antropologovi zapiski iz muzejev ZDA« (Muzeji 11—12, Zagreb 1957) ali pogledi na razstave v Slovenskem etnografskem muzeju v Ljubljani (glej »Slovenski etnograf, Ljubljana 1957), so posebnega in neprecenljivega pomena kot smernice za delo v etnični antropologiji. Sicer pa to potrjuje dejstvo, da tudi danes izhajamo iz njih kot vzorov za osvetljevanje in proučevanje posamičnih problemov.

Antropologija nasploh, etnična antropologija pa še posebej, katere duhovni oče pri nas je bil dr. Božo Škerlj, je z njegovo smrtjo pretrpela bolečo in nepopisno izgubo. Edino uteho ima v njegovem plodnem in zelo pomembnem prispevku, ki ga je vložil v zakladnico domače in svetovne znanstvene misli in katera je v mojih besedah poudarjena le deloma in nadvse skromno.⁴ Ta plamen, ki ga je profesor Božo Škerlj večje prižgal v hramu znanosti, bo dolgo osvetljeval pravo znanstveno pot in metodologijo za proučevanje človeka in človeške družbe v njenem antropogenetskem in etnogenetskem razvoju. Po mojem mnenju je dobila etnična antropologija v Škerljevem znanstvenem delu močno oporo, z njegovo prezgodnjo smrtjo pa je antropološka znanost pri nas izgubila enega od njenih utemeljiteljev in nosilcev. Škerljeva smrt je nenadomestljiva izguba, ki so jo občutili šele takrat, ko smo ostali brez njega.

Oprostite mi za to digresijo. Znanstvenih velikanov, kakršen je bil Škerlj, katerih vrednost znanstvenega dela so prej spoznali tujci kot mi, ne objokujemo, ne žalujemo za njimi, temveč jih spoštujemo, saj živijo še naprej po fizični smrti v svojem delu, katerega so pustili za seboj. Če gremo od tega kažipota, lahko samo tako dobro razvijamo znanost in to velja tudi za etnično antropologijo, kateri je pri nas, nedvomno, položil temelje dr. Božo Škerlj.

Petar Vlahović

Résumé

Božo Škerlj et son importance pour l'anthropologie ethnique

Božo Škerlj, fondateur de l'anthropologie scientifique yougoslave, naquit à Vienne le 28 septembre 1904 dans une famille slovène et mourut à Ljubljana le 10 novembre 1961. Avec sa mort prématurée notre science ethnologique et anthropologique perdit un de ses pionniers et illustres savants. L'auteur de la présente communication parle de l'attribution de Škerlj à la méthodologie grâce à laquelle il est possible de résoudre des problèmes compliqués de l'anthropologie ethnique. La communication a été tenue à l'Université de Ljubljana le 16 octobre 1971 à la symposie commémorative organisé à l'occasion du dixième anniversaire de la mort de Škerlj.

⁴ Obširneje in konkretnije videti: P. Vlahović, Božo Škerlj in njegov prispevek etnološki znanosti, Biološki vestnik X, Ljubljana 1962, 123—133; P. Vlahović, Glasnik antropološkega društva Jugoslavije I, Beograd 1964, 9—13, delo z naslovom: BOŽO ŠKERLJ AND HIS CONTRIBUTION TO ETHNOLOGY.

Jugoslovanski dokumentarni film z etnološko tematiko

Etnologija v Jugoslaviji upravičeno preučuje filme z etnološko tematiko — tako z vidika dokumentacije pojavov iz ljudskega življenja in šeg, ki jih tovrstni filmi v večji ali manjši meri prikazujejo, kakor tudi zato, ker večajo poznanje tradicionalne kulture. Namen tega poročila je napraviti skromen poizkus v tem smislu, kajti avtor se zaveda težke naloge in neke neobveznosti, ki se vsiljuje pri obravnavanju tega gradiva. Zato more prispevek veljati kvečjemu za prikaz etnološke filmske statistike.

Kot vir za to delo je avtorju rabila izredna Filmografija jugoslovanskega filma med leti 1945 in 1965, ki jo je izdal Institut za film v Beogradu, dalje katalogi Festivala jugoslovanskega dokumentarnega in kratkega filma za leta 1967—1971, zasledovanje jugoslovanske filmske dokumentarne proizvodnje v zadnjih desetih letih, delo pri organizaciji »Prvega pregleda balkanskega etnografskega in folklornega filma« v Nišu 1964, pomoč pri pripravi drugega takega pregleda v Sofiji 1965 in končno zasledovanje prikazov etnoloških filmov, večidel vzhodnoevropskih dežel, ob sedmem mednarodnem kongresu antropoloških in etnoloških znanosti v Moskvi 1964. leta.

Svoje poročilo posvečam spominu na zgodaj umrlega etnologa in filmskega delavca, tovariša in prijatelja Žarka Pešića, prvega predsednika Balkanskega komiteja za etnografski film.

Razen uvoda in sklepa je težišče tega prispevka na obravnavanju dokumentarne jugoslovanske filmske proizvodnje z etnološko in sorodno vsebino. Kar se tiče naslova tega prispevka pisec meni, da avtor omenjene Filmografije to filmsko zvrst pravilno imenuje »dokumentarni film«, po kriteriju, namenu in temi pa so tovrstni filmi »etnografski«. Od 40 filmov, ki so jih sodelavci pri Filmografiji, med katerimi je tudi ena od strokovnih kolegic, označili za »etnografske«, sem našel za isto obdobje še enkrat toliko filmov, katerih tema je za etnologijo vsaj toliko pomembna kot navedene; te sem uvrstil v drugo skupino: jugoslovanski dokumentarni film s tematiko sorodno etnologiji. Pri obravnavanju sem končno sprejel tudi veliko filmov, za katere sem ugotovil, da je etnološka problematika delno zajeta vanje ali registrirana v njih. Ko sem obravnaval celoto, sem stalno upošteval, da se prvi dve skupini precej izrazito ločita od tretje. Tako sem dobil magično število 333, od katerih štejem 132 filmov za etnološke in sorodne, v skupino »ostali« pa 201 film. Manjkajo dalje televizijski filmi z etnološko tematiko, nad katerimi nimam popolnega pregleda, na osnovi delnega poznanja pa bi bilo neodgovorno sklepati karkoli.

Obravnava

Svojo analitično obravnavo sem razdelil na dva dela. Želel sem namreč analizirati samo filme, ki so bili posneti v zadnjih petih letih, pa sem kmalu ugotovil, da bi bilo delo nepopolno, če s področja, ki nas zanima, ne bi vsaj delno upošteval tudi filmov, napravljenih v letih 1945—1965. Zato sem številčno analizo in podatke o proizvajalcih, ustvarjalcih in nagradah pregledal ločeno za vsako od teh obdobij. Vendar analize tematske opredeljenosti ustvarjalcev nisem delil, izdelal sem jo enotno za vse povojno obdobje, kot to nalaga tudi problematika.

Tematska opredeljenost ustvarjalca

Tematska analiza jugoslovanskih dokumentarnih filmov daje v pogledu opredelitve avtorja za posamezne etnološke in njim sorodne snovi precej neugodno sliko. Spoznamo, da je obdelano samo neko število iz celotne vrste tem, ki jih ponuja naša veda. Od 132 filmov jih 13 monografsko obravnava naselja in območja, filmov, ki prikazujejo svatbene šege, je prav tako 13, ljudske igre in družabne šege so posnete dvanajstkrat, selitve, sezonsko delo in sezonska potovanja so obravnavana v 9 filmih, o lovu in ribolovu je prav tako 9 filmov. Obravnava se torej 5 skupin pojavov pri več kot polovici skupno posnetih filmov na etnološke in sorodne teme. Tudi iz skupine »ostali« filmi jih od 201 filma skoraj polovico prav tako zajema snov iz navedenih pojavov. Preidimo k obravnavi tém, pa bomo videli, kaj se bo pokazalo.

V skupino **monografije naselij** in območij sem uvrstil: Prekmurje (1950), Tri doline (1955), Pod lipo (1956), Ribničan bi rad plesal (1956), Suha (1957), Vas Tijanje (1960), Deževje domovine moje (1963), Mala odročna vas (1965), Žejno polje (1965), Ljudje z Neretve (1966), Hribovci in dolinci (1969). O bistvu vsebine teh filmov govorijo sami naslovi. Od več kot 50 filmov iz skupine »ostali« je precej takih, ki obravnavajo Jugoslavijo v celoti, posamezne republike, avtonomne pokrajine, tipe naselij v Jugoslaviji, opise naselij in življenje ljudi v rečnih dolinah, in zdi se, da je v filmih zajeto življenje skoraj na vsakem našem otoku in otočju. Neretva je vsekakor naša največkrat filmana reka, saj je samo o njej in življenju obrežnega prebivalstva posnetih 10 filmov. V prvih povojnih letih so se snemali filmi o Slovenskem Primorju in Pirinski Makedoniji, od leta 1953 do 1963 pa o Etiopiji, Burmi, Severni Afriki, Južni Ameriki, Kubi in dr. Končno so od časov Jablanice (1955) in Zavoja snemali tudi filme o ogroženih naseljih, ki so jih prebivalci morali zapustiti, kot sta npr. Šip in Donji Milanovac.

Tudi o **svatbenih šegah** je posnetih 13 filmov in sicer: Svatba (1952), Miravska svatba (1953), Nevesta, le jemlji slovo (1954), Gališka svatba (1955), Vasovanje (1956), Štehvanje (1959), Rugovska legenda (1962), Svatovanje (1964), Pardon, prijatelj (1967), Zelena ljubezen (1967), Dan, ko se sklepajo zakoni (1967), Koliko stane žena (1968), Za poskus (1969). Zdi se, da je problematika svatbenih šeg v celoti zajeta: od fantovanja in snubljenja, kupovanja žene, mladoletnih zakonov, zakonov na poizkušnjo do samega slovesnega sklepanja zakonov, posameznih ali skupinskih. Kakor ob prejšnji tematiki so tudi tu izjeme, t. j. vračanje na isto temo kot npr. v primeru skupinskega sklepanja zakona v Kraljevi Sutjeski pri Kaknju.

Ljudski plesi so prikazani v 12 filmih: Jugoslovanski narodni plesi (1954), Ritem in zvok (1955), Igraj mi težkoto (1956), Razigrano kolo (1957), Moreška (1957), Glamočko-Nemo-komitsko (1961), Plesi iz Vojvodine (1961), Rugovo-šata (1961), Slavonski plesi (1961), Makedonsko veliko oro (1961), Šopek (1961), Duj duj (1961). Najčeste so bili posneti nastopi velikih skupin. Tudi v skupini »ostali« je 8 filmov o ljudskih plesih, ki kažejo festivale ljudskih plesov, največkrat amaterskih folklornih skupin. Pri večini del o ljudskih igrah dobimo vtis, da je imel filmski ustvarjalec premalo domišljije, domneval je, da že samo zvok, gibi in barve delajo film. Na platnu ne vidimo izvirnega igranja, ni pravega okolja, ni stvarnega doživljanja.

Iz **družabnega življenja in šeg** imamo prav tako 12 filmov, od katerih so 4 o krvnem maščevanju: Kok pr kok (1961), Zakon krvi (1965), Habibe (1970) in prvi celovečerni film z etnološko tematiko — Umiritev krvi (1970); 3 filmi obravnavajo patriarhalno zadrugo in patriarhalno okolje: Selimov svet (1965), V imenu človeka (1968)

in Ličkanje ljudstva pravoslavnega (1970); po 2 sta o življenju žene in položaju mladine: Konavoka (1962) in Tybelitë (1966) oziroma Žurnal o mladini na vasi — pozimi (1966) in Za dan za leto (1970). Eden od filmov iz te tematike je o življenju starcev in njihovem položaju: Čas molčanja (1970). Od 2 filmov iz skupine »ostali« je eden o patriarhalnem življenju, drugi pa o položaju žene.

Filmi o **migracijah**, ki jih je 9, obravnavajo delo na tujem, povojne kolonizacije v Vojvodini in vprašanje sezonskega dela na polju in v mestu kakor tudi prehod delavcev v industrijo. Taki filmi so: Zapuščeni oltarji (1962), Migracije (1965), Selitve (1965), Sezonci (1965), Venčavka na edna fitigrafija (1966), Nedelja (1967), Razpotje (1968), Polje (1969), Panonski gorjanci (1969). V skupini »ostali« je še 12 takih filmov, največ o kmetih — industrijskih delavcih oziroma dnevnih migrantih iz časa, ko je bil ta problem posebno pomemben v naši vsakdanjosti.

Lov in ribolov je prav tako pomembna snov našega dokumentarnega filma, obravnavana v 9 stvaritvah in delno prikazana še v 17 filmskih dokumentih. Filmsko je registriran ribolov in vsi njegovi načini na morju (v številnih filmih), na mnogih jezerih, večini rek in to: Ptice prihajajo (1956), Ljudje na obali (1956), Kočarji iz Kalija (1958), Mreže življenja (1958), Ljudje z reke (1961), Ptice in ribe (1961), Ljudje, leta, morje (1969). O lovu je znatno manj filmov: Jesenska noč med slovenskimi polharji (1962) in Hajka (1962). V skupini »ostali« najdemo kar 17 filmov, v katerih se lov in ribolov, tisti tradicionalni, delno obravnava. Seveda tudi tu zasledimo ponavljanje. Tako so o posebnem ribolovu na Dojranskem jezeru posneti kar 3 filmi: Ptice prihajajo (1956), Ptice in ribe (1961) in Dojransko jezero (1961), od katerih so dva izdelali isti avtorji.

Tako smo prišli do skupine etnoloških pojavov ali tém, za katere so filmski ustvarjalci pokazali največje zanimanje. To so pomladanske šege, obrti, vraževerje, vera in osrednje božje poti, cigani, domača dejavnost, proščenja in sejmi.

O **pomladanskih šegah** je 6 stvaritev, med katerimi je prvi jugoslovanski film z etnografsko tematiko: Kurentovanje iz 1949. leta, za tem Veligdenski običaji (1954), Karneval (1960), Ti si kriv (1961), Koledniki (1967) in zadnji v tej skupini, morda tudi najboljši jugoslovanski film z etnološko snovjo, Zeleni Jurij (1969). O pomladanskih šegah je v skupini »ostali« še en film.

Obrti so registrirane v 6 filmih: Kroparski kovači (1954), Stara čaršija (1955), Poslednji lončarji (1962), Skledarji (1966), Dediščine (1967) in Poslednji (1968); od teh so 3 filmi o kovačih. Med 5 filmi v skupini »ostali« je prav tako nekaj filmov o kovačih.

O **vraževerju, veri in osrednjih božjih poteh** je posnetih 6 filmov: V senci magije (1955), Trije kralji (1966), 5. Avgust — Tekije (1966), Ostrog (1969), Upanje (1969), Brezje (1969). Kot lahko opazimo, jih je največ o jugoslovanskih »lurdih«. V skupini »ostali« so filmi o novi maši rimskokatoliškega duhovnika, o življenju in delu pravoslavnega duhovništva kakor tudi o delovanju cerkve v pokoncilskem obdobju.

Življenje Ciganov, njihovo potikanje po vaseh z medvedom na verigi, stalna naselitev ali spor z ljudmi kaže 5 filmov: Zaostali koraki (1956), Cigani (1958), Poslednji šotor (1958), Hvaležnost (1968) in Šotorjani (1969).

Tudi o **domači dejavnosti** imamo 5 filmov, od katerih moremo nekatere uvrstiti v skupino filmov o umetnosti. To so: Veziljine sanje (1954), Bizoviške perice (1959), Pirotске preproge (1964), Sm z Ribnce Urban (1968), Svilena nit (1969). Ta tema se delno obravnava še v 4 filmih iz skupine »ostali« kot npr. košarstvo in pletarstvo, napredek domače dejavnosti v raznih središčih itd.

Proščenja in sejmi so posneti v 5 filmih, od katerih moremo nekatere uvrstiti med filme o osrednjih božjih poteh: Sejem (1959), Ko pride jesen (1961), Shodi (1965), Izlet na deželo (1966), Leto Gospodovo (1967). Iz skupine »ostali« sta na to temo izdelana še dva filma, npr. film o konjeniški tradiciji in drugi.

Tako smo prišli do skupine snovi, o katerih z vidika naše panoge niso posneti več kot 3 filmi.

Nomadske ovčarske premike na Balkanu kažejo 3 filmi: Karakačani (1955), Sarakačani (1960), Poslednji nomadi (1964). Ni treba posebej poudarjati, da so tudi pri teh filmih vidna ponavljanja pa tudi nove obdelave istih ustvarjalcev.

O filmih o **kmetijstvu** je treba povedati nekaj več. Posneti so samo 3 filmi, pri katerih je obdelava za etnologijo pomembnejša: Od setve do žetve (1957), Kmetje (1965), Pristave, zbogom, pristave (1968). Toda v skupini »ostali« imamo zato kar 33 filmov (spet »magično« število) o prav vseh naših poljedelskih kulturah, posebno mediteranskih (samo o makedonskem tobaku je nekaj filmov) pa tudi o raznih načinih obdelovanja je več filmov. Skoraj vsi ti filmi pa jasno kažejo poudarjeno tezo: oni iz prvih povojnih let agitirajo za vaške delovne zadrugue in delovanje kmetovalcev v njih, medtem ko tisti iz novejšega časa poudarjajo vrednost koooperacije za individualnega kmeta.

Tudi o **ljudski prehrani** so 3 filmi: Kruh, sol in ... (1961), Mučenica (1966), V gostilni (1968), od katerih sta zadnja dva filma pretežno študiji o miselnosti naših ljudi.

Prav tako je v 3 filmih prikazano delo v **mlinih, solarnah in valjarnah**: Veter in mlin na veter (1960), Grenka sol (1966) in Virovo (1967). V skupini »ostali« je še nekaj filmov o teh objektih, med njimi največ o solarnah. Mirno lahko rečemo, da je delo solarn v Portorožu poleg življenja v dolini Neretve najbolj izkoriščena snov v jugoslovanskem dokumentarnem filmu.

Pogrebne in posmrtné šege so prenesene na 3 filmske trakove: Zadušnice (1963), Nikur je umrl (1968) in Sled (1970). V skupini »ostali« sta še dva filma s tega področja, od katerih so v enem obravnavani pokopi ateistov, pokopi brez obreda, a v drugem lahko vidimo »pridruženike« — stalne spremljevalce na pokopališčih.

Iz **ljudske umetnosti** so 3 filmi, vendar bi nekatere od njih mogli uvrstiti v druga področja etnologije. To so: Prekleti praznik (1958) — o vaških nagrobnih spomenikih, Slikovnica čebelarja (1958) — o znanih poslikanih panjskih končnicah in Slamarke devojke (1970) — o izdelavi okrasnih predmetov iz slame. V skupini »ostali« so še 4 filmi, ki delno obravnavajo to problematiko.

Mednarodna razmerja obravnavajo 3 filmi, lahko pa trdimo, da je veliko število drugih snovi filmsko upodobljenih tudi s tega vidika. To so filmi: Črno in belo (1966) — o razmerjih Slovencev in Italijanov, Čas dobrega in čas zla (1968) in Ta človek ob meni (1970) — o madžarsko-srbskih stikih v Vojvodini. V prvem povojnem obdobju in zatem v zadnjih nekaj letih je posebno dosti filmov, v katerih se obravnava ta občutljivi predmet etnologije in sorodnih ved, tako da imamo kar 12 takih filmov. Iz novejšega časa je npr. film o albanskih »vojvodih« — varuhih Peške patriarihie.

O **ljudski glasbi** sta 2 filma: Da capo al fine (1965) — o ljudskem orkestru iz vzhodne Srbije in Tapandžii (1970) — o mijačkih glasbenikih iz Gornje Reke. V skupini »ostali« so 4 filmi: o dragačevskih trobentačih, makedonski in ciganski glasbi, o pevskem izročilu Šibenika in dr.

Obredi verskih sekt so prikazani v 2 filmih, oba sta o derviših: Derviši (1955) in Dovikuvane na proleto (1968).

Po en etnološki in njemu soroden film je o naslednjih pojavih ali skupini pojavov: ljudsko stavbarstvo, promet in vozila, ljudska ustna ustvarjalnost, miselnost, naše manjšine v zamejstvu. Vendar je vsaka od teh snovi delno obdelana še v nekaterih filmih, ki smo jih uvrstili v skupino »ostali«.

Med filme o **ljudskem stavbarstvu** smo uvrstili film: Lesene cerkve (1962), lahko pa bi dodali še 4 filme iz skupine »ostali«: filmi o kolibah, mediteranskih oknih, mostovih itd.

Ozko vzeto imamo o prometu le en etnološki film: Splavarji na Drini (1951). V skupini »ostali« so še 4 filmi, prav tako o splavarjih na tej reki. Tudi tu so se isti avtorji vračali na že obdelano snov. Drina s svojimi splavarji je pomembna snov jugoslovanskega dokumentarnega filma.

Ljudska ustna ustvarjalnost je zastopana samo v enem filmu: Pesem (1963), ki analizira pot in spremembe ene stvaritve. V skupini »ostali« sta 2 filma s snovjo iz ljudske ustvarjalnosti: ribiška legenda in pripoved o čarovnicah.

Iz **ljudske medicine** imamo samo en film: o ljudskem zdravljenju v Bačkem Jarku iz 1956. leta.

ln končno o miselnosti naših ljudi v raznih pokrajinah, na vasi in v mestu. Od etnoloških in njim sorodnih filmov je posnet 1: Zdravi ljudje za razvedrilo (1970), toda 10 jih je med »ostalimi«, zlasti iz zadnjih let. To so filmi o pravdanju, življenju podeželja, mostarskih »admiralih«, ki se ponašajo s skoki z mostu in se nagibajo k temu, da se spori rešujejo »čakijom«, o trdovratnosti zagorskih radio-amaterjev pri poskusih, da uveljavijo svoje programe, smisel Azanjcev za lepoto itd.

Filme smo torej razvrstili v 26 tematskih področij, čeprav bi lahko ravnali tudi drugače. Morda bi tudi drugačen način razvrstitve dal podoben rezultat. Ponoviti moramo, da obstaja dvoje težav: težko je najti etnologa, ki bi bil videl vse ali vsaj večino teh filmov, in drugič, ocene glede tematske opredeljenosti filmskih ustvarjalcev so največkrat odvisne od subjektivnih meril ocenjevalca.

Pomudimo se še z nekaj drugimi obravnavami ob jugoslovanski dokumentarni filmski ustvarjalnosti v obdobju 1945—1965:

Filmi, ustvarjalci in nagrade, 1945—1965

V prvih treh povojnih letih ni bil v jugoslovanski kinematografiji posnet niti en film z etnološko ali njej sorodno tematiko. Res je bilo od leta 1946 nekaj filmov, večidel propagandne ali politične narave, ki delno obravnavajo etnološke snovi. Skupno je bilo, kot vemo, v letih 1949—1965 posnetih 79 filmov z etnološko in sorodno tematiko. V petletnem obdobju od 1949 do 1953 je bil posnet vsako leto po en tak film. Vendar se je organizirana in repertoarsko usmerjena izdelava dokumentarnih filmov z etnografsko in njej sorodno tematiko začela šele l. 1954, ko je bilo izdelanih 5 takih filmov. Od tedaj do leta 1965 je bilo povprečno na leto posnetih 6—7 tovrstnih filmov; to število ni bilo nobeno leto manjše od 3 in ne večje od 13 filmov (1961, ko je prišlo do prave poplave povečini slabih filmov o ljudskih plesih). S tako velikim številom posnetih filmov s svojega področja se ne more pohvaliti nobena znanstvena panoga pri nas. Zanimanje filmskih ustvarjalcev za

etnološke in njim sorodne snovi izhaja vsekakor iz velikega števila področij, ki so dijo v etnologijo, prav tako pa često tudi iz nepravilnega prepričanja ljudi iz drugih strok, da je etnološko snov zaradi njene sorazmerne jasnosti lahko obdelati.

V istem času, začenši od l. 1946, je bilo posnetih v Jugoslaviji 151 dokumentarnih filmov, ki obravnavajo etnološko snov samo delno; poprečno letno torej 7—8 takih filmov. Z izjemo prvih dveh let, ko so bile te snovi delno upoštevane v treh oziroma v dveh filmih, je bilo takih filmov na leto najmanj 4, največ 15.

Tudi filmi drugih zvrsti v tem času obravnavajo etnološko snov. Naj navedem samo nekaj igranih filmov: Frosina (1952), Dalmatinska svatba, Svojega telesa gospodar, Krvava srajca (vsi 1957), Vlak brez voznega reda (1959), Rojaki (1963), Lucija in Po isti poti se ne vračaj (1965). Tudi risani in lutkovni filmi obravnavajo etnološko snov. Vasoalec (1959) — o snubljenju, Cvrček in mravlja (1961) — iz ljudskega izročila kot popularizacija varčevanja, ali Kugina hiša (1963).

Če pregledamo, kdo so glavni proizvajalci filmov z etnološko in njej sorodno tematiko, lahko ugotovimo, da sta to v prvih letih Triglav film iz Ljubljane in Vardar film iz Skopja, da se od leta 1957 naprej vse bolj angažira Zagreb film, od leta 1961 pa tudi Sutjeska film iz Sarajeva, medtem ko beograjski Dunav film nastopi šele 1963. leta. Drugi proizvajalci so se za obdelavo etnološke snovi angažirali le občasno in v manjši meri. Preostaja še ugotovitev, da je bil Vardar film od leta 1953 do 1965, s premorom v letih 1957—1960 s 13 obdelanimi snovmi naš glavni proizvajalec etnoloških filmov; to pomeni, da je poprečno vsako leto posnel 1—2 filma z našega področja. To so: Miravska svatba (1953), Veligdenski običaji (1954), Ritem in zvok, Gališka svatba, Derviši, Karakačani, Stara čaršija (vsi 1955), Ptice prihajajo (1956), Ptice in ribe (1961), Zapuščeni oltarji in Hajka (1962), Poslednji nomadi (1964), Migracije (1965).

Etnološko snov so obravnavali v filmih mnogi, kasneje zelo znani režiserji celovečernih filmov, kot so: Aleksandar Petrović, Mladomir Puriša Đorđević, Dušan Makavejev, Fadil Hadžić, ki je posnel kar tri filme: Poslednji šotor (1958), Karneval (1960), Sarakačane (1960). Film z etnološko tematiko pa so imeli v tem času svoje režiserje, čeprav so etnologi pri njihovem nastanku prav malo sodelovali. Kot pisci scenarija so izjeme Vera Kličкова za film Veligdenski običaji (1954) in dr. Niko Kuret za Štehanje (1959) kot tudi delo Žarka Pešića od leta 1962 naprej: Poslednji lončarji (1962), Pirotске preproge (1964), Selimov svet (1964). Ti ustvarjalci so — v Sloveniji: Zvone Sintič (Prekmurje, 1950; Nevesta, le jemlji slovo, 1954; Tri doline, 1955; Ti si kriv, 1961), Milan Kumar, ki je bil snematelj Sintičevega filma Prekmurje, Pod lipo, 1956; Ribničan bi rad plesal, 1956; Vasovanje, 1956) in končno Milka in Metod Badjura s Kroparskimi kovači (1954) — v Makedoniji: Aco Petrovski (Veligdenski običaji, 1954; Gališka svatba, 1955; Derviši, 1955; Karakačani, 1955; Stara čaršija, 1955), Trajček Popov (Ritem in zvok, 1955; Ptice in ribe, 1961; Zapuščeni oltarji, 1962), Tomo Leov kot pisec scenarija za 3 filme z etnološko tematiko, in končno Branko Gapo (Ptice prihajajo, 1956; Poslednji nomadi, 1964) — v Bosni in Hercegovini ob Živku Ristiću s tremi filmi še Vlatko Filipović (V zatišju časa in Žejno polje, oba 1965. leta), Midhat Mutapčić (Ko pride jesen, 1961) in Suad Mrkonjić (Svatje, 1964) — v Srbiji: poleg Žarka Pešića — Dragoslav Lazić (Zadušnice, 1963; Selitve, 1965) na Hrvaškem — poleg Fadila Hadžića Rudolf Sremec (Moreška, 1957; Sezonci, 1965).

Ustvarjalci filmov z etnološkimi temami so bili nagrajeni za svoje stvaritve na festivalu jugoslovanskega dokumentarnega in kratkega filma v Beogradu in sicer:

Dragoslav Lazić za Zadušnice, posnete 1963, in Vlatko Filipović za film V zatišju časa, posnet 1965. leta.

Filmi, ustvarjalci, in nagrade 1966—1970

V zadnjih 5 letih je bilo v Jugoslaviji izdelanih 53 filmov z etnološko tematiko, od teh 32 etnoloških, 21 pa s sorodno snovjo. Na leto je bilo izdelanih po 10 ali 11 filmov, in sicer izmenično, eno leto 11, naslednje 10. To je število, s katerim so etnologi lahko povsem zadovoljni, saj iz tega sledi, da vsak deseti film, izdelan v Jugoslaviji, obravnava etnološko ali sorodno tematiko. Če k temu dodamo, da etnološko snov obravnava še natanko 50 filmov, posnetih v tem obdobju (povprečno 10 vsako leto), so etnologi lahko še bolj zadovoljni.

V času od 1966—1970 sta bila glavna proizvajalca filmov te vrste Sutjeska film in Zagreb film, ki sta posnela skoraj polovico vseh filmov z etnološko in njej sorodno tematiko. Ugotovimo lahko, da je Sutjeska-film izdelal več filmov v prvih letih tega obdobja, Zagreb-film pa največ 1970. leta.

V Bosni in Hercegovini je v tem času delal Midhat Mutapčić (Skledarji, 1966; Izlet na deželo, 1966; Upanje, 1969), nastopa pa tudi Bakir Tanović, ki se zanima za etnološke teme (Mučenica, 1966; Dediščina, 1967; V imenu človeka, 1968; Čez dan, čez leto, 1970). Na Hrvaškem nadaljuje delo z velikim uspehom Rudolf Sremec (Zelena ljubezen, 1967; Čas molčanja, 1970), pa tudi cela skupina za etnologijo novih filmskih delavcev: Ivo Škrabalo (Dan, ko se sklepajo zakoni, 1967; Slamarke devojke, 1970), Ljiljana Jojić (Zeleni Jurij, 1969), Nikola Bibić (Šije, 1970) in Bogdan Žižić (1967). V Makedoniji nadaljujejo snemanje filmov z etnološko tematiko: Branko Gapo (Leto Gospodovo, 1967) in Trajčo Popov (Dovikuvane na proleto, 1968), a vse bolj se kot ustvarjalec uveljavlja Meto Petrovski (Virovo, 1967; Polje, 1969; Tapandžii, 1970). V Srbiji je poleg Dragoslava Lazića (Bogojavljanja, 1966) in Žarka Pešića (Tybelitë, 1966) še nekaj filmskih delavcev, ki so izdelali po dva filma: Branislav Bastać (Habibe, 1970; Ličkanje naroda pravoslavnega, 1970), Zdravko Velimirović (Ostrog, 1969; Umiritev krvi, 1970), Branko Milošević (5. Avgust — Te-kije, 1966; Ta človek ob meni, 1970), Stevan Stanić (Pardon, prijatelj, 1967; Pristave, z bogom, pristave, 1968) in Predrag Golubović (Nedelja, 1967; Na probe, 1969). V Sloveniji so po nekem premoru spet nastopili Milka in Metod Badjura (Koledniki, 1967; Sm z Ribnice Urban, 1968), Jane Kavčič (Grenka sol, Črno in belo, oba 1966) in Milan Ljubič (Brezje, 1969).

Tudi v tem obdobju je film z etnološko tematiko dobil prvo nagrado festivala jugoslovskega dokumentarnega in kratkega filma leta 1970. To je bil film »Upanje« Midhata Mutapčića, izdelan 1969. leta.

Sklep

Čeprav nas obseg proizvodnje filmov z etnološko tematiko zadovoljuje, ne moremo biti vselej zadovoljni s tematsko opredelitvijo in tudi ne s stališčem ustvarjalca. Posneti so bili filmi z omejenim številom snovi, ki jih često posnemajo: če je bil npr. leta 1960 kje posnet film o ciganih, lahko z gotovostjo pričakujemo, da bodo

film z isto snovjo naredili drugje prihodnje leto. Odtod tudi večje število ponavljanja in ločevanja tem, kar je razvidno v obravnavi.

O načinu dela lahko rečemo, da so pred 10 leti prevladoval vnaprej določene smeri tega tipa: prastara šega ali prastara obrt, zadnji lončar ali zadnji kovač, zaostala tehnologija ali zaostala pojmovanja. V novejšem času je ta način napredoval v objektivizirajoč način, največkrat brez poskusov pojasnitve pojavov.

Ugotovili smo, da ima dokumentarni film z etnološko tematiko dobre ustvarjalce, da dobiva priznanja in nagrade, vendar mu teh priznanj kljub poizkusom posameznikov ne izkazujejo etnološke ustanove ali združenja. Nasprotno pa se popularni dokumentarni film na naše teme odreka pomoči etnologov in tako pridemo do drugega paradoksa. Napake delamo tako mi etnologi kot filmski ustvarjalci. Režiserji, kot da se bojijo, da bi jim sodelavec — etnolog vsilil neke nefilmske rešitve in film obteževal z nepotrebnimi drobnarijami, in etnolog, kot da se bo izneveril svoji vedi, če se podredi režiserjevim filmskim zahtevam. Resnica je seveda tudi tu nekje med tema dvema stališčema.

Končno, tudi če bi se današnje stanje ne spremenilo, je etnologija v Jugoslaviji lahko bolj zadovoljna s filmanjem etnoloških snovi v dokumentarnih filmih kot v mnogih drugih državah.

Dušan Drljača

Résumé

Le film documentaire yougoslave à la thématique ethnographique

L'auteur donne un exposé des films ethnographiques exécutés en Yougoslavie entre 1945 et 1971 en désignant son ouvrage comme un aperçu statistique du film ethnographique. Comme source, l'auteur s'est servi de la Filmographie extraordinaire du film yougoslave pour les années 1945—1965 éditée par l'Institut cinématographique de Belgrade, des catalogues du Festival du film documentaire et de court métrage yougoslave pour les années 1967—1971, de la production du film yougoslave des dix dernières années, du travail à l'organisation, à Niš en 1964, du «Premier aperçu balkanique du film ethnographique», puis de l'aide à l'organisation, à Sofia en 1965, d'un pareil aperçu et, enfin, des projections de films ethnographiques, des pays de l'Est pour la plupart, à l'occasion du VIIe Congrès International des sciences anthropologiques et ethnologiques organisé à Moscou en 1964.

L'auteur a divisé les films en deux groupes principaux: «Films ethnographiques et semblables» et «Autres films», c'est-à-dire ceux qui ne traitent des problèmes ethnographiques que partiellement. Des 333 films, ont été classés dans la premier et 201 dans le second groupe. Les films de télévision n'ont pas été pris en considération.

L'auteur a dédié son livre à la mémoire de son camarade et ami Žarko Pešić, ethnologue, cinéaste et premier président du Comité balkanique du film ethnographique, mort prématurément.

Razstave Slovenskega etnografskega muzeja v letih 1970 in 1971

Klekljane čipke

25. marca 1970 je bila v stalnih razstavnih prostorih Slovenskega etnografskega muzeja v Ljubljani odprta razstava Klekljane čipke. Pri pripravah razstave je sodeloval Mestni muzej iz Idrije. Razstava je pokazala razvoj klekljanih čipk na Slovenskem od konca 17. stol. pa do danes. Posamezna poglavja so seznanila obiskovalce z začetkom in pospeševanjem čipkarstva ter z razširjenostjo. Predstavljeni so bili izdelovalci klekljanih čipk, njihovo število in njihov zaslužek. Nadalje je razstava pokazala potrošnjo čipk in trgovanje ter narodni dohodek, ki ga je prinašalo te vrste čipkarstvo. Končno je bil s številnimi vzorci in njihovimi aplikacijami, z domačimi in tujimi predlogami podan tehnološki in formalni razvoj klekljanih čipk.

Razstava je posredovala prvi muzejski pregled o tej domači obrti, ki se je širila in uvajala večinoma v neagrarnih in tistih gospodarsko pasivnih naseljih, kjer so bile manjše možnosti drugega zaslužka. Hkrati pa je razstava pokazala del tvornosti in soustvarjanja našega človeka.

Obsežen in bogato ilustriran katalog z 31 slikovnimi prilogami pomeni pomemben doprinos k tovrstni strokovni literaturi. Razstavo je pripravila dr. Marija Makarovič, znanstveni sodelavec muzeja. Po postavitvi v Ljubljani, kjer je bila razstava občasna, jo je v juniju prevzel Mestni muzej v Idriji, kjer je postavljena kot stalna muzejska razstava.

Idrijska kleklarica, 1969

Kmečka hiša na slovenskem alpskem ozemlju

Razstava je bila odprta od 15. julija 1970 do 20. 2. 1971. Obsegala je dva dela: stavbarstvo in notranjo hišno opremo. Prvi del razstave je seznanil obiskovalce z oblikovnimi načeli, ki karakterizirajo kmečko stavbarstvo na slovenskem alpskem ozemlju. Tu se je namreč ohranilo največ primerkov bogatega kmečkega stavbarstva, ki tako po velikosti kot po oblikovni moči prekaša večino regionalnih arhitektur z drugih slovenskih ozemelj. Po drugi strani pa se je prav v alpskih predgornjih ohranila tudi preprosta dimnična hiša, ki se po prostorski razdelitvi komajda razlikuje od prazgodovinskih bivališč.

Razstava je pokazala, da je za stavbarstvo na Gorenjskem, loškem ozemlju, delu Notranjske in v Ziljski dolini značilna funkcionalna zasnova in soroden razvoj tipov oblikovanja od začetka 16. do druge polovice 19. stol. Temeljna prostorska značilnost te arhitekture je že pred 16. stol. dosledna delitev na bivalne, komunikacijske in gospodarske prostore ter funkcionalna povezava med čistim bivalnim prostorom in črno kuhinjo. Pri dimnicah sta prostorska zasnova in z njo povezani oblikovalski prijem drugačna. Dimnica je lahko enocelična, pa tudi pri večceličnem dimničnem poslopju ni izrazitih funkcionalnih povezav med prostori. Razstava je poleg teh ugotovitev pokazala tudi pomembnejše detaile in opozorila na oblikovanje fasade kmečke hiše, ki je podrejena notranjim prostorskim zakonitostim. Deloma so obiskovalci razstave lahko videli tudi poglobitve značilnosti naselij na našem alpskem ozemlju.

Razstava notranje hišne opreme je predstavila vse značilne predmete, postavljene v nakazanih prostorih alpske hiše. S tem je bila poudarjena funkcionalnost predmetov, medtem ko so na oblikovne kvalitete posameznih kosov pohištva opozorili predmeti, razstavljeni izven tlorisne zasnove. Razstavljeno ilustrativno gradivo je upoštevalo krajevne variante, časovne spremembe in stopnjo stanovanjske ravni, ugotovljeno na podlagi števila postelj v določenih časovnih obdobjih v zadnjih 100 letih.

Razstavo sta pripravila dr. J. Sedej, konservator Zavoda za spomeniško varstvo Slovenije (ljudsko stavbarstvo) in Fanči Šarf, kustos muzeja (notranja oprema). Izšel je katalog z več ilustracijami.

Kič

23. aprila 1971 je bila v prostorih muzeja odprta razstava kiča. Ta je od vseh dosedanjih muzejskih razstav vzbudila največ pozornosti in zanimanja javnosti. Pripravljena je bila z namenom, da opozori obiskovalce na razširjenost tega pojava, hkrati pa poda zgodovinske pogoje nastanka in okoliščin, ki so ga porodile.

Razstavljenih je bilo nad 400 predmetov, ki po uporabljeni zgodovinski pomenski analizi sodijo v kič. Prikazan je bil prehod od umetnosti za kmečke domačije do tako imenovanega vulgarnega kiča, s katerem so posegali največ novi meščani, ki so čutili potrebo po novi kulturi; le-tej pa je rada ustregla kapitalistična proizvodnja. Ta skupina predmetov je opozorila na veliko razširjenost in raznovrstnost kiča.

Slika iz kataloga Slovenska alpska hiša

Druga zvrst predmetov je bila na razstavi opredeljena kot skriti kič. Nastanku in uporabi tovrstnih predmetov je v največji meri botroval snobizem, ki je zaradi zunanjega, neintimno motiviranega razmerja do umetnosti zmeden in negotov pri ocenjevanju vrednosti. Akademizem 19. in 20. stol. je bila prva pojavna oblika tovrstnega kiča. V skriti kič novejšega časa je avtor razstave, dr. Gorazd Makaro-

Slika iz kataloga Kič

vič, znanstveni sodelavec muzeja, uvrstil tudi likovno kulturo socialističnega realizma. Končno je bil na razstavi zastopan tudi današnji skriti kič, ki temelji v estetiziranju in modrosti. Razstava je z zgodovinskim pristopom pokazala značilnosti in pomen kiča, opozorila na negativne učinke kiča ter nakazala vzroke in možnosti, da te učinke odstranimo.

Obiskovalcem te razstave je bilo na voljo aktivno sodelovanje pri ocenjevanju in ovrednotenju predmetov kot kič. Knjige vtisov so se naglo polnile, prazne vitrine, namenjene za predmete, ki so jih prinesli na razstavo obiskovalci sami, pa so le-ti hitro napolnili. Veliko zanimanje je bilo tudi za katalog, ki je izšel ob razstavi. Odziv v javnosti je bil viden skoraj v vseh dnevnih časopisih in revijah, ki vključujejo tudi kulturno problematiko tako v Jugoslaviji kot tudi v sosednjih državah.

Kmečka hiša v slovenskem panonskem svetu

Ta razstava je bila poglobilni prispevek Slovenskega etnografskega muzeja k praznovanju 150-letnice muzejstva na Slovenskem. Odprta je bila 14. oktobra 1971. Z njo je muzej nadaljeval cikel razstav o kmečki hiši na slovenskem ozemlju. Razstava je predstavila ljudsko stavbarstvo in notranjo hišno opremo, značilno za naš panonski svet. Pretežni del razstavljenega gradiva je izviral iz Prekmurja.

Uvodoma so se obiskovalci razstave lahko seznanili z zemljiško razdelitvijo in oblikami vasi, predstavljen je bil tloris značilne obcestne panonske vasi z vsemi stavbami in drugimi objekti ter razvoj vasi v zadnjih sto letih. Makete, tehnični posnetki in foto-povečave so pokazale vrste domov in značilne povezave stanovanjske hiše z gospodarskimi prostori. V zvezi s tem je razstava doprinesla nekaj novih dognanj. Stanovanjska hiša je bila prikazana z raznih gledišč: kot likovno dognana arhitekturna tvorba, ki jo odlikuje predvsem skladnost gradiva in oblik ter estetski poudarki, kot funkcionalna stavba z ustaljeno prostorsko razdelitvijo ter kot arhitekturni objekt, ki je v teku razvoja iskal in našel najprikladnejšo obliko. Hiša z ločenimi vhodi z dvorišča v vsak prostor posebej velja poleg dimnice za najstarejšo hišno obliko. Kot zadnja razvojna oblika dimnice je bila pokazana hiša iz okolice Brežic. Bela krajina je bila zastopana s prikazom revnejše lesene hiše in zaprtega četverkotnega doma.

Notranja hišna oprema je bila v glavnem vsa prikazana v prostoru, kajti značilni hišni tloris je bil načrtan v razstavnih dvorani. Razstava je pokazala na eni strani skromnost in navezanost na hišno delavnost, po drugi strani pa na dokajšnjo iznajdljivost in estetiko pri oblikovanju lesenih in keramičnih posod. Rezljana skrinja sodi med najvrednejše in najlepše kose notranje hišne opreme na panonskem ozemlju, kar so potrdili razstavljeni primerki. Stopnja stanovanjske kulture je bila na splošno tu nižja kot na drugih območjih Slovenije, čemur je bil poleg navezanosti na tradicijo v veliki meri vzrok neugoden gospodarski položaj panonskega kmeta.

Pokrajinski foto-posnetki in nekaj umetniških oljnih slik je razstavo prijetno poživilo, hkrati pa obiskovalcu približalo to zemljo in človeka.

Tudi to razstavo je dopolnjeval katalog, ki pomeni pomemben prispevek k naši strokovni literaturi. Razstavo je pripravila F. Šarfova.

Poleg navedenih večjih razstav je bilo v teh letih v muzejskih prostorih v Ljubljani in v ostalih muzejskih postojankah SEM ter na gostovanjih v številnih krajih Slovenije, v drugih republikah pa tudi v tujini še 30 občasnih razstav.

F. Šarf

Slika iz kataloga Kmečka hiša v slovenskem panonskem svetu

Zusammenfassung

Die Ausstellungen des Slowenischen Volkskundemuseums in den Jahren 1970 und 1971

Neben zahlreichen kleineren periodischen Ausstellungen wurden im Slowenischen Volkskundemuseum in den Jahren 1970 und 1971 vier grössere Ausstellungen veranstaltet: »Klöppelspitzen«, »Bauernhaus im slowenischen Alpenraum«, »Kitsch« und »Bauernhaus im slowenischen panonischen Raum«.

Poročilo o razstavi dejavnosti etnografskega oddelka pri Gorenjskem muzeju v Kranju med leti 1960/1970

V obdobju zadnjih desetih let se je etnološki oddelek pri Gorenjskem muzeju v Kranju posvečal predvsem sistematičnemu etnografskemu delu na terenu. Terenskemu delu so sledile topografske razstave, ki jih je muzej pripravil v svojih razstavnih prostorih v Kranju, pa tudi na terenu. Poleg tega je etnografski oddelek Gorenjskega muzeja v Kranju v omenjenem obdobju pripravil še vrsto tematskih razstav, ki so prikazovale posamezne prvine ljudske kulture širšega gorenjskega območja.

Leta 1962 je bila v Gorenjskem muzeju (takratnem Mestnem muzeju) v Kranju odprta razstava **Gorenjska ljudska noša**. V originalih je prikazovala posamezne variante gorenjske kmečke noše iz 2. polovice 19. stoletja, starejšo nošo Gorenjcev so ponazarjale upodobitve (po Valvazorju, Hacquetu in Goldensteinu).

Izreden pomen in mesto ima v gorenjski ljudski kulturi nedvomno domača obrtna dejavnost. Na območju Gorenjske se je razvila vrsta domačih obrti, ki so krog svojih odjemalcev raztegnile daleč čez meje Kranjske (platnarstvo, sitarstvo, slarnikarstvo, čipkarstvo pa lončarstvo in zvončarstvo). Na razvoj te, v preteklosti izredno žive domače obrtne dejavnosti na Gorenjskem je gotovo v veliki meri vplivala tudi ugodna geografska lega gorenjskega ozemlja. Na križišču starih prometnih poti je bila že zgodaj postavljena zveza s Primorsko na eni strani, na drugi strani pa zveza s sosednimi alpskimi deželami. Po teh poteh so prihajale pobude, po njih so tudi odhajali izdelki gorenjskih obrtnikov v tuje dežele.

Daljšim pripravam je leta 1965 v Kranju sledila razstava **Domača obrt na Gorenjskem**. Prikazane so bile vse oblike in zvrsti domačih obrti, ki so bile v 19. stoletju še v najlepšem razmahu (platnarstvo v Škofji Loki in okolici, suknarstvo v Begunjah, sitarstvo v Stražišču pri Kranju, nogavičarstvo v Trziču, slarnikarstvo v okolici Domžal, čipkarstvo in krhkarstvo na škofjeloškem ozemlju, lončarstvo v Ljubnem in Komendi, zvončarstvo v okolici Gorij pri Bledu, piparstvo na Gorjušah v Bohinju, na Martinj vrhu v Selški dolini ter Moravški dolini, žbičarstvo in plehtarstvo v okolici Preddvora, škafarstvo v Bohinju in opekarstvo v kranjski okolici). Razstavljenih je bilo nad 100 izvirnih eksponatov in 60 fotografij. Ob razstavi je izšel tudi vodnik z izčrpnim besedilom o zgodovini, obsegu in pomenu posameznih obrti ter o njihovem pomenu in obsegu v današnjem času in prostoru.

Velik odmev je pri občinstvu doživela razstava **Ljudska umetnost na Gorenjskem**, ki je bila leta 1965 odprta najprej v Kranju, kasneje pa je Gorenjski muzej z njo gostoval tudi v Beljaku. Poglavitni namen te razstave je bil prikazati domačemu in tujemu obiskovalcu vse prvine gorenjske ljudsko-umetnostne ustvarjalnosti, ki se je uveljavljala v kmečkem stavbarstvu, v ljudskem slikarstvu (freske, poslikano pohištvo, panjske končnice, votivne podobe, slike na steklo, sem sodijo tudi vezene), v rezbarstvu, kamnoseštvu, v umetnem kovaštvu pa v oblikovno kvalitetnih lončarskih izdelkih. Na razstavi je prevladovalo gradivo iz 19. stoletja, le s posameznimi predmeti (elementi ljudskega stavbarstva, votivne podobe, freske, poslikana skrinja, lesena plastika) je razstava segala v starejše obdobje, največ v 18. stoletje. Organizator razstave v Beljaku je gmotno omogočil tudi izdajo kataloga: *Volkskunst in Gorenjsko, Slowenien, Villach 1965*. Del razstave je bil l. 1967 prikazan še v pobratenem francoskem mestu ob Azurni obali, La Ciotat.

Domača obrt na Gorenjskem

Domača obrt na Gorenjskem

Študijsko zasnovana in v strokovnem pogledu pomembnejša je bila razstava **Gorenjska kmečka skrinja**, ki jo je muzej pripravil l. 1966.

V uvodnem delu razstave so bile s fotografijami prikazane starejše oblike kmečke skrinje (tesana skrinja, zabojna skrinja s podstavkom iz 2. polovice 15. stoletja — po upodobitvi na freski sv. Nedelje v Crngrobu, ter mlajša oblika renesančne skrinje s konstrukcijskim poudarkom na bočnih stranicah iz 2. polovice 16. stoletja). Poglavitni namen razstave je bil prikazati razvoj okrasnih oblik na gorenjski kmečki skrinji, ki mu moremo sklenjeno slediti do začetka 17. stoletja, ko so se nam ohranili najstarejši primeri plastično in slikarsko okrašenih skrinj, pa do konca 19. stoletja, ko so prenehale delovati ljudske slikarske delavnice in je skrinja izgubljala svoj pomen v notranji opreми kmečkih stanovanj.

Študijsko obdelana zbirka slik na steklo v Gorenjskem muzeju je bila javnosti predstavljena na razstavi **Ljudske slike na steklo** leta 1967. Na podlagi domače in tuje literature so bile slike na steklo v zbirki Gorenjskega muzeja klasificirane po pripadnosti posameznim slikarskim delavnicam. Poleg slik, ki so nastale v tujih slikarskih delavnicah (avstrijskih v Sandlu in čeških v Pohořih) in so v absolutni številčni premoči, so bile na razstavi prikazane tudi slike na steklo, ki so nastale v domačih slikarskih delavnicah (Selška delavnica, delavnica mojstra okorne risbe). Z domačim gradivom je na razstavi sodeloval tudi SEM iz Ljubljane. Ob razstavi je izšel propekt s strokovnim uvodom.

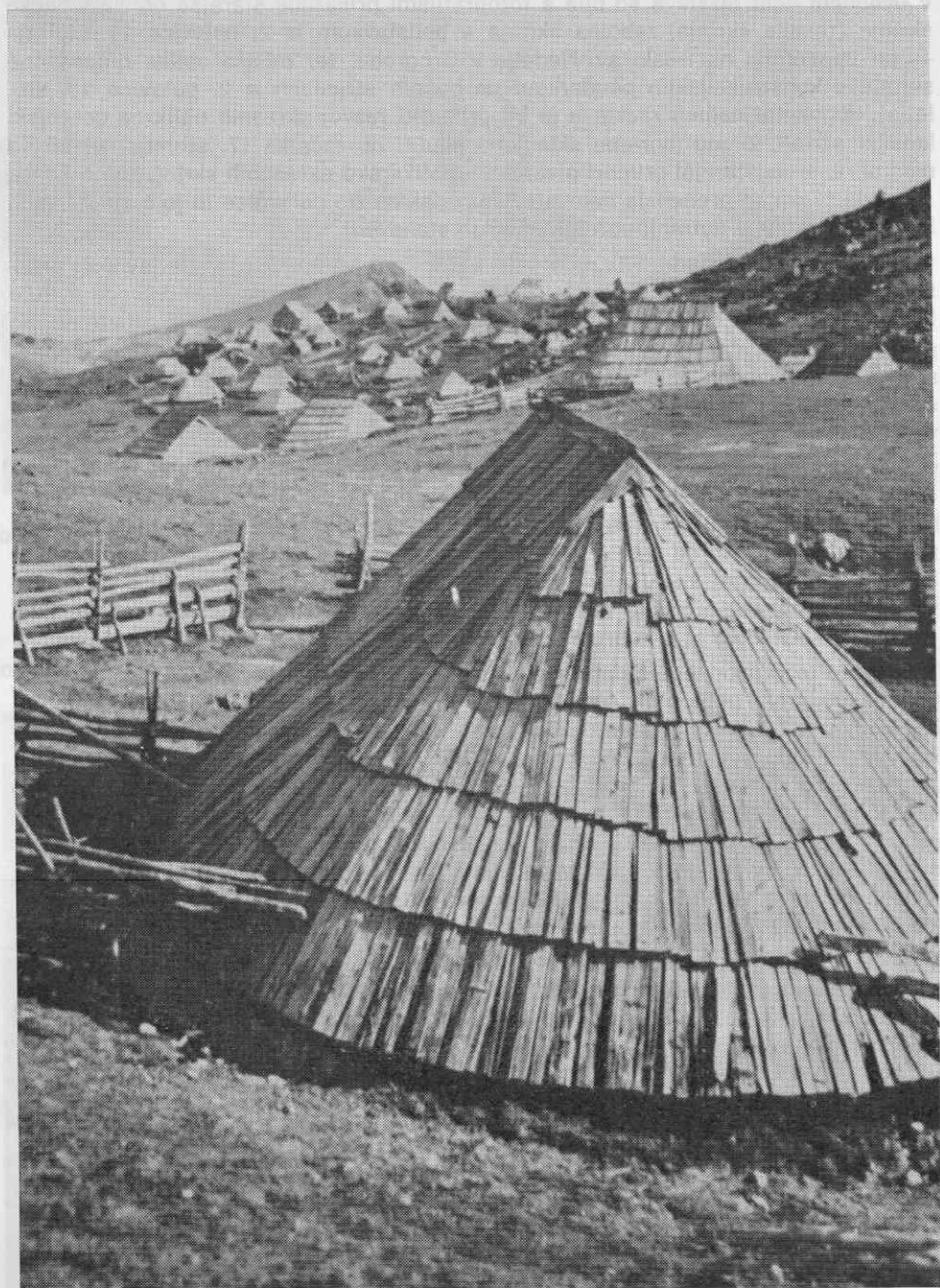
Dve leti so trajale temeljite priprave na razstavo **Planšarska kultura na Gorenjskem**, ki je bila od leta 1969 do 1971 odprta v vseh razstavnih prostorih v II. nadstropju muzejske hiše v Tavčarjevi ulici 43. Na razstavi so bile prikazane vse najpomembnejše prvine te za območje Gorenjske tako pomembne oblike ljudske kulture. Gradivo je bilo urejeno po poglavjih.

Vsebinsko težo uvodnega dela razstave so nosile karte in diagrami, ki so osvetljevali gospodarski pomen in obseg živinoreje ter planšarstva na Gorenjskem od osemdesetih let preteklega stoletja do danes. Pogled v starejšo zgodovino planšarstva je odpiral kartografski prikaz planin, ki se v zgodovinskih virih najbolj zgodaj omenjajo (od l. 973, ko je sporočeno ime planine Pečane na Jelovici, do okr. l. 1500). S posameznimi fotografskimi kopijami listinskih virov z omembami planin ali dajatev v živini in siru, je razstava opozarjala na razmere, ki so v zvezi s planšarsko živinorejo veljale v fevdalni dobi. S tem namenom je bil sprejet v koncept razstave tudi kartografski prikaz planinskih kmetij — sirnic ali švajg, ki jih zgodovinarji ugotavljajo na ozemlju škofjeloškega gospodarstva.

V nadaljnjih poglavjih je bila obravnavana planšarska arhitektura s planšarskimi naselji, prikazana notranja oprema pastirskih stanov iz bohinjskih gora, dalje ljudski promet v Alpah, sirarska dejavnost in v sklepnem delu razstave pastirsko življenje na planinah, njihova noša in pastirska umetnost.

Zanimiva je ugotovitev, da se je v naši pastirski kulturi, zlasti še v pastirskem stavbarstvu, ohranilo največ starega izročila v planšarskih območjih, kjer velja, ali je še do nedavna veljal sistem posamičnega, individualnega pastirstva na skupnih planinah (Bohinj, planine velikoplaninske skupine). Planšarsko stavbarstvo je bilo obravnavano po gorenjskih alpskih območjih: Julijske Alpe, Karavanke, Kamniške Alpe. V tem okviru so bile prikazane vse razvojne oblike pastirskih zgradb. Poleg stanov »na kobilah« v bohinjskih gorah, »tamarjev«, se je najstarejše pastirsko stavbarsko izročilo ohranilo v šotorasti obliki pastirske koče na planinah veliko-

Planšarsko naselje na Veliki planini — motiv z razstave »Planšarska kultura na Gorenjskem«

planinske skupine ter na planinah na Krvavcu. Ob razstavi je izšel vodnik s krajšim, vendar izčrpnim strokovnim uvodom.

V prizadevanju, da bi razstava dobila trajnejši značaj, so bili v ta namen pridobljeni prostori v opuščeni sirarni v Stari Fužini. V prostorski stiski ni bilo moč prikazati razstave v celoti. Omejili smo se na prikaz planšarstva v Bohinju, saj je to območje z najbolj razvitim planinskim pastirstvom in območje, kjer se je v pastirski kulturi ohranilo tudi največ starega izročila.

Ob razstavah, ki jih je pripravil Gorenjski muzej, so v Kranju gostovali s svojimi razstavami še drugi muzeji:

1. Raznobarvne vezenine in tkanine na Slovenskem, SEM Ljubljana, 1961;
2. Vraževerje na Slovenskem, SEM Ljubljana, 1965;
3. Modeli za »mali kruhek« na Slovenskem, SEM Ljubljana, 1966;

Planšarska kultura na Gorenjskem

4. Kamnita ljudska plastika na Krasu, SEM Ljubljana, 1966;
5. Arhitektura na vasi, Zavod za spomeniško varstvo Kranj, 1966;
6. Planšarstvo na Veliki planini, Muzej Kamnik, 1967;
7. Noše bitolskega okraja, Zavod za napredek gospodinjstva in Muzej Bitola, 1968.

Anka Novak

Zusammenfassung

Die volkskundlichen Ausstellungen des Museums in Kranj

Die obigen Zeilen bringen den Bericht über die volkskundlichen Ausstellungen des Museums in Kranj von 1960 bis 1970. Folgende Ausstellungen verdienen besondere Erwähnung: Volkstracht in Gorenjsko, Volkskunst in Gorenjsko, Bauerntracht in Gorenjsko, Hinterglasmalereien und Almkultur in Gorenjsko.

Knjižna poročila in ocene

Milenko S. Filipović, *Srpska naselja u Beloj krajini.*

Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Radovi XXXV, Odjeljenje društvenih nauka, knjiga 12, Sarajevo 1969, str. 147—238.

Avtorjev namen je bil, da ugotovi nastanek sorazmerno majhne skupine Srbov (400—450 oseb) v Beli krajini, njeno poreklo in posebnosti, predvsem pa, na kakšen način se je ta skupina lahko ohranila do danes. Pozoren je predvsem na starejše oblike življenja in šeg bojansko-marindolskih Srbov. O njihovih somatskih posebnostih je objavil študijo že Niko Županič — »Žumberčani i Marindolci« (Bgd 1912); imel je v načrtu še monografijo o Srbih v Sloveniji. Tudi Filipović ugotavlja, da po pisanih virih naseljevanje tako imenovanih uskokov v pustih in redko naseljenih predelih Bele krajine sega v leta 1530—1538 in da je bilo posledica velikih premikov med Srbi in drugimi balkanskimi narodi, ki so jih povzročili vdori Turkov na Balkan.

Avtor daje pregled srbskih naselij, opis izvira in nastanka njihovih imen ter ob drugih splošno srbskih elementih tudi tiste, ki so znani ali značilni za Srbe v Dalmaciji, Bosni in Hercegovini. Dalje navaja primere govora (to je po njegovem najboljši odgovor na vprašanje o poreklu in preteklosti te skupine), ki je seveda pod vplivom slovenskega jezika, vendar po svojih obeležjih vzhodno hercegovski, dosledno štokavski, v osnovi pa ijekavski — s čistimi ikavskimi in ekavskimi elementi. Avtor navaja tudi glavne fonetske posebnosti, izpuščanje glasov in turcizme. Razlike v jeziku Bojancev in Marindolcev so neznatne.

V zvezi z živinorejo omenja tudi trgovino z živino (o tej piše že Valvasor) in z žitom, torbarjenje, gojenje sadja in zelenjave, lanu, konoplje, vinogradništvo (našteva in imenuje poljedelsko orodje), mlatenje na gumnu in na podu (v novejšem času s stroji), sečno in pripravo lesa v gozdu, zaposlovanje moških in žensk v industriji (v bližnjih in oddaljenih krajih, Nemčiji, Avstraliji) ter promet — prenašanje tovorov.

Sledi opis hiše in načinov njene zidave, prav tako tudi manjših gospodarskih stavb, notranje hišne opreme, posodja ter drugega orodja, ki rabi v gospodinjstvu.

Prehrana je razen nekaterih posebnosti etnične narave te skupine, ki so sicer značilne za Srbe v Bosni in Hercegovini, podobna srednjeevropski kuhinji.

Moška in ženska noša, ki jo dopolnjujejo posamezni deli, prevzeti od Slovencev, sicer značilni za panonske kraje, sta podobni hrvaški (oboje, prehrano in nošo uskokov v 2. polovici 17. stoletja, omenja že Valvasor).

Avtor razglablja o družinskih in družbenih odnosih pri bojansko-marindolskih Srbih, o sklepanju zakonskih zvez (o tem prav tako že poroča Valvasor), nekdanjih zadrugah, sorodstvih, priimkih, vzdevkih in pozdravljanju. Nadalje govori o življenjskih šegah (ob rojstvu, ženitvi, smrti-pogrebu), letnih praznikih (božiču, cvetni nedelji, Jurjevem itn.) in verovanjih (o slednjih piše Valvasor), ki niso le sodobne značilnosti bojansko-marindolskih Srbov, temveč pomagajo tudi k spoznavanju njihove etnične preteklosti. Verovanja v demonska in pol-demonska bitja so že precej zbledela. V večji meri so ohranjeni zagovori ob boleznih.

Publikacijo dopolnjuje še dodatek k nekaterim poglavjem, povzetek v nemščini in fotografsko gradivo.

Barbara Plestenjak-Jemec

Studije i građa o Sinjskoj krajini, Narodna umjetnost 5—6,
 Institut za narodnu umjetnost u Zagrebu, 1967—68, str. 697.

Pod gornjim naslovom »Studije i građa o Sinjskoj krajini« je izdal Institut za narodnu umjetnost v Zagrebu v letih 1967—68 posebno publikacijo kot del znatno obširnejšega zvezka letnika »Narodna umjetnost«, posvečeno devetim različnim avtorjem.

Bernard Stulli nas v študiji **»Kroz historiju Sinjske krajine«** (str. 5—93) seznanja z ekonomskim, družbenim in političnim položajem Sinjske krajine vse od srednjega veka mimo fevdalizma, turške oblasti, krajiškega sistema mletske države in prehoda v 19. stoletje, in omenja tranzitno ter regionalno trgovino, cestni in železniški promet, zadolženost kmetov, lastništvo zemlje, agrarne odnose, globoko krizo kapitalističnega sistema in države, delno agrarno reformo, skupne borbe vaških in delovnih mas in končno ljudske mase v osvobodilni borbi (1941—1945).

V prispevku **»Etnografski prikaz Sinjske krajine«** (str. 95—109) omenjata Jelena Gamulin in Ilda Vidović v zvezi z živinorejo najstarejši tip hiše — prizemnico, ki je hkrati pastirjevo stanovanje in shramba za predmete, ki rabijo za predelavo mleka, eno- in dvonadstropno hišo, čemur sledi opis hiše in kuhinjske opreme ter živinske staje. Navajata bistveno orodje, ki rabi v poljedelstvu, setev, žetev, mlatenje, shranjevanje in mletje žita (veliki in mali ročni mlini), ličkanje in robkanje koruze, prešanje grozdja in kuhanje žganja, izdelovanje opank, lesenih predmetov, lončarstvo, dele moške in ženske noše ter nakita. Dalje je govor o prehrani, predenju volne, tkanju (horizontalne statve), stopah za valjanje sukna in njegovem barvanju. S čebelarstvom, ribolovom, račjim in žabjim lovom so se ukvarjali že nekoč.

V študiji **»Narodne pjesme Sinjske krajine«** Olinka Delorka (str. 111—157) sledi navedbi piscev, ki so publicirali ljudske pesmi iz Sinja in njegove okolice, izbor 36 pesmi iz različnih krajev. Največ je lirskih, nato tistih na meji med liriko in epiko (romance in balade), najmanj pa je čistih epskih pesmi. Pisec opozarja na nekatere primere, ki se naslanjajo na francosko poezijo in na stilno posebnost pesništva Sinjske krajine — mešanico ijevskih in ikavskih oblik ne le v isti pesmi, temveč ponekod celo v istem verz. Najštevilneje je zastopan deseterec, za njim pa osmerec, ki se meša s sedmercem ali šestercem. Izboru pesmi je priloženo kazalo in variante pesmi, slovarček manj znanih besed in kazalo pesmi po začetku verza.

Maja Bošković-Stulli ugotavlja v prispevku **»Narodne pjesme Sinjske krajine o oslobodilackoj borbi 1941—1945«** (str. 159—173), da pripadajo naslednje pesmi izrazito ustni tradiciji in da je precej le-teh prekoračilo domači okvir ter prešlo v splošno poznani fond narodnih pesmi tega časa. Tu gre za večinoma kratke zaokrožene balade, ki se nanašajo na poznane akcije in dogodke iz NOB v Sinjski krajini. Vsem tem pa daje stalno imenovanje planin, ki obkrožajo Sinjsko krajino in ki so bile zaklonišča partizanov, poseben pečat rodnega kraja. Z borbenimi potmi domačih dalmatinskih enot so povezani tudi verzi o Dalmatincih v Liki. Priložene so opombe ob tekstu in 22 primerov pesmi.

Jerko Bezić razpravlja v gradivu **»Muzički folklor Sinjske krajine«** (str. 175—275) o glasbeni folklori Sinjske krajine, presenetljivi z vitalnostjo starih tradicionalnih, prehodnih in novih oblik. Detajlneje je prikazanih in analiziranih 35 karakterističnih primerov vokalne, vokalno instrumentalne in instrumentalne ljudske glasbe. Posebnost ljudskega petja so odrejeni obrazci posameznih vokalnih oblik, ki jih je avtor razdelil v treskavice in vojkovice (tre-

skanje z glasom in obvezno ponavljanje nenavadnega drobljenja glasu, izvedenega s polnim glasom na zlogu voj ali hoj), petje iz kape, knjige (način petja daljših pripovednih pesmi brez instrumentalne spremljave s kapo ali zaprto knjigo v roki zaradi koncentracije), nari-calke in uspavanke (brez instrumentalne spremljave), rere, petje na bas (precej razšir-jena relativno nova oblika), starejše dalmatinske mestne pesmi, ostale oblike ljudske pesmi in v pesmi z glasbeno spremljavo. Priloženi so notni primeri pesmi, pojasnila po-sebnih znakov v notnih primerih in tekst 9 pesmi.

V študiji »**Narodni plesovi Sinja i okolice**« (str. 277—301) nas Ivan Ivančan seznaja z druž-beno vlogo plesa v Sinju in njegovi okolici, njegovo karakteristiko, vrstami plesa, prepo-vedmi in vedenjem na plesu, verovanji, učenjem in petjem vezanim na ples, opisom in potekom kola ter našteva kraje, kjer so različni sloji prebivalstva najraje plesali.

Maja Bošković-Stulli, »**Narodne pripovetke i predaje Sinjske krajine**« (str. 303—432): avto-rica predstavlja 95 primerov bajk, pripovedk, legend in anegdot iz Sinjske krajine, kakor so jih pripovedovali ljudje, brez dopolnjevanja in olepševanja, z dialektičnimi nedosled-nostmi (prepletanje ikavščine in ijekavščine). Spregovori o prvih poznanih zapisih sinjskih ljudskih pripovedk in izročil v književnosti v 18. stoletju, o znamenitem Fortisovem poto-pisu iz Dalmacije, zbirkah »Sinjske narodne pjesme i pričanja« in »Kotarske narodne pjesme« Stjepana Grčića ter o koledarju »Zadrugar« Dinka Šimunovića. Priložene so opom-be ob tekstu in kratice pogosteje citiranih publikacij.

Josip Miličević nas v prispevku »**Narodni običaji i vjerovanja u Sinjskoj krajini**« (str. 433—515) seznaja z običaji in verovanji Sinjske krajine; z življenjskimi (ženitni, ob roj-stvu in smrti), letnimi (pustni, prvomajski, božični idr.), ostalimi običaji in verovanji (vsa-kodnevno življenje in gospodarstvo, prehrana, ljudska medicina) ter običaji in verovanji ob gospodarskih opravilih (vzreja živine, poljedelstvo, zidanje hiše, sovprega, nastrožno kum-stvo, pobratimstvo in posestrinstvo, vasovanje, preja).

V naslednji študiji »**Narodna drama i igre u Sinjskoj krajini**« (str. 517—578) razpravlja Nikola Bonifačić Rožin o dramski aktivnosti v Sinjski krajini. Ljudsko dramo deli v svatbene, pustne in dramske igre na vasi ter v ljudske igre (sinjska alka idr.), na koncu pa omenja še izreke, pregovore in kletvice.

Omenjenim razpravam, ki jih dopolnjujejo povzetki v nemščini, je priloženo slikovno gra-divo, tem pa sledijo še poročila in ocene (str. 579—666) ter kronika — »Uz dvadesetu godišnjicu Instituta za narodnu umjetnost (1948—1968)« (str. 667—697) Maje Bošković-Stulli.

Barbara Plestenjak-Jemec

Jens-Ulrich Davids, Das Wildwest-Romanheft in der Bundesrepublik.
Volksleben, 24. Band, Tübingen 1969, 289 strani.

Kot eno zadnjih del, ki jih je izdalo Tübinsko društvo za etnologijo v svoji zbirki **Volksleben** (medtem se je zbirka odpovedala naslovu **Volksleben** in je ohranila samo dotedanji podnaslov **Raziskave Instituta Ludwiga Uhlanda pri tūbinski univerzi**), je izšla doktorska disertacija J. U. Davidsa o serijah westernskih romanov v Zahodni Nemčiji, na podlagi katere je bil pisec promoviran na tūbinski univerzi. Predmet obravnave so zadevni westernski zvezki »kot družbeni, ne kot estetski pojav« in kot »objektivacija neke subkulture«.

V prvem razdelku je opisana predzgodovina te slovstvene zvrsti v Združenih državah, od J. F. Coopra do A. Adamsa. Ob tem je zanimiv podatek, da je bilo v Hollywoodu od 1946 do 1951 izdelanih okoli 2400 filmov, od tega petina westernov, in da je založba Bantam Books od svoje ustanovitve do 1951 prodala več ko 25 milijonov izvodov westernskih romanov. Sledi opis tovrstnega izročila pri Nemcih (Sealsfield, Gerstäcker, May), posebej poučen pa je ekskurz k zgodovinskim prvinam tega slovstva (živinoreja, Indijanci, vojaki, iskanci zlata ipd.).

Težišče dela je v drugem in tretjem razdelku: vsebinska analiza westernskih zvezkov v Zahodni Nemčiji in westernski zvezki kot slovstvo. V vsebinski analizi je pisec zelo natančno razčlenil posamezne sestavine junakov, zla, ozadja in pogleda na svet v obravnavanem slovstvu, medtem ko se je pri raziskavi teh zvezkov kot slovstva lotil na podlagi »funkcionalne estetike« zlasti strukture dogajanja, prostora in časa, perspektiv (psevdo-poročilo, prepletanje pripovednika z bralcem, razmerje avtor-pripovednik), primata afekta in jezikovnih prvin.

Ne glede na poročevalčeve dvome, ali vsebina Davidsovega dela zares ustreza uvodni opredelitvi, da je namreč predmet te obravnave zahodnonemški westernski roman kot socialni pojav, zakaj prvi trije razdelki se lahko v precejšnji meri razumejo tudi drugače, je v etnološkem pogledu nedvomno najpomembnejši zadnji razdelek knjige, saj obdeluje »produkcijo in bralca«. — Od teh ugotovitev naj bodo navedene naslednje. Pri obravnavanem slovstvu ni ne »avtonomnega umetnika« ne »avtonomne umetnine«, temveč so ti zvezki blago z »linijo«, ki zagotavlja kar najboljšo prodajo in ki jo oblikuje urednik. Nadalje: to slovstvo bere 39 % zahodnonemških državljanov, in sicer manj iz višjih kakor iz nižjih plasti, čeprav lahko ustrezni podatki tudi spričujejo, da se predstavniki višjih plasti zavedajo slabega slovesa westernskih zvezkov in da jih kot svoje berilo zamolčujejo. Največ berejo westernske romane v starosti od 16. do 20. leta, le malo manj pa je bralcev od 11. do 15. leta. Manj ko moški oziroma fantje berejo to slovstvo ženske oziroma deklice, in to nekaj več ko četrtnina. Več ko polovica bralcev in bralk ima »svoje« serije westernskih romanov, ki pa jih razmeroma malo kupujejo, 54 %, medtem ko si jih sicer izposojajo. Zvečine jih berejo zvečer, pred spanjem. Privlačujejo jih predvsem zavoljo napetosti. In naposled: zadnje poglavje v tem razdelku, »western kot politikum«, odkriva v tem slovstvu dolgo vrsto reakcijskih sestavin, kot npr. nepopustljivo »odvisnostno piramido«, navidezno svobodo darwinistično urejene družbe, svobodo, ki je svoboda najmočnejšega, soglašanje westernov s koristmi vladajočih, njihovo pritrjevanje obstoječi družbeni ureditvi, priznavanje o nespremenljivosti danih razmer, sprijaznenost z vsakdanjo resničnostjo itn. Po Davidsu nakazuje napredne smeri v tem slovstvu predvsem t. im. italo-western, ki zna tudi napeto pripovedovati in hkrati agitirati za »demokratsko mišljenje«. V teh izvajanjih se kaže pisec kot skorajda značilen predstavnik nemške razumniške ultralevice v naših dneh, ko prav ihtavo politizira ugotovitve, ki so v temelju dovolj bistre in sprejemljive.

Povzeto: knjiga je po poročevalčevi sodbi v zadnjem razdelku bolj ali manj etnološke vsebine, za katero je treba reči, da obsega nekatera mikavna spoznanja; zato se je knjigo zdelo vredno pregledati, čeprav po večini poglavij ne sodi v našo vedo.

Angelos Baš

Herald Dankert, Sportsprache und Kommunikation.

Volksleben, 25. Band, Tübingen 1969, 175 strani.

Zbirka Volksleben je izdajala zlasti v zadnjem času malone izključno le etnološke doktorske disertacije s tübingške univerze; tako odseva bolj ali manj neposredno tudi usmeritev etnološkega oddelka tübingške univerze oziroma Instituta Ludwiga Uhlanda. Ob pričujoči knjigi se velja ustaviti spričo njene vsebine kakor tudi spričo usmeritve obeh navedenih ustanov ali, natančneje, tübingškega ordinarija za etnologijo Hermanna Bausingerja, ki izdaja zbirko Volksleben.

Dankertova disertacija ima podnaslov: Raziskave o strukturi nogometnega jezika in o stilu športnega poročanja. Če morda naslov ni zadosti jasen, pa je podnaslov povsem nedvoumen. Gre za obravnavo določenega območja in določenega stila v nemščini. Po etnoloških pojmovanjih, ki so dandanes v veljavi na Slovenskem, bi sodil predmet take obravnave pač v germanistiko, kjer bi pomenil izrečno in tudi osvežujočo novost. Za etnologijo pa bi bila poučna obravnava jezikovnih značilnosti določenih družbenih skupin, se pravi ne neko določeno jezikovno območje samo zase, temveč kot izraz življenja v neki družbeni enoti. Knjiga, ki so ji namenjene te vrstice, pa je zasnovana čisto nasprotno. Podoba je torej, da je v sodobni nemški etnologiji v bistvu še zmerom precej živo izročilo iz časov, ko so šteli etnologijo za eno od sestavin germanistike in ko ni bilo natančneje ustrezne razmejitev.

Sicer pa prav na hitro preglejmo vsebino te disertacije. V prvem delu se obdeluje jezikovno gradivo nogometnega jezika, zadevni strokovni jezik in žargon in pa razširitev nogometnega jezika v javne komunikacije. Drugi del preučuje besedišče športne komunikacije kot stilistični problem, dinamiko v športu in stil športnih reportaž v tisku, radiu in televiziji in pa tendence in stiliziranje v športnih poročilih. Na vprašanje, ali kaže ta izvajanja vsaj po večini, če že ne v celoti uvrstiti v etnologijo, pa mora slovenski poročevalec odgovoriti negativno (kljub R. Ložarju, Narodopisje, njegovo bistvo, naloge in pomen, Narodopisje Slovencev I, Ljubljana 1944, str. 13 in kljub A. Brezniku, Ljudski jezik, Narodopisje Slovencev II, Ljubljana 1952, str. 5—11). Zato je za nas Dankertova knjiga zanimiva skorajda zgolj kot odsev predmeta, kakor ga deloma še pojmuje današnja nemška etnologija.

Angelos Baš

Heinz Otto Lichtenberg, Unterhaltsame Bauernaufklärung.

Volksleben, 26. Band, Tübingen 1970, 253 strani.

To delo je eno redkih, ki so v zadnjem času izšla v zbirki **Volksleben** in ki hkrati tudi v celoti sodi v okvir etnologije, ne glede na takšno ali drugačno nadrobnejšo opredelitev

predmeta v naši vedi. V tem delu se obravnava slovstvo, kakršno so izdajali na Nemškem od srede 18. do približno srede 19. stoletja in je bilo namenjeno kmetom, in sicer z razsvetlenskimi in izobraževalnimi cilji in v pripovedni obliki. Od tod tudi podnaslov knjige: Poglavje iz zgodovine ljudskega izobraževanja.

Strokovno slovstvo za kmete ima pri Nemcih izročilo, ki sega v srednji vek, vendar je bilo slovstvo te vrste vselej naslovljeno na večjega kmeta ali posestnika, ki se je lahko ponašal z neko stopnjo izobrazbe. Slovstvo pa, ki ga je raziskal Lichtenberg, se od omenjenega razločuje po slogu, ki je »zabaven«, se pravi privlačnejši, in po vsebini, ki je raznovrstnejša, medtem ko je to slovstvo podobno razsvetlenskimi kmečkim koledarjem, ki so vsebovali poleg stvarnih informacij tudi pripovedna dela, pogovore in anekdote. Obravnavano slovstvo je eden od izrazov t. im. agronomskega ali agrarnega gibanja, ki se je oblikovalo iz gospodarskih nazorov francoskih fiziokratov in Rousseaujevih pogledov na razmerje do narave.

To slovstvo, ki naj bi v lahkotni obliki razsvetljevalo nemškega kmeta, je obdelovalo obsežno območje, saj je načenjalo skorajda vsa torišča iz kmečkega življenja. Nerazrešeno vprašanje pa je, koliko je nemški kmet to slovstvo v resnici bral in se okoriščal z njim. Resda ni bilo v 18. stoletju vse prebivalstvo na nemškem podeželju nepismeno, prav tako je iz tedanjih zapuščinskih inventarjev v južni Nemčiji pogosto razvidno, da so imeli v kmečkih domovih nabožne knjige (drugih po vsem videzu niso popisovali), in izpričano je, da so si prenekateri nemški kmetje vsako leto kupovali koledarje. Toda o tem, koliko je prišlo obravnavano slovstvo do porabnika, ki mu je bilo namenjeno, in kako je to slovstvo na porabnika vplivalo, ni ohranjenih nobenih pričevanj.

Knjigo sestavljata dve vrsti poglavitnih prvin: čisto poljedelska poglavja in poglavja z moralnim poukom. Naj bo navedenih nekaj vprašanj iz nakazanih poglavij. Veliko je navodil za gnojenje ipd., beseda je o čebelarstvu, gojitvi sviloprejk, domači obrti, številne so opombe o redu in snagi v hiši, o zdravstvu, medtem ko je veljal moralni pouk zlasti praktični pobožnosti ali pobožnosti v vsakdanjem življenju, splošnim načelom pravosti, vzgoji otrok, šoli, vzgoji k razumnemu življenju, natančneje odpravi vraževerja, preudarnejšemu izvajanju šeg in obhajanju praznikov in pa temeljni politični in državljanski izobrazbi; naposled ne manjka odstavkov o splošni izobrazbi.

Na Slovenskem takega slovstva praviloma ni bilo. Od 1784 naprej je sicer izšla marsikatera knjiga, ki je bila namenjena dvigu našega kmetijstva, toda bile so napisane predvsem stvarno in ne lahkotno ali »zabavno« kakor pri Nemcih. Kot izjema naj bo ob tem omenjena knjiga, ki jo je 1789 izdal Marko Pohlin pod naslovom **Kmetam sa potrebo inu pomozh, ali uka polne vesele inu shalostne pergodbe te vasy Mildhajn** in ki je bila prevod dela R. Z. Beckerja¹, o katerem je večkrat beseda tudi pri Lichtenbergu.

Njegovo delo je, če povzamemo, za etnologijo pomembno z dveh plati. Po eni strani odkriva razmerje določenih družbenih plasti do nemškega kmeta in njegovega življenja v oni dobi, po drugi strani pa deloma opisuje prenekatera območja v takratnem kmečkem življenju na Nemškem, kakršno je resnično bilo, deloma pa razgrinja načrte za izboljšavo tega življenja. Največ novega in tehtnega prispeva knjiga v tistih izvajanjih, ki bolj ali manj neposredno odsevajo nemško kmečko življenje (vsakdanje in praznično, gmotno in duhovno) v drugi polovici 18. in v prvi polovici 19. stoletja. Vsekakor Lichtenbergova knjiga s svojimi poučnimi dognanji prav izziva k podobni obravnavi pri nas.

Angelos Baš

¹ O tem V. Valenčič, Organizacije za napredek agrarne proizvodnje, specialno šolstvo in strokovna literatura, Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev, Zgodovina agrarnih panog I (Agrarno gospodarstvo), Ljubljana 1976, str. 550 d.

Bibliografija

Bibliografija Slovenskega etnografa I—XXII

V letih od 1948/69 je izšlo v Ljubljani 22 letnikov glasnika Etnografskega muzeja — »Slovenskega etnografa«, naslednika »Etnologa«.

Prvih 15 letnikov sta urejevala Boris Orel in Milko Matičetov, nadaljnje letnike do XXI—XXII je urejal uredniški odbor (Slavko Kremenšek, Boris Kuhar, Milko Matičetov, Sergij Vilfan, Valens Vodusek) — I: 1948, II: 1949, III—IV: 1951, V: 1952, VI—VII: 1954, VIII: 1955, IX: 1956, X: 1957, XI: 1958, XII: 1959, XIII: 1960, XIV: 1961, XV: 1962, XVI—XVII: 1964, XVIII—XIX: 1966, XX: 1968, letnik XXI—XXII: 1968/69 pa uredniški odbor (Slavko Kremenšek, Boris Kuhar, Anka Novak, Fanči Šarf, Sergij Vilfan) z odgovornim urednikom Borisom Kuharjem.

Za predlogo te bibliografije je služila »International Folklore Bibliography«. Zaradi obsežnosti gradiva so tu nekatera gesla bolj razčlenjena, nekatera pa so izpuščena, ker o teh temah ni nobenega prispevka.

Ocene niso uvrščene pod gesla, temveč so navedene pod knjižnimi poročili in ocenami.

KRATICE:

(A) — anonimno

(U) — uredništvo

Bibliographie du »Slovenski etnograf« I—XXII

Au cours des années 1948—1969, à Ljubljana, ont été édités 22 volumes du bulletin du Musée slovène d'Ethnographie »Slovenski etnograf« successeur de l'»Etnolog«.

Les premiers 15 volumes du bulletin ont été rédigés par Boris Orel et Milko Matičetov, les volumes suivants, jusqu'aux XXI—XXII, par le comité de rédaction (Slavko Kremenšek, Boris Kuhar, Milko Matičetov, Sergij Vilfan, Valens Vodusek) — I: 1948, II: 1949, III—IV: 1951, V: 1952, VI—VII: 1954, VIII: 1955, IX: 1956, X: 1957, XI: 1958, XII: 1959, XIII: 1960, XIV: 1961, XV: 1962, XVI—XVII: 1964, XVIII—XIX: 1966, XX: 1968, le volume XXI—XXII, cependant, a été rédigé par le comité de rédaction composé par Slavko Kremenšek, Boris Kuhar, Anka Novak, Fanči Šarf, Sergij Vilfan; rédacteur responsable: Boris Kuhar.

Cette bibliographie s'est servie pour modèle de la »International Folklore Bibliography«. A cause de la multitude du matériel, certains mots de passe ont été plus démembrés, d'autres, cependant, omis faute d'articles écrits sur les thèmes en question.

Les articles critiques n'y sont pas classés sous les mots de passe mais cités sous le chapitre des comptes rendus et des aperçus critiques des livres.

Abréviations:

(A) — anonymement

(U) — rédaction

I. A — Bibliografija

1. JAGODIC, Marija: Slovenska etnografska bibliografija 1951 z dodatki za leta 1945—1950. VI—VII, str. 363—380.
2. MATIČETOV, Milko: Etnografsko delo Ivana Grafenauerja (ob 70-letnici). III—IV, str. 402—406.
3. MATIČETOV, Milko: Etnografsko delo Matije Murka (ob 90-letnici). III—IV, str. 406—411.
4. MATIČETOV, Milko: Ivan Koštič (1877—1949). III—IV, str. 393—399.
5. MATIČETOV, Milko: Joža Gionar (1885—1946). III—IV, str. 399—401.
6. NOVAK, Vilko: Slovenska etnografska bibliografija 1945—1950. III—IV, str. 411—424.
7. PLESTENJAK-JEMEC, B(arbara): Bibliografija prispevkov, objavljenih v Etnologu — 17 letnikov 1926/44. (Bibliographie des contributions publiées dans «Etnolog» pour les années 1926—1944.) XXI—XXII, str. 168—179.

I. B 2 — Muzeji, razstave, zbirke, terensko delo, spomeniško varstvo

8. BAŠ, Franjo: Etnografska razstava v Pokrajinskem muzeju v Mariboru. II, str. 116—121.
9. BAŠ, Franjo: Etnografska zbirka Mestnega muzeja v Ptuj. II, str. 122.
10. BAŠ, Franjo: Etnografska zbirka muzeja v Krškem. II, str. 122—125.
11. BOŽIČ, Jakob: Delo etnografske skupine Mestnega muzeja v Celju. Terensko delo v letu 1952. VI—VII, str. 306—307.
12. DULAR, Jože: Etnografski oddelek Belokranjskega muzeja. VI—VII, str. 307—309.
13. GABRIČ, Paula: Izložba narodne umjetnosti Jugoslavije v Zürichu 1949. Prvo putovanje izlozbe. VI—VII, str. 277—279.
14. GABRIČ, Paula: Izložba narodne umjetnosti naroda Jugoslavije v Velikoj Britaniji 1950. godine. VI—VII, str. 279—280.
15. KOREN, Vlasta: O etnografskem raziskovanju Pokrajinskega muzeja za Pomurje v Murski Soboti v letu 1958. (Sur les enquêtes ethnographiques du musée provincial pour la région de la Mure, a Murska Sobota.) Résumé. XII, str. 224—226.
16. KOREN, Vlasta: Etnografski oddelek Pokrajinskega muzeja za Pomurje v Murski Soboti. (Die volkskundliche Abteilung im Museum des Murgebietes in Murska Sobota.) Zusammenfassung. XX, str. 189—192.
17. KOTNIK, France: Delo etnografske skupine Mestnega muzeja v Celju. Terensko delo v letu 1951. VI—VII, str. 306.
18. KOTNIK, France: Delo etnografske skupine Mestnega muzeja v Celju. Terensko delo v letu 1953. VI—VII, str. 307.
19. KUHAJ, Boris: Štirideset let Slovenskega etnografskega muzeja. Résumé. XVI—XVII, str. 5—6.
20. KUHAJ, Boris: Ob dvajsetletnici Slovenskega etnografa. (Anlässlich der Zwanzigjahrfeier des «Slovenski etnograf»). Zusammenfassung. XX, str. 3—5.
21. KURET, Niko: Etnografska razstava v Ljubljani (od 22. junija do 12. julija 1953). (L'exposition ethnographique du Musée d'ethnographie de Ljubljana.) Résumé. VI—VII, str. 301—305.
22. MAKAROVIC, Marija: Delo Etnografskega muzeja v Ljubljani v letih 1957—1959. (L'activité du Musée ethnographique de Ljubljana dans les années 1957—1959.) Résumé. XIII, str. 201—208.
23. MAKAROVIC, Marija: O Grebenčevi zbirki v Etnografskem muzeju v Ljubljani. (La collection Grebenec au Musée ethnographique de Ljubljana.) Résumé. XV, str. 243—252.
24. MARKOVIC, Zorislava: Kroz izložbu «Narodna umjetnost Jugoslavije» v Oslu, Kopenhagenu i Stockholmu. Drugo putovanje izložbe. VI—VII, str. 280—283.
25. MEZE, Ljudmila: Delo etnografskega oddelka Mestnega muzeja v Ptuj. (L'activité de la section ethnographique du Musée municipal de Ptuj.) Résumé. XII, str. 223—224.
26. MOSKON, Milena: Poročilo o etnografskem delu Mestnega muzeja v Celju v letu 1955. (Compte rendu du Musée municipal de Celje: son travail ethnographique en 1955.) Résumé. IX, str. 274—275.
27. MOSKON, Milena: Etnografsko delo Mestnega muzeja v Celju v letih 1956 in 1957. (L'activité ethnographique du Musée municipal de Celje.) Résumé. XI, str. 207—210.
28. MOSKON, Milena: Etnografsko delo Mestnega muzeja v Celju v letih 1958—1960. (L'activité ethnographique du Musée municipal de Celje en 1958—1960.) Résumé. XIV, str. 207—209.
29. NOVAK, Anka: O delu etnografskega oddelka Mestnega muzeja v Kranju (1959—1960). (Sur l'activité ethnographique du Musée municipal de Kranj.) Résumé. XIV, str. 205—207.
30. OREL, Boris: Etnografski muzej v Ljubljani, njega delo, problemi in naloge. I, str. 107—121.
31. OREL, Boris: Etnografsko delo na terenu. Delo Etnografskega muzeja na Dolenjskem I. 1948. II, str. 111—113.
32. OREL, Boris: Razstava ljudske umetnosti narodov Jugoslavije v tujini. III—IV, str. 461.
33. OREL, Boris: Ob tridesetletnici Etnografskega muzeja v Ljubljani. VI—VII, str. 7—10.
34. OREL, Boris: Problematika varstva etnografskih spomenikov v Sloveniji. (Les problèmes de la sauvegarde des monuments ethnographiques en Slovénie.) Résumé. VI—VII, str. 11—34.
35. PLESTENJAK, K(arel) — PLANINA, F(rance): Etnografski oddelek škofjeloškega muzeja. II, str. 125—128.
36. RAVNIKAR, Bruno: Indonezijska ksilofona v Goricanah. (Two Indonesian xilophones from the Collection in the Slovene Ethnographic Museum at Goricanah.) Summary. XXI—XXII, str. 109—110.
37. RUDOLF, Eva: Delo etnografskega oddelka Mestnega muzeja v Kranju. (L'activité de la section ethnographique du Musée municipal de Kranj.) Résumé. XI, str. 210—211.
38. STUPICA, Anton: Celjsko etnografsko poročilo. II, str. 121.
39. ŠARF, Fanči: Delo Etnografskega muzeja v Ljubljani, od 1. decembra 1947 do 31. decembra 1953. (L'activité du Musée d'ethnographie de Ljubljana.) Résumé. VI—VII, str. 285—300.
40. ŠARF, Fanči: Delo Etnografskega muzeja v Ljubljani od 1. januarja 1954 do 31. decembra 1956. (L'activité du Musée d'ethnographie de Ljubljana dans les années 1954—1956.) Résumé. X, str. 201—211.
41. ŠARF, Fanči: Posvetovanje o problemih varstva etnoloških spomenikov v Čačku. (Délibération sur les problèmes de la protection des monuments ethnologiques, tenu a Čačak.) Résumé. XIV, str. 202—205.
42. ŠEPIČ, Dragovan: Izložba narodne umjetnosti Jugoslavije. VI—VII, str. 273—277.
43. ŠEPIČ, Dragovan: Izložba narodne umjetnosti Jugoslavije v Bruxellesu, Haagu, Rotterdamu, Amsterdamu, Parizu i Zenevi. Treće putovanje izložbe. (Expositions de l'art populaire des peuples de Jugoslavie.) Résumé. VI—VII, str. 283—285.
44. ŠTRUKELJ, Pavla: Delo Etnografskega muzeja v Ljubljani v letih 1960—1961. (Les travaux du Musée ethnographique de Ljubljana dans les années 1960—1961.) Résumé. XV, str. 253—258.
45. ŠUMI, Nace: Ob razstavi del Jožeta Karlovška. (En marge de l'exposition de peintures de Jože Karlovšek.) Résumé. XIV, str. 209—210.
46. URBAS, Tončica: Poročilo o delu etnografske skupine Pokrajinskega muzeja v Mariboru v letu 1954. (Compte — rendu de l'équipe ethnographique du Musée provincial de Maribor pour l'année 1954.) Résumé. VIII, str. 267—268.

47. URBAS, Tončica: Poročilo o terenskem raziskovanju Pokrajinskega muzeja v Mariboru v letu 1955. (Compte-rendu du Musée régional de Maribor pour l'année 1955 — recherches ethnographiques.) Résumé. IX, str. 271—273.
 48. URBAS, Tončica: Poročilo o terenskem raziskovanju Pokrajinskega muzeja v Mariboru v letu 1956. (Rapport sur les recherches au terrain du Musée provincial de Maribor, en 1956.) Résumé. X, str. 215—217.
 49. URBAS, Tončica: Delo etnografskega oddelka Pokrajinskega muzeja v Mariboru v letu 1957. (Rapport sur l'activité de la section ethnographique du Musée régional de Maribor, en 1957.) Résumé. XI, str. 204—207.
 50. URBAS, Tončica: Nekaj novic iz etnografskega oddelka Pokrajinskega muzeja v Mariboru iz let 1958—1959. (Quelques nouvelles du département ethnographique du Musée provincial de Maribor, des années 1958—1959.) Résumé. XIII, str. 210—212.
 51. URBAS, Tončica: Razstava »Peča na Slovenskem«. Etnografski muzej v Ljubljani od 1. julija do 13. oktobra 1959. (L'exposition »Le mouchoir de tête en Slovénie«.) Résumé. XIII, str. 208—210.
 52. ZUPANČIČ, Danica: Etnografski oddelak Dolenjskega muzeja v Novem mestu. (Le département ethnographique du Musée de Basse-Carniole à Novo mesto.) Résumé. XIII, str. 213—214.
- Glej tudi tek. št. 175.
 Glej tudi tek. št. 354.
 Glej tudi tek. št. 355.
 Glej tudi tek. št. 356.
 Glej tudi tek. št. 357.
 Glej tudi tek. št. 358.
 Glej tudi tek. št. 363.
 Glej tudi tek. št. 364.
 Glej tudi tek. št. 365.
 Glej tudi tek. št. 366.
 Glej tudi tek. št. 367.
 Glej tudi tek. št. 368.
 Glej tudi tek. št. 369.
 Glej tudi tek. št. 370.
 Glej tudi tek. št. 371.
 Glej tudi tek. št. 372.
 Glej tudi tek. št. 373.
 Glej tudi tek. št. 374.
 Glej tudi tek. št. 375.
 Glej tudi tek. št. 376.
 Glej tudi tek. št. 377.
 Glej tudi tek. št. 378.
 Glej tudi tek. št. 379.
 Glej tudi tek. št. 380.
 Glej tudi tek. št. 381.
 Glej tudi tek. št. 382.
 Glej tudi tek. št. 383.
 Glej tudi tek. št. 384.
- Folkloristen.) Zusammenfassung. XVIII—XIX, str. 166—169.
 58. GRABRIJAN, Dušan: Misli o naši dediščini v zvezi z referati s posveta arhitektov v Dubrovniku. (Réflexions sur notre patrimoine.) Résumé. V, str. 101—106.
 59. GRAFENAUER, Ivan: Mednarodni kongres raziskovalcev ljudskega pripovedništva v Kielu in Koppenhagu od 19. do 29. avgusta 1959. (Internationaler Kongress der Volkszählforschung in Kiel und Kopenhagen.) Zusammenfassung. XIII, str. 234—236.
 60. HROVATIN, Radoslav: Konferenca folkloristov in festival folklorne v Opatiji. (Conférence des folkloristes et festival du folklore à Opatija.) Résumé. V, str. 257—271.
 61. HROVATIN, Radoslav: Ustanovitev Društva glasbenih folkloristov Jugoslavije. VI—VII, str. 309—310.
 62. HROVATIN, Radoslav: VII. kongres Zveze društev folkloristov Jugoslavije v Makedoniji leta 1960. (Le VIIe congrès de l'union des sociétés des folkloristes yougoslaves en Macédoine, en 1960.) Résumé. XIV, str. 199—202.
 63. HROVATIN, Radoslav: Mednarodni simpozij za raziskovanje delavske pesmi v Liblicah pri Pragi 15.—19. marca 1961. (Symposium international pour les recherches sur le chant ouvrier à Liblice près de Prague du 15. au 19. III. 1961.) Résumé. XV, str. 259—260.
 64. JAGODIČ, Marija: Tretje posvetovanje etnografov-muzealcev. (The third consultation of ethnographers-museum workers of Slovenia.) Summary. XI, str. 211—212.
 65. KLIMOVA, Dagmar: Folkloristika na svetovnem zborovanju slavistov v Moskvi 1958. (La folkloristique au congrès international des slavistes à Moscou 1958.) Résumé. XII, str. 233—240.
 66. KREMENSEK, Slavko: XIV. kongres Zveze združenj folkloristov Jugoslavije v Prizrenu. (Quatorzième congrès de l'union des associations des folkloristes yougoslaves.) Résumé. XX, str. 185—186.
 67. KUCHAR, Boris: Četrti kongres folkloristov Jugoslavije v Varaždinu. (Le IVe congrès des folkloristes de Yougoslavie, à Varaždin.) Résumé. XI, str. 214—216.
 68. KUCHAR, Boris: Deveto posvetovanje etnologov. (Neuvième conférence des ethnologues yougoslaves.) Résumé. XX, str. 187—188.
 69. KUMER, Zmaga: Posvetovanje slovenskih etnografov v Ljubljani. (Die Beratung slowenischer Volkskundler in Ljubljana.) Zusammenfassung. XIV, str. 195—196.
 70. KURET, Niko: K prvemu mednarodnemu kongresu za tradicionalno lutkarstvo v Liègeu. (En marge du Ier congrès international de la marionnette traditionnelle à Liège.) Résumé. XII, str. 232—233.
 71. MAKAROVIČ, Marija: Osmo posvetovanje etnologov Jugoslavije v Splitu. (Die achte Beratung der Volkskundler jugoslawiens.) Zusammenfassung. XVIII—XIX, str. 163—165.
 72. MATIČETOV, Milko: Posvetovanje vzhodnoalpskih folkloristov v Ljubljani 26.—28. marca 1956. (Conférence consultative des folkloristes des Alpes orientales à Ljubljana, du 26. au 28. Mars 1956.) Résumé. IX, str. 279—282.
 73. MATIČETOV, Milko: Slovensko etnografsko društvo. (La société ethnographique slovène.) Résumé. XI, str. 7—10.
 74. MATIČETOV, Milko: Tretje posvetovanje vzhodnoalpskih narodopiscev v retoromanski švici. 28. VIII.—2. IX. 1961. (Le troisième colloque des folkloristes des Alpes orientales dans la Suisse retoromane, du 28 Août au 2 Septembre 1961.) Résumé. XV, str. 260—262.
 75. NOVAK, Vilko: Mednarodni etnološki kongres v Stockholmu. V, str. 272—273.
 76. NOVAK, Vilko: Etnološko društvo Jugoslavije. (La société yougoslave d'ethnologie.) Résumé. XI, str. 212—214.

I. B 4 — Kongresi, društva

53. BAŠ, Angelos: Tretje posvetovanje jugoslovanskih etnologov v Čačku. (Troisième délibération des ethnologues yougoslaves à Čačak.) Résumé. XIV, str. 197—199.
54. BAŠ, Franjo: Delo Zgodovinskega društva v Mariboru. II, str. 114—115.
55. BAŠ, Franjo: Zveza združenj folkloristov Jugoslavije. V. kongres in letna skupščina v Zaječarju in Negotinu od 8. do 11. decembra 1958. (Le Ve congrès de l'union des sociétés des folkloristes de Yougoslavie.) Résumé. XII, str. 229—230.
56. BRATANIČ, Branimir: Internacionalna konferenca za etnološko kartografijo u Linzu. (Internationale Konferenz für volkskundliche Kartographie.) Zusammenfassung. XII, str. 230—231.
57. FUCHS, Marijan: Dvanajsti kongres Zveze društev jugoslovanskih folkloristov v Celju od 6. do 10. septembra 1965. (Kongress der jugoslawischen

77. OREL, Boris: Z drugega zasedanja Muzejskega sveta LRS. III—IV, str. 459.
78. OREL, Boris: Mednarodni etnografski kongres v Arnhemu na Holandskem v letu 1955. (Le congrès international des ethnographes à Arnhem en Hollande.) Résumé, IX, str. 278—279.
79. ŠTRUKELJ, Pavla: Dvoje posvetovanj etnografov muzealcev v Sloveniji. (The two consultations of ethnographers-museum's workers of Slovenia.) Summary, X, str. 217—219.
80. URBAS, Tončica: Posvetovanje jugoslovanskih etnologov v Osijeku od 20. do 22. oktobra 1958. (Conférence des ethnologues yougoslaves à Osijek.) Résumé, XII, str. 227—229.
81. URBAS, Tončica: Drugo posvetovanje jugoslovanskih etnologov v Banja Luki. (La deuxième conférence des ethnologues yougoslaves à Banja Luka.) Résumé, XIII, str. 215—216.
82. ZUPANČIČ, Danica: Šesti kongres folkloristov na Bledu. (Le VIe congrès de l'union des sociétés des folkloristes de Yougoslavie.) Résumé, XIII, str. 217—219.
- Glej tudi tek. št. 41.
Glej tudi tek. št. 139.
Glej tudi tek. št. 363.
Glej tudi tek. št. 384.

I. B 5 a — Raziskovalci, biografije, obletnice

83. CORSO, Raffaele: Ivanu Koštiću v spomin. (A la mémoire d'Ivan Koštić.) Résumé, III—IV, str. 390—392.
84. ČUBELIČ, Tvrto: Matija Murko kao proučavač sprskohrvatskih narodnih epskih pjesama. (Matija Murko explorateur des chansons populaires épiques serbocroates.) Résumé, XIV, str. 171—182.
85. FTICAR, Jože: Božidar Raič in ljudske pravljice. (Božidar Raič' Verhältnis zum Volksmärchen.) Zusammenfassung, XIV, str. 149—164.
86. GERLANC, Bogomil: Oton Zupančič — zapisovalec ljudskih pesmi. (Oton Zupančič — collectionneur des chansons populaires.) Résumé, XI, str. 179—182.
87. KURET, Niko: Vilko Novak šestdesetletnik. (Vilko Novak — sexagenaire.) Résumé, XXI—XXII, str. 128.
88. MATIČETOV, Milko: Nicolettijev sporočilo o Tolmincih in Kralju Matjažu. (I dati di M. Nicoletti sugli Sloveni del Tolminese.) Riassunto, XI, str. 186.
89. MATIČETOV, Milko: Ivanu Grafenauerju ob osemdesetletnici. Zusammenfassung, XIII, str. 199 do 200.
90. MATIČETOV, Milko: Štrekljeva zapuščina in korespondenca s Francem Kramarjem. Ob petdesetletnici smrti dr. Karla Štreklja. (Der Nachlass und die Korrespondenz Dr. Karl Štreklj's mit Franc Kramar.) Zusammenfassung, XV, str. 223—242.
91. MURKO, Vladimir: Končna usoda literarne zapuščine Matije Murka, zlasti posnetkov srbskohrvatskih epičnih pesmi. (Die Schicksal des literarischen Nachlasses Matija Murkos.) Zusammenfassung, XX, str. 181—184.
92. NOVAK, Vilko: Gradivo Jožefa Košiča za etnografijo Prekmurja. Résumé, II, str. 100—110.
93. NOVAK, Vilko: Etnografsko delo Franceta Kotnika. Ob njegovi sedemdesetletnici. (L'oeuvre ethnographique de France Kotnik.) Résumé, V, str. 179—194.
94. NOVAK, Vilko: Današnja madžarska etnografija. (L'ethnographie hongroise d'aujourd'hui.) Résumé, IX, str. 275—277.
95. NOVAK, Vilko: Etnološko delo pri Slovaki. (L'activité ethnologique chez les Slovaques.) Résumé, XI, str. 201—203.

96. NOVAK, Vilko: Ivana Kunšiča prezrti etnološki oris Slovencev. (Un précis oublié de l'ethnologie des Slovènes, par Ivan Kunšič.) Résumé, XI, str. 183—185.
97. NOVAK, Vilko: Nekaj popravkov. Zusammenfassung, XIII, str. 232—234.
98. NOVAK, Vilko: Matija Murko in raziskovanje ljudske snovne kulture. Ob stoletnici njegovega rojstva. (Matija Murko et la recherche de la culture matérielle du peuple. A l'occasion du 100ème anniversaire de sa naissance.) Résumé, XIV, str. 165—170.
99. NOVAK, Vilko: Prof. dr. Milovan Gavazzi — sedemdesetletnik. (Prof. dr. Milovan Gavazzi — siebzig Jahre.) Zusammenfassung, XVIII—XIX, str. 184—187.
100. STELE, France: Niko Zupančič ob osemdesetletnici. (Prof. Niko Zupančič zum achtzigjährigen Jubiläum.) Zusammenfassung, IX, str. 269—270.
101. ŠASEL, Josip: Kako so nastali zapiski za »Narodno blago iz Roža«. (Wie es zu den Aufzeichnungen zum »Narodno blago iz Roža« /Volksgut aus dem Rosental/ kam.) Zusammenfassung, XII, str. 211—221.
102. TOMINSEK, Josip: Prof. dr. Karel Štrekelj in nabiranje slovenskih narodnih napevov. (Univ. Professor Dr. Karel Štrekelj und die Sammlung slovenischer Volksmelodien.) Zusammenfassung, V, str. 169—178.
103. ZUPANČIČ, Ljude: Kako sem prišel do zapisovanja belokranjskega ljudskega blaga. (Wie ich zum Sammeln von Volksersählungen in der Bela krajina (Weisskrain) kam.) Zusammenfassung, XIII, str. 187—198.
104. ZUPANČIČ, Niko: Spominu Ivana Sašljaja. I, str. 126—134.
- Glej tudi tek. št. 3.
Glej tudi tek. št. 4.
Glej tudi tek. št. 5.
Glej tudi tek. št. 6.

I. B 5 b — Nekrologi

105. BAŠ, Franjo: Walter Schmidt. III—IV, str. 386—387.
106. BAŠ, Franjo: Viktor Geramb. (Viktor Geramb.) Zusammenfassung, XI, str. 220—221.
107. BOHINEC, Valter: Jože Rus. I, str. 134—136.
108. GRAFENAUER, Ivan: Matiji Murku (1861—1952) v spomin. (Matthias Murko zum Gedenken.) Zusammenfassung, V, str. 197—207.
109. GRAFENAUER, Ivan: Jakob Kelemina. (Jakob Kelemina.) Zusammenfassung, X, str. 199—200.
110. KUHAJ, Boris: Dr. Franček Kos. (Dr. Franček Kos.) Résumé, XVIII—XIX, str. 192—194.
111. KUHAJ, Boris: Jože Karlovšek. (Jože Karlovšek.) Zusammenfassung, XVIII—XIX, str. 194—196.
112. KUMER, Zmaga: Prof. dr. Ivan Grafenauer. (Prof. Dr. Ivan Grafenauer.) Zusammenfassung, XVIII—XIX, str. 188—192.
113. MAKAROVIČ, Marija: Prof. dr. Niko Zupančič. (In memoriam Niko Zupančič.) Résumé, XV, str. 263—264.
114. MAKAROVIČ, Marija: Življenje in delo Borisa Orla. (Das Leben und Werk von Boris Orel.) Zusammenfassung, XVI—XVII, str. 7—22.
115. MATIČETOV, Milko: Vinko Möderndorfer. (Vinko Möderndorfer.) Zusammenfassung, XII, str. 221—222.
116. MATIČETOV, Milko: Josipu Sašilu v slovo. Zusammenfassung, XIV, str. 183.
117. MATIČETOV, Milko: Anton Cuffolo. (Antonio Cuffolo.) Riassunto, XV, str. 266.
118. MATIČETOV, Milko: Imeli smo jih — ni jih več. (Ils étaient des nôtres — ils ne sont plus.) Résumé, XV, str. 7—8.
119. NOVAK, Vilko: Avgust Pavel. I, str. 136—139.
120. NOVAK, Vilko: V spomin Borivoja Drobjakovića. Résumé, XIV, str. 184.

121. NOVAK, Vilko: V spomin Božu Škerlju. (A la mémoire de Božo Škerlj.) Résumé. XV, str. 264—265.
122. NOVAK, Vlado: Ob smrti dr. Franceta Kotnika. (Lors du décès du dr. Francè Kotnik.) Résumé. VIII, str. 263—266.
123. OREL, Boris: Drago Vahtar. II, str. 129.
124. OREL, Boris: Albert Sič — njegovo življenje in delo. (Vie et oeuvre de l'ethnologue slovène Albert Sič.) Résumé. III—IV, str. 367—386.
125. OREL, Boris: France Marolt. III—IV, str. 387—389.
126. ŠARF, Fanči: Ivan Romih. (Ivan Romih.) Zusammenfassung. XVIII—XIX, str. 197—198.
127. VILFAN, Sergij: Franjo Baš kot etnograf. (Franjo Baš als Ethnograph.) Zusammenfassung. XXI—XXII, str. 129—140.
128. ŽUPANIČ, Niko: Barletov sodelavec Mate Totar. III—IV, str. 389—390.

I. C — Teorija, metodika

129. BRATANIČ, Branimir: Regionalna ili nacionalna i opća etnologija. (Ethnologie régionale ou nationale et ethnologie générale.) Résumé. X, str. 7—18.
130. GIPPIUS, E. V. — ČIČEROV, V. I.: Trideset let sovjetske folkloristike (prevedel M. Matičetov). II, str. 72—93.
131. GUŠIČ, Marijana: Naloge naše etnografije. (Les tâches de notre ethnographie.) Résumé. V, str. 7—13.
132. KREMENSEK, Slavko: Etnografija in zgodovinske pisje. (Ethnographie et historiographie.) Résumé. XIII, str. 7—12.
133. KREMENSEK, Slavko: Težnje v sodobni etnološki znanstveni teoriji. (Die Bestrebungen der zeitgenössischen wissenschaftlichen Theorie der Ethnologie.) Zusammenfassung. XV, str. 9—32.
134. KREMENSEK, Slavko: Nekaj značilnosti sodobne sovjetske etnografije. (Quelques caractéristiques de l'ethnographie soviétique contemporaine.) Résumé. XVI—XVII, str. 109—114.
135. KREMENSEK, Slavko: Industrializacija, urbanizacija in etnološki vidik. (Industrialisierung, Urbanisierung und der ethnologische Gesichtspunkt.) Zusammenfassung. XVIII—XIX, str. 133—154.
136. NOVAK, Vilko: O bistvu etnografije in njeni metodi. (Sur la nature de l'ethnographie et sur sa méthode.) Résumé. IX, str. 7—16.
137. OREL, Boris: V novo razdobje. I, str. 5—8.

I. C 1 — Etnološki film

138. GAVAZZI, Milovan: Etnografski film, njegovo značenje i primjene. (Le film ethnographique, sa signification et ses applications.) Résumé. XVI—XVII, str. 57—64.
139. KURET, Niko: Mednarodni seminar za etnografski film v Pragi 1957. (Le colloque international du film ethnographique à Prague en 1957.) Résumé. XI, str. 218—220.
140. KURET, Niko: Slovenski odbor za etnografski film. (Le comité slovène du film ethnographique.) Résumé. XI, str. 216—218.

I. D — Splošna dela

141. MATIČETOV, Milko: O etnografiji in folklori zapadnih Slovencev. (De l'ethnographie et du folklore des Slovènes occidentaux.) Résumé. I, str. 9—56.
142. NOVAK, Vilko: Etnografski značaj slovenskega Porabja. (Etnografischeski karakter slovenskogo Porabja.) Résumé. I, str. 90—106.

I. D 7 — Etnološki atlas, anketa

143. BRATANIČ, Branimir: Nekoliko napomena uz najnoviji etnološki atlas. (Einige Randbemerkungen zum neuesten Volkskundatlas.) Zusammenfassung. XIII, str. 224—231.
144. MATIČETOV, Milko — D'ARONCO, Gianfranco: Folklorna anketa v Furlaniji 1946: Odgovori slovenskih šolarjev. (Enquête folklorique au Frioul en 1946: Réponses des écoliers slovènes.) Résumé. III—IV, str. 297—330. Glej tudi tek. št. 56.

I. D 8 — Polemika

145. BAŠ, Angelos: Beseda ob zborniku Svet med Muro in Dravo. (Zum Sammelband Svet med Muro in Dravo.) Zusammenfassung. XXI—XXII, str. 118—120.
146. GRAFENAUER, Ivan: Ivan Grafenauer, Legendar na pesem »Spokorjeni grešnik« in staroalpska krvno-duhovna sestavina slovenskega naroda. SAZU, Razred za zgodovino in družbene vede. Razprave I. Ljubljana 1950, str. 5—52. (Pos. odd. 48 str.) III—IV, str. 430—431.
147. NOVAK, Vilko: Slovenci v Narody mira. (Die Slovenen in Narody mira.) Zusammenfassung. XVIII—XIX, str. 155—161.
148. NOVAK, Vilko: Slovenci v nemških etnoloških priročnikih. (Die Slovenen in deutschen völkerkundlichen Handbüchern.) Zusammenfassung. XX, str. 173—179.
149. NOVAK, Vilko: Odgovor prof. R. Wolfram. (Antwort auf Prof. Wolfram.) XXI—XXII, str. 114—118.
150. WOLFRAM, Richard: Zu dem Artikel von Vilko Novak: »Die Slovenen in deutschen völkerkundlichen Handbüchern«. (Slovenski etnograf XX, S. 176 ff.) XXI—XXII, str. 111—113.

III. — Hiša in gospodarska poslopja

151. BAŠ, Angelos: K stavbnemu in zemljiškemu značaju Ljubljane v franciscejskem katastru. (Zum Bau- und Bodencharakter von Ljubljana im franciscäischen Kataster.) Zusammenfassung. V, str. 76—100.
152. BAŠ, Franjo: Kašte na Dobrovljah. (Der Speicher von Dobrovlja.) Zusammenfassung. V, str. 18—43.
153. BAŠ, Franjo: Rudarska hiša v Idriji. (Das Bergknappenhaus in Idrija.) Zusammenfassung. X, str. 29—48.
154. BELAJ, Vitomir: O starosti slovenskih mlinov na veter. (Über das Alter des slowenischen Windmühlen.) Zusammenfassung. XXI—XXII, str. 101—102.
155. DULAR, Jože: Soseske zidanice v vzhodni Beli krajini. (Wincellars owned by groups of neighbours from the eastern part of the Bela krajina region.) Summary. XVI—XVII, str. 35—55.
156. KOREN, Vlasta: Oskrba z vodo in oblike vodnjahitekture in slovenskim ljudskim stavbarstvom v kov v Prekmurju. (Die Wasserversorgung und die Brunnenformen im Prekmurje (Übermurgebiete).) Zusammenfassung. XV, str. 85—100.
157. MUSIČ, Marjan: Vplivna področja med stilo arsednjem veku. (Domaines d'influence entre l'architecture de style et l'architecture populaire slovène au moyen âge.) Résumé. V, str. 54—69.
158. MUSIČ, Marjan: Kalanov dom na Bukovici v Seiški dolini. (La maison de la famille Kalan a Bukovica dans la vallée de Selce / environs de Škofja Loka.) Résumé. XVI—XVII, str. 229—244.
159. NOVAK, Vilko: Ljudsko stavbarstvo v naši etnografiji. (L'ethnographie slovène et l'architecture populaire.) Résumé. V, str. 14—17.

160. PETRU, Peter: Vprašanje izvira predalčne stene. (Der Fachwerkbau an antiken Hausurnen.) Zusammenfassung. XVI—XVII, str. 277—288.
161. PIRKOVIČ, Ivo: O nastanku žitnega kozolca. (The origin of the slovene kozolec /hay-farm/.) Summary. XVI—XVII, str. 289—305.
162. RUSIČ, Branislav: Negdašnje vetrenjače u Makedoniji. (The former windmills in Macedonia.) Summary. XVI—XVII, str. 317—330.
163. SEDEJ, Ivan: Problemi raziskovanja slovenske ljudske arhitekture. Nekaj obrobni misli. Résumé. XVI—XVII, str. 331—336.
164. SEDEJ, Ivan: Ljudske vrvine v urbanizmu in arhitekturi koprškega obrobja. Monografska skica. (Les éléments populaires dans l'urbanisme et l'architecture de la périphérie de Koper.) Résumé. XX, str. 38—45.
165. SEDEJ, Ivan: Črni Kal (Analiza urbanističnih in arhitekturnih značilnosti). (Die Ortschaft Črni Kal — Analyse ihrer städtebaulichen und baukünstlerischen Eigenheiten.) Zusammenfassung. XXI—XXII, str. 5—23.
166. STABEJ, Jože: Gradivo za obravnavo o kozolcu na Slovenskem. (Matériaux pour le traité sur le «kozolec» en Slovénie.) Résumé. VI—VII, str. 35—72.
167. ŠARF, Fanči: Vrste ognjišč na Slovenskem in njih današnje stanje. (The types of hearths in Slovenia and their present condition.) Summary. XVI—XVII, str. 359—378.
168. ŠARF, Fanči: Domovi v Draščih. S posebnim pogledom na stanovanjsko raven. (Die Heimstätten in Drašči mit besonderem Augenmerk auf die Wohnkultur.) Zusammenfassung. XX, str. 6—37.
169. SUKLJE, Gizela: Vpliv podnebnih razmer na oblikovanje hiš in naselij v Slovenski Istri. (L'influence des conditions atmosphériques sur la formation des maisons et des localités en Istrie Slovène.) Résumé. V, str. 44—53.
170. VILFAN, Sergij: Od vinskega hrama do bajte. Prispevki k zgodovini baještva in gosaštva v dolenskih vinogradih. (Vom Gaden zur Keusche.) Zusammenfassung. V, str. 107—142.
- Glej tudi tek. št. 58.
Glej tudi tek št. 222.
Glej tudi tek. št. 377.

IV. — Notranja oprema

171. BAŠ, Angelos: Hišna oprema svobodnikov na Kranskem v 17. in 18. stoletju. (Die Hausausstattung der Krainer Freisassen im 17. und 18. Jahrhundert.) Zusammenfassung. VI—VII, str. 121—138.
172. BAŠ, Angelos: Pohištvo podložnikov na Podčetrtnem gospostvu v 18. stoletju. (Die Möbel der Untertanen der Grundherrschaft Podčetrtek /Windisch-Landsberg/ im 18. Jahrhundert.) Zusammenfassung. X, str. 49—60.
173. BAŠ, Angelos: O najstarejši upodobitvi skrinje na Slovenskem. (Sur la plus ancienne image d'un bahut en Slovénie.) Résumé. XII, str. 97—106.
174. BAŠ, Franjo: Kmečko pohištvo v Podravju in Pomurju. (L'ameublement rustique des régions de la Drave et de la Mure.) Résumé. XII, str. 29—58.
175. KOREN, Vlasta: Zbirka brisač v Pokrajinskem muzeju za Pomurje v Murski Soboti. XVI—XVII, str. 89—94.
176. MAKAROVIČ-JAGODIČ, Marija: Zibelka na Slovenskem. (The cradle in Slovenia.) Summary. XII, str. 9—28.
177. OREL, Boris: Kmečko pohištvo v slovenski etnografiji. XII, str. 7—8.
178. ŠARF, Fanči: Kmečka postelja na Gorenjskem v 19. stoletju. (Das Bauernbett in Gorenjsko /Oberkrain/ im 19. Jahrhundert.) Zusammenfassung. XII, str. 81—96.
- Glej tudi tek. št. 191.

VI. B 1 — Ljudska umetnost

179. CEVC, Emilijan: Etnografski problemi ob freski »Sv. nedelje« v Crngrob. (Problèmes ethnographiques concernant la fresque de »Sveta nedelja« à Crngrob.) Résumé. III—IV, str. 180—183.
180. CEVC, Emilijan: Fantastični ptici s panjskih končnic. (Zwei phantastische Vögel auf slowenischen Bienenstock-Brettchen.) Zusammenfassung. XV, str. 119—134.
181. DOLENC, Janez: O ljudskih umetnikih v Selški in Poljanski dolini. (Les artistes peintres populaires dans les vallées de Selce et de Poljane.) Résumé. III—IV, str. 184—188.
182. JAGODIČ, Marija: Kmet ziblje Francoza. (Le paysan slovène berce le Français. Reminiscences à l'époque napoléonienne dans la tradition orale slovène.) Résumé. VIII, str. 153—169.
183. KARLOVEŠEK, Jože: Funkcija ornamenta in naš čas. (La fonction de l'ornement et notre temps.) Résumé. XVI—XVII, str. 95—102.
184. KUMER, Zmaga: Godčevski in plesni motivi na panjskih končnicah. (Musikanten- und Tanzmotive auf Bienenstock — brettchen der Slowenen.) Zusammenfassung. X, str. 157—166.
185. KURET, Niko: Babji mlin. Prispevek k motiviki slovenskih panjskih končnic. (Die Altweibermühle. Ein Beitrag zur Motivik der slowenischen Bienenstockbrettchen.) Zusammenfassung. VIII, str. 171—206.
186. MAKAROVIČ, Gorazd: Slikanje ljudskih slik na steklo na Slovenskem. (Das Malen volkstümlicher Hinterglasmaler in Slowenien.) Zusammenfassung. XV, str. 107—118.
187. MAKAROVIČ, Gorazd: Panjske končnice štajerske ljudske slikarske delavnice. (The painted bee-hive fronts from a popular painters' shop in Styria.) Summary. XVI—XVII, str. 183—190.
188. OREL, Boris: Boj za hlače. Prispevek k motiviki slovenskih panjskih končnic. (La dispute pour la culotte.) Résumé. XIII, str. 145—168.
189. RUDOLF, Branko: Ob problemu slovenskih panjskih končnic. (Sur le problème des »Planches de devant« des ruches en Slovénie.) Résumé. IX, str. 261—268.
190. STANONIK, Janez: Rex Arturus iz katedrale v Otrantu. (Rex Arturus of the Otranto cathedral.) Summary. XV, str. 199—204.
191. URBAS, Tončica: K vprašanju razvoja tulipanovega motiva na poslikanem pohištvo iz vzhodne Štajerske. (Zur Entwicklungsfrage des Tulipenmotivs auf den bemalten Bauernmöbeln der Ost-Steiermark.) Zusammenfassung. XII, str. 59—80.
- Glej tudi tek. št. 13.
Glej tudi tek. št. 14.
Glej tudi tek. št. 24.
Glej tudi tek. št. 32.
Glej tudi tek. št. 42.
Glej tudi tek. št. 43.
Glej tudi tek. št. 45.
Glej tudi tek. št. 173.
Glej tudi tek. št. 364.
Glej tudi tek. št. 366.
Glej tudi tek. št. 367.
Glej tudi tek. št. 369.
Glej tudi tek. št. 371.
Glej tudi tek. št. 373.
Glej tudi tek. št. 379.
Glej tudi tek. št. 383.

VI. B 2 — Ljudska obrt

192. BAŠ, Franjo: Cehovsko tkalstvo v Dravski dolini /Vuzenica/. (Les tisserands corporatifs de la vallée de la Drave /Vuzenica/.) Résumé. III—IV, str. 159—179.
193. BRAS, Ljudmila: Izdelovanje cvetnih butaric v okolici Ljubljane. (Die Herstellung von Palm-

- buschen in der Umgegend von Ljubljana.) Zusammenfassung. XXI—XXII, str. 25—44.
194. HRIBERNIK, Franc: Prispevek k zgodovini »Mozirskega sukna«. VI—VII, str. 119—120.
195. KARLOVSEK, Jože: Lončarstvo na Slovenskem. (La poterie en Slovénie.) Résumé. III—IV, str. 87—111.
196. KOTNIK, France: O valjanju domačega sukna. Doneski k zgodovini domačih suknarskih obrti. (Fouillage du drap de pays.) Résumé. II, str. 10—26.
197. KUCHAR, Boris: Od zobotrebcev do gajbic. Spremembe v domači obrti škočjanskih hribov. (Von Zahnstochern zu Versandkisten. Veränderungen im Hausgewerbe der Škočjaner Berge.) Zusammenfassung. XVIII—XIX, str. 3—19.
198. LJUBIČ, Tone: Izumrle panoge domače obrti v okolici Turjaka. (Les branches éteintes des métiers a domicile des environs de Turjak en Basse Carniole.) Résumé. III—IV, str. 68—74.
199. LJUBIČ, Tone: Okenske mreže v okolici Ljubljane. (Grilles de fenêtres dans les maisons de Ljubljana.) Résumé. V, str. 70—75.
200. MODER, Janko: Kitarji in slamnikarji v Dolu pri Ljubljani. (Strohbandflechter und Strohhutmacher in Dol bei Ljubljana.) Zusammenfassung. XV, str. 73—84.
201. MOHORČIČ, Ivan: Problematika domače obrti v zadnjem stoletju. (Les métiers à domicile slovénes au siècle dernier.) Résumé. III—IV, str. 9—27.
202. NOVAK, Anka: Domače tkalstvo v Gornjesavski dolini. (The domestic weaving in the upper Sava river valley.) Summary. XVI—XVII, str. 245—256.
203. NOVAK, Vilko: Lončarstvo v Prekmurju. (La poterie dans le Prekmurje.) Résumé. III—IV, str. 111—131.
204. NOVAK, Vilko: Doneski o tkalstvu in suknarstvu med Begunjami in Zirovnico. Zusammenfassung. VI—VII, str. 117—119.
205. OREL, Boris: Domača delavnost in obrt v etnografiji. III—IV, str. 7—8.
206. OREL, Boris: O izdelovanju živinskih zvoncev v okolici Gorjan pri Bledu. (Fabrication des clochettes à bétail en Haute Carniole.) Résumé. III—IV, str. 132—141.
207. OREL, Boris: Piparstvo na Gorjušah v Bohinju — naša stara domača obrt. (Confection des pipes à Gorjušah [Bohinj].) Résumé. III—IV, str. 75—86.
208. RACIC, Božo: Domače tkalstvo v Beli krajini. (Le tissage à domicile dans la Carniole Blanche.) Résumé. III—IV, str. 142—158.
209. ŠTRUKELJ, Pavla: Pranje perila v okolici Ljubljane. (Washing of the linen in the surroundings of Ljubljana.) Summary. XI, str. 131—154.
210. ŠTRUKELJ, Pavla: Obrt in drugi viri za preživljanje pri Ciganih v Sloveniji. (The Gypsies in Slovenia and Their Trades and Other Sources of Livelihood.) Summary. XXI—XXII, str. 73—100.
211. TROST, Janko: Ribniška suha roba v lesni domači obrti. (Les articles de bois, métier à domicile de la Basse Carniole.) Résumé. III—IV, str. 28—67.
Glej tudi tek. št. 175.
Glej tudi tek. št. 372.
Glej tudi tek. št. 378.
- forest workers in the area of the southern Pohorje mountains since the second world war.) Summary. XX, str. 76—91.
215. BAŠ, Franjo: Pripombe k požigalništvu. (Bemerkungen zur Brandwirtschaft.) Zusammenfassung. VI—VII, str. 83—102.
216. BAŠ, Franjo: Karta motik na Slovenskem. (The map of hoes in Slovenia.) Summary. VIII, str. 93—108.
217. BRATANIC, Branimir: Plug i ralo. (A la marge d'un livre intéressant.) Résumé. V, str. 208—236.
218. BRATANIC, Branimir: Straživanje oračih sprava na mednarodni osnovi. (Recherches sur les instruments aratoires au domaine international.) Résumé. VIII, str. 269—272.
219. GABROVEC, Stane: Prazgodovinsko-arheološko gradivo za proučevanje rala na Slovenskem. (Das prähistorisch — archäologische Material zur Pfluggerätforschung in Slovenien.) Zusammenfassung. VIII, str. 9—30.
220. HUDEJ, Anton — HRIBERNIK, Franc: O pastirstvu na Radegundski planini. (Das Hirtenwesen auf der Radegunda-Alm.) Zusammenfassung. VI—VII, str. 103—116.
221. ILESIC, Svetozar: Oblike zemljiške razdelitve na Koroškem. (Les formes du dessin parcellaire dans le paysage rural en Carinthie.) Résumé. I, str. 72—81.
222. KOS, Milko: S kmečkih domačij v Hrastovljah iz dobe okoli 1300. (Inventare der Bauerngüter in Hrastovlje aus der Zeit um 1300.) Zusammenfassung. XVI—XVII, str. 103—107.
223. OREL, Boris: Poljedelsko orodje v slovenski etnografiji. VIII, str. 7—8.
224. OREL, Boris: Ralo na Slovenskem. (Die Arel auf slowenischem Sprachgebiet.) Zusammenfassung. VIII, str. 31—68.
225. OREL, Boris: Ralo na Slovenskem. (Die Arel auf slowenischem Sprachgebiet.) Zusammenfassung. XIV, str. 15—40.
226. SARF, Fanči: Brana na Gorenjskem. (Die Egge in Oberkrain.) Zusammenfassung. VIII, str. 81—92.
227. SIVIC, Anton: Požiganje gozdnih frat. (Das Fratenbrennen [Schlagbrennen].) Zusammenfassung. VI—VII, str. 73—82.
228. ŠTRUKELJ, Pavla: Poljedelsko orodje in priprave na Farörskih otokih. (The agricultural tools and implements on the Faroe islands.) Summary. XVI—XVII, str. 379—390.
229. UMEK, Ema: Prispevki k zgodovini ovčereje na Krasu in v slovenski Istri. (Beitrag zur Geschichte der Schafzucht am Karst und im slowenischen Istrien.) Zusammenfassung. X, str. 71—76.
230. URBAS, Tončica: Nekaj ugotovitev o pohorskem ralu »kavlju«. (Einige Feststellungen über den Hakenpflug im Bachergebirge /Pohorje.) Zusammenfassung. VIII, str. 69—80.
231. URBAS, Tončica: Črtalo v severovzhodni Sloveniji. (Der Reisser im nordosten Sloweniens.) Zusammenfassung. XIV, str. 41—50.
232. VILFAN, Sergij: K obdelavi polja v Slovenski Istri. Nekaj misli ob popotnih zapisnikih. (Einige Gedanken zur Feldbearbeitung im slowenischen Istrien.) Zusammenfassung. X, str. 61—70.
233. VILFAN, Sergij: Poljedelstvo na Slovenskem v luči nekaterih desetinskih predpisov. (Die Landwirtschaft Sloweniens im Lichte einiger Zehenvorschriften.) Zusammenfassung. XVI—XVII, str. 391—404.
Glej tudi tek. št. 214.
Glej tudi tek. št. 258.
Glej tudi tek. št. 368.
- VI. D — Živinoreja, poljedelstvo, gozdarstvo, vrtnarstvo, sadjarstvo, čebelarstvo**
212. BAŠ, Angelos: Orodja na kmečkih gospodarstvih pod Mariborom v 18. stoletju. (Die landwirtschaftlichen Geräte auf den Bauernhöfen unter Maribor im 18. Jahrhundert.) Zusammenfassung. VIII, str. 109—128.
213. BAŠ, Angelos: Hrastovski plug. (Der Pflug von Hrastovlje.) Zusammenfassung. XIV, str. 51—58.
214. BAŠ, Angelos: Izraba prostega časa pri starejših gozdnih delavcih na južnem Pohorju po osvoboditvi. (The spending of the free time by the older
- VI. E — Nabiralništvo, lov, ribolov**
234. NOVAK, Vilko: Vprašanje nabiralništva pri Slovencih. (Le problème de la cueillette chez les Slovènes.) Résumé. X, str. 19—28.

VI. G — Promet, prometne poti, transport, izseljevanje

235. JAGODIČ, Marija: Krplje na Gorenjskem. (The snowshoes in Gorenjska.) Summary. IX, str. 117–136.
236. KURENT, Tine: Modularno oblikovanje lesenih koles vprežnih in ročnih vozil v Sloveniji. (Modulare Formung der hölzernen Räder bei den gespannten und Handwagen in Slovenien.) Zusammenfassung. XVI–XVII, str. 149–165.
237. MAKAROVIC, Gorazd: Križevato kolo na Slovenskem. (Das Kreuzspeichenrad in Slowenien.) Zusammenfassung. XVIII–XIX, str. 21–35.
238. OREL, Boris: Ljudske smuči na Bloški planoti, v Vidovskih hribih in v njih sosesčini. (Folk-skis on the plain of Bloke, in Vidovsk-hills and their neighbourhood in Slovenia.) Summary. IX, str. 17–90.
239. PERUSINI, Gaetano: Rezljanski izseljenci v 16. stoletju. Résumé. I, str. 57–65.
240. SARF, Fanči: Sani v hribovskih predelih Gorenjske. (Schlittenarten im Berggelände von Gorenjsko /Oberkrain/, Slowenien.) Zusammenfassung. IX, str. 137–168.
241. URBAS, Tončica: Krplje in smuči na Pohorju. (Schneereifen und Skier am Pohorje /Bachern/ in Slowenien.) Zusammenfassung. IX, str. 91–116.
242. VLAHOVIČ, Petar: Krplje u srednjem Polimlju i Potarju. (Les raquettes en usage sur le territoire du Lim moyen et de la Tara.) Résumé. XVI–XVII, str. 405–407.

VIII. — Noša in nakit

243. BAŠ, Angelos: Pričevanje o noši v poznosrednjeveški umetnosti na Slovenskem. (Témoignage sur le costume dans l'art du moyen-âge avancé en Slovénie.) Résumé. XI, str. 101–130.
244. BAŠ, Angelos: Hlače v srednjeveški ljudski noši na Slovenskem. (Die Hosen der mittelalterlichen Volkstracht im slowenischen Volksgebiet.) Zusammenfassung. XV, str. 55–72.
245. BAŠ, Angelos: Obuvala na Slovenskem v 15. in 16. stoletju. (Das Schuhwerk des 15. und 16. Jahrhunderts im slowenischen Volksgebiet.) Zusammenfassung. XVI–XVII, str. 23–34.
246. BAŠ, Franjo: Prispevek k zgodovini naših moških noš. (Compléments à l'histoire de nos costumes d'hommes.) Résumé. II, str. 48–53.
247. GUŠIČ, Marijana: Rukav platnene košulje na starinskom ženskom ruhu iz Škedenja pri Trstu. (La manche de chemise blanche d'un ancien costume de Škedenj, près de Trieste.) Résumé. IX, str. 169–186.
248. KUS-NIKOLAJEV, Mirko: Biološki kvalitet u morfogenezi hrvatske seljačke nošnje. (Biologische Qualität in der Morphogenese der kroatischen Bauerntracht.) Zusammenfassung. XI, str. 155–166.
249. LOZAR, Marta: Krila, predpasniki in pasovi v slovenskih ljudskih nošah. (Jupes, tabliers et ceintures dans les costumes populaires slovènes.) Résumé. II, str. 54–68.
250. MAKAROVIC, Marija: Moške srajce slovenske kmečke noše. (Die Männerhemden in der slowenischen Bauerntracht.) Zusammenfassung. XVIII–XIX, str. 37–56.
251. MAKAROVIC, Marija: Glavna gibalna v razvoju slovenske kmečke noše v 19. in 20. stoletju. (Les principaux moteurs dans le développement du costume du paysans slovènes dans les 19e et 20e siècles.) Résumé. XX, str. 92–119.
252. MAKAROVIC, Marija: Hlače kmečke moške noše na Slovenskem. (Die Hose der männlichen Bauerntracht in Slowenien.) Zusammenfassung. XXI–XXII, str. 45–72.

253. MATIČETOV, Milko: Francesco di Toppo in noša Kraševcev. Résumé. II, str. 70–71.
254. OREL, Boris: Novo gradivo o slovenski ljudski noši iz prve polovice 19. stoletja. Résumé. II, str. 68–70.
255. OREL, Boris: Slovenska ljudska noša, II, str. 5–9.
256. STANONIK, Janez: Potovanje Longfellowa skozi Slovenijo leta 1828. (Longfellow's journey through Slovenia in 1828.) Summary. XVIII–XIX, str. 123–128.
257. VILFAN, Sergij: Predpisi o obleki in blagu v policijskih redih 16. stoletja. (Le costume et le tissu selon les règlements policiers du XVIe siècle.) Résumé. II, str. 26–48.
- Glej tudi tek. št. 51.
Glej tudi tek. št. 209.
Glej tudi tek. št. 357.
Glej tudi tek. št. 364.
Glej tudi tek. št. 370.
Glej tudi tek. št. 375.
Glej tudi tek. št. 382.

IX. — Prehrana

258. SUSNIK, Lovrenc: O žganjekuhi v Breznici pod Lubnikom. (Von der Brantweinbrennerei in Breznica bei Skofja Loka /Oberkrain/.) Zusammenfassung. XI, str. 167–178.
- Glej tudi tek. št. 156.
Glej tudi tek. št. 269.
Glej tudi tek. št. 274.

X. B 1 — Rojstvo in življenje otrok

259. BUDAL, Andrej: Iz otroškega življenja v Standrežu pri Gorici. (Coutumes et jeux enfantins à Standrež.) Résumé. III–IV, str. 358–360.
260. VLAHOVIČ, Petar: Prilog proučavanju krsne slave. (Beitrag zur Erforschung des Festes des Hauspatrons.) Zusammenfassung. XX, str. 120–128.

X. B 3 — Ženitovanske šege

261. KOTNIK, Stanko: Starišinstvo — še enkrat. (Bemerkungen zum Brautwerberbrauch im Übermurgbiet.) Zusammenfassung. XIV, str. 191–193.
262. NOVAK, Vilko: O izvoru prekmurskega »Starišinstva i zvačinstva«. Začasno poročilo. (Sur l'origine du livret »Starišinstvo i zvačinstvo« /les fonctions du doyen des nocés et de l'invitateur aux nocés/ de L'outre — Mure.) Résumé. XIII, str. 169–174.
263. SMODIČ, Anton: Vloga pozavčinov v prleškem gostovanju. (Die Rolle des Hochzeitsbitters bei Hochzeiten in der »Priekija«.) Zusammenfassung. XIII, str. 175–186.
264. VILFAN, Sergij: Ob nekaterih starih ženskih običajih obsoških in beneških Slovencev. Primerjalna študija. (Étude comparative de quelques vieux rites de mariage chez les Slovènes occidentaux.) Résumé. VI–VII, str. 157–195.

X. B 4 — Smrt in pogreb

265. GASPARINI, Evel: Sulla forma della »doppia sepoltura« presso gli Slavi meridionali. (O obliki »dvojnega pokopa« pri južnih Slovanih.) Povzetek. VIII, str. 225–230.
266. MATIČETOV, Milko: K prekopavanju mrličev pri Slovanih. (Sur la réexhumation auprès des Slaves.) Résumé. VI–VII, str. 195–196.

267. MATIČETOV, Milko: Umita in v prt zavita lobanja pri Slovencih. Poročilo o 3. anketi Inštituta za slovensko narodopisje SAZU. (La coutume de laver et d'envelopper le crâne chez les Slovènes.) Résumé. VIII, str. 231–254.

X. B 12 — Letne šege

268. CIRESE, M. Alberto: La «pagliara» del primo maggio nei paesi slavo-molisani. (Prvomajska «pagliara» ali Zeleni Jurij v slovanskih vaseh južne Italije.) Povzetek. VIII, str. 207–224.
269. KRETZENBACHER, Leopold: Das slowenische Luzienbrot («Lucijščak»). (Slovenski Lucijin kruh — «Lucijščak».) Povzetek. VI–VII, str. 197–222.
270. KUHAŘ, Boris: Borovo gostovanje. Ob spremembah, ki jih prinaša čas. (Die Föhrenhochzeit im Wandel der neueren Zeit.) Zusammenfassung. XVI–XVII, str. 133–148.
271. KURET, Niko: Harlekin v Bohinju? K šemskemu liku zaplatnika v Zgornji dolini. (Arlequin au Bohinj?) Résumé. IX, str. 237–252.
272. KURET, Niko: «Babo žagajo». Slovenske oblike pozabljenega obreda in njegove evropske paralele. («Scier la vieille». Formes slovènes et parallèles européens d'une cérémonie oubliée.) Résumé. XIII, str. 115–144.
273. KURET, Niko: O nosivcih slovenskih šemskih običajev. (Über die Träger der slowenischen Maskenbräuche.) Zusammenfassung. XVI–XVII, str. 167–178.
274. MATIČETOV, Milko: Poprtnik. (Le «poprtnik» slovene — un pain rituel de Noël.) Résumé. VI–VII, str. 223–239.
275. SUŠNIK, Lovrenc: Še en pustni lik: Šember-Schembart. (Noch eine Fastnachtsfigur: Šember-Schembart.) Zusammenfassung. XVI–XVII, str. 351–358.
276. SAŠEL, Josip: Leteče procesije ob Gosposvetskem polju. (Laufende Processionen am Zolfelde.) Zusammenfassung. V, str. 143–159.
277. VILFAN, Sergij: Vprašanje «opasila». (Woher der Ausdruck «opasilo»?) Zusammenfassung. IX, str. 253–260.
- Glej tudi tek. št. 347.
- Glej tudi tek. št. 364.

X. B 13 — Igra, igracke in zabava

278. BREWSTER, G. Paul: A note on the distribution of the Slovenian game «Škarjice brusiti». (O razširjenosti slovenske igre «Škarjice brusiti».) Povzetek. VIII, str. 255–258.
279. KURET, Niko: Igra «Škarjice brusiti» na slovenskem ozemlju. (The game of «Škarjice brusiti» in slovenian territory.) Summary. VIII, str. 259–261.
280. LUDVIK, Dušan: Odkod fače, faček? (Ursprung des Wortes «fače».) Zusammenfassung. XVIII–XIX, str. 129–131.

XI. — Družbeno življenje

281. GORIŠČ, France: O problemu starosti slovenskih priredb gorskih členov. (Über das Altersproblem der slowenischen Fassungen der Weinbergartikel.) Zusammenfassung. XIV, str. 67–90.
282. GORIŠČ, France: Nekaj pogledov na družbenost starih Slovencev. (Einige Beiträge zur altslowenischen Gesellschaftslehre.) Zusammenfassung. XV, str. 33–54.
283. KREMENSEK, Slavko: Vaščani v obmestju (Ob primeru vasi Moste pri Ljubljani). (Villagers in the environs. With regard to the Village Moste at Ljubljana.) Summary. XX, str. 46–75.

284. LUDVIK, Dušan: Izvor desetištva. (Zum Ursprung der Zehntgeburt.) Zusammenfassung. XIII, str. 79–90.
285. PERUSINI, Gaetano: Le condizioni di vita in val Resia nel secolo XVI. (Zivljenjske razmere v dolini Rezije v šestnajstem stoletju.) Povzetek. XVI–XVII, str. 257–276.
286. STABEJ, Jože: Od kdaj in od kod imamo slovensko kmečko pratiko. (Seit wann und woher haben die Slowenen ihre Bauern-Pratica.) Zusammenfassung. XIV, str. 59–66.
287. SAŠEL, Josip: Pravne starožnosti iz Roža na Koroškem. Résumé. I, str. 82–90.
288. SKERLJ, Božo: Nekaj akulturacijskih pojavov pri ameriških Slovencih. (Acculturation problems in american Slovenes.) Summary. X, str. 81–96.
289. ZONTAR, Josip: Soseskine (cerkveni) «hisi» v Beli krajini. Prispevek k pravnemu narodopisju Slovencev. («Hisi» — Weinkeller und Getreidespeicher der Filialkirchen /Nachbarschaften/ in Weisskrajn.) Zusammenfassung. X, str. 77–80.
- Glej tudi tek. št. 257.

XII. — Ljudsko verovanje

290. BEZLAJ, France: Nekaj besedi o slovenski mitologiji v zadnjih desetih letih. (Quelques remarques sur la mythologie slovène au cours de la dernière décennie.) Résumé. III–IV, str. 342–353.
291. GASPARINI, Evel: Questioni di mitologia slava. (Iz slovenske mitologije.) Povzetek. XIII, str. 91–114.
292. GASPARINI, Evel: Questioni di mitologia slava. (Iz slovenske mitologije.) Povzetek. XIV, str. 91–114.
293. GRAFENAUER, Ivan: Ali je praslavska beseda bog' iranska izposojenka? (Ist bog' ein iranisches Lehnwort?) Zusammenfassung. V, str. 237–250.
294. GRAFENAUER, Ivan: Brezen in brezova voda. (März, der «Birkmonat», und der Birkensaft.) Zusammenfassung. XV, str. 101–106.
295. LUDVIK, Dušan: Antično v ljudskem verovanju. Résumé. XVI–XVII, str. 179–182.
296. MATIČETOV, Milko: Zagovarjanje pri dveh slovenskih književnikih. (La conjuration chez deux écrivains slovènes.) Résumé. III–IV, str. 331–342.
297. SUHADOLNIK, Stane: O brezovi vodi na Notranjskem. (Über das Birkenwasser im Notranjsko /Innerkrain.) Zusammenfassung. XV, str. 106.

XVI. — Ljudsko pesništvo, pregovori

298. BACER, Karel: Dolenjski ljudski pesnik in godec Ivan Rupnik-Može (1813–1882). (Un poète et musicien populaire de Basse-Carniole.) Résumé. IX, str. 215–236.
299. BEZLAJ, France: Ljudski pevec iz Tera. Résumé. I, str. 65–71.
300. BOSKOVIČ-STULLI, Maja: Pjesma o starom Vujačinu. (Das Lied vom alten Vujačin.) Zusammenfassung. XIII, str. 65–78.
301. CUBELIČ, Tvrko: Svijet i oblikovni (strukturni) principi srpskohrvatske epske narodne pesme. (Die Welt und die gestalterischen Prinzipien des serbokroatischen epischen Volksliedes.) Zusammenfassung. XIV, str. 135–148.
302. GRAFENAUER, Ivan: Slovenske ljudske pesmi o Kralju Matjažu. (Die slowenischen Volkslieder von König Matjaž.) Zusammenfassung. III–IV, str. 189–240.
303. GRAFENAUER, Ivan: Hrvatske inačice praobrazca balade «Kralj Matjaž v turški ječi». (Kroatische Varianten zur Ausgangsform der slowenisch-istriatischen Volksballade von König Matthias im türkischen Kerker.) Zusammenfassung. VI–VII, str. 241–272.

304. GRAFENAUER, Ivan: Slomškov rokopis narodne pesmi »Juri s pušo«. (Slomšek's Handschrift des Volksliedes »Juri s pušo« /Jörg mit der Büchse./) Zusammenfassung. IX, str. 197–202.
305. GRAFENAUER, Ivan: »Mišicina basen« od Zilje in njen pomen. (Das slowenische Kettenmädchen vom Mäuslein aus dem Gailtale.) Zusammenfassung. XIII, str. 13–30.
306. GRAFENAUER, Ivan: Nekaj o spreminjanju besedila v slovenskih pripovednih pesmih. (Änderungen im Wortlaut slowenischer Volkslieder.) Zusammenfassung. XIV, str. 185–187.
307. HROVATIN, Radoslav: Marginalije k zbirki »Odpora za zbiranje slovenskih narodnih pesmi z napavi«. (Notes marginales concernant le recueil du comite pour la collecte de chansons populaires slovénes.) Résumé. XIV, str. 188–190.
308. HROVATIN, Radoslav: Partizanska pesem in znanost o ljudski kulturi. (La chanson partisane et la science de la culture populaire.) Résumé. XIV, str. 7–14.
309. HROVATIN, Radoslav: Problemi zapisovanja in metrike slovenskih ljudskih pesmi. Ob zbirki dr. Karla Šteklja. (Les problèmes de la notation et de la metrique des chansons populaires slovénes.) Résumé. XV, str. 205–222.
310. HROVATIN, Radoslav: Partizanska pesem — predmet znanosti o ljudski kulturi. (Chanson partisane objet de la science de la culture populaire.) Résumé. XVIII–XIX, str. 73–80.
311. HROVATIN, Radoslav: Primer kontaminacije v metriki ljudske pesmi. (Un exemple de la jonction dans le metre de la chanson populaire.) Résumé. XXI–XXII, str. 103–108.
312. KOTNIK, France: Ljudski pesnik Anton Lesičnik. Résumé. II, str. 93–99.
313. KOTNIK, Stanko: Stefan Modrinjak kot avtor ljudskih popevk. (Stefan Modrinjak — auteur des chansons populaires.) Résumé. IX, str. 203–214.
314. KRETZENBACHER, Leopold: Slovenski pregovori v starih štajerskih rokopisih. (Slowenische Sprichwörter in alteirischen Handschriften.) Zusammenfassung. V, str. 160–168.
315. KUMER, Zmaga: Slovenske ljudske pesmi z napavi. Poročilo o glasbenem gradivu, nabranem 1906–1914 pod Strekljevim vodstvom, zdaj v Glasbeno narodopisnem inštitutu v Ljubljani. (Eine Sammlung slowenischer Volkslieder mit Melodien.) Zusammenfassung. XII, str. 203–210.
316. KUMER, Zmaga: Predreformacijsko izročilo o slovenskih protestantskih pesmaricah in poznejšem razvoju. (Die vorreformatorische Überlieferung in den slowenischen protestantischen Gesangbüchern und in der nachfolgenden Entwicklung.) Zusammenfassung. XIII, str. 41–64.
317. KUMER, Zmaga: Predreformacijsko izročilo v slovenskih protestantskih pesmaricah in poznejšem razvoju — B. (Die vorreformatorische Überlieferung in den slowenischen protestantischen Gesangbüchern und in der nachfolgenden Entwicklung — B.) Zusammenfassung. XIV, str. 115–134.
318. KUMER, Zmaga: Balada o maščevanju zapuščene ljubice. (Die Ballade von der Rache der verlassenen Geliebten.) Zusammenfassung. XV, str. 167–198.
319. KUMER, Zmaga: Fekonja. Primer prevrstitve mliske pesmi v pripovedno. (Fekonja. Beispiel der Umwandlung eines Totenliedes in ein Erzähllied.) Zusammenfassung. XVI–XVII, str. 115–132.
320. KUMER, Zmaga: Rudeževa zbirka slovenskih ljudskih pesmi. (Die Sammlung slowenischer Volkslieder von Jožef Rudež.) Zusammenfassung. XX, str. 129–142.
321. MAKAROVIČ, Marija: Deklica vojak. Poizkus socio-psihološke interpretacije vprašanja. (The girl-soldier.) Summary. XVI–XVII, str. 191–202.
322. MATIČETOV, Milko: Rezijske ljudske pesmi na ploščah. (Registrazioni di canti sloveni dalla val di Resia.) Riassunto. XIV, str. 194.
323. MATIČETOV, Milko: »Pésme rezianske« Stanka Vraza (1841). (I »canti resiani« di Stanko Vraz /1841./) Riassunto. XVI–XVII, str. 203–215.
324. MERHAR, Boris: Od kod Vodniku snov za basen Kos in brezen? (Der Ursprung des Stoffes in Vodnik's Fabel »Die Amsel und der Monat März?«) Zusammenfassung. IX, str. 187–196.
325. STANEK, Leopold: »Dere sen še mali bija« (Variante prielške pesmi o študentu). (»Alles was die Welt durchkriechet« /Varianten eines slowenischen Studentenliedes./) Zusammenfassung. XI, str. 69–100.
326. VODUSEK, Valens: Arhaični slovanski peterec-deseterec v slovenski ljudski pesmi. (Der archaische slawische Fünfsilbler-Zehnsilblervers im slowenischen Volkslied.) Zusammenfassung. XII, str. 181–202.
- Glej tudi tek. št. 63.
Glej tudi tek. št. 84.
Glej tudi tek. št. 86.
Glej tudi tek. št. 91.

XVII. — Ljudska glasba in ples

327. HROVATIN, Radoslav: O slovenskem ljudskem plesu. (Les danses populaires slovénes.) Résumé. III–IV, str. 276–296.
328. HROVATIN, Radoslav: Pomen ritmičnih kvantitet v slovenskih ljudskih napevih. (L'importance des quantités rythmiques dans les mélodies populaires slovénes.) Résumé. X, str. 167–198.
329. HROVATIN, Radoslav: Kinetske označbe v slovenski ljudski plesni terminologiji. (Termes de cinétique dans la terminologie populaire de danse en Slovénie.) Résumé. XII, str. 163–180.
330. HROVATIN, Radoslav: Kvintna pentatonika na Slovenskem. (La pentatonique de quintes en Slovénie.) Résumé. XVI–XVII, str. 65–88.
331. KRETZENBACHER, Leopold: Gudalo-dudalo, vugaš, Bülhären und Verwandtes. Ostalpine Lärmgeräte als Brauchumsrequisiten und ihre Stellung unter den europäischen Varianten vom Typus »Rummelpott«. (Gudalo-dudalo, vugaš, Bülhären in sorodno. Vzhodnoalpski hrupni instrumenti v običajih in njihovo mesto med podobnimi evropskimi pripravami tipa »Rummelpott«.) Povzetek. X, str. 125–156.
- Glej tudi tek. št. 36.
Glej tudi tek. št. 61.
Glej tudi tek. št. 102.
Glej tudi tek. št. 184.
Glej tudi tek. št. 298.
Glej tudi tek. št. 313.

XVIII. — Ljudsko pripovedništvo

332. BOŠKOVIČ-STULLI, Maja: O narodni priči i njezino avtentičnem izrazu. (Über das Volksmärchen und seinen authentischen Ausdruck.) Zusammenfassung. XII, str. 107–120.
333. GAMS, Ivan: Pripovedke o kraškem podzemlju. (Contes sur le monde karstique souterrain.) Résumé. VIII, str. 151–152.
334. GLAZER, Janko: K Schloßerjevimi pohorskim pripovedkam. (Zu den Bachern-Sagen von Paul Schloßer.) Zusammenfassung. XIII, str. 219–224.
335. GRAFENAUER, Ivan: Srednjeveška pripovedka o Salomonu in Markolfu in prekmurska pravljica o Mačakrali ino dekli. (Der Ma. Dialog /Spruchgedicht/ von Salomon und Markolf und das prekmurische Märchen von König Matjaž und dem Mädchen.) Zusammenfassung. VIII, str. 129–144.
336. GRAFENAUER, Ivan: Zveza slovenskih ljudskih pripovedk z retijskimi -A, -B, -C. (Zusammenhang slowenischer Volkssagen mit rätschen -A/1957,

- B/1958, -C.) Zusammenfassung. X, str. 97—112, XI, str. 49—68, XII, str. 135—162.
337. GROSELJ, Milan: Konj iz vode in ime Kentavrov. (A propos du nom de centaure.) Résumé. V, str. 195—196.
338. MAL, Josip: Pripombe k slovenskemu bajeslovju. (Anmerkungen zur slowenischen Mythologie.) Zusammenfassung. V, str. 251—256.
339. MATIČETOV, Milko: Ime Kentavrov in konji v robilski pravljici. (A propos du nom de centaure.) Résumé. VI—VII, str. 239—240.
340. MATIČETOV, Milko: Pravljica o bobovi črni kapi (AT 295) v rokah W. Grimma, Levstika, Finžgarja in Tratarja. Prispevek k pomenku o prirejanju ljudske proze. (Das Märchen von der schwarzen Bohnennaht bei W. Grimm, Levstik, Finžgar und Tratar.) Zusammenfassung. XII, str. 121—134.
341. MATIČETOV, Milko: Pri treh Bogánčarjih, ki zna- »lagati«. (Bei den dreien aus Bogojina, die »lügen« können.) Zusammenfassung. XVIII—XIX, str. 81—114.
342. MATIČETOV, Milko — BOSKOVIČ-STULLI, Meja: Dobra zbirka slovenskih pripovedk iz leta 1910 slabo izdana 1956: Paul Schlosser, Bachern-Sagen (Vorwort von Leopold Schmidt). (Eine gute Sammlung slowenischer Sagen aus dem Jahre 1910 in einer unzureichenden Ausgabe aus dem Jahre 1956. Paul Schlosser, Bachern-Sagen /Vorwort von Leopold Schmidt/.) Zusammenfassung. XI, str. 187—200.
343. MERHAR, Boris: Prevara z raki v protestantski literaturi in v ljudski pravljici o spretnem tatu. (Der Betrug mit den Krebsen in der protestantischen Literatur und im Volksmärchen vom Meisterdieb.) Zusammenfassung. XIII, str. 31—40.
344. NIKOLIĆ, Ilija: Narodne pripovedke iz istočne Srbije u redakciji dr. Veselina Čajkanovića. (Volks-erzählungen aus Ostserbien.) Zusammenfassung. XVIII—XIX, str. 115—122.
345. PERSIĆ, Niko: Dve pravljici iz Črneje. (Deux contes populaires de Črneja.) Résumé. III—IV, str. 354—357.
346. VILFAN, Sergij: Pes Marko. (Hund Marko.) Zusammenfassung. VIII, str. 145—151.
- Glej tudi tek. št. 59.
Glej tudi tek. št. 85.
Glej tudi tek. št. 88.

XIX. — Ljudsko gledališče

347. KURET, Niko: Trikralske igre in kolede na Slovenskem. (Ob bohinski koledi »Trjé král hódjo«.) (Jeu et scènes des rois dans le folklore slovène.) Résumé. III—IV, str. 240—275.
348. KURET, Niko: Zanimiva oblika ljudskega lutkarstva na Slovenskem. (Začasno poročilo.) (Une forme intéressante de marionnettes populaires en Slovénie.) Résumé. X, str. 113—124.
349. KURET, Niko: Ljudsko gledališče pri Slovencih. Za 190-letnico rojstva Andreja Šusterja Drabonjaka (*6. maja 1768). (Das Volkstheater der Slowenen.) Zusammenfassung. XI, str. 11—48.
350. KURET, Niko: Novo o »naši« tradicionalni lutki. (Données nouvelles sur la marionnette traditionnelle en Slovénie.) Résumé. XV, str. 157—166.
351. LUDVIK, Dušan: Iz zgodovine ljudskih iger na Slovenskem — I. (Zur Geschichte des Volksschauspiels in Slowenien — I.) Zusammenfassung. VIII, str. 170.
352. LUDVIK, Dušan: Iz zgodovine ljudskih iger na Slovenskem — II. (Zur Geschichte des Volksschauspiels in Slowenien — II.) Zusammenfassung. VIII, str. 261—262.
353. ROŽIN-BONIFACIĆ, Nikola: Sante i Pante. (Narodne ručne lutke u Hrvatskoj.) (*Sante« et »Pante«. Marionnettes à main populaires de Croatie.) Résumé. XV, str. 135—156.
Glej tudi tek. št. 70.

XXIII. — Neevropske kulture

354. OREL, Boris: O etnografskih zbirkah iz Afrike, Amerike in Azije v Etnografskem muzeju v Ljubljani. (Sur les collections d'objets ethnographiques, provenant d'Afrique, d'Amérique et d'Asie et réunies au Musée ethnographique de Ljubljana.) Résumé. VI—VII, str. 139—146.
355. SKERLJ, Božo: Canca v zbirkah ljubljanskega Etnografskega muzeja. (The zchantza of the Ethnographical Museum of Ljubljana.) Summary. VI—VII, str. 147—156.
356. SKERLJ, Božo: Misli ob razstavi izvenevropskih zbirk Etnografskega muzeja v Ljubljani. (Some thoughts on the exhibition of overseas collections in the Ethnographical Museum of Ljubljana.) Summary. X, str. 212—215.
357. SKERLJ, Božo: Kitajski dvorni moški kaftan. (The chinese man's court caftan.) Summary. XVIII—XIX, str. 57—72.
358. SKERLJ, Božo: Afriška zbirka vzhodnosudanskih plemen Bari in Čir v Slovenskem etnografskem muzeju. (Zbiralec Ignacij Knoblehar.) (The african collection of the tribes Bari and Chir from eastern Sudan in Slovene ethnographical Museum.) Summary. XX, str. 143—172.
Glej tudi tek. št. 365.
Glej tudi tek. št. 366.
Glej tudi tek. št. 367.
Glej tudi tek. št. 371.
Glej tudi tek. št. 374.

XXIV. — Razno

359. KOTNIK, France: Potovanje po Koroškem leta 1795. (Voyage à travers la Carinthie en 1795.) Résumé. III—IV, str. 361—366.
360. MIKUŽ, Stane: Nekaj narodopisnih drobtin. (Einige volkskundliche Beiträge.) Zusammenfassung. XVI—XVII, str. 217—228.
361. PISKERNIK, Angela: Narodopisni paberki iz Lobnika pri Železni Kapli. Zusammenfassung. XVI—XVII, str. 307—315.
362. STELE, France: Ljudsko izročilo iz Tunjice in iz kamniške okolice. Spominu Borisa Orla. (Volks-tümliches aus Tunjice und aus der Umgebung von Kamnik.) Zusammenfassung. XVI—XVII, str. 337—350.
363. (A) Konferenca muzejskih strokovnjakov — etnografov v Beogradu. III—IV, str. 460.
364. (A) Potujoče razstave SEM v letu 1967: Ljudsko slikarstvo, Slovenska ljudska noša, Modeli za mali kruhek, Kamnita plastika s Krasa, Afrika, Slovenske ljudske maske, Ljudska umetnost Jugoslavije. XX, str. 194.
365. (A) Razstave in prireditve v muzeju neevropskih kultur na gradu Goričane v letu 1967: 10 let potovanja okrog sveta pisateljice in zbirateljice Alme Karlin. (Les expositions du Musée ethnographique slovène.) Résumé. XX, str. 196—198.
366. (A) Razstave in prireditve v muzeju neevropskih kultur na gradu Goričane v letu 1967: Sodobna japonska keramika, Priprava Pavla Strukelj s sodelovanjem Klare Kosove. (Les expositions du Musée ethnographique slovène.) Résumé. XX, str. 195.
367. (A) Razstave SEM 1965—1966: Črnska umetnost. Priprava Pavla Strukelj. (Die Ausstellungen des slowenischen ethnographischen Museums 1965—1966.) Zusammenfassung. XVIII—XIX, str. 180—181.
368. (A) Razstave SEM 1965—1966: Gozdni in lesni delavci na južnem Pohorju. Pripravil Angelos Baš. XVIII—XIX, str. 170.
369. (A) Razstave SEM 1965—1966: Kamnita ljudska plastika na Krasu. Pripravil Gorazd Makarovič. XVIII—XIX, str. 172.

370. (A) Razstave SEM 1965—1966: Kmečki nakit. Priprava Marija Makarovič. XVIII—XIX, str. 171—172.
371. (A) Razstave SEM 1965—1966: Ljudska umetnost Indonezije. Priprava Pavla Strukelj s sodelovanjem Vere in dr. Aleša Beblerja. (Die Ausstellungen des slowenischen ethnographischen Museums 1965—1966.) Zusammenfassung. XVIII—XIX, str. 179—180.
372. (A) Razstave SEM 1965—1966: Lončarstvo na Slovenskem. Priprava Milka Brasova. XVIII—XIX, str. 174.
373. (A) Razstave SEM 1965—1966: Modeli za »Mali kruhek« na Slovenskem. Pripravi Gorazd Makarovič. XVIII—XIX, str. 178—179.
374. (A) Razstave SEM 1965—1966: Muzej izvenevropskih kultur — grad Goričane. (Die Ausstellungen des slowenischen ethnographischen Museums 1965—1966.) Zusammenfassung. XVIII—XIX, str. 181—183.
375. (A) Razstave SEM 1965—1966: Slovenska kmečka noša. Priprava Marija Makarovič. XVIII—XIX, str. 176—177.
376. (A) Razstave SEM 1965—1966: Včeraj in danes v Skocijanskih hribih. Pripravi Boris Kuhar. XVIII—XIX, str. 174—176.
377. (A) Razstave SEM v letih 1968 in 1969: Kraška hiša. Priprava Fanči Šarf in Ivan Sedej. XXI—XXII, str. 125—126.
378. (A) Razstave SEM v letih 1968 in 1969: Lončarstvo na Slovenskem. Priprava Ljudmila Brasova. XXI—XXII, str. 121—123.
379. (A) Razstave SEM v letih 1968 in 1969: Slovensko ljudsko kiparstvo. Pripravi Gorazd Makarovič. XXI—XXII, str. 123—125.
380. (A) Razstave SEM v letu 1967: Lužiški Srbi. Posredovala Zveza lužiških Srbov Domowina iz Budšina. XX, str. 194.
381. (A) Razstave SEM v letu 1967: Moj domači kraj. Priprava Zveza prijateljev mladine Slovenije in SEM. XX, str. 194.
382. (A) Razstave SEM v letu 1967: Pokrivala in okrasje glave v ljudski noši Srbije. Posredoval Etnografski muzej iz Beograda. XX, str. 194.
383. (A) Razstave SEM v letu 1967: Silkarstvo na panjskih končnicah. Pripravi Gorazd Makarovič. XX, str. 193—194.
384. (A) Z drugega zasedanja Muzejskega sveta LRS. III—IV, str. 459.
385. (U) Opomba uredništva. (Anmerkung der Redaktion.) XXI—XXII, str. 111.
- zialwissenschaften. Stuttgart 1969, 113 + (X) str. XXI—XXII, str. 153—156.
7. BAŠ, Angelos: **Utz Jeggle**, Judendörfer in Württemberg. Volksleben, 23. Band. Tübingen 1969, 361 str. XXI—XXII, str. 152—153.
8. BAŠ, Franjo: **Moser Oskar**, Kärntner Bauernmöbel. Handwerks geschichte und Frühformen von Truhe und Schrank. Ponatis iz 134.—140. letnika Carinthia I. Založilo Zgodovinsko društvo za Koroško (Geschichtsverein für Kärnten). Celovec 1949. 80, 163 str. III—IV, str. 447—448.
9. BAŠ, Franjo: Volk und Heimat. Festschrift für Viktor von Geramb. Uredila Hanns Koren in Leopold Kretzenbacher. Graz—Salzburg—Wien 1949. 80, 320 str. III—IV, str. 448—450.
10. BAŠ, Franjo: **Fresacher Walther**, Der Bauer in Kärnten. I. Teil. Die persönliche Stellung des Bauers in Kärnten. Archiv für vaterländische Geschichte und Topographie. 31. Bd. Mit einem Vorwort: Hundert Jahre Archiv für vaterländische Geschichte und Topographie von Dr. Gotbert Moro. Izdalo in založilo Zgodovinsko društvo za Koroško (Geschichtsverein für Kärnten). Celovec 1950. 80, 176 str. V, str. 290—291.
11. BAŠ, Franjo: **Wiessner Herman**, Geschichte des Kärntner Bergbaues. I. Teil. Geschichte des Kärntner Edelmetallbergbaues. Archiv für vaterländische Geschichte und Topographie. 32. Bd. Izdalo in založilo Zgodovinsko društvo za Koroško (Geschichtsverein für Kärnten). Celovec 1950. 80, 301 str. V, str. 290.
12. BAŠ, Franjo: **Leopold Schmidt**, Geschichte der österreichischen Volkskunde. Wien 1951. 80, 207 strani. VI—VII, str. 347.
13. BAŠ, Franjo: **Oswin Moro**, St. Oswald ob Kleinkirchheim. Ein Buch vom Kärntner Bergbauern. Klagenfurt 1951. Archiv für vaterländische Geschichte und Topographie. 34. in 35. zv. 80, 270 str. VI—VII, str. 349—350.
14. BAŠ, Franjo: **Adolf Mais**, Völkerkunde, Volkskunde, Urgeschichte und Anthropologie in den Museen Österreichs. Mitteilungsblatt der Museen Österreichs. Ergänzungsheft Nr. 1. Wien 1952. 80, 64 str. VI—VII, str. 347.
15. BAŠ, Franjo: **Anton Schultes**, Die Nachbarschaft der Deutschen und Slaven an der March. Kulturelle und wirtschaftliche Wechselbeziehungen im nordöstlichen Niederösterreich. Wien 1954. Veröffentlichungen des österreichischen Museums für Volkskunde. Bd. IV. 80, 161 str. VIII, str. 284—285.
16. BAŠ, Franjo: **Helbeck Adolf**, Der österreichische Volkskunde-Atlas. Seine wissenschaftliche, volks- und staatspolitische Bedeutung. Veröffentlichungen der Kommission für den Volkskunde-Atlas in Österreich. Herausgegeben von A. Helbeck und E. Burgstaller. I. Linz 1955. 80, 17 str. + 2 priloge. IX, str. 310—311.
17. BAŠ, Franjo: Österreichische Bibliographie 1952—1953. Linz 1955. Institut für Landeskunde von Oberösterreich. 80, 77 str. IX, str. 310.
18. BAŠ, Franjo: Glasnik Etnografskog instituta SAN. II—III. 1953—54. Urednik dr. Vojislav Radovanović. Beograd 1957. 80, 1068 str. XI, str. 226—228.
19. BAŠ, Franjo: **Marentič Janez ing.**, Slovenska vas pod kapitalističnim jarmom. Uredil ing. Jože Levstik. Izdala Kmečka knjiga. Ljubljana 1957. 80, 174 str. XI, str. 222.
20. BAŠ, Franjo: **Mohorič Ivan**, Zgodovina obrti in industrije v Trzinu. Monografija iz gospodarske zgodovine. Prva knjiga. 80, 379 str. 1957. Izdal Mestni muzej v Trzinu. Založila Državna založba v Ljubljani. XI, str. 225—226.
21. BAŠ, Franjo: **Erixon Sigurd**, Technik und Gemeinschaftsbildung in schwedischem Traditionsmilieu. Stockholm 1957. 80, 224 str. XII, str. 268—269.
22. BAŠ, Franjo: **Kojić Branimir**, Seoska arhitektura i ruralizam. Teorija i elementi. Grafička oprema i svi nacrti arh. Zoran B. Petrović. 40, 204 strani z 276 skicami, nacrti in posnetki. Beograd 1958. XIII, str. 241—242.

Knjižna poročila in ocene

1. BAŠ, Angelos: Glasnik Etnografskog muzeja u Beogradu. 28—29. Beograd 1965/1966; odgovorni urednik Persida Tomić, uredniški odbor Đorđe Tešić, Jelena Arandelović-Lazić, Nikola Pantelić, Persida Tomić. 315 strani. XX, str. 213.
2. BAŠ, Angelos: Deutsches Jahrbuch für Volkskunde XII (2 zvezka). Berlin 1966, str. 430; izdaja inštitut za nemško etnologijo pri Nemški akademiji znanosti v Berlinu, urednika W. Steinitz in H. Strobach ob sodelovanju uredniškega odbora. XX, str. 207—208.
3. BAŠ, Angelos: Zbornik radova prvog jugoslovenskog simpozija o agrarnoj geografiji u Mariboru od 3. do 5. decembra 1964. Ljubljana 1967, str. 182. XX, str. 212.
4. BAŠ, Angelos: **Wolfgang Emmerich**, Germanistische Volkstumsideologie. Genese und Kritik der Volksforschung im Dritten Reich. Volksleben, 20 Band. Tübingen 1968. 368 str. XXI—XXII, str. 149—151.
5. BAŠ, Angelos: **Herbert Schwedt**, Kulturstile kleiner Gemeinden. Volksleben, 21. Band. Tübingen 1968. 174 str. XXI—XXII, str. 151—152.
6. BAŠ, Angelos: **Ingeborg Weber-Kellermann**, Deutsche Volkskunde zwischen Germanistik und So-

23. BAS, Franjo: **Bausinger H.-Braun M.-Schwedt H.**, Neue Siedlungen. Stuttgart 1959. 8°. 193 str. + 40 priloga. XIII, str. 248—249.
24. BAS, Franjo: **Deutschmann Eberhard**, Lausitzer Holzbaukunst unter besonderer Würdigung des sorbischen Anteils. Spisy Instituta za serbski ludospit. 11. Ludove nakladinstvo Domovina. Budušin 1959. 184 str., 4°. XIV, str. 222.
25. BAS, Franjo: Seljačke obiteljske zadruge. I. Izvorna grada za 19. i 20. stoljeće. Publikacije etnološkog zavoda filozofskog fakulteta sveučilišta u Zagrebu. 3, 8°, 45 str. XV, str. 273—274.
26. BAS, Franjo: **Drobnjaković Borivoje**, Etnologija narodov Jugoslavije. Prvi deo. Beograd 1960. Naučna knjiga, 8°, 261 str. XV, str. 272—273.
27. BAS, Franjo: Glasnik zemaljskog muzeja u Sarajevu. Etnologija. Nova serija, sveska XV—XVI. Sarajevo 1961. Odgovorni urednik Spiro Kulišić. 4°, 336 str. XV, str. 274.
28. BERCE, Rudolf: **Milan Duhač**, Održavanje muzejskih predmeta. Beograd 1949. III—IV, str. 458.
29. BEZIC, Jerko: Partizanska pesem. Uredil Radoslav Hrovatin. Izdala DZS, Ljubljana 1953. XIV + 242 str. IX, str. 283—284.
30. BEZLAJ, France: **Matyáš Murko**, Rozprawy z oboru slovanského národopisu. Práce slovanského ústavu v Praze. Svazek XXI. 1947. str. 340. II, str. 142—144.
31. BEZLAJ, France: **W. Havers**, Neuere Literatur zur Sprachtabu (Sitzungsberichte Wiener Akad. d. Wiss., Phil. — Hist. Klasse, 223, 5, Wien 1946). III—IV, str. 451—455.
32. BOHINEC, Valter: **Rudolf Badjura**, Ljudska geografija. Terensko izrazoslovje. Državna založba Slovenije, Ljubljana 1953. 8°. 337 str. VI—VII, str. 330—331.
33. BONAC, Ivan: **Vilko Novak**, Ljudska prehrana v Prekmurju. Etnografska študija, Ljubljana, 1947. Slovenski knjižni zavod. II, str. 132—133.
34. BOŠKOVIĆ-STULLI, M(aja): **Max Lüthi**, Das europäische Volksmärchen. A. Francke A. G. Verlag, Bern 1947. VIII, str. 285—286.
35. BOŠKOVIĆ-STULLI, Maja: **Tihomir R. Dorđević**, Veštica i vila u našem narodnom verovanju i predanju. Vampir i druga bića u našem narodnom verovanju i predanju. Srpski etnografski zbornik. Knj. LXVI. Beograd 1953. VIII, str. 276—278.
36. BOŠKOVIĆ-STULLI, Maja: **Hamid Dizdar**, Narodne pripovetke iz Bosne i Hercegovine. Seljačka knjiga, Sarajevo 1952. IX, str. 296—298.
37. BOŠKOVIĆ-STULLI, Maja: Russkaja satiričeskaja skazka v zapis'ah seređiny XIX — načala XX veka. Podgotovka tekstov, stat'ja i komentarii D. M. Moldavskogo. Izd. Akademii nauk SSSR, Moskva-Leningrad 1955. IX, str. 302—304.
38. BOŠKOVIĆ-STULLI, Maja: Saljive narodne priče. Odabrao i priredio Alija Bejtici, Seljačka Sloga. Zagreb 1955. IX, str. 294—296.
39. BOŠKOVIĆ-STULLI, Maja: Narodne pripovetke. Uredio Tvrtko Cubelić, drugo, izmijenjeno izdanje, Školska knjiga, Zagreb 1955. X, str. 225—228.
40. BOŠKOVIĆ-STULLI, Maja: **M. Panić-Surep**, Oda-brane narodne pripovetke. Četvrto, dopunjeno izdanje, Beograd, Nolit, 1956. X, str. 223—225.
41. BOŠKOVIĆ-STULLI, Maja: Dvije antologije narodnih pripovjedaka. Milorad Panić-Surep, Antologija srpskih narodnih pripovjedaka, izd. Nolit, Beograd 1957. — Vojislav Đurić, Srpskohrvatske bajke, antologija, izd. Narodna prosvjeta, Sarajevo 1957. XI, str. 229—230.
42. BOŠKOVIĆ-STULLI, M(aja): **Lutz Röhrich**, Märchen und Wirklichkeit. Franz Steiner Verlag, Wiesbaden 1956. 8°, 260 str. — Lutz Röhrich, Die deutsche Volkssage. Ein methodischer Abriss. Studium Generale, Berlin-Göttingen-Heidelberg, 11/1958. H. 11, str. 664—691. XIII, str. 243—246.
43. BOŠKOVIĆ-STULLI, M(aja): **Vito Morpurgo**, Pregludio, magia e superstizione nella lirica popolare musulmana della Bosnia e dell'Erzegovina. Estratto dagli Annali del Corso di Lingue e Letterature Straniere presso l'Università di Bari. Vol. V, Bari 1961, str. 5—87. XIV, str. 234.
44. BRAS, Ljudmila: **Katarina Kobe-Arzenšek**, Sitarstvo na Gorenjskem. Publikacije Tehniškega muzeja Slovenije, št. 13, Ljubljana 1967, str. 1—96. XXI—XXII, str. 141.
45. BRAS, Ljudmila: **Marija Rutar**, Izumrle domaće dejavnosti na Tolminskem. Jadranski koleđar. Trst 1970, str. 137—144. XXI—XXII, str. 164—165.
46. FILIPOVIĆ, S. Mil(enko): **Joel M. Halpern**, Social and Cultural Change in a Serbian Village. Prepublication Monograph. Izdanje: Human Relations Area Files, Inc., New Haven, Conn., 1956. XXVI + 619. X, str. 229—230.
47. FILIPOVIĆ, S. Mil(enko): **Joel Martin Halpern**, A Serbian Village. Illustrations by Barbara Kewsky Halpern. Columbia University Press, New York 1958. XXII + 325. XII, str. 252—253.
48. GAVAZZI, Milovan: **Ivan Lovrić**, Bilješke o putu po Dalmaciji opata Alberta Fortisa i život Stanislava Soćivice. Zagreb 1948. Izdavački zavod Jugoslovenske akademije. II, str. 144—146.
49. GAVAZZI, Milovan: **Ivan Grafenauer**, Legendarna pesem »Spokorjeni grešnik« in staroalpska krvno-duhovna sestavina slovenskega naroda. SAZU, Razred za zgodovino in družbene vede. Razprave I. Ljubljana 1950, str. 5—52. (Pos. odis, 48 str.). III—IV, str. 431—432.
50. GAVAZZI, Milovan: **Karl M. Klier**, Das Blochziehen. Ein Faschingsbrauch von der Südostgrenze Österreichs. — Burgenländische Forschungen, Heft 22. — Eisenstadt 1953. — 160 + 3 str., VIII tab. slika i 1 karta. VI—VII, str. 350—353.
51. GAVAZZI, Milovan: **Hurský Josef**, Slovanský živel v Gradišti — Burgenlandu a jeho dolnorakouském pomezí [Kartografická znázornění současného i puvodního rozložení sídel]. — Se 4 map. přílohami a 4 kartogramy u textu. — Sep. iz »Sborník Čs. společnosti zeměpisné«, roč. 1950. — Praha 1950. — 14 str. IX, str. 300—302.
52. GAVAZZI, Milovan: **Hurský Josef**, Sídlně zeměpisný ráz slovanských obcí v Gradišti-Burgenlandu. — Se 4 kartogramy. — Sep. iz »Sborník Čs. společ. zeměpisné«, roč. 1952. — Praha 1952. — 14 str. IX, str. 300—302.
53. GAVAZZI, Milovan: **Hurský Josef**, Vylidňování a asimilace slovanských obcí v Gradišti. — S 13 kartografickými přílohami a náčrtu v textu. — Slovanský ústav, Praha 1952. — 372 str. — [Izdano kao rukopisni koncept.] IX, str. 300—302.
54. GAVAZZI, Milovan: **Hurský Josef**, K otázce slovanské kolonizace Gradiště — Burgenlandu. — Se 4 kartogramy. — Sep. iz »Sborník Čs. společ. zeměpisné«, roč. 1953. — Praha 1953. — 12 str. IX, str. 300—302.
55. GAVAZZI, Milovan: **Hurský Josef**, Slovanská stěhování na Moravské pole v 16. a 19. století. — Se 3 kartogramy. — Sep. iz »Sborník Čs. společ. zeměpisné«, roč. 1954. — Praha 1954. — 13 str. IX, str. 300—302.
56. GAVAZZI, Milovan: **Johannes Hubschmid**, Schlüchche und Fässer. Wort- und sachgeschichtliche Untersuchungen mit besonderer Berücksichtigung des romanischen Sprachgutes in und ausserhalb der Romania sowie der türkisch-europäischen und türkisch-kaukasisch-persischen Lehnbeziehungen. — Romanica Helvetica, vol. 54. — [A. Francke AG. Verlag.] Bern, 1955. — Sv. fr. 22.70. X, str. 233—234.
57. GAVAZZI, Milovan: **Veera Vallinheimo**, Das Spinnen in Finnland (Unter besonderer Berücksichtigung schwedischer Tradition). Helsinki 1956. (Kansatieteellinen arkisto 11), 287 str., 116 sl., 18 karata. XI, str. 243—244.
58. GAVAZZI, Milovan: **Ema Marková**, Po stopách krosienok. Slovanský národopis V (Bratislava 1957). Str. 47—86. (Slovanská akademia vied — Bratislava). XI, str. 231.
59. GAVAZZI, Milovan: **Michał Federowski**, Lud białoruski. Warszawa (Přstwowie wawnidnictwo naukowe — Zakład słowianoznawstwa Polskiej akade-

- mii nauk), tom V (1958), 919 str., tom VI (1960), 596 str. XIV, str. 229.
60. GAVAZZI, Milovan: **Martti Haavio**, Essais folkloriques. Studia fennica. Revue de Linguistique et d'Ethnologie finnoises, tome VIII. Helsinki 1959. XIV, str. 228—229.
 61. GAVAZZI, M(ilovan): Schwedische Volkskunde. Quellen, Forschung, Ergebnisse. Festschrift für Sigfrid Svensson zum sechzigsten Geburtstag am 1. Juni 1961. Stockholm-Göteborg-Uppsala (Almqvist & Wiksell) 1961. 511 str., 40 ilustr. XV, str. 283—284.
 62. GAVAZZI, M(ilovan): **Wolfgang Jacobsen**, Schafhaltung und Schäfer in Zentraleuropa bis zum Beginn des 20. Jahrhunderts. Veröffentlichungen des Instituts für deutsche Volkskunde — Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin. Berlin (Akademie-Verlag), 1961. — XV + 604 str., 36 sl. (DM 57). XV, str. 275—277.
 63. GAVAZZI, M(ilovan): **Boris Orel**, Bloške smuči. Vprašanje njihovega nastanka in razvoja (The Skis from Bloke. Their Origin and Development). Ljubljana, 1964. (Slovenska akademija znanosti in umetnosti — Razred za filološke in literarne vede. Dela, 18 — Inštitut za slovensko narodopisje, 7). 185 str., 15 crteža i 3 karte u tekstu, 8 tabla fotografija izvan teksta. English summary. XVIII—XIX, str. 202—203.
 64. GRAFENAUER, Ivan: Albanian and South Slavic Oral Epic Poetry. By Stavro Skendi. Philadelphia, American Folklore Society, 1954 (Memoirs of the American Folklore Society, Volume 44, 1954). Printed in Germany at J. J. Augustin, Glückstadt. Vel. 8°, VIII, 221 str., VIII, str. 274—275.
 65. GRAFENAUER, Ivan: **Stief Carl**, Studies in the Russian Historical Song by C. S. Kövénhyn. Rosenkilde and Bagger, 1953, 274 str. IX, str. 304—306.
 66. GRAFENAUER, Ivan: Jahrbuch für Volkskunde der Heimatvertriebenen. Im Auftrage der Kommission für Volkskunde der Heimatvertriebenen im Verband der Vereine für Volkskunde herausgegeben von Alfons Perlick. Band I, 1955. Otto Müller Verlag, Salzburg, IX, str. 308.
 67. GRAFENAUER, Ivan: **Albert Bates** Lord, The Singer of Tales. Harvard Studies in Comparative Literature 24. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts (USA). 1960. XV + 309 str. XIV, str. 222—226.
 68. HROVATIN, Radoslav: **Miodrag A. Vasiljević**, Jugoslovenski muzički folklor I. Narodne melodije koje se pevaju na Kosmetu. Prosveta, Beograd 1950, str. 424. V, str. 283—286.
 69. HROVATIN, Radoslav: **Elsa Mahler**, Altrussische Volkslieder aus dem Pečoryland. Bärenreiter — Verlag, Basel 1951, 8°, str. 180 + 174 (note). V, str. 292.
 70. HROVATIN, Radoslav: Journal of the International Folk Music Council. Volume IV — 1952. Published with the assistance of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation (UNESCO) for the International Folk Music Council by W. Heffer and Sons LTD., Cambridge. Str. IV + 112. V, str. 286—287.
 71. HROVATIN, Radoslav: Bilten Instituta za proučavanje folkloru u Sarajevu I. Bulletin of Institute for folklore studies Sarajevo. Redakcija: Cvjetko Rihtman, naučni saradnik (odgovorni urednik); dr. Jovan Vuković, vanredni profesor univerziteta. Sarajevo 1951. 4°, 166 str., 18 + 35 + 4 str. notih priloga. VI—VII, str. 339—341.
 72. HROVATIN, Radoslav: **Richard Wolfram**, Die Volkstänze in Österreich und verwandte Tänze in Europa. Otto Müller Verlag, Salzburg 1951, str. 220, priloga 32. VI—VII, str. 353—355.
 73. HROVATIN, Radoslav: Jaap Kunst, Kulturhistorische Beziehungen zwischen dem Balkan und Indonesien. Koninklijk Instituut voor de Tropen. Mededeling No. CIII. Afdeling Culturele en Physische Anthropologie No. 46. Veröffentlichung des Königlichen Tropen Instituts, Amsterdam 1953, 32 str. (Studija je posvećena pokojnomu jugoslovenskomu muzikologu dr. Ernestu Diamantu.) VI—VII, str. 345—346.
 74. HROVATIN, Radoslav: Katalog der europäischen Volksmusik im Schallarchiv des Institutes für Musikforschung Regensburg. Für die Unesco (Schallarchiv Serie C, Band 3) zusammengestellt und herausgegeben durch das Institut. Bearbeitet von Felix Hoerburger. Gustav Bosse Verlag, Regensburg 1952. 189 str. VIII, str. 282—283.
 75. HROVATIN, Radoslav: Makedonski muzički folklor. Pesni I. Uredil Živko Firfov. Knigoizdatelstvo »Kočo Racin«, Skopje 1953. XII, 96 str. VIII, str. 273—274.
 76. HROVATIN, Radoslav: Makedonski narodni ora so koreografski znaci i terminologija. Koreografsko pismo go sostavile i ova zbirka ja uredile Živko Firfov i Gančo Pajtondzhev. Knigoizdatelstvo »Kočo Racin«, Skopje 1953. 84 str. VIII, str. 274.
 77. HROVATIN, Radoslav: Journal of the International Folk Music Council. Volume VII — 1955. W. Heffer and Sons LTD., Cambridge, England. 116 str. VIII, str. 283.
 78. HROVATIN, Radoslav: Ob izdaji dveh folklorističnih del F. Marolta: »Gibno-zvočni obraz Slovencev« in »Slovenski glasbeni folklor«. IX, str. 287—292.
 79. HROVATIN, Radoslav: Bilten Instituta za proučavanje folkloru. Sarajevo, broj 2, 1953. Bulletin of the Institute of folklore research Sarajevo. Redakcija: Cvjetko Rihtman, naučni saradnik (odgovorni urednik); dr. Jovan Vuković, vanredni prof. univerziteta. Sarajevo 1953. Str. 412. IX, str. 298—299.
 80. HROVATIN, Radoslav: **Felix Hoerburger**, Die Zwiefachen. Gestaltung und Umgestaltung der Tanzmelodien im nördlichen Altbayern. Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin. Veröffentlichungen des Instituts für deutsche Volkskunde. Band 9. Akademie-Verlag, Berlin 1956. 195 str. Cena DM 32,50. X, str. 234—237.
 81. HROVATIN, Radoslav: Und der Wind verwaht's Lab... Altüberlieferte Kärntner Volkslieder und Jodler. In allen Stimmen aus dem Volksmund Aufgezeichnet von Josefine Gartner und Robert Geutebrück (Kärntner Museumsschriften XV), Klagenfurt 1957, Verlag des Landesmuseum für Kärnten. XII + 84 str. XI, str. 232—233.
 82. HROVATIN, Radoslav: Folk Songs of Europe edited by Maud Karpeles for the International Folk Music Council (International Folk Song Anthologies). Prepared under the auspices of the International Music Council with the assistance of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation (UNESCO). Novello and Company Limited, 160 Wardour Street, London, W. 1. First published 1956. XXIV + 268 str. XII, str. 267—268.
 83. HROVATIN, Radoslav: **Lorenc Antoni**, Folklori muzikuer shqiptar. Bleni I pare (Šiptarska muzična folkloru. I. zvezek). Shtëpia botuese »Millsadin Popoviq«. Prishtinë 1956. XVI + 108 str. XII, str. 267.
 84. HROVATIN, Radoslav: **Ivan Ivančan**, Narodni plesovi Hrvatske. Zagreb 1956. Savez muzičkih društava Hrvatske. Tisak: Grafička škola, Zagreb 1957. 160 str. XII, str. 251.
 85. HROVATIN, Radoslav: **Josip Dravec**, Glasbena folkloru Prekmurja. Pesmi. Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Razred za filološke in literarne vede. Dela 11. Inštitut za slovensko narodopisje 2. Ljubljana 1957. LX + 400 str. in zemljevid v prilogi. XII, str. 242—243.
 86. HROVATIN, Radoslav: **Tihomir Vujičić**, Naše pesme, 100 pesama, 20 kola. Muzičko izdavačko preduzeće (Zenemukiadó Vállalat). Budapest 1957. 160 str. XII, str. 250—251.
 87. HROVATIN, Radoslav: **France Marolt-Marija Suštar**, Slovenski ljudski plesi Koroske. (Slovenski ljudski plesi 2.) Izdal in založil Glasbeno naro-

- dopisni inštitut v Ljubljani. Ljubljana 1958. 68 str. XII, str. 246—247.
88. HROVATIN, Radoslav: **Marija Šuštar**, Slovenski ljudski plesi Primorske, Dr. Henrik Neubauer, Kinetografija in njeni znaki. (Slovenski ljudski plesi I.) Izdal in založil Glasbeno narodopisni inštitut v Ljubljani. Ljubljana 1958. 60 + 16 str. XII, str. 243—246.
 89. HROVATIN, Radoslav: **Oskar Moser**, Von Tanzburschen und Tanzschaffern. Einige Beiträge zur Geschichte der Tanzsitten und des Volkstanzes in Kärnten. Von —, Sonderdruck aus Kärntner Museumsschriften XIX, Tanz und Brauch, Klagenfurt 1959, 137—172. XII, str. 262.
 90. HROVATIN, Radoslav: Jahrbuch des Österreichischen Volksliedwerkes. Geleitet von K. M. Klier, L. Nowak, L. Schmidt. Band VIII. Wien 1959. Herausgegeben vom Österreichischen Volksliedwerk im Selbstverlag des Bundesministeriums für Unterricht. VIII in 196 str. in 5 slikovnih prilog. XIII, str. 247—248.
 91. HROVATIN, Radoslav: Jahrbuch des Österreichischen Volksliedwerkes. Geleitet von Karl M. Klier, Leopold Nowak, Leopold Schmidt. Band IX. Wien 1960. Herausgegeben vom Österreichischen Volksliedwerk im Selbstverlag des Bundesministeriums für Unterricht. 162 str. in VI slikovnih prilog. XIV, str. 219—220.
 92. HROVATIN, Radoslav: **Vasil Hadžimanov**, Makedonski borbeni narodni pesni. »Kočo Racin«, Skopje 1960. 127 str. not in teksta. XV, str. 274—275.
 93. HROVATIN, Radoslav: Makedonskite melografi od kraj na XIX vek. Redaktirale: Z. Firfov i M. Simonovski. Institut za folklor, Oddel za narodna muzika i koreografija. Skopje 1962. str. 408, 8^a. XVIII—XIX, str. 215—217.
 94. HROVATIN, Radoslav: **Ivan Ivančan**, Istarski narodni plesovi. Narodno stvaralaštvo Istre, knjiga 3. Institut za narodnu umjetnost. Zagreb 1963. Str. 322, 8^a. XVIII—XIX, str. 214.
 95. HROVATIN, Radoslav: Pesem borb in zmag. Uredil Bogomil Gerlanc. Izdano ob 20-letnici Partizanskega invalidskega pevskega zbora. Zavod Borec. Ljubljana 1964. Str. 120, 8^a. XVIII—XIX, str. 213—214.
 96. ILEŠIČ, Svetozar: **Marjan Musič**, Obnova slovenske vasi. Založila družba sv. Mohorja v Celju 1947. Strani 150. II, str. 140—142.
 97. JAGODIC, Marija: **Metod Turnšek**, Od morja do Triglava. Narodopisni zapiski iz slovenskega obrobja. Prva knjiga: Od Istre preko Tržaškega in Goriškega do Benečije. V Trstu 1952, 112 str. + 24 str. s slikovnimi prilogami. VI—VII, str. 331—332.
 98. JAGODIC, Marija: Zbornik Etnografskog muzeja u Beogradu. 1901—1951. Naučna knjiga. Izdavačko preduzeće NR Srbije, Beograd 1953, 296 str. VI—VII, str. 332—336.
 99. JAGODIC, Marija: **Niko Županič**, Liburnsko i istarsko ostrvo Cissa i značenje ovog geografskog imena. (Pos. otisak iz Istarskog časopisa Istarskog instituta S. A. N. Knjiga III. Beograd 1952.) VIII, str. 280.
 100. JAGODIC, Marija: **B. Korompay**, Die Bogenfalle bei den Finnougriern auf dem Wege aus Sibirien nach Europa und den südlichen Verbreitungsgebieten. (Sep. aus Acta Ethnographica, Tom. III, fasc. 1—4, 1953.) VIII, str. 283—284.
 101. JAGODIC, Marija: **Marijana Gušić**, Tumač izložene grade. Izdal Etnografski muzej v Zagrebu. Zagreb 1955. Str. 195, sl. prilog 46. X, str. 222—223.
 102. JAGODIC, Marija: **Tončka Urbas**, Narodopisni zapiski. Zetev Svobode v Sladkem vrhu. Maribor 1956. Str. 50—75. X, str. 221—222.
 103. JAGODIC, Marija: **Dr. Metod Turnšek**, Od morja do Triglava. 2. knjiga. Trst 1954. XI, str. 223.
 104. JAGODIC, Marija: **M. S. Vlahović**, Nošnje Srbije u Etnografskom muzeju u Beogradu. Založba »Jugoslavija«, Beograd 1954, XI, str. 229.
 105. JAGODIC, Marija: **J. Šobić**, Odeča i ornamenat Srbije. Založba »Jugoslavija«, Beograd 1956. XI, str. 228.
 106. JAGODIC, Marija: **M. Vlahović**, P. Milosavljević, Seoski nadgrobni spomenici u Srbiji. Založba »Jugoslavija«, Beograd 1956. XI, str. 229.
 107. JAGODIC, Marija: **Franz Koschier**, Die Rosentaler Tracht, alt und neu. Sonderdruck aus der Festgabe für Georg Graber, »Aus Kärntens Volksüberlieferung« (Kärntner Museumsschriften, Band XVII). Klagenfurt 1957, str. 7—23. XI, str. 232.
 108. JAGODIC, Marija: **Vladimir Kirin**, Narodne nošnje Jugoslavije. Slovenija — Istra — Hrvatsko Primorje, IV. Naklada Naša djeca, Zagreb, 16 slik. prilog. XII, str. 247.
 109. KARLOVSEK, Jože: **Bogdan Grom**, Slovenski ornamenat. Prva folklorna zbirka. Tiskano na Svobodnem tržiščem ozemlju. III—IV, str. 438—439.
 110. KARLOVSEK, Jože: **Rudolf Weinhold**, Töpferwerk in der Oberlausitz. Beiträge zur Geschichte des Oberlausitzer Töpferhandwerks. Akademie-Verlag Berlin 1958, 200 str. besedila in 106 slik na posebnih prilogh. Cena vezane knjige 27 DM. XIV, str. 220—222.
 111. KELEMINA, Jakob: Narodopisje Slovencev, I. in II. del. Ljubljana 1944 in 1952. VI—VII, str. 321—330.
 112. KOTNIK, Franc: **Viktor Geramb**, Die Rauchstuben im Lande Salzburg. Ein Beitrag zur Hausforschung der Ostalpenländer. 8^a. 52 str. in 2 karti. Otto Müller Verlag, Salzburg 1950. VI—VII, str. 349.
 113. KOTNIK, Franc: **Oswin Moro**, Volkskundliches aus dem Kärntner Nockgebiet. Klagenfurt 1952, Verlag des Geschichtsvereines für Kärnten. Vel. 8^a, 303 strani. VI—VII, str. 358.
 114. KRANJEC, Silvo: **Dr. Josip Mal**, Stara Ljubljana in njeni ljudje. Kulturnozgodovinski oris. Ljubljana 1957, Izdal Mestni muzej v Ljubljani. Opremil arh. Jože Plečnik. Str. 226. XI, str. 223—225.
 115. KREMENSEK, Slavko: **Gerhard Heilfuhr**, Glückauf! Geschichte, Bedeutung und Sozialkraft des Bergmannsgrusses. Verlag Glückauf GmbH, Essen 1958. 22 DM. XII, str. 261—262.
 116. KREMENSEK, Slavko: Demos. Volkskundliche Informationen. In Zusammenarbeit mit den Instituten für Folkloristik und Ethnographie an den Akademien der Wissenschaften und den Ministerien für Kultur der Volksrepublik Albanien, Volksrepublik Bulgarien, Volksrepublik Polen, Rumänischen Volksrepublik, Tschechoslowakischen Republik, Ungarischen Volksrepublik, Union der sozialistischen Sowjetrepubliken, herausgegeben vom Institut für deutsche Volkskunde an der Deutschen Akademie der Wissenschaften zu Berlin. Jahrgang I, 1960, Heft 1, 2. 248 (124) str. (Akademie-Verlag, Berlin, Br., à 10 DM.) XIV, str. 218—219.
 117. KREMENSEK, Slavko: **Hermann Bausinger**, Volkskultur in der technischen Welt. W. Hohlhammer Verlag. Stuttgart 1961. Str. 217, 8^a. XVIII—XIX, str. 200—201.
 118. KREMENSEK, S(lavko): Etnološki pregled. Izdaje Etnološko društvo Jugoslavije. Urednik dr. Milovan Gavazzi. Uredniški odbor: dr. Milovan Gavazzi, dr. Milenko Filipović, Rajko Nikolić, dr. Angelos Baš, Nikola Pantelić (sekretar). 4. Beograd 1962, str. 200. XVIII—XIX, str. 203—204.
 119. KREMENSEK, S(lavko): Etnološki pregled. Izdaje Etnološko društvo Jugoslavije. Urednik dr. Milovan Gavazzi. Uredniški odbor: dr. Milovan Gavazzi, dr. Milenko Filipović, Rajko Nikolić, dr. Angelos Baš, Nikola Pantelić (sekretar). 5. Beograd 1963, Str. 152. XVIII—XIX, str. 204—205.
 120. KREMENSEK, Slavko: **Marijan Britovšek**, Razkroj fevdalne agrarne strukture na Kranskem. Ljubljana 1964. Str. 430, 8^a. Slovenska Matica — Razprave in eseji 5. XVIII—XIX, str. 199—200.
 121. KREMENSEK, S(lavko): Narodopisne aktualnosti. Vydává Kránské středisko lidového umění ve Strážnici. Ročník II (1965), číslo 1—2, 3—4, ročník III (1966), číslo 1, 2, 3—4. XX, str. 210—211.

122. KREMENSEK, S. (Iavko): **S. A. Tokarev**, Istorija ruskoj etnografii. Dooktjabr'skij period. Akademija nauk SSSR. Institut etnografii im. N. N. Mikluho-Maklaja. Izdatel'stvo »Nauka«. Moskva 1966. Str. 455, 8°. XX, str. 201—202.
123. KREMENSEK, S. (Iavko): *Ethnologia Europaea. Revue internationale d'ethnologie européenne. A world review of European ethnology*. Vol. 1, 1967, No. 1. Editeur responsable — Managing Editor G. de Rohan-Csermak. Paris. Str. 80, 4°. XX, str. 208—210.
124. KUHAH, Boris: *Populus revisus. Beiträge zur Erforschung der Gegenwart*. Tübingen, Tübinger Vereinigung für Volkskunde E. V. 1966, 187 str. (Volksleben, 14). XX, str. 204—205.
125. KUHAH, Boris: **Günter Wiegmann**, Alltags- und Festessen, Wandel und gegenwärtige Stellung. Atlas der Deutschen Volkskunde — Neue Folge, Beiheft 1. N. G. Elwert Verlag Marburg 1967. S. 270, 26 kart, 4°. XX, str. 199—201.
126. KUMER, Zmaga: **Wolfgang Steinitz**, Deutsche Volkslieder demokratischen Charakters aus sechs Jahrhunderten. Bd. I. — Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin. Veröffentlichung des Instituts für deutsche Volkskunde. Bd. 4/. — Akademie-Verlag, Berlin 1955 (2. Auflage). Str. XLIV + 499, 15 DM. XI, str. 246—248.
127. KUMER, Zmaga: **Višnja Huzjak**, Zeleni Juraj. Publikacije etnološkog seminara filozofskog fakulteta sveučilišta u Zagrebu, št. 2, Zagreb 1957. Str. 56 + 3 karte, XII, str. 248—249.
128. KUMER, Zmaga: Ehe sie verklungen... Alte deutsche Volksweisen vom Böhmerwald bis zu Wolga. Gesammelt, herausgegeben und eingeleitet von Johannes Künzig. Verlag Herder Freiburg 1958, str. 80 + 24 celostranskih slikovnih prilog + 4 gramofonske plošče. XII, str. 264—267.
129. KUMER, Zmaga: Des Knaben Wunderhorn in den Weisen seiner Zeit. Herausgegeben von Erich Stockmann. Akademie Verlag Berlin. 1958 (Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin. Veröffentlichungen des Instituts für deutsche Volkskunde Bd. 16.) 4°, str. 166, cena 27 DM. XIV, str. 226—228.
130. KUMER, Zmaga: Jahrbuch des Österreichischen Volksliedwerkes. Herausgegeben vom Österreichischen Volksliedwerk im Selbstverlag des Bundesministerium für Unterricht. Geleitet von Karl M. Klier, Leopold Nowak, Leopold Schmidt. Bd. X, Wien 1961. Str. 163 in VII slikovnih prilog. XVIII—XIX, str. 218—219.
131. KUMER, Zmaga: Jahrbuch des Österreichischen Volksliedwerkes. Herausgegeben vom Österreichischen Volksliedwerk im Selbstverlag des Bundesministerium für Unterricht. Geleitet von Karl M. Klier, Leopold Nowak, Leopold Schmidt. Bd. XI, Wien 1962. Str. 232 in VIII slikovnih prilog. XVIII—XIX, str. 219—220.
132. KUMER, Zmaga: **Konrad Scheierling**, Deutsche Volkslieder aus Hohenlohe mit ihren Weisen. Im Auftrage des Deutschen Volksliedarchivs herausgegeben von Rolf Wilh. Brednich. Berlin. Walter de Gruyter, 1962. Str. 76. XVIII—XIX, str. 225.
133. KUMER, Zmaga: Jahrbuch des Österreichischen Volksliedwerkes. Herausgegeben vom Österreichischen Volksliedwerk im Selbstverlag des Bundesministerium für Unterricht. Geleitet von Karl M. Klier, Leopold Nowak, Leopold Schmidt. Bd. XII, Wien 1963. Str. 142 in VI slikovnih prilog. XVIII—XIX, str. 221.
134. KUMER, Zmaga: **Jan Raupp**, Sorbische Volksmusikanten und Musikinstrumente. Schriftenreihe des Institutes für sorbische Volksforschung in Bautzen bei der Deutschen Akademie der Wissenschaften zu Berlin. VEB Domowina-Verlag Bautzen 1963. S. 247. XVIII—XIX, str. 217—218.
135. KUMER, Zmaga: Narodno stvaralaštvo. Organ Saveza udruženja folklorista Jugoslavije. Glavni urednik dr. D. Nedeljković. Zv. 7 (1963), Beograd. XVIII—XIX, str. 212.
136. KUMER, Zmaga: Narodno stvaralaštvo. Zv. 8 (1963), Beograd. XVIII—XIX, str. 212.
137. KUMER, Zmaga: Narodno stvaralaštvo. Zv. 9/10 (1964), Beograd. XVIII—XIX, str. 212.
138. KUMER, Zmaga: Narodno stvaralaštvo. Zv. 11 (1964), Beograd. XVIII—XIX, str. 213.
139. KUMER, Zmaga: Jahrbuch des Österreichischen Volksliedwerkes. Herausgegeben vom Österreichischen Volksliedwerk im Selbstverlag des Bundesministerium für Unterricht. Geleitet von Karl M. Klier, Leopold Nowak, Leopold Schmidt. Bd. XIII, Wien 1964. Str. 180 in VIII slikovnih prilog. XVIII—XIX, str. 221—222.
140. KUMER, Zmaga: Jahrbuch für Volksliedforschung. IX. Jahrgang. Hrsg. vom Deutschen Volksliedarchiv. Festschrift zum 75. Geburtstag von Erich Seemann. Hrsg. von Rolf Wilh. Brednich. Berlin 1964. S. 180. XVIII—XIX, str. 222—224.
141. KUMER, Zmaga: Jahrbuch für Volksliedforschung. X. Jahrgang. Im Auftrag vom Deutschen Volksliedarchiv hrsg. von Rolf Wilh. Brednich. Berlin 1965. S. 202. XVIII—XIX, str. 224—225.
142. KURET, Niko: **Dr. Leopold Schmidt**, Ausstellung Volksschauspiel in Österreich. Museum für Volkskunde, Wien 1946. III—IV, str. 450—451.
143. KURET, Niko: Bibliographie internationale des arts et traditions populaires. International folklore bibliography. Volkskundliche Bibliographie. (Bibliographie fondée en 1917 par John Meier et E. Hoffmann-Krayer. Ouvrage publié sous les auspices du Conseil International de la Philosophie et des Sciences Humaines et avec le concours de l'UNESCO.) — Année 1942—1947 avec supplément d'années antérieures. — Rédaction: Prof. Dr. Paul Geiger et Dr. Robert Wildhaber. — CIAP (Commission Internationale des Arts et Traditions Populaires), (Bâle) 1950. Str. XXVI + 482. (= MEB. Mednarodna etnografska bibliografija.) III—IV, str. 455—456.
144. KURET, Niko: **Leopold Kretzenbacher**, Lebendiges Volksschauspiel in Steiermark. Mit 27 Abbildungen und 64 Melodien. (Österr. Volkskultur. Forschungen zur Volkskunde. Herausgeg. von Anton Dörner, Viktor Geramb, Leopold Schmidt. Band 6.) Österr. Bundesverlag, Wien 1951. Str. 406, notna priloga str. 40. V, str. 287—290.
145. KURET, Niko: **Margaret Montgomery**, Slovenian Folklore in Indianapolis. — Objavljeno v »Hoosier Folklore«. A Quarterly of Folklore from Indiana and Neighboring States. Vol. VI, N. 4, Dec. 1947. Indianapolis (Indiana, USA), str. 121—132. VI—VII, str. 358.
146. KURET, Niko: **Leopold Kretzenbacher**, Frühbarockes Weihnachtsspiel in Kärnten und Steiermark. Klagenfurt und Grazer Weihnachtsspieltexte des frühen 17. Jahrhunderts als kulturhistorische Denkmäler der Gegenreformation in Innerösterreich. Verlag des Geschichtsvereines für Kärnten. Klagenfurt 1952 (= Archiv für vaterländische Geschichte und Topographie, 40. Band). Str. 129. VI—VII, str. 357.
147. KURET, Niko: **Leopold Kretzenbacher**, Passionsbrauch und Christi-Leidensspiel in den Südost-Alpenländern. Otto Müller Verlag, Salzburg 1952. Str. 147. VI—VII, str. 357.
148. KURET, Niko: **Anton Dörner**, Tiroler Fasnacht innerhalb der alpenländischen Winter- und Vorfrühlingsbräuche. Wien 1949 (= Österr. Volkskultur. Forschungen zur Volkskunde, Band 5). Str. 477. VIII, str. 287.
149. KURET, Niko: **Carmelina Naselli**, Studi di folklor: Drammatica popolare, Culto degli alberi, »Tarentella«, »Empanadilla«. Catania 1953. Str. 121. VIII, str. 288.
150. KURET, Niko: **Anton Dörner**, Erl. Arbeit und Brauch. Innsbruck 1954 (= posebni odtis iz »Schlern-Schriften«, Bd. 138. Beiträge zur Heimatkunde des nordöstlichen Tirol. Festschrift zum 70. Geburts-tag Matthias Mayer's.) Str. 39 + V celostranskih slikovnih prilog. VIII, str. 286—287.

151. KURET, Niko: Ein altes deutsches Josephspiel — von den zwölf Söhnen Jakobs des Patriarchen. Herausgegeben von Artur Kutscher und Matthias In-sam, nach der Axamer Handschrift von 1678 ergänzt von Anton Dörner. Emsdetten (Westf.) 1954 (= Die Schaubühne. Quellen und Forschungen zur Theatergeschichte, Band 45). Str. 154. VIII, str. 287—288.
152. KURET, Niko: **Paolo Toschi**, Le origini del teatro italiano. Torino 1955 (Edizioni Scientifiche Einaudi). Str. 767, m. 4^a. (Cena vez. 5000 lir). IX, str. 313—314.
153. KURET, Niko: Lied und Brauch. Aus der Kärntner Volksliedarbeit und Brauchforschung. Klagenfurt 1956. Str. 168. 8^a (= Kärntner Museumsschriften VIII). IX, str. 311.
154. KURET, Niko: Deutsches Jahrbuch für Volkskunde. Herausgegeben vom Institut für deutsche Volkskunde an der Deutschen Akademie der Wissenschaften zu Berlin durch Wilhelm Fraenger. Dritter Band. Jahrgang 1957. Teil I. 343 + VIII str. (Akademie-Verlag, Berlin. Vez. 17 DM); Teil II. 344—576 + (IX—XXIV) str. (Akademie-Verlag, Berlin. Br. 17 DM). XI, str. 236—237.
155. KURET, Niko: Jahrbuch des Österreichischen Volksliedwerkes. Geleitet von Karl M. Klier, Leopold Nowak, Leopold Schmidt. Band VI. Wien 1957. VIII + 227 str. + XVI slikovnih prilog na umetniškem papirju. (Slavostni zbornik za 75-letnico Raimunda Zodra.) XI, str. 237—239.
156. KURET, Niko: **Othmar Wonisch**, Die Theaterkultur des Stiftes St. Lambrecht. Graz 1957. 75 str. (= Zeitschrift des Historischen Vereines für Steiermark, Sonderband 2). XI, str. 241.
157. KURET, Niko: **Othmar Wonisch** O. S. B., Das St. Lambrecht Passionsspiel von 1606. Passio Domini und Dialogus in Epiphania Domini des Johannes Geiger. Wien 1957. 96 str. (= Veröffentlichungen des Österreichischen Museums für Volkskunde XI). XI, str. 241.
158. KURET, Niko: Rad kongresa folklorista Jugoslavije na Bjelašnici 1955. i u Pull 1954. Uredio Vinko Zganec. Zagreb 1958. 197 str. + 8 slikovnih prilog na umetniškem papirju. XI, str. 230—231.
159. KURET, Niko: **Anton Dörner**, Tiroler Umgangsspiele. Ordnungen und Sprechtexte der Bozner Fronleichnamsspiele und verwandter Figuralprozeduren vom Ausgang des Mittelalters bis zum Abstieg des Aufgeklärten Absolutismus. Innsbruck 1957. Str. 568 in 40 slikovnih prilog na umetniškem papirju ter 1 zemljevid. (= Schlern-Schriften 160.) XII, str. 263.
160. KURET, Niko: **Georges A. Megas**, Greck Calendar Customs. Athens 1958. Str. 159 in XIV slikovnih prilog na umetniškem papirju. XII, str. 270—271.
161. KURET, Niko: **Thomas A. Sebeok** — Paul G. Brewster, Studies in Chremis. Vol. 6: Games. Indiana University Press, Bloomington 1958. Str. 123. XII, str. 271.
162. KURET, Niko: Treći kongres folklorista Jugoslavije držan od 1. do 9. IX. 1956 g. u Crnoj gori. Urednik M. S. Lalević. Cetinje 1958. Str. 344. XII, str. 248.
163. KURET, Niko: **Arnold van Gennep**, Manuel de folklore français contemporain. Tome 1er. VII. Cycle des douze jours. Paris 1958. Str. XI + (2855—3166). XIII; str. 243.
164. KURET, Niko: **Leopold Kretzenbacher**, Santa Lucia und die Lutzelfrau. Volksglaube und Hochreligion im Spannungsfeld Mittel- und Südosteuropas. München 1959. Str. 128 (+ VIII str.) slik na umetniškem papirju (= Südosteuropäische Arbeiten 53). XIII, str. 246.
165. KURET, Niko: **Paolo Toschi**, Tradizioni popolari italiane. Torino 1959. Str. 193 (= Edizioni RAI — Classe unica 90). XIII, str. 247.
166. KURET, Niko: **Anna M. Eustacchi-Nardi**, Contributo allo studio delle tradizioni popolari marchigiane. Con prefazione di P. Toschi, Olischi ed., Firenze 1958. Str. 439 (= Biblioteca di «Lares», vol. V). XIV, str. 216—217.
167. KURET, Niko: Deutsches Jahrbuch für Volkskunde. Herausgegeben vom Institut für deutsche Volkskunde an der Deutschen Akademie der Wissenschaften zu Berlin durch Wilhelm Fraenger. Fünfter Band. Jahrgang 1959. Teil II. Akademie-Verlag, Berlin. Str. (131)—548, slik. prilog IX—XX. XIV, str. 217—218.
168. KURET, Niko: **Claude Seignolle**, Le Folklore du Languedoc (Gard-Hérault-Lozère). Cérémonies familiales. Sorcellerie et médecine populaire. Folklore de la nature. — Besson & Chantemerle, Paris 1960. Str. 304 (= Contributions au folklore des provinces de France, tome VI). XIV, str. 216—217.
169. KURET, Niko: Deutsches Jahrbuch für Volkskunde. Herausgegeben vom Institut für deutsche Volkskunde an der Deutschen Akademie der Wissenschaften zu Berlin. Sechster Band. Jahrgang 1960, Teil I. Akademie-Verlag, Berlin. Str. 1—238. XIV, str. 217—218.
170. KUS-NIKOLAJEV, Mirko: «Sveznadar». Nauka i znanje u riječi i slici. Zagreb 1953. VIII, str. 281.
171. KUS-NIKOLAJEV, Mirko: **Ilse Schwidetzky**, Das Problem des Völkertodes. Eine Studie zur historischen Bevölkerungsbiologie. Verlag Ferdinand Enke, Stuttgart 1954, str. VI, 165. IX, str. 312.
172. KUS-NIKOLAJEV, Mirko: **Willy Hellpach**, Einführung in die Völkerpsychologie. Verlag Ferdinand Enke, Stuttgart 1954, str. VIII. 210. IX, str. 312.
173. KUS-NIKOLAJEV, Mirko: **Hans Weinert**, Der geistige Aufstieg der Menschheit vom Ursprung bis zur Gegenwart. Zweite umgearbeitete Auflage; Ferdinand Enke Verlag, Stuttgart 1951, VII. 297 str. X, str. 238.
174. KUS-NIKOLAJEV, Mirko: **Gerhard Wurzbacher**, Das Dorf im Spannungsfeld industrieller Entwicklung. Ferdinand Enke Verlag, Stuttgart 1954, XII. 307 str. X, str. 237.
175. KUS-NIKOLAJEV, Mirko: **R. J. Bouman**, Einführung in die Soziologie. Übersetzung der 6. holländischen Auflage von Maria Fuchs. Ferdinand Enke Verlag, Stuttgart 1955, VII. 172 str. X, str. 238.
176. KUS-NIKOLAJEV, Mirko: **Egon Freiherr von Eickstedt**, Atom und Psyche, Ein Deutungsversuch. Ferdinand Enke Verlag, Stuttgart 1954, str. 158. XI, str. 246.
177. KUS-NIKOLAJEV, Mirko: **Wilhelm Emil Mühlmann**, Ariol und Mamaia. Eine ethnologische, religionssoziologische und historische Studie über die polynesischen Kulturbünde. Studien zur Kulturkunde XIV. Franz Steiner Verlag GmbH, Wiesbaden 1955, str. X + 268. XI, str. 245—246.
178. KUS-NIKOLAJEV, Mirko: **Robert Beck**, Grundformen sozialen Verhaltens. Beiträge zu experimentellen Sozialpsychologie. Ferdinand Enke Verlag, Stuttgart 1954, (str. 144). XIV, str. 233.
179. KUS-NIKOLAJEV, Mirko: **Werner Ziegenfuss**, Gesellschaftsphilosophie. Grundzüge der Theorie vom Wesen und Erkenntnis der Gesellschaft. Ferdinand Enke Verlag, Stuttgart 1954. (str. 150). XIV, str. 232—233.
180. KUS-NIKOLAJEV, Mirko: **Erhard Schlesier**, Die melanesischen Geheimkulte. Untersuchung über ein Grenzgebiet der ethnologischen Religions- und Gesellschaftsforschung und zur Siedlungsgeschichte Melanesiens. Musterschmidt-Verlag (20 b), Göttingen 1958 (str. 390). XIV, str. 233.
181. KUS-NIKOLAJEV, Mirko: **Leonhard Adam und Herman Trimborn**, Lehrbuch der Völkerkunde. Ferdinand Enke Verlag, Stuttgart 1958. (str. 304). XIV, str. 232.
182. LAH, M(arija): Bulletin folklorique d'Ile de France. Organe de liaison publié par la Fédération Folklorique d'Ile-de-France, fondé en 1938. Directeur fondateur de la publication: Roger Lacoté, 38, rue Truffaut, Paris (17e). XVIII—XIX, str. 225—226.
183. LAH, M(arija): Dictionary of American Folklore by Marjorie Tallman. New York 1959. S. 320. XVIII—XIX, str. 226.

184. LOZAR, Marta: **Jovan Kovačević**, Srednjevekovna nošnja balkanskih Slovena. Studija iz istorije srednjevekovne kulture Balkana. Izdala Srpska akademija nauka, Istorijski institut, knj. 4. Posebna izdanja knj. CCXV, Beograd 1953. VIII, str. 278—280.
185. MAKAROVIČ, Gorazd: **Edita Okálová**, Ludové drevené sošky. Edícia Zbierky Slovenského národného múzea — Národopisného odboru v Martine. Zväzok III. Banská Bystrica 1964. Delo vsebuje text z naslovom »Ludové drevené sošky v Slovenskom národnom múzeu«, katalog lesených ľudských plastiek v Slovaškom národnom múzeu. 7 farbných in 85 čiernobielých reprodukcij. Izvod v knižnici Slovenskega etnografskega muzeja v Ljubljani ima inv. št. 3325, XVIII—XIX, str. 207—209.
186. MAKAROVIČ, Marija: **Angelos Baš**, Noša v poznem srednjem veku in 16. stoletju na Slovenskem. Ljubljana 1959, str. 1—75, 14 slikovnih prilog. XIII, str. 238—239.
187. MAKAROVIČ, Marija: **Evon Z. Vogt and Ray Hyman**, Water Witching U. S. A. Chicago 1959, str. 248, 23 slikovnih prilog. XIII, str. 249—250.
188. MAKAROVIČ, Marija: **Erich Krawc**, Drasta Serbow wokolo Wojerec (Serbske narodne drasty 3). Ludowe nakładnistwo Domowina. Budyšin 1959. 64 strani in 81 slik na posebnih prilogah. XIV, str. 215.
189. MAKAROVIČ, Marija: **Gaetano Perusini**, Il costume popolare Udinese dal secolo XIV al secolo XIX. Udine 1966, str. 59—126. (Estrato da »Memorie Storiche Forogiuliesi«, vol. XLVI.). XX, str. 206.
190. MAKAROVIČ, Marija: Zeszyty panstwowego muzeum etnograficznego w Warszawie. Tom IV—V. 1963/1964. Warszawa 1966, str. 5—186. XX, str. 211.
191. MAL, Josip: **Sigismund Herberstein**, Moskovski zapiski. — Prevedel in z opombami opremil Ludovik Modest Golia. Založila Državna založba Slovenije, Ljubljana 1951. 8°, str. 277. VI—VII, str. 341—345.
192. MATIČETOV, Milko: »Sovjetska etnografija« 1947. I, str. 121—125.
193. MATIČETOV, Milko: Dve zbirki makedonskih ljudskih pesmi, II, str. 147—149.
194. MATIČETOV, Milko: Møderndorferjeve zbirke koroških ljudskih pripovedk. II, str. 137—140.
195. MATIČETOV, Milko: **Arturo Cronia**, Poesia popolare degli Slavi meridionali. Corso di filologia slava per l'anno accademico 1946—47. Padova, Editoria Zanocco & C. 1947, 8°, 144 strani. III—IV, str. 439—444.
196. MATIČETOV, Milko: Ob Jadranu. Etnografski zapiski in študije. Uredil Rado Lenček. Trst 1947. (V samozaložbi.) Z dovoljenjem AIS dotiskano 1. jul. 1947 v tiskarni G. Iucchi v Gorici. III—IV, str. 439.
197. MATIČETOV, Milko: **Gaetano Perusini**, Antiche usanze Friulane. Estratto da »Lares« 1949, fasc. 1—2. Firenze, Olschki. III—IV, str. 457—458.
198. MATIČETOV, Milko: **Gianfranco D'Aronco**, Bibliografia ragionata delle tradizioni popolari Friulane. (Contributo.) Appendice agli »Annali della Scuola Friulana«. Udine 1950. 8°, 168 str. III—IV, str. 458—457.
199. MATIČETOV, Milko: **Ivan Grafenauer**, Legendarna pesem »Spokorjeni grešnik« in staroalska krvo-duhovna sestavina slovenskega naroda. SAZU, Razred za zgodovino in družbene vede. Razprave I. Ljubljana 1950, str. 5—52. (Pos. odtis, 48 str.). III—IV, str. 425—430.
200. MATIČETOV, Milko: **Ivan Grafenauer**, Legendarna pesem »Spokorjeni grešnik« in staroalska krvo-duhovna sestavina slovenskega naroda. SAZU, Razred za zgodovino in družbene vede. Razprave I. Ljubljana 1950, str. 5—52. (Pos. odtis, 48 str.). III—IV, str. 432.
201. MATIČETOV, Milko: **Milovan Gavazzi**, Dva motiva iz narodne poezije gradišćanskih Hrvata. Pos. oti-sak iz »Zbornika radova« I. Sveučilište u Zagrebu. Filozofski fakultet. God. 1951, str. 203—220 (s kartico obravnavanega ozemlja). III—IV, str. 446—447.
202. MATIČETOV, Milko: **Gianfranco D'Aronco**, Guida bibliografica allo studio dello strambotto. Modena 1951 (Collezione di Testi e Manuali fondata da G. Bertoni e diretta da A. Monteverdi — No. 34). V, str. 291—292.
203. MATIČETOV, Milko: P. S. o Kralju Matjažu. VI—VII, str. 320.
204. MATIČETOV, Milko: **Giuseppe Vidossi**, Canzoni popolari narrative dell'Istria. Estratto dalla Miscellanea »Scritti varie (II) a cura della Facoltà di Magistero di Torino. Torino 1951, 8°, 36 strani. VI—VII, str. 359—360.
205. MATIČETOV, Milko: **Ivan Grafenauer**, Slovenske pripovedke o Kralju Matjažu. SAZU, Razred za filološke in literarne vede. Dela — 4 (Institut za slovensko narodopisje — 1). Ljubljana 1951, 252 strani. VI—VII, str. 311—319.
206. MATIČETOV, Milko: **Gianfranco D'Aronco**, Dodici canti popolari raccolti in Provincia di Udine. Udine, Società Filologica Friulana. 1952, 8°, 68 strani. VI—VII, str. 361—362.
207. MATIČETOV, Milko: Romagna tradizionale. Usi e costumi, credenze e pregiudizi. A cura di Paolo Toschi. L. Capelli ed., Bologna 1952, 8°, XXXVIII + 315 strani. VI—VII, str. 359.
208. MATIČETOV, Milko: **Eugenio Cirese**, I canti popolari del Molise. Con saggi delle colonie albanesi e slave. Volume primo. Nobili, Rieti 1953, 8°, XV + 248 strani. VI—VII, str. 362.
209. MATIČETOV, Milko: **Gianfranco D'Aronco**, Indice delle fiabe toscane. Prefazione di Vittorio Santoli. Firenze — L. S. Olschki — 1953. [Biblioteca dell' »Archivum Romanicum«, Serie I, vol. 36.] 233 strani. VIII, str. 290—291.
210. MATIČETOV, Milko: **Giovani Bronzini**, Tradizioni popolari in Lucania — Ciclo della »Vita umana«. Prefazione di Paolo Toschi. Università di Roma e Museo di etnografia italiana, Studi e testi di tradizioni popolari. Edizioni Montemurro, Matera 1953, 8°, 329 strani. VIII, str. 289—290.
211. MATIČETOV, Milko: **Arturo Cronia**, Nel centro-cinquantesimo anniversario della morte di Alberto Fortis. Estratto dalle Memorie della Accademia patavina. Classe di scienze morali, lettere ed arti. Vol. LXVI (1953—54). Padova 1954, 26 str. VIII, str. 276.
212. MATIČETOV, Milko: **Branislav Rusić**, Nemušti jezik u predanju i usmenoj književnosti Južnih Slovena. Etnološka istraživanja o pitanju toga verovanja kod nas i u nauci uopće. Filozofski fakultet na univerzitetu — Skopje, Istorisko-filološki odel. Posebni izdanija, knjiga 5, 1954, 8°, 135 strani. VIII, str. 291—292.
213. MATIČETOV, Milko: Drobnopojasnilo. IX, str. 320.
214. MATIČETOV, Milko: **A. Millien et P. Delarue**, Contes du Nivernais et du Morvan. Éditions Erasme — Paris, 1953, 8°, XI + 298 strani. IX, str. 314.
215. MATIČETOV, Milko: **Kurt Ranke**, Schleswig-Holsteinische Volksmärchen (ATH 300—402). Aus den Sammlungen der Kieler Universitätsbibliothek, der Schleswig-Holsteinischen Landesbibliothek und des Germanistischen Seminars der Universität Kiel. Herausgegeben und mit Anmerkungen versehen von Ferdinand Hirt in Kiel, 1955, 8°, 359 strani. IX, str. 315—316.
216. MATIČETOV, Milko: **Perteve Naili Boratav**, Contes turcs. Éditions Erasme, Paris 1955. Dessins de Abidine Dino, 8°, 222 strani. IX, str. 315.
217. MATIČETOV, Milko: **Stith Thompson**, Motif-Index of Folk Literature. A Classification of Narrative Elements in Folktales, Ballads, Myths, Fables, Mediaeval Romances, Exempla, Fabliaux, Jest-Books and Local Legends. New enlarged and revised Edition, Volume I (A—C). Rosenkilde and Bagger, Copenhagen 1955. IX, str. 316.

218. MATIČETOV, Milko: **Gianfranco D'Aronco**, Le fiabe di magia in Italia. Estratto dagli Atti dell'Accademia di Udine. Serie VI, Vol. XIV, Udine 1957, str. 91 + (13). XI, str. 248.
219. MATIČETOV, Milko: **R. Wossido — G. Henssen**, Mecklenburger erzählen. Märchen, Schwänke und Schnurren aus der Sammlung Richard Wossidlos herausgegeben und durch eigene Aufzeichnungen vermehrt von Gottfried Henssen. Akademie Verlag, Berlin 1957, 8°, XIX + 232 strani, cena 15 DM. XII, str. 272.
220. MATIČETOV, Milko: **Kurt Ranke**, Schleswig-Holsteinische Volksmärchen (ATH 403—465). Ferdinand Hirt in Kiel, 1958, 8°, 404 strani. XII, str. 271—272.
221. MATIČETOV, Milko: **Rudolf Tauscher**, Volksmärchen aus dem Jeyporeland. Gesammelt und herausgegeben von R. T., mit Anmerkungen versehen von Warren E. Roberts, Walter Anderson. W. de Gruyter et Co., Berlin 1959; in 8°, VI + 196 str., cena 30 DM. XII, str. 271.
222. MATIČETOV, Milko: **Giovanni Bronzini**, La canzone epico-lirica nell'Italia Centro-Meridionale. Angelo Signorelli editore, Roma 1956, 531 strani. XIII, str. 256.
223. MATIČETOV, Milko: **Alberto M. Cirese**, I canti popolari del Molise. Volume secondo. Nobili, Rieti 1957. X + 346 strani. XIII, str. 255—256.
224. MATIČETOV, Milko: **Leopold Kretzenbacher**, Die Seelenwaage. Zur religiösen Idee vom Jenseitsgericht auf der Schicksalswaage im Hochreligion, Bildkunst und Volksglaube. Buchreihe des Landesmuseums für Kärnten, 4. Band. Klagenfurt 1958, 243 strani. XIII, str. 254—255.
225. MATIČETOV, Milko: **Vencik Ijudskih pripovednih pesmi**. Izbrl, uvod in opombe napisal Jože Gregorič, Mohorjeva družba, Celje 1956, 126 + (2) strani, m. 8°, XIV, str. 234—235.
226. MATIČETOV, Milko: **Ciganske pravljice**. Izbrl in prevedel dr. Niko Kuret. Ilustriral Jože Ciuha. Mladinska knjiga, Ljubljana 1958, 258 strani, 8°, XIV, str. 235—236.
227. MATIČETOV, Milko: **Giuseppe Vidossi**, Saggi e scritti minori di folklore. Prefazione a cura di Paolo Toschi. Bottega d'Erasmio, Torino 1960, XXXVIII + 542 strani, v. 8°, XIV, str. 237.
228. MATIČETOV, Milko: **Maria Gladyszowa**, Wiedza ludowa o gwiazdach. Zakład Narodowy im. Ossolińskich — Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk. Wrocław 1960, 236 strani + 15 map, v. 8°, XIV, str. 236—237.
229. MATIČETOV, Milko: **Giovanni Tucci**, Contributo allo studio del rombo. Estratto dalla «Rivista di etnografia» (VIII—IX: 1954—1955), Napoli 1955, 16 strani. XV, str. 284.
230. MATIČETOV, Milko: **Istarske narodne priče**. Redakcija, uvod i komentari Maja Bošković-Stulli. Narodno stvaralaštvo, knjiga I, urednik Zoran Palčok. Institut za narodnu umjetnost, Zagreb 1959, 288 strani, 8°, XV, str. 285—286.
231. MATIČETOV, Milko: **Novelline popolari sammarnesi pubblicate ed annotate da Walter Anderson**. I-1927, II-1929, III-1933. Acta et Commentationes Universitatis Tartuensis (Dorpatensis): B X, 5, B XIX, 3, B XXX, 2. — Riproduzione anastatica, a tiratura limitata, 1960. Bottega d'Erasmio, Torino, 198 strani, 8°, XV, str. 287.
232. MATIČETOV, Milko: **Banca Maria Galanti**, Vita tradizionale dell'Abruzzo e del Molise. Saggi storico-critici. Biblioteca di «Lares», organo della Società di etnografia italiana e dell'Istituto di storia delle tradizioni popolari presso l'Università di Roma — Vol. VII, Firenze, Leo S. Olschki editore, 1961, 242 strani, 8°, cena 3000 lir. XV, str. 287.
233. NOVAK, Vilko: **Milenko S. Filipović**, Nesrodnički i predvojna zadruga. Beograd 1945, str. 63 (cir.). II, str. 146—147.
234. NOVAK, Vilko: **Milenko S. Filipović**, Galipoljski Srbi. Beograd 1946, str. 124 (cir.). II, str. 149.
235. NOVAK, Vilko: **Branimir Bratanić**, Uz problem doseljavanja južnih Slovena. Nekoliko etnografsko-leksikalnih činjenica. Sveučilište u Zagrebu. Filozofski fakultet. Zbornik radova. Knjiga I., 1951. Str. 221—248. III—IV, str. 445—446.
236. NOVAK, Vilko: **Ericha Seemanna** novejši spisi o slovenskem ljudskem pesništvo. V, str. 274—276.
237. NOVAK, Vilko: **Milenko S. Filipović**, Ženska keramika kod balkanskih naroda. Srpska akademija nauka. Posebna izdanja. Knjiga CLXXXI. Etnografski institut, knjiga 2. Beograd 1951. (Summary:) Primitive ceramics made by women among the Balcan peoples. 185 str., 1 karta, 10 priloga. V, str. 282—283.
238. NOVAK, Vilko: **Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slovena**. Knjiga 35. Uredili akademik Dragutin Boranić i profesor Milovan Gavazzi. Zagreb 1951. V, str. 283.
239. NOVAK, Vilko: **Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slovena**. Knjiga 34. Antropogeografska ispitivanja. Uredili: akademik Dragutin Boranić i prof. dr. Ivo Rubčić, Zagreb 1950. Str. 308. VI—VII, str. 336.
240. NOVAK, Vilko: **Ernst Burgstaller**, Das Fragewerk zu den volkskundlichen Karten. Durchführungsbericht zum ersten Fragebogen von. Linz 1952. Str. 63 + 6 priloga. VI—VII, str. 348.
241. NOVAK, Vilko: **Oskar Moser**, Der Heurachen. Versuch einer volkskundlichen Bestandsaufnahme des Arbeitsgerätes in Kärnten. Von —, Sonderabdruck aus Carinthia I, 142 Jhg. Klagenfurt 1952. Str. 463—492. VI—VII, str. 349.
242. NOVAK, Vilko: **Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slovena**. Knjiga 36. Antropogeografska istraživanja II. Uredili: akademik Dragutin Boranić i prof. dr. Ivo Rubčić, Zagreb 1953. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Str. 130. VI—VII, str. 337.
243. NOVAK, Vilko: **Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slovena**. Knjiga 37. Uredili: akademik Dragutin Boranić i prof. dr. Milovan Gavazzi. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Zagreb 1953. Str. 269. VI—VII, str. 337.
244. NOVAK, Vilko: **George A. Megas**, The Greek House. Its evolution and its relation to the houses of the other Balkan peoples. Athens 1951. Series of publications of the Ministry of reconstruction No 37. Str. 134 + XVIII priloga. IX, str. 307—308.
245. NOVAK, Vilko: **Néprajzi Értésítő**, Nemzeti múzeum. Néprajzi múzeum Évkönyve. XXXVI. 1954. Str. 316. — XXXVII. 1955. Str. 316. Budapest. IX, str. 306—307.
246. NOVAK, Vilko: **Pavel Josef Šafařík**, Slovenský národopis. K vydání připravila Hana Hynková za spolupráce Josefa Hürského a Luboše Reháčka. Československá akademie věd. Ústav pro etnografii a folkloristiku. Klasikové vědy, sekce filosofie a historie. Nakladatelství ČSAV Praha 1955. Str. 289 + 7 kart. IX, str. 299—300.
247. NOVAK, Vilko: **Theodor Hornberger**, Der Schäfer. Landes- und volkskundliche Bedeutung eines Berufsstandes in Süddeutschland. Schwäbische Volkskunde. N. V. 11/12. Buch. 1955. W. Kohlhammer Verlag Stuttgart. Str. 246 + 88 slik na prilozah. IX, str. 309—310.
248. NOVAK, Vilko: **Kotnikov zbornik**. Narodopisni zapiski z Gornjegrajskega in Kozjanskega. Prispevke so napisali člani narodopisne skupine celjskega muzeja. Uredila France Kotnik in Vlado Novak. Izdal in založil Mestni muzej v Celju. Celje 1956. Str. 159 + 12, X, str. 220—221.
249. NOVAK, Vilko: **Index ethnographicus**. I. évf. 2. sz. 1956 december. — II. évf. 1. sz. 1957 június. Kézirat gyanánt. A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Múzeumának könyvtári tájékoztatója. Budapest. Str. 181 + 105. XI, str. 242.
250. NOVAK, Vilko: **Néprajzi közlemények**. I. évfolyam, 1—4 szám. Kézirat gyanánt. Magyar Nemzeti Múzeum-Néprajzi Múzeum. Budapest 1956, str. 286.

- II. évfolyam, 1—2. szám, 1957, str. 352. Szerkesztő: Némethy Endre és Takács Lajos. XI, str. 242—243.
251. NOVAK, Vilko: **Ernst Burgstaller**, Brauchtumsgebäck und Weihnachtsspeisen. Ein volkskundlicher Beitrag zur österreichischen Kulturgeographie. Veröffentlichungen der Kommission für den Volkskundeatlas in Österreich 2. Linz 1957. Zentralstelle für den Volkskundeatlas in Österreich, 4°. Str. 136 + 5 tabel in 22 kart. XI, str. 239—241.
252. NOVAK, Vilko: Lehrbuch der Völkerkunde. Unter Mitwirkung von Fachgenossen in dritter, umgearbeiteter Auflage herausgegeben von Leonhard Adam und Hermann Trimborn. 1958. Ferdinand Enke Verlag. Stuttgart. Str. 303. XII, str. 269—270.
253. NOVAK, Vilko: **Takács Lajos**, Históriaiások, históriák. Irtá. Akadémiai kiadó. Budapest 1958. A Magyar Néprajzi Társaság könyvtára. Str. 127. XII, str. 254—255.
254. NOVAK, Vilko: **Richard Weiss**, Häuser und Landschaften der Schweiz. Mit 233 Zeichnungen und Karten von Hans Egli. Eugen Rentsch Verlag. Erlangen-Zürich und Stuttgart. 1959. Str. 368. DM 13. in 17.80. XII, str. 259—261.
255. NOVAK, Vilko: **Berze Nagy János**, Égigérő fa. Magyar mitológiai tanulmányok. Pécs 1958. Str. 390. XIII, str. 250—251.
256. NOVAK, Vilko: **Szentmihályi Imre**, A göcseji nép eredetahagyománya. A Magyar Néprajzi Társaság könyvtára. Budapest 1958. Str. 67. XIII, str. 251.
257. NOVAK, Vilko: **Alpes Orientales**. Acta primi conventus de ethnographia Alpium Orientalium tractantis. Labaci 1956. Niko Kuret et Milko Matičev tor iuvantibus redegit Ivan Grafenauer. SAZU, razred za filološke in literarne vede. Dela 12. Inštitut za slovensko narodopisje 3. Ljubljana 1959. Str. 200 + XII strani prilóg. XIII, str. 237—238.
258. NOVAK, Vilko: **Balassa Iván**, A Magyar kukorica. Néprajzi tanulmány. Akadémiai kiadó, Budapest 1960. Str. 525. XIV, str. 230—231.
259. NOVAK, Vilko: **Műveltség és hagyomány**. Studia ethnologica Hungariae et Centralis ac Orientalis Europae. I—II. Szerkesztette: Gunda Béla. Tankönyvkiadó Budapest 1960. Str. 391. XIV, str. 230.
260. NOVAK, Vilko: **Tündér Ilona**, Szerkesztette és a mesemagyarázatot írta Kovács Ágnes. Népek meséi V. Szerkesztő: Ortutay Gyula. Budapest 1960. Móra Ferenc Könyvkiadó. XIV, str. 215—216.
261. NOVAK, Vilko: **Díószei Vilmos**, A sámánhit emlékei a magyar népi műveltségben. Budapest 1958, str. 472. XV, str. 281.
262. NOVAK, Vilko: **Dömötör Sándor**, Őrség. Budapest 1960, str. 169. XV, str. 281—283.
263. NOVAK, Vilko: **Alpes Orientales (III)**. Acta tertii conventus de ethnographia Alpium Orientalium tractantis. Desertinae, Helvetia, ab 28. VII. 1961 ad 2. IX. 1961. Redegit Robert Wildhaber. Basileae 1961. XV, str. 270—271.
264. NOVAK, Vilko: **Edit Fél**, Ungarische Volksstickelei. Budapest 1961, str. 134. XV, str. 278.
265. NOVAK, Vilko: **Kriza János**, Az álomlátó fiú. Székely népmesék. Izbrala in uredila Kovács Ágnes. Rísbe Kató Lukács. Budapest 1961. XV, str. 279.
266. NOVAK, Vilko: **Tóth János**, Népi építészetünk hagyományai. Budapest 1961, str. 238. XV, str. 279—281.
267. NOVAK, Vilko: **Viehucht und Hirtenleben in Ost-mittleuropa**. Ethnographische Studien. Unter Mitwirkung von Márta Belényesi und Béla Gunda redigiert von László Földes. Akadémiai kiadó. Budapest 1961, str. 699. XV, str. 277—278.
268. NOVAK, Vilko: **Műveltség és hagyomány**. Studia ethnologica Hungariae et Centralis ac Orientalis Europae. Urejuje Béla Gunda s sodelovanjem J. Szabadfalvi in Z. Uváryja. IX. Debrecen 1967. X. Debrecen 1968. XXI—XXII, str. 157—158.
269. NOVAK, Vilko: **Walerian Sobisiak**, Wieskije wlokiennictwo w Wielkopolsce. Porawnawcze studium historyczno-etnograficzne. Poznan 1968, str. 264. XXI—XXII, str. 159.
270. NOVAK, Vilko: **Vera St. Erlich**, U društvu s čovjekom. Tragom njegovih kulturnih i socijalnih tekovina. Zagreb 1968, str. 401. XXI—XXII, str. 144—147.
271. NOVAK, Vilko: **Ujváry Zoltán**, Az agrárkultusz kutatása a magyar és az európai folklórban = Műveltség és hagyomány XI. Debrecen 1969. Str. 285. XXI—XXII, str. 158—159.
272. NOVAK, Vilko: **Viehwirtschaft und Hirtenkultur**. Ethnographische Studien. Herausgegeben von László Földes. Akadémiai kiadó, Budapest 1969. Str. 903. XXI—XXII, str. 156—157.
273. NOVAK, Vilko: **Dva popravka**. XXI—XXII, str. 143—144.
274. OREL, Boris: **Kaj je z drugo knjigo »Narodopisja Slovencev«**. II, str. 150.
275. OREL, Boris: **Vinko Möderndorfer**, Verovanja, uvere in običaji Slovencev (Narodopisno gradivo). Peta knjiga: Borba za pridobivanje vsakdanjega kruha. Založila in tiskala Tiskarna Družbe sv. Mohorja v Celju, 1946. II, str. 134—137.
276. OREL, Boris: **Vilko Novak**, Ljudska prehrana v Prekmurju. Etnografska študija, Ljubljana 1947. Slovenski knjižni zavod. II, str. 130—132.
277. OREL, Boris: **Muzeji št. 1 — 1948**, Beograd. II, str. 149—150.
278. OREL, Boris: **Dragoceno priznanje avstrijskega etnografa**. III—IV, str. 461—462.
279. OREL, Boris: **Zbornik za narodni život in običaje Južnih Slovena**. Knjiga 33, uredili akademik Dragutin Boranič in prof. Milovan Gavazzi. Izdala Jugoslovanska akademija znanosti i umjetnosti. Zagreb 1949. III—IV, str. 444—445.
280. OREL, Boris: **Niko Zupančič**, Nastrizno kumstvo na Belokranjskem. S historično-etnološkimi pripombami k obredu prvega striženja las pri Slovanih. Posebni odtis iz Zbornika i Filozofske fakultete ljubljanske univerze, Ljubljana 1950. III—IV, str. 432—434.
281. OREL, Boris: **Vinko Möderndorfer**, Verovanja, uvere in običaji Slovencev (Narodopisno gradivo). Druga knjiga: Prazniki. Založila in tiskala Tiskarna Družbe sv. Mohorja v Celju, 1948. V, str. 277—282.
282. OREL, Boris: **Rudolf Heckl**, Oberösterreichische Baufibel. Die Grundformen des ländlichen Bauens. Otto Müller Verlag. Salzburg 1949, str. 268. VI—VII, str. 348.
283. OREL, Boris: **Bericht über den Allgemeinen volkskundlichen Kongress (7. Deutscher Volkskundetag) des Verbandes deutscher Vereine für Volkskunde in Jugenheim 28. bis 31. März 1951**. Stuttgart 1952. Str. 96. VI—VII, str. 346—347.
284. OREL, Boris: **Vilko Novak**, Der Aufbau der slovenischen Volkskultur. Sonderabdruck: Zeitschrift für Ethnologie, Bd. 77, Heft 2, Braunschweig 1952. VI—VII, str. 320.
285. OREL, Boris: **Internationale Volkskundliche Bibliographie**. International Folklore Bibliography. Bibliographie Internationale des Arts et Traditions Populaires. Années 1948 et 1949 avec supplément d'années antérieures. Ouvrage publié par la Commission Internationale des Arts et Traditions Populaires sous les auspices du Conseil International de la Philosophie et des Sciences Humaines et avec le concours de l'Unesco. Rédigé, avec l'assistance des collaborateurs, par Robert Wildhaber. Bâle, 1954. Str. XXIV + 467. VIII, str. 281—282.
286. OREL, Boris: **Eugen Fehrlé**, Feste und Volksbräuche im Jahreslauf europäischer Völker. Johann Philipp Hinrichthal-Verlag, Kassel 1955. Str. 219 + 36 celostranskih slikovnih prilóg. X, str. 232—233.
287. OREL, Boris: **Masken in Mitteleuropa**. Volkskundliche Beiträge zur europäischen Maskenforschung.

- Herausgegeben von Leopold Schmidt. Im Selbstverlage des Vereines für Volkskunde, Wien 1955. Str. 253 + XXVII sl. priloga, X, str. 230—232.
288. OREL, Boris: **Peter Michelsen**, Danish wheel ploughs. Copenhagen 1959. XIII, str. 252.
 289. PALOŠIJA, Durdica: Rohifs Gerhard, Primitive Kuppelbauten in Europa. München 1957, 4°, 37 str., 16 sl., 24 table. [Bayerische Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-historische Klasse. Abhandlungen — N. F. Heft 43.] XI, str. 244—245.
 290. PLESTENJAK-JEMEC, Barbara: Etnografija Pomurja I. Pomurska založba, Murska Sobota 1967. Str. 192. XXI—XXII, str. 142—143.
 291. PLESTENJAK-JEMEC, B(arbara): **Pavla Hočever**, Pot se vije. Spomini. Založništvo tržaškega tiska v Trstu, 1969, str. 164. XXI—XXII, str. 147—148.
 292. PLEŠE, Branko: Radmila Matejčič, Nošnja Rijeke i njene okolice. Pomorski i povijesni muzej Rijeke, Rijeka 1963. Str. 3—16. XVIII—XIX, str. 211—212.
 293. PLEŠE, B(ranko): **Rudolf Bednárík**, Slováci u Juho-slávií. Slovenská akadémia vied, Bratislava 1964. Str. 272. XVIII—XIX, str. 205—206.
 294. PLEŠE, Branko: **Trifunovski Jovan**, Proučavanje vo kličevskata kotlina. Glasnik na Etnološkiot muzej vo Skopje, 1965. Str. 203—219. XX, str. 206.
 295. RAVNIKAR, Bruno: **Ivan Ivančan-Zvonimir Lovrenčević**, Narodni plesovi Hrvatske 3. Prosvjetni sabor Hrvatske, Zagreb 1969. 186 strani. XXI—XXII, str. 148—149.
 296. RUSIĆ, Branislav: Pismo uredništvu. IX, str. 317—320.
 297. STANONIK, Janez: Indijanske pravljice. Izbral in prevedel Albert Širok. Založila Mladinska knjiga. Ljubljana 1961, 184 strani, 8°. XV, str. 271—272.
 298. ŠARF, Fanči: **Rudolf Badjura**, Bloško starosvetno smučanje in besedje. Državna založba Slovenije, Ljubljana 1956. Str. 32. 11 fotografij in 14 črtežev. X, str. 222.
 299. ŠARF, Fanči: **Marija Jagodic**, Über Oester und Ostergebäck in Slowenien (Jugoslawien). Posebni odtis iz Schweizerisches Archiv für Volkskunde. Band 53 (1957), str. 156—159. XI, str. 223.
 300. ŠARF, F(anči): Die Bauernhäuser des Kantons Graubünden. Band I. Die Wohnbauten. Verfasser: Christoph Simonett. Verlag: Schweizerische Gesellschaft für Volkskunde, Basel 1965. Str. 255, posnetkov 600, barvna slika 1, karta 1, 4°. XVIII—XIX, str. 201.
 301. ŠARF, F(anči): Loški razgledi XVI. Muzejsko društvo v Škofji Loki. 1969. Str. 288. XXI—XXII, str. 163—164.
 302. ŠTRUKELJ, Pavla: Catalogul Muzeului de Arta Populara al RPR. București 1957. Str. 161 s slikovnimi prilagami. XII, str. 254.
 303. ŠTRUKELJ, Pavla: **Ludvík Kunz**, Národopisná mu-sea státu střední a východní Evropy. Katalog. (Malé tisky číslo 5 Národopisného oddělení Moravského muzea v Brně. Řídí Ludvík Kunz.) Brno 1958, str. 245. XII, str. 254.
 304. ŠTRUKELJ, Pavla: Jugoslawische Volkskunst. Führer durch das Museum für Völkervunde und Schweizerische Museum für Volkskunde Basel. Sonderausstellung vom 1. November 1958 bis 31. Januar 1959. XII, str. 251—252.
 305. ŠTRUKELJ, Pavla: Research on Ploughing Implements. The Conference in Copenhagen June 1st—5th 1954. (Publications from the International Secretariat for Research on the History of Agricultural Implements National Museum, Copenhagen No. 1). Copenhagen 1956. XIII, str. 249.
 306. ŠTRUKELJ, Pavla: Ethnographica. Moravské Muzeum Brno. Etnografické tisky. Řídí Ludvík Kunz. Ročenka I., 1959 (1960), str. 308. XIV, str. 214—215.
 307. ŠTRUKELJ, Pavla: **Margaret Trowell**, African Design. New York (1960), str. 78 + ilustr. 76. 4°. XVIII—XIX, str. 210.
 308. ŠTRUKELJ, Pavla: **Anna Birgitta Rooth**, Loki in Scandinavian Mythology. Acta Reg. Societatis Humaniorum Litterarum Lundensis. Skrifter utgivna av Kungl. Humanistiska Vetenskapssamfundet i Lund. CWK Gleerup, Publisher, Lund. LXI, (1961), str. XV + 265 + XII. 8°. Cena Kr. 50. XVIII—XIX, str. 226—227.
 309. ŠTRUKELJ, Pavla: Zeitschrift für Ethnologie. Organ der Deutschen Gesellschaft für Völkervunde. Bd. 87, H. 1 Braunschweig 1962. Str. 160. XVIII—XIX, str. 206—207.
 310. ŠTRUKELJ, Pavla: Objets et Mondes. La Revue du Musée de l'Homme. Tome V. Fasc. 1, 2, 3. Paris 1965. Str. 208. XVIII—XIX, str. 209—210.
 311. ŠTRUKELJ, Pavla: **William R. Bascon**, Ponape, A Pacific Economy in Transition. Anthropological Records. Vol. 22. Berkeley and Los Angeles 1965. Str. 156. XVIII—XIX, str. 207.
 312. TEPLY, Bogo, **Albert Struna**, Vodni pogoni na Slovenskem. [Gradivo za zgodovino.] Izdal Tehniški muzej Slovenije v Ljubljani 1955. Založila Knjižnica Titovih zavodov Litostroj. 450 str. IX, str. 292—294.
 313. URBAS, Tončica: Agraethnographie. Vorträge der Berliner Tagung vom 29. September bis 1. Oktober 1955. Akademie-Verlag, Berlin 1957. 32 DM. XII, str. 255—259.
 314. URBAS, Tončica: **Marija Jagodic**, Narodopisna podoba Mengša in okolice. Izdal in založil Svet za prosveto in kulturo ObLo Mengeš. Mengeš 1958, str. 237, sl. priloga XIII, slik 58. XII, str. 241—242.
 315. URBAS, Tončica: Banatske Here. Uredil Milenko Filipović. Posebna izdaja Vojvodanskog muzeja v Novem Sadu. Novi Sad 1958, str. 426. XIII, str. 239—240.
 316. VILFAN, Sergij: **Svetozar Ilesić**, Sistemi poljske razdelitve na Slovenskem. Ljubljana 1950. Izdala Slovenska akademija znanosti in umetnosti, razred za prirodoslovne in medicinske vede, Institut za geografijo. III—IV, str. 434—438.
 317. VILFAN, Sergij: **Mirko R. Barjaktarović**, O zemljišnim medjama u Srba. Doktorska disertacija, izdala Srpska Akademija nauka. Posebna izdanja, knjiga CCIII, Etnografski institut, knjiga 4. Beograd 1952. VI—VII, str. 337—339.
 318. VILFAN, Sergij: **J. Zontar**, Zur Problematik der Rechtsarchäologie bei den Völkern Jugoslawiens. Wiener Archiv für Geschichte des Slawentums und Osteuropas-Veröffentlichungen des Instituts für osteuropäische Geschichte und Südostforschung der Universität Wien. Herausgegeben von Heinrich Felix Schmid und Günther Stökl — Bd. II, Studien zur älteren Geschichte Osteuropas — 1. Teil: Festschrift für Heinrich Felix Schmid, Graz-Köln 1956, stran 170—202. X, str. 239—240.
 319. VILFAN, Sergij: Volkskunde im Ostalpenraum-Alpes Orientales II. Vorträge auf der II. Internationalen Arbeitstagung der Freien Arbeitsgemeinschaft für Ostalpenvolkskunde in Graz, Mai 1959 (Acta alterius conventus de ethnographia Alpium Orientalium tractantis Graeci 1959). Unter Mitwirkung von Fachkollegen aus Italien, Jugoslawien, der Schweiz und Österreich in Zusammenarbeit mit Sepp Walter herausgegeben von Hans Koren und Leopold Kretzenbacher. Graz 1961. Izdala Steirisches Volkskundemuseum am Joanneum (in Institut für Volkskunde an der Universität Graz. Im Selbstverlag des Steirischen Volkskundemuseums. 184 strani in neoštevilčene priloge. XV, str. 267—270.
 320. VILFAN, Sergij: **Adalbert Riedel**, Die Hirtenzunft im Burgenland. Ein Beitrag zur Geschichte des Hirtenwesens im burgenländischen Raum. Wissenschaftliche Arbeiten aus dem Burgenland. Herausgegeben vom burgenländischen Landesmuseum in Eisenstadt, Heft 28. Eisenstadt 1962 (88 strani, s predgovorom Leopolda Schmidta). XX, str. 203—204.
 321. VLAHOVIĆ, Breda: **Poleksija D. Dimitrijević-Stošić**, Posela u starome Beogradu, Beograd 1965. Str. 112. XVIII—XIX, str. 210—211.

322. VLAHOVIĆ, S. Petar: **Špiro Kulišić**, Život i kultura zaostalih plemena Australije, Okeanije, Amerike i Afrike. Sarajevo 1960, str. 152 sa 37 slika u tekstu i specijalnom geografskom kartom sveta. XIV, str. 231—232.
323. VLAHOVIĆ, Petar: **V. S. Starikov**, Materijalna kultura Kitajcev severovostočnih provincija KNR. ANSSSR. Institut etnografiji. Izdat. »Nauka«. Moskva 1967, str. 3—256. XXI—XXII, str. 161—162.
324. VLAHOVIĆ, Petar: Problemi antropologiji i istoričestoj etnografiji Aziji. ANSSSR. Institut etnografiji. Izdat. »Nauka«. Moskva 1968, str. 3—272. XXI—XXII, str. 160—161.
325. VLAHOVIĆ, Petar: Problemi etnografiji i etničkoj istoriji narodov vostočnoj i jugo-vostočnoj Aziji. ANSSSR »Nauka«. Moskva 1968, str. 5—284. XXI—XXII, str. 162—163.
326. VODUSEK, Valens: Deutsche Volkslieder mit ihren Melodien. Hrsg. v. Deutschen Volksliedarchiv. 4. Band: Balladen. Walter de Gruyter & Co. Berlin 1957, str. 188, cena 38 DM. XI, str. 233—236.
327. VODUSEK, Valens: Jahrbuch des Österreichischen Volksliedwerkes. Bd. 7. Wien 1958. Str. 122. S 60. XII, str. 263—264.
328. VODUSEK, Valens: Deutsche Volkslieder mit ihren Melodien. Hrsg. v. Deutschen Volksliedarchiv. 4. Band: Balladen (IV/2). Walter de Gruyter & Co. Berlin 1959. XIII, str. 252—254.
329. ZUPANČIČ, Danica: **Franz Koschier**, Das Georgijagen (Sent Jurja jahat') in Kärnten. Sonderdruck aus Carinthia I. Mitteilungen des Geschichtsvereins für Kärnten, 147. Jahrgang, Klagenfurt 1957, str. 862—880. XII, str. 249—250.
330. ZUPANČIČ, Danica: **Cvetko Popović**, Tehnika primitivnog lončarstva u Jugoslaviji. Posebni otisak iz Glasnika Zemaljskog muzeja u Sarajevu 1959. XIII, str. 240—241.
331. ZEVRT, Danica: **Božo Škerlj**, Antropologija i etnologija. Biblioteka Etnološkog društva Jugoslavije I. Beograd 1959, 39 str., 8^a. XIV, str. 212.
332. ZEVRT, Danica: Etnološki pregled I. Beograd 1959. XIV, str. 213—214.
333. ZEVRT, Danica: **Milovan Gavazzi**, Sudbina stare slavenske baštine kod Južnih Slavena. Biblioteka Etnološkog društva Jugoslavije 2. Beograd 1959, 41 str., 8^a. XIV, str. 212—213.
334. ZEVRT, Danica: **Vilko Novak**, Slovenska ljudska kultura. Oris, 271 str. Državna založba Slovenije, Ljubljana 1960. XIV, str. 211.
335. ZGANEČ, Vinko: **France Marolt**, »Gibnozvočni obraz Slovencev«. »Slovenske narodnoslovne študije«, III. zvezek. Izd. Glasbeno-narodopisni inštitut u Ljubljani, 1954. Str. 9 do 82. IX, str. 284—285.
336. ZGANEČ, Vinko: **France Marolt**, Slovenski glasbeni folklor. »Slovenske narodnoslovne študije«, IV. zvezek. Izd. Glasbeno-narodopisni inštitut u Ljubljani, 1954. Str. 5—30 + 7 stranica fotografskih priloga. IX, str. 285—287.
337. (U) BESEDA o pošiljanju knjig u oceno. III—IV, str. 462.
338. (U) ETNOGRAFIJA u naših muzejih. II, str. 116.
339. (U) Na rob III. in IV. letnika SE. III—IV, str. 462.
340. (U) OBVESTILO uredništva. Vabilo k sodelovanju. I, str. 140, V, str. 295.
- Bezlej, France 290, 299 — ocene 30, 31
Bohinec, Valter 107 — ocene 32
Bonač, Ivan — ocene 33
Bošković-Stulli, Maja 300, 332 — ocene 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43
Božić, Jakob 11
Bras, Ljudmila 193 — ocene 44, 45
Bratanić, Branimir 56, 129, 143, 217, 218
Brewster, G. Paul 278
Budal, Andrej 259
Cevc, Emilijan 179, 180
Cirese, M. Alberto 268
Corso, Raffaele 83
Čubelić, Tvrtko 84, 301
Dolenc, Janez 181
Dular, Jože 12, 155
Filipović, S. Milenko — ocene 46, 47
Ftičar, Jože 85
Fuchs, Marijan 57
Gabrić, Paula 13, 14
Gabrovec, Stane 219
Gams, Ivan 333
Gasparini, Evel 265, 291, 292
Gavazzi, Milovan 138 — ocene 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63
Gerlanc, Bogomil 86
Gippius, E. V. — Čičerov, V. I. 130
Glazer, Janko 334
Goršič, France 281, 282
Grabrijan, Dušan 58
Grafenauer, Ivan 59, 108, 109, 146, 293, 294, 302, 303, 304, 305, 306, 335, 336 — ocene 64, 65, 66, 67
Grošelj, Milan 337
Gušić, Marijana 131, 247
Hribernik, Franc 194
Hrovatin, Radoslav 60, 61, 62, 63, 307, 308, 309, 310, 311, 327, 328, 329, 330 — ocene 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95
Hudej, Anton — Hribernik, Franc 220
Ilešić, Svetozar 221 — ocene 96
Jagodic, Marija (glej Makarović-Jagodic, Marija)
Karlovič, Jože 183, 195 — ocene 109, 110
Kelemina, Jakob — ocene 111
Klimová, Dagmar 65
Koren, Vlasta 15, 16, 156, 175
Kos, Milko 222
Kotnik, Franc 17, 18, 196, 312, 359 — ocene 112, 113
Kotnik, Stanko 261, 313
Kranjec, Silvo — ocene 114
Kremenšek, Slavko 66, 132, 133, 134, 135, 139, 283 — ocene 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123
Kretzenbacher, Leopold 269, 314, 331
Kuhar, Boris 2, 19, 20, 67, 68, 110, 111, 197, 270 — ocene 124, 125
Kumer, Zmaga 69, 112, 184, 315, 316, 317, 318, 319, 320 — ocene 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141
Kurent, Tine 236
Kuret, Niko 21, 70, 81, 87, 139, 140, 185, 271, 272, 273, 279, 347, 348, 349, 350 — ocene 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169
Kus-Nikolajev, Mirko 248 — ocene 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181
Lah, Marija — ocene 182, 183
Ljubič, Tone 198, 199
Ložar, Marta 249 — ocene 184
Ludvik, Dušan 280, 284, 295, 351, 352
Makarović, Gorazd 186, 187, 237 — ocene 185
Makarović-Jagodic, Marija 1, 22, 23, 64, 71, 113, 114, 176, 182, 235, 250, 251, 252 — ocene 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 186, 187, 188, 189, 190
Mal, Josip 338 — ocene 191
Marković, Zorislava 24
Matičetov, Milko 2, 3, 4, 5, 72, 73, 74, 88, 89, 90, 115, 116, 117, 118, 141, 253, 266, 267, 274, 296, 322, 323, 339, 340, 341, 343, 344 — ocene 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208,

Kazalo avtorjev

Bačar, Karel 298
Baš, Angelos 53, 145, 151, 171, 172, 173, 212, 213, 214, 243, 244, 245 — ocene 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7
Baš, Franjo 8, 9, 10, 54, 55, 105, 106, 152, 153, 174, 192, 215, 216, 246 — ocene 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27
Belaj, Vitomir 154
Berce, Rudolf — ocene 28
Bezić, Jerko — ocene 29

- 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232
- Matičev, Milko — Bošković-Stulli, Maja 342
- Matičev, Milko — D'Aronco, Gianfranco 144
- Merhar, Boris 324, 343
- Meze, Ljudmila 25
- Mikuž, Stane 360
- Moder, Janko 200
- Mohorič, Ivan 201
- Moškon, Milena 26, 27, 28
- Murko, Vladimir 91
- Mušič, Marjan 157, 158
- Nikolič, Ilija 344
- Novak, Anka 29, 202
- Novak, Vilko 6, 75, 76, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 119, 120, 121, 136, 142, 147, 148, 149, 159, 203, 204, 234, 262 — ocene 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273
- Novak, Vlado 122
- Orel, Boris 30, 31, 32, 33, 34, 77, 78, 123, 124, 125, 137, 177, 188, 205, 206, 207, 223, 224, 225, 238, 254, 255, 354 — ocene 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288
- Palošija, Durdica — ocene 289
- Persi, Niko 345
- Perusini, Gaetano 239, 285
- Petru, Peter 160
- Pirkovič, Ivo 161
- Piskernik, Angela 361
- Plestenjak-Jemec, Barbara 7 — ocene 290, 291
- Plestenjak, Karel — Planina, France 35
- Pleše, Branko — ocene 292, 293, 294
- Račič, Božo 208
- Ravnikar, Bruno 36 — ocene 295
- Rožin-Bonifačič, Nikola 353
- Rudolf, Branko 189
- Rudolf, Eva 37
- Rusić, Branislav 162 — ocene 296
- Sedej, Ivan 163, 164, 165
- Smodič, Anton 263
- Stablj, Jože 166, 286
- Stanek, Leopold 325
- Stanonik, Janez 190, 256 — ocene 297
- Stelč, France 100, 362
- Stupica, Anton 38
- Suhadolnik, Stane 297
- Sušnik, Lovrenc 258, 275
- Šarf, Fanči 39, 40, 41, 126, 167, 168, 178, 226, 240 — ocene 298, 299, 300, 301
- Šašel, Josip 101, 276, 287
- Šepić, Dragovan 42, 43
- Šivic, Anton 227
- Škerlj, Božo 288, 355, 356, 365
- Štrukelj, Pavla 44, 79, 209, 210, 228, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 357, 358

- Šuklje, Gizela 169
- Sumi, Nace 45
- Teplý, Bogo — ocene 312
- Tominšek, Josip 102
- Trošt, Janko 211
- Umek, Ema 229
- Urbas, Tončica 46, 47, 48, 49, 50, 51, 80, 81, 191, 230, 231, 241 — ocene 313, 314, 315
- Vilfan, Sergij 127, 170, 232, 233, 257, 264, 277, 346 — ocene 316, 317, 318, 319, 320
- Vlahovič, Breda 321
- Vlahovič, Š(ako) Petar 242, 260 — ocene 322, 323, 324, 325
- Vodušek, Valens 326 — ocene 326, 327, 328
- Wolfram, Richard 150
- Zupanc, Lojze 103
- Zupančič, Danica 52, 82 — ocene 329, 330
- Zevart, Danica — ocene 331, 332, 333, 334
- Zganec, Vinko — ocene 335, 336
- Zontar, Josip 289
- Zupanič, Niko 104, 128

- (A) Konferenca muzejskih strokovnjakov — etnografov v Beogradu 363
- (A) Potujoče razstave SEM v letu 1967: Ljudsko slikarstvo, Slovenska ljudska noša, Modeli za mali kruhek, Kamnita plastika s Krasa, Afrika, Slovenske ljudske maske, Ljudska umetnost Jugoslavije 364
- (A) Razstave in prireditve v muzeju neevropskih kultur na gradu Goričane v letu 1967: 10 let potovanja okrog sveta pisateljice in zbirateljice Alme Karlin, Sodobna japonska keramika 365, 366
- (A) Razstave SEM 1965—1966: Črna umetnost, Gozdni in lesni delavci na južnem Pohorju, Kamnita ljudska plastika na Krasu, Kmečki nakit, Ljudska umetnost Indonezije, Lončarstvo na Slovenskem, Modeli za »mali kruhek« na Slovenskem, Muzej izvenevropskih kultur — grad Goričane, Slovenska kmečka noša, Včeraj in danes v školjanskih hribih 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376
- (A) Razstave SEM v letih 1968 in 1969: Kraška hiša, Lončarstvo na Slovenskem, Slovensko ljudsko kiparstvo 377, 378, 379
- (A) Razstave SEM v letu 1967: Lužiški Srbi, Moj domači kraj, Pokrivala in okrasje glave v ljudski noši Srbije, Slikarstvo na panjskih končnicah 380, 381, 382, 383
- (A) Z drugega zasedanja Muzejskega sveta LRS 384
- (U) Beseda o pošiljanju knjig v oceno — ocene 337
- (U) Etnografija v naših muzejih — ocene 338
- (U) Na rob III. In IV. letnika SE — ocene 339
- (U) Obvestilo uredništva. Vabilo k sodelovanju — ocene 340
- (U) Opomba uredništva 385

Sestavila: Barbara Plestenjak-Jemec

Slovenski etnograf

izhaja letno v eni knjigi — paraît une fois par an

Uredništvo in zamenjave — Rédaction et échange:

Slovenski etnografski muzej
61001 Ljubljana, Prešernova 20
poštni predal 73, tel. 22-475

Uprava — Administration:

Slovenski etnografski muzej
61000 Ljubljana, Prešernova 20

Za znanstveno vsebino člankov odgovarjajo vsi avtorji.

Slovenski etnograf XXIII—XXIV, 1970/71

Izdal in založil Slovenski etnografski muzej
Za izdajatelja in založbo dr. Boris Kuhar
Oprema: Marjan Loboda, dipl. ing. arh.
Natisnila Tiskarna PTT v Ljubljani
Naklada 1000 izvodov

Slovenski etnografski muzej ima še na zalogi publikacije:

Etnolog III. leto 1929

Etnolog VII. leto 1934

Etnolog XII. leto 1939 — XVII. leto 1944

Slovenski etnograf II. leto 1949 — XXIII-XXIV leto 1970/71

Razen tega so na zalogi vodniki po razstavah Slovenskega etnografskega muzeja:

Ljudsko slikarstvo

Vraževerje na Slovenskem

Gozdni in lesni delavci na Južnem Pohorju

Kmečki nakit

Slikarstvo na panjskih končnicah

Lončarstvo na Slovenskem

Včeraj in danes v škocjanskih hribih

Ralo in plug

Slovensko ljudsko kiparstvo

Kraška hiša

Klekljane čipke

Kmečka hiša na Slovenskem alpskem ozemlju

Štajerski lectarji in svečarji

Kič

Kmečka hiša v slovenskem panonskem svetu

Bloške smuči

Alma Karlin

53 pošt nih postaj na cesti Tokaido

Črnska umetnost

Akambe-Makonde

Vietnam